

Ortaöğretim

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. Sınıf

Ders Kitabı

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **18.04.2019** tarihli ve **8** sayılı kurul kararı ile **2019-2020** öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Aylin Hidayet Başaran Yılmaz

Yunus Nasır

BİR-YAY

BİR-YAY YAYINEVİ

Mustafa Kemal Mahallesi, Barış Sitesi,
2106. Sokak, No.: 8 Çankaya / ANKARA

tel.: (0 312) 419 60 15

www.biryay.com.tr

© Bu kitabın her hakkı saklıdır ve **Bir-Yay Kitapçılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine** aittir. Yazı, resim, fotoğraf, harita ve soruları başka bir esere aynen veya değiştirilerek alınamaz ve yayımlanamaz.

Yayıncı Sertifika No.: 21986

Görsel Tasarım Uzmanı

Yusuf Gençer

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

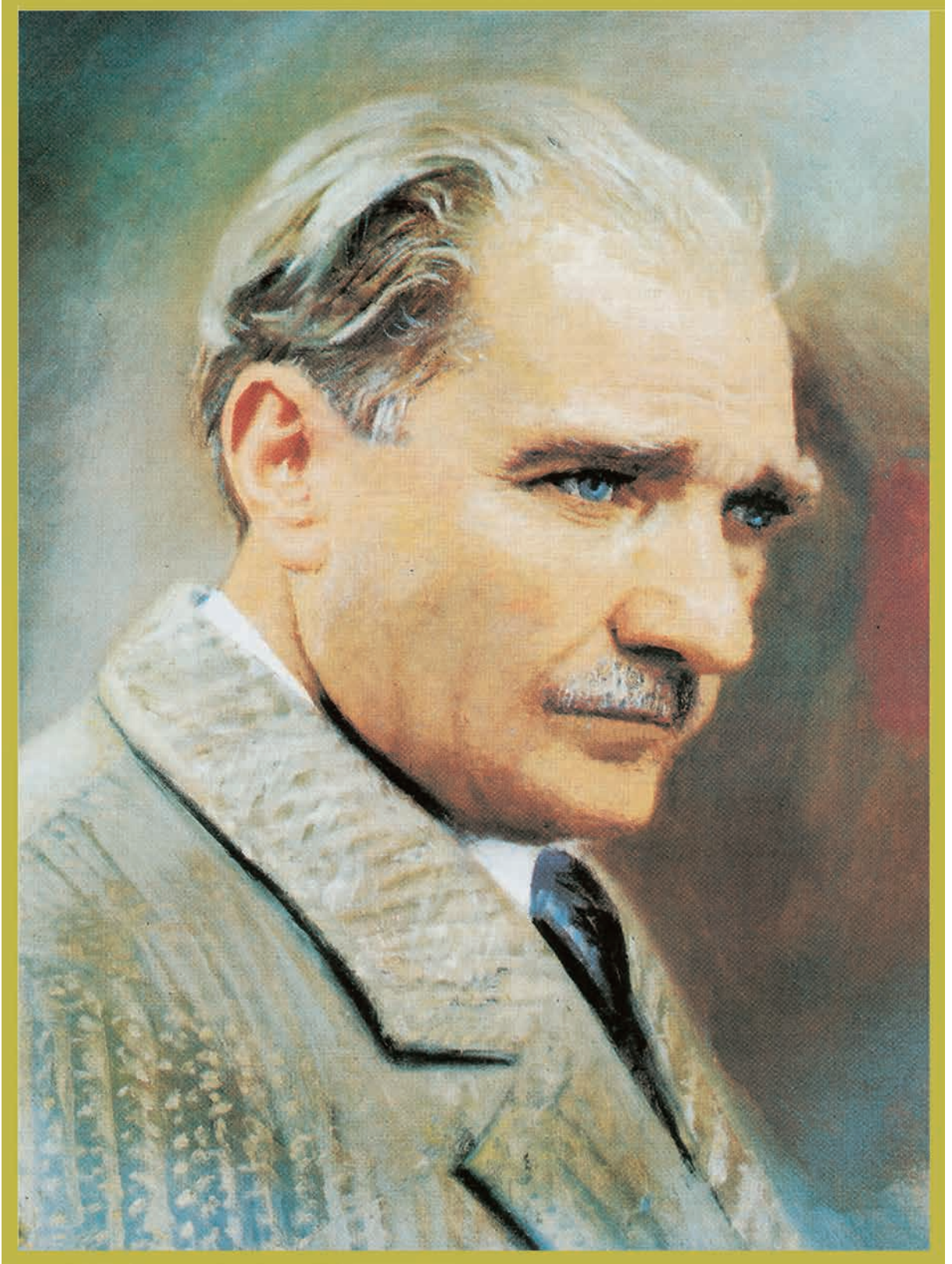
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaî bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTABIMIZI TANIYALIM.....	10
---------------------------	----

1. ÜNİTE

GİRİŞ	13
-------------	----

OKUMA.....	15
------------	----

1. Metin: TÜRK LÜK VE İSLAMİYET 15
2. Metin: TÜRK EDEBİYATININ ANA DÖNEMLERİ 19
3. Metin: GÖNÜL SÖZÜNE DÂİR 23

YAZMA.....	28
------------	----

SÖZLÜ İLETİŞİM	29
----------------------	----

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	30
--	----

2. ÜNİTE

HİKÂYE	33
--------------	----

OKUMA.....	35
------------	----

1. Metin: KANLI KOCA OĞLU KAN TURALI..... 35
2. Metin: KEREM İLE ASLI..... 42
3. Metin: İMAM ALİ’NİN MAĞRİB EJDERHASI İLE YAPTIĞI GAZA 49
4. Metin: YUSUF VE ZELİHA 55
5. Metin: KEDİLER..... 62
6. Metin: FORSA 67
- DÜNYA EDEBİYATINDAN HİKÂYE..... 72

YAZMA	74
-------------	----

SÖZLÜ İLETİŞİM	74
----------------------	----

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	75
--	----

3. ÜNİTE

ŞİİR	79
------------	----

OKUMA.....	81
------------	----

1. Metin: KOŞUK 81
2. Metin: ALP ER TUNGA SAGUSU..... 83
3. Metin: GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ..... 85
4. Metin: İLAHİ..... 92

5. Metin: NEFES	95
6. Metin: MANİ ÖRNEKLERİ.....	97
7. Metin: TÜRKÜ	99
8. Metin: SEYYAH OLDUM GEZDİM GURBET İLLERİ	101
9. Metin: GAZEL-I	104
10. Metin: GAZEL-II.....	107
11. Metin: SU KASİDESİ.....	109
12. Metin: ŞARKI	113
YAZMA	115
SÖZLÜ İLETİŞİM	115
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	116

4. ÜNİTE

DESTAN/EFSANE.....	121
OKUMA.....	123
1. Metin: NİBELUNGLAR.....	123
2. Metin: ŞAHMERAN VE LOKMAN HEKİM EFSANESİ.....	130
3. Metin: ALTAY YARATILIŞ DESTANI.....	133
4. Metin: BATTALNAME	136
5. Metin: MARAŞ'IN VE ÖKKEŞ'İN DESTANI	142
YAZMA.....	147
SÖZLÜ İLETİŞİM	148
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	149

5. ÜNİTE

ROMAN	153
OKUMA.....	155
1. Metin: OBLOMOV	155
2. Metin: SERGÜZEŞT	163
3. Metin: MAİ VE SİYAH	169
4. Metin: ATEŞTEN GÖMLEK.....	175
YAZMA.....	181
SÖZLÜ İLETİŞİM	183
5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	184

6. ÜNİTE

TİYATRO.....	189
OKUMA.....	191
1. Metin: KANLI KAVAK	191
2. Metin: FOTOĞRAFÇI	196
3. Metin: KEŞANLI ALİ DESTANI.....	204
DÜNYA EDEBİYATINDAN TİYATRO	212
YAZMA.....	215
SÖZLÜ İLETİŞİM	216
6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	217

7. ÜNİTE

ANI	223
OKUMA.....	225
1. Metin: İLK DEFA GÖRDÜĞÜM VE GEZDİĞİM MATBAA.....	225
2. Metin: CENNET BAĞÇESİ	230
YAZMA.....	234
SÖZLÜ İLETİŞİM	234
7. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI.....	235

8. ÜNİTE

HABER METNİ.....	239
OKUMA.....	241
1. Metin: GAZETE HABERLERİ.....	241
2. Metin: DERGİ HABERLERİ	244
3. Metin: GENEL AĞ HABERİ	247
YAZMA.....	250
SÖZLÜ İLETİŞİM	252
8. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI.....	253

9. ÜNİTE

GEZİ YAZISI255

OKUMA.....257

1. Metin: BİTLİS.....257

2. Metin: OTORAY YOLCULUĞU262

3. Metin: BODRUM267

YAZMA.....272

SÖZLÜ İLETİŞİM272

9. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI.....273

EKLER

HİKÂYE VE ROMAN OKUMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU275

YAZMA ÇALIŞMALARI YÖNERGESİ276

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI YÖNERGESİ277

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI CEVAP ANAHTARI278

EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ.....279

KAYNAKÇA.....286

KİTABIMIZI TANIYALIM

Ünite Hakkında Genel Bilgiler

Ünitede kazanımlara yönelik yapılacak çalışmalar bu bölümde gösterilmiştir. Sözlü anlatım çalışmaları burada planlanmıştır.

1. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Edebiyatın Tarih ve Din ile ilişkisi
- Türk Edebiyatının Tarihi Dönemleri
- Türkçenin Tarihi Gelişimi

DİL BİLGİSİ

- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Yazma Çalışması

Okuma

Metinlerin incelendiği, metin türü hakkında genel bilgilerin verildiği, metinler üzerinden dil bilgisi kurallarının gösterildiği bölümdür.

Metin Sırası

Okuma çalışmalarında kullanılan metnin kaçınıcı metin olduğunu ifade eden başlıktır.

Metne Hazırlık

Metne dikkat çekmek ve merak oluşturmak amacıyla planlanan kısa çalışmaların yer aldığı bölümdür.

Metinler

Metne hazırlık çalışmasından sonra türle ilgili verilen metinlerdir.

Okuma

1. METİN

Metne Hazırlık

1. Hoşsohbet insanların özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
2. Bir oyunun bir metne bağlı kalınarak oynanması mı yoksa doğaçlama oynanması mı zordur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

KANLI KATAK

Kısaltmalar: K. (Karagöz), H. (Hacivat), Ba. (Bayram ağa, katak bekçisi Arnavut), Ra. (Ramazan ağa, katak bekçisi Arnavut), K. K. (Karagöz'ün karısı), Z. (Zenne)

Hacivat semai söyleyerek gelir:

(Makamı: Ferahnak)
Sözü canları bağışlar,
Bizim cananımız vardır var.
Yüzü hırşide benzer,
Meh-i tabânımız vardır var.
(...)

Huzur-ı haziran cem'iyyet-i ırfan vakt-i safâ-yı merdan. Laindir, dinsizdir, münafaktır şeytan. Şeytanın dinsizliğine, Rahmanın birliğine ve bizi seyreden ahıbbânın sağlığına.

(...)

K. — (Penceresinden) Hoş geldin ispanak surath. (Çekilir)

H. — Bir yâr-i vefâşiarım olsa geliverse şu dört küşe hayme üzere kadem bassa. O söylese ben dinlesem. Haddim olmayarak bendeniz söylesem huzar-ı kiram safâyâb olsalar.

Diyelim isimizi Mevlâm rast getire.

Yâr bana bir eğlence meded!

Aman bana bir eğlence meded!

K. — (İçeriden) Geliyorum, geliyorum...

H. — Aman bana bir eğlence meded!

K. — (Atlar, boğuşurlarken) Dur Hacivat şaka yaptım.

H. — Bırak birader sakalım yoldun. (Kaçar)

(...)

H. — Bak Karagözüm, bu akşam Ramazan-ı Şerifin on sekizinci gecesi, Cenabıhak cemi cümleyi çok senelerine yetiştirsin.

K. — Amin.

H. — Sen davul çalmasını bilir misin?

K. — Haydi doğru hapis.

H. — Ne hapsine Karagözüm?

K. — Bekçinin davulunu çalayım, polisler ya kalasınlar.

H. — Yani Karagöz'üm, mânicilerin çaldığı gibi.

K. — Haa! Onu yaparım.

H. — Davulun var mı?

K. — Var ya...

H. — Haydi al da gel.

Bilinmeyen Kelimeler

Metinde geçen bilinmeyen kelimelerin ve anlamlarının açıklandığı bölümdür.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metinle ve metnin ait olduğu edebi gelenekle ilgili bilgilerin verildiği bölümdür.

Metni Anlama ve Çözümleme

Bu bölümde okunan metni anlama, çözümleme ile ilgili etkinlik ve sorulara yer verilmiştir.

Yazarın/Şairin Biyografisi

Metnin yazarının / şairinin hayatı, çalışmaları ile ilgili kısa bilgilerin verildiği, eserlerinin sıralandığı bölümdür.

Dil Bilgisi

Metinlerden hareketle dil bilgisi çalışmalarının yapıldığı bölümdür.

Metin Sözlüğü

aleyhisselam: Allah'ın selamı onun üzerine olsun manasında, daha çok peygamberler ve dört büyük melek için kullanılan dua ve saygı ifadesi.
amade: Hazır.
ashap: Sahabeler.
batman: 7.692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.
ceng (cenk): Kahramanca mücadele, çarpışma, savaş.
dergah-ı azam: Büyük, ulu yer.
Düldül: Hz. Ali'ye Hz. Muhammed tarafından armağan edilen katırın adı.
ejderha: Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, ejder.
el hükmü lillah : Hüküm Allah'ındır.
halas: Kurtuluş.
Hazret-i Resul: Peygamber hazretleri.
ikdam: Gayretle çalışma, sürekli uğraşma.
kadir: Gücü yetmek.
mağrip: Batı, Kuzey Afrika kıyısında Mısır'ın batısında kalan ülkelerin topluca adı.
maışet: Geçim.
Mefhar-i Evlad-ı Âdem: İnsanlığın en övülmüş kişisi.
mefhum: Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram.
mezkur: Adı geçen, anılan, sözü edilen, zikredilen.
mil: Gidilen mesafeyi belirtmek maksadıyla belli aralıklarla dikilen sivri taş veya kazık, nişan taşı, işaret direği.
muti: İtaat eden.
mücvir: Yakın komşu olan.
peyda olmak: Ortaya çıkmak.
radiyallahu anh: Allah ondan razı olsun demektir; sahabeler ve bazı büyük zatlar için söylenir.
sallallahualeyhivesellem: Peygamber efendimizin ismi anıldığı, iştirildiği ve yazıldığında söylenen ve yazılan, Allah'tan O'nun dünyada ve ahirette her türlü iyiliğe ve üstünlüğe kavuşmasını istemekten ibaret olan hayır duası, hürmet, saygı ve bağlılık ifadesi.
Seyyid-i Âlem: Âlemin efendisi.
şamata: Gürültü.
urgan: Halat, kalın ip.
uruç: Yukarı çıkma, yükselme.
zelzele: Deprem.
ziyade: Çok.
Zülfikar: Hz. Ali'nin iki tarafı keskin, ortası yivli kılıcının adı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Kahramanlık hikâyeleri, halk hikâyeleri içinde önemli bir yere sahiptir. Kahramanlık tipi hikâyelerde sosyal bir karakter bulunur. Bu kahramanlar adaletsizliğe, sosyal sorunlara karşı savaşan halkın gözündeki yüce kişilerdir. Edebiyatımızdaki kahramanlık hikâyelerinin başında "Hz. Ali Cenknemeleri" gelir. Cenknemeler, Türk destan geleneğinin İslami devresinin ürünleridir. "Hz. Ali Cenknemeleri" özellikle 13. yüzyıl Türk edebiyatında önemli örneklerle kendini göstermiştir. Hz. Ali, Türk kültürü içerisinde, diğer İslâm önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihi hakikatleri de aşarak efsanevi bir boyuta ulaşmıştır. Onun içindir ki Hz. Ali ve onun etrafında gelişen cenknemeler, Türk kültürü içerisinde oldukça geniş bir yer tutar. Cenknemeler, ideal insan tipini işleyerek toplumun karizmatik lider ve örnek insan arayışına cevap veren eserler olmuştur. Cenknemelerin yazılış amacı topluma dini-ahlaki ve tarihi bilgi vererek insanları bilinçlendirmektir. İnsanın kendisine ve başkalarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmek, güzel huylar edinip kötülüklerden kaçınmak gibi nasihatlerin işlendiği cenknemelerdeki asıl amaç, topluma İslami bir ahlak sistemi öğretmektir.

Cenknemelerde Hz. Ali'nin tam bir tanımı yapılmaz. Hz. Ali, her savaşta en önde yer almaktadır. Amacı insanları İslâm'a davet etmektir. Dünyanın her yerindeki destan ve masal geleneklerinde ejderha, cadı ve devlerle mücadele vardır. Bu bakımdan cenknemeler farklı kültürlerin karışımından ortaya çıkmıştır. Cenknemeler önceleri manzum şekilde yazılmışken 15. yüzyıldan itibaren mensur örneklerle rastlanır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz hikâyenin teması ve konusu nedir?
2. Cenknameden yola çıkarak Hz. Ali'nin kişilik özellikleri hakkında bilgi veriniz.

53

Yazarın Biyografisi

Samipaşazâde Sezai (1859-1926)

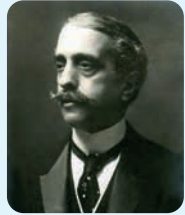
Hikâye ve roman yazarıdır. Aslen Aksaraylıdır. Eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır.

Bir müddet Paris'te yaşamış, Madrid Büyükelçiliği yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da ölmüştür.

Türk edebiyatında modern anlamda kısa hikâyenin kurucusu kabul edilen Samipaşazâde Sezai, romantik bir mizaca sahiptir. Bununla birlikte, yazarda realist etkiler de görülmektedir. Konularını hep yerli hayattan almış ve Türk insanının Osmanlı coğrafyası üzerindeki macerasını anlatmaya çalışmıştır.

Eserleri

Şir (oyun), Sergüzeşt (roman), Küçük Şeyler (hikâye), İclâl (anı ve denemeler) Rumuzü'l-Edep (anı, gezi yazısı ve sohbetler).

Samipaşazâde Sezai

Dil Bilgisi

1. Metinde geçen "ibtidâ, müsikişinâs, taâm, sâkit, vücûd" kelimelerinin doğru telaffuzuna yönelik çalışmalar yapınız.
2. *Kediler* adlı metinden alınan aşağıdaki cümlelerde günümüz yazım ve noktalama kurallarına uymayan kullanımları belirleyiniz.
3. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki cümlelerde fiilimsileri bularak cümledeki işlevlerini değerlendiriniz.

Hareminin mutasarrıfı olduğu eve celb ve cem ettiği otuz kedinin ta'cizât ve tasdiâtından artık bizâr olmuştu.

Günden güne etvâr-i küstâhânelerini artırarak tekessür eden kediler, bu adama, evinde bir câ-yi tevakkuf bırakmamağa başladılar.

Bir sabah, gayet erken uyanarak, kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işiderek pencereden dışarı baktı.

Sâhibet-ül-beyt tarafından kendisine tercih olunan bu hayvânât-i müfterisenin ahvâl-i lâkaydâne-leri hiddetine dokunarak soğuya çıktı.

Halbuki kendisini sabah taâmına bile kifâyet edecek parası yoktu.

Hareminin ihzâr ederek şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı, gözünde tütmeye başladı.

66

Yazma

Ünitelerde verilen açıklamalar doğrultusunda her öğrencinin metin üretmesine yönelik çalışmaların planlandığı ve yapıldığı bölümdür.

Yazma

Hikâye Yazma

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hikâye; şahıslar, zaman, mekân, olay ve durumdaki bir bütündür. Okuduğunuz hikâye metinlerindeki bu özelliklere dikkat ediniz. Hikâyenizi yazarken aşağıdaki adımları takip edebilirsiniz.

1. Hazırlık

- Konu ve temayı belirleme
- Kişileri ve kişilerin metindeki işlevlerini belirleme

2. Planlama

- Olay örgüsünü ve olaydaki çatışmaları belirleme
- Mekânı ve zamanı belirleme
- Anlatıcıyı ve bakış açısını belirleme

3. Taslak Metin Oluşturma

- Plan doğrultusunda metni yazma
- Anlatım biçimlerinden (öyküleyici, betimleyici) ve tekniklerinden (anlatma, gösterme, diyalog ve iç konuşma) yararlanma

4. Metni Düzeltme ve Geliştirme

- Metin tutarlılığını değerlendirme
- Anlatım bozukluklarını düzeltme
- Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme

5. Yazılan Metni Paylaşma ve Metnin Değerlendirilmesi

Hikâyeler, yapı unsurlarının oluşturulması ve anlatım özellikleri bakımından değerlendirilir.

Uygulama

İncelediğiniz metinlerden yola çıkarak bir hikâye yazınız. Ayrıca okuduğunuz, incelediğiniz bir metinle ilgili düşünce ve izlenimlerinizi anlatan bir yazı da yazabilirsiniz. Yazdığınız yazıyı sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb. yerlerde sergileyiniz.

Sözlü İletişim

Ünite ile ilgili kazanımlar çerçevesinde ünite başlarında planlanan konuşma ve dinleme etkinliklerinin yapıldığı bölümdür.

Sözlü İletişim

Uygulama

Hikâyeden uyarlanmış bir filmi izleyiniz. İzlediğiniz filmle okuduğunuz hikâye arasındaki benzerlik ve farklılıkları değerlendiriniz. Filmi izlerken notlar alınız, konu akışını takip ediniz, dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız. Değerlendirmelerinizi sosyal medya üzerinden yayınlatabilirsiniz.

Aşağıda sinemaya aktarılmış bazı hikâyeler verilmiştir.

- Ömer Seyfettin - Diyet
- Mustafa Kutlu - Uzun Hikâye
- Yaşar Kemal - Alageyik
- Necati Cumalı - Dila Hanım

74

Ünite ile ilgili ölçme ve değerlendirme çalışmalarının yapıldığı bölümdür.

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. Yağmur yağıp saçıldı
Türlü çiçek suculdu
Yinçü kapı açıldı
Çından yıpar yugruşur

- a. Bu şiirin türünü belirleyiniz.
b. Bu şiirin kafiyesini ve kafiye düzenini tespit ediniz.

2. Ben yürürem yana yana
İşk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divane
Gel gör beni işk n'eyledi

Günümüz Türkçesiyle:

Yağmur yağdı ve suları her tarafa saçıldı
Türlü türlü çiçekler açtı
Sanki bir inci muhafazası açıldı
Sandal ve misk kokuları birbirine karıştı

Geh eserem yeller gibi
Geh tozarım yollar gibi
Geh akaram seller gibi
Gel gör beni aşk n'eyledi
(İşk: aşk)

Yunus Emre

Bu şiiri aşağıdaki özelliklere göre değerlendirip yazınız.

a. Nazım Birimi	
b. Nazım Türü	
c. Kafiyesi	
ç. Kafiye Şeması	
d. Redif	
e. Tema	

1. ÜNİTE

GİRİŞ

1. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Edebiyatın Tarih ve Din ile İlişkisi
- Türk Edebiyatının Tarihî Dönemleri
- Türkçenin Tarihî Gelişimi

DİL BİLGİSİ

- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Yazma Çalışması

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Hazırlıklı Konuşma

Uyarı!

Hazırlıklı konuşma öncesinde planlamanızı yapınız. Detaylar için sözlü iletişim bölümüne bakınız.

Metne Hazırlık

1. İslam dininin insanlığa verdiği evrensel mesajlar nelerdir? Anlatınız.
2. İslamiyet'in Türkler arasında rahatlıkla kabul görmesinin nedenleri neler olabilir? Tartışınız.

TÜRKLÜK VE İSLAMİYET

İslamiyet'in Türk kültürü üzerinde büyük tesiri olmuştur. Türkler Müslüman olduktan sonra bin yıl bu yüce dinin içinde yaşamışlar, onun uğruna savaşmışlar, hayatlarını onun esaslarına uydurmuşlardır. Türk tarih ve kültürünün bin yılını İslamiyet yoğurmuştur.

Türkler kitle olarak X. yüzyılda Müslüman olmuşlardır. Fakat bu tarihten önce de küçük gruplar hâlinde İslamiyet'i kabul eden Türkler vardır. Dede Korkut Kitabı'nda Korkut Ata'nın Resul Aleyhisselam zamanına yakın yaşadığı ve onun sahabesi olduğu belirtilir. Farsça Oğuzname'de Dede Korkut'un Oğuz sülalesinde 14. hükümdar olan Kanlı Yavkuy zamanında yaşadığı ve iki müşavir ile beraber Hz. Muhammed'in yanına giderek İslamiyet'i kabul ettiği söylenir. Taberi Tarihi, Hz. Muhammed'in Uhut gazasında Kubbetü't-Türk (Türk çadırı) adı verilen bir çadırdan savaşı idare ettiğini kaydeder. O tarihlerde Yemen'e giden Türklerden bazılarının Hz. Muhammed'i görmüş ve İslamiyet'i kabul etmiş olmaları muhtemeldir. Abbasi ordusunda Türklerin ne kadar büyük bir yer işgal ettiklerini biliyoruz.

(...)

İslamiyet, Türklerin yiğitlik duygusuna ve cihan-girlik idealine tamamiyle uygun düşüyordu. Üstelik fethedilen ülkelerde barışı tesis eden, hak ve adalet esasına dayalı bir sosyal nizam da getiriyordu. Türkler idareleri altına aldıkları kavimleri adalet üzere, barış içinde yaşatmayı devlet idaresinin temeli biliyorlardı. İslamiyet, Türklerin bu iki temayülüne derin bir mana ve çekidüzen vermiştir. Anadolu'da bin yıldan beri devam eden Türk devletlerinin hepsi, dışa karşı yiğit ve kahraman, içte vatandaşa karşı adil olmayı gaye bilmişlerdir.

İslamiyet'in mistik yönünü de en iyi Türkler işlemişler, onu bir barış ve sevgi yolu hâline getirmişlerdir. Anadolu'da kurulan Mevlevilik ve Bektaşilik, asırlarca insanlara sevgi ve barışı telkin etmiştir.

Türklerin bin yıl, en ince teferruatına kadar işledikleri, ruhlarına sindirdikleri, mimarilerinde, şiirlerinde, musikilerinde ilham kaynağı hâline getirdikleri İslamiyet'i de Türk kültür hazineleri arasında saymamız gayet tabiidir.

(...)

Nüfusu gittikçe artan, yirmi beş otuz yıl sonra ikinci bin yılın başında yüz milyonluk modern bir devlet hâline gelecek olan Türkiye'nin tarihî rolü elbette bugünkünden farklı olacaktır. İslamiyet Türkler için sadece geçmişin değil, geleceğin de dinidir. Türklerin ve insanlığın ona ihtiyacı vardır.

Türk aydınları onu çağa uygun bir şekilde yorumlamaya devam etmelidirler. Türkiye'de bunu yapabilecek yeni bir nesil doğmuştur, denilebilir.

Mevlâna Türbesi ve Mevleviler

Mehmet Kaplan
Kültür ve Dil

Metin Sözlüğü

cihangir: Dünyanın büyük bir bölümünü ele geçiren kimse.

ilham: Etkilenme, çağrışım veya içe doğmayla akla gelen yaratıcı duygu, esin.

Korkut Ata: Dede Korkut Hikâyeleri’ni anlatan bilge kişi, ozan.

mistik: Gizli bir yönü olan.

muhtemel: Mümkün.

musiki: Müzik.

müşavir: Danışman.

sahabe: Hz. Muhammed’i görmüş ve onun sohbetinde bulunmuş Müslümanlar.

Taberi: 9. yüzyılda yaşamış din ve tarih bilgini.

tabii: Olağan, alışılmış olan.

teferruat: Ayrıntı.

telkin: Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama.

temayül: Eğilim.

tesir: Etki.

tesis etmek: Yapmak, temelini atmak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyat ve Tarih

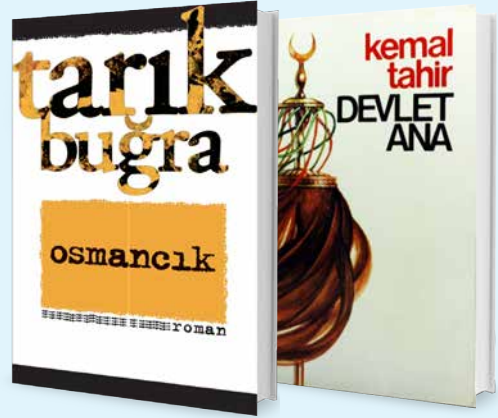
Edebiyat, içeriğinde tarihî unsurlar barındıran bir sanattır. Yaşanan olaylar, savaşlar, afetler, yenilgiler toplumun bir bireyi olan yazarları da etkiler. Yazar duyduğunu, gördüğünü, yaşadıklarını sanatsal bir gerçeklikle yeniden yorumlayarak anlatır. Örneğin İskit Hükümdarı Alper Tunga’nın İran’la mücadelesi, ölümü, bilinmeyen bir yazarın şiirinde sagu olarak can bulur. Çanakkale Savaşı, Mehmet Akif’in dizelerinde “Çanakkale Şehitlerine” destanı olarak yer bulur. Osmanlı Kuruluş Dönemi, Kemal Tahir’de “Devlet Ana”, Tarık Buğra’da “Osmancık” olarak yeniden yorumlanır.

Tarih; toplumların geçmişte yaşadığı olayları, belgeler ve yazılı eserler yardımıyla inceleyen bilim dalıdır. Tarihin incelediği yazılı ürünler arasında edebî eserler de vardır. Yazar, edebî eserde kurmaca örgüsüyle zaman zaman tarihî gerçekliğin dışına çıksa da edebî eserler yazıldığı dönemin pek çok açıdan çekilmiş fotoğrafı durumundadır. Tarihçi dönemin siyasi ve sosyal hayatı hakkında edebî eserlerden yararlanır. Bu yüzden tarihçilerin birinci kaynakları arasında edebî eserler de bulunmaktadır. Bu bakımdan edebî eserler, geçmişle geleceği buluşturma noktasında önemli bir rol oynar. Tarihî roman başta olmak üzere şiir, tiyatro, biyografi, destan, efsane, monografi ve portre gibi edebî eserlerde tarihî gerçekliklerin izleri sürülebilir. Örneğin Kurtuluş Savaşı’nın izlerini Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Ankara ve Yabancı romanlarında, Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Çakır’ın Destanı’nda, Tarık Buğra’nın Küçük Ağa’sında, Şevket Süreyya Aydemir’in Suyu Arayan Adam’ında görebiliriz.

Edebiyat ve Din

Din; insanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yoludur. Din, insanların hayatı algılayışlarıyla alakalı kültürün temel taşlarından biridir. Edebiyatı baştan aşağı değiştiren bu faktör, kültürün temel taşıdır. Kültür, din ile şekillenir. Kültürü şekillendirecek kadar güçlü olan din, kültürün bir ögesi olan edebiyatı da etkiler.

Din kendi kavramlarını, hayata bakışını edebiyata taşır. Din ile birlikte edebiyatın hem içeriği hem de şekli değişebilir. Örneğin dinî anlayış, bir nazım birimi naat (Hz. Muhammed’in niteliklerini övmek, ondan şefaahat dilemek amacıyla yazılan kaside) olarak bazen de eserin içeriğinde karşımıza çıkar, Yunus Emre’nin “Çağırayım Mevlam Seni” şiirindeki gibi.

Edebiyat ve din etkileşim içindedir. Nasıl ki din, edebiyatı etkiliyorsa edebiyat da dini etkilemektedir. Örneğin Ahmet Yesevi, hikmetleri ile tasavvuf düşüncesini aşlamıştır. Yunus Emre ve Mevlâna İslam'ın evrensel mesajlarını eserleriyle tüm dünyaya yayarak insanları İslam'a ısındırmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. “Abbasi ordusunda Türklerin ne kadar büyük bir yer işgal ettiklerini biliyoruz.” cümlesinde kullanılan “işgal etmek” kelime grubunun hangi anlamda kullanıldığını söyleyiniz.
2. Okuduğunuz metne göre Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinde neler etkili olmuştur?
3. Okuduğunuz metnin yazılış amacını ve hedef kitlesini belirleyiniz.
4. Bir düşüncenin somut hâle getirilerek daha anlaşılır kılınması için anlatılan konuyla ilgili örnekler verilmesine **örneklendirme** denir. Okuduğunuz metinde yazar düşüncesini desteklemek için hangi örnekleri vermiştir?
5. Okuduğunuz metin 1982 yılında yayınlanmıştır. Yazarın ülkemiz için yıllar öncesinden yaptığı tahmin nedir? Bu tahminle ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.
6. Yazarın Anadolu’daki Türk devletleri ile ilgili nasıl bir değerlendirmesi vardır? Açıklayınız.
7. Okuduğunuz metne göre İslâmiyet’in Türklere katkıları nelerdir? Anlatınız.

Etkinlik

- a) Aşağıda verilen şiiirlere konu olan tarihî gerçeklikleri tespit ediniz.

*İşte 19 Mayıs
Vardık bir kapısına Anadolu’nun,
önlerine Samsun’un
Öyle büyüdü ki ağzımız
Öyle acıttık ki
Bize ekmek değil dağ sunun.

Tez Erzurum’a, Sivas’a, Ankara’ya
İlk uçan kuşla birlikte giden.
Dorukları duman almak üzredir,
Otlara, kavaklara, başaklara bir yel gibi
Varalım yeniden.
(...)*

Fazıl Hüsnü Dağlarca

*Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En keşif orduların yükleniyor dördü beşi,
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara’ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacak bir karaya.
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle- “bu: bir Avrupalı!”
Dedirir -yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvam-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tufan gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklimi cihânın duruyor karşına da,
Ostralya’yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;*

Mehmet Akif Ersoy

- b. Aşağıdaki şiiirlerdeki dinî yansımaları tespit ediniz.

*Yalancı dünyaya konup göçenler
Ne söylerler ne bir haber verirler
Üzerinde türlü otlar bitenler
Ne söylerler ne bir haber verirler
(...)
Yunus der ki gör takdirin işleri
Dökülmüştür kirpikleri, kaşları
Başları ucunda hece taşları
Ne söylerler ne bir haber verirler*

Yunus Emre

hece taşları: Mezar taşları.

*Ayet ayet sure sure yürüdüler
Mekke’den Medine’ye erdiler
Gün oldu Mağaraya girdiler
Örümcek ağını pekiştirdi bir gecede bin yıllık
Güvercin bir kerede bıraktı sıcak yumurta
Yeni doğum yumurtası bir yıllık
İnançsızlar, sedefsizler gelip gelip döndüler
Değişimi büyük dönüşümü
Taş içindeki atan bir çift kalbi
Göremediler, işitemediler, sezemediler*

Sezai Karakoç

sedef: Işıltı, değer.

Yazarın Biyografisi

Mehmet Kaplan (1915-1985)

Edebiyat tarihçisi, akademisyen ve aynı zamanda eleştirmendir. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi. Eğitimine Almanya'da devam etti. Atatürk Üniversitesinin kuruluşunda görev aldı.

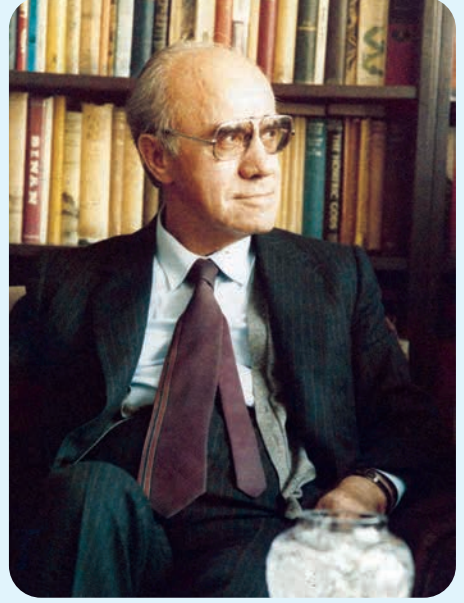
Yeni Türk edebiyatı ve edebiyat tarihi üzerine çalışmalar yaptı. Bu alanda akademisyenler yetiştirdi. İncelemeleri ile tanındı. Mehmet Kaplan, eser çözümlemelerinde yazarların ruhi durumunu ve ailevi öyküsünü dikkatle incelemiştir. Eseri ve yazarı bir bütün olarak görüp değerlendirmiştir.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: Tevfik Fikret ve Şiiri, Şiir Tahlilleri, Tanpınar'ın Şiir Dünyası, Hikâye Tahlilleri...

Deneme: Nesillerin Ruhı, Edebiyatımızın İçinden...

Antoloji-Derleme: Köroğlu Destanı, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I-IV...

Mehmet Kaplan

Dil Bilgisi

Ünsüz yumuşaması: Sert ünsüzlerle (p, ç, t, k) biten bir sözcüğe ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde bu sözcüğün sonundaki ünsüzün yumuşayarak “b, c, d, g”ye dönüşmesi olayıdır.

Örnek: araç-ı (aracı)

Ünsüz sertleşmesi: Türkçede sert ünsüzle (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biten bir sözcüğe yumuşak ünsüzlerden “c, d, g” ile başlayan bir ek geldiğinde ekin başındaki ünsüz değişerek sertleşir.

Örnek: yavaş-ca (yavaşça)

1. Aşağıda verilen cümlelerde ses olayının yazımından kaynaklanan yazım yanlışını tespit ediniz.

Nüfusu gittikçe artan, yirmi beş otuz yıl sonra ikinci bin yılın başında yüz milyonluk modern bir devlet hâline gelecek olan Türkiye'nin tarihî rolü elbetde bugünkünden farklı olacaktır.

Dede Korkut Kitabı'nda Korkut Ata'nın Resul Aleyhisselam zamanına yakın yaşadığı ve onun sahabesi olduğu belirtilir.

2. Aşağıda verilen cümlelerde “da-de”nin ayrı ya da bitişik yazılmasının nedenini söyleyiniz.

Fakat bu tarihten önce de küçük gruplar hâlinde İslamiyet'i kabul eden Türkler vardır.

Türkiye'de bunu yapabilecek yeni bir nesil doğmuştur; denilebilir.

3. Aşağıda virgülün kullanımı ile ilgili kurallar verilmiştir. Bu kurallara uygun kullanımlara okuduğunuz metinden örnekler yazınız.

a. Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

b. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.

2. METİN

Metne Hazırlık

1. Tarihî olayların edebiyat üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Anlatınız.
2. Türk tarihindeki en önemli üç olay sizce nedir? Açıklayınız.

TÜRK EDEBİYATININ ANA DÖNEMLERİ

Bir milletin tarih boyunca yaşadıkları, o milletin dilini ve edebiyatını etkiler. Bu nedenle Türk edebiyatı da yaşanan tarihî olaylar çerçevesinde şekillenmiştir. Prof. Dr. Fuat Köprülü, bu olayları ve Türklerin içinde yer aldığı değişik kültür ortamlarını ölçü alarak Türk edebiyatını dönemlere ayırmıştır. Bu dönemler “İslamiyet’in kabulünden önceki Türk edebiyatı”, “İslamiyet’in etkisiyle gelişen Türk edebiyatı” ve “Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı” olarak sınıflandırılır.

İslamiyet’in kabulünden önceki Türk edebiyatı yabancı etkilerden uzak, millî bir edebiyat görünümündedir. Bu dönem sözlü ve yazılı edebiyat olmak üzere ikiye ayrılır. Yazının ön planda olmaması nedeniyle sözlü eserlerin daha çok öne çıktığı görülür. Sav, sagu, destan ve koşuk dönemin sözlü edebî ürünleridir. Bu ürünlerin söyleyeni belli olmadığından anonim sayılmaktadır. Dönemin diğer önemli bölümü yazılı edebiyattır. Yazılı ürünlerin en önemli olanı VIII. yüzyılda yazılan Kök Türk Kitabeleri’dir. Taş kitabeler üzerine yazılan bu eserler, Türk adının geçtiği ilk yazılı kaynak olarak bilinmektedir. Yazılı dönemin diğer ürünleri Uygurlara aittir. Altun Yaruk, Sekiz Yükme, İrk Bitig gibi eserler Mani ve Buda dinlerinin etkisinde yazılmıştır. Dış etkilerin az olduğu bu eserler manzum (şiir) ve mensur (düzyazı) olarak yazılmıştır. Mensur eserlerde akıcı ve sade bir dil görülür.

İslamiyet’in kabulünden önceki Türk edebiyatından örnekler:

Etil suvi aka turur

Kaya tübi kaka turur

Balık telim baka turur

Kölün takı kügerür

Koşuk’tan

Erdi aşın taturgan

Yawlak yağıg kafurgan

Ograk süsin kaytargan

Bastı ölüm ahtaru

Sagu’dan

Tengri teg tengride bolmış Türk Bilge Kağan bu ödke olurtum. Sabimin tüketi eşidgil. Ulayu ini yigünüm oğlanım biriki oğuşum budunum biriye şadpıt begler yırıya tarkat buyruk begler Otuz Tokuz Oguz begleri budunu bu sabımın edgüti eşid katıgdı tıngla.

Kök Türk Yazıtları’ndan

Türkler, 8. yüzyıldan itibaren İslamiyet’i kabul etmeye başlamıştır. İslamiyet’le birlikte Türk edebiyatında değişiklikler yaşanmıştır. İslamiyet’in kabulüyle Türk edebiyatında İran ve Arap edebiyatının etkisiyle yeni tür ve şekiller kullanılmaya başlanmıştır. Türk edebiyatına gazel, kaside, mesnevi, ilahi gibi yeni nazım türleri; beyit, bent gibi nazım birimleri girmiştir. İslam uygarlığı etkisinde verilen ilk eserler geçiş döneminde (11 ve 12. yy.) verilmiştir. Geçiş dönemi eserlerinde İslamiyet’in etkisinin yanında yer yer İslamiyet öncesi inançların da etkilerine rastlanmaktadır. İslam kültürü etkisinde verilmiş ilk örnekler Kutadgu Bilig, Atabetü’l Hakayık, Dîvânü Lugatî’t-Türk ve Divan-ı Hikmet’tir.

Geçiş dönemi Türk edebiyatından örnekler:

*Kul Hâce Ahmed nasihatnı özüge kıl
Ey bîhaber halknı koyub özüngni bil
Tağdın ağır günahıng bâr özüngge kel
Hakk cemâlin körsetmese damen bolay*

Divanı Hikmet'ten

ilerdi = Benim gözlüne bir şey ilişti (Karanlıktan, gözüme bir şey ilişti). Şu parçada dahi gelmiştir:

Kaklar kamuğ kölerdi

Taglar başı ilerdi

Ajun tını yıldı

Tütü çeçek çerkeşür

“Kuru yerler hep gülerdi, dağ başları göründü, göze ilişti, dünyanın soluğu ıldı, türlü çiçekler sıralandı.”

Dîvânü Lugâtî't-Türk'ten

İslami dönem Türk edebiyatı, geçiş dönemi sonrasında gelişimini Anadolu sahasında “divan edebiyatı” ve “halk edebiyatı” kollarıyla devam ettirmiştir. Divan edebiyatı, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu’da İslam etkisinde gelişmiş ve 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar etkisini sürdürmüştür. Bu edebiyatın ortaya çıkmasında Arap ve İran edebiyatının etkisi büyüktür. “Divan” şairlerin çeşitli şiirlerini belli bir düzen içerisinde topladıkları eserlerin adıdır. Divan kelimesi, zamanla bu dönem edebiyatının isimlendirilmesine kaynaklık etmiştir.

Divan edebiyatından örnekler:

*Hilâle döndü kamer kaşların hilâlinden
Boyandı kana kızıl gül yanağın âlinden
(...)*

*Ayın hilâli eğerçi güneşten alır nûr
Bu ayı gör ki güneş nûr alır hilâlinden
(...)*

*Felek Nesimi iye çün eksik eylemez bir şâl
Ne atlasından umar kimsenin ne şâlinden*

Nesimi

*Bir eşek var idi za‘if ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zar*

*Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısıda idi*

*Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü komamışdı yağır
(...)*

Şeyhi, Harname

Divan edebiyatında ağırlıklı olarak bireysel konular işlenmiştir. Bu dönem ürünlerinde Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize girdiği görülmektedir. Okuduğunuz şiirdeki hilal, kamer, şal, atlas, felek gibi kelimeler Türkçeye Arapça ve Farsçadan girmiş kelimelerdir. Divan edebiyatında şiir türü ön plana çıkmıştır. Şiirlerde dörtlük nazım biriminin yanında yeni nazım birimleri olan beyit ve bent kullanılmıştır. En önemli değişikliklerden biri de şiirde hece ölçüsünü yerine aruz ölçüsünün kullanılmasıdır. Ayrıca olay merkezli uzun anlatılar “mesnevi” denilen ve beyit sayısı sınırlı olmayan nazım şekli ile ifade edilmiştir. Divan edebiyatında şiirin yanında az da olsa mensur eser örnekleri verilmiştir. Mensur eserlerde genellikle ağır bir dil kullanılmıştır.

Halk edebiyatı, divan edebiyatından farklı olarak daha geniş çerçevede halkın yaşam biçimini, kültürel yapısını, beğenilerini, olaylar karşısındaki duygusal ya da düşünsel tavırlarını sade bir Türkçe ile ortaya koyan edebiyattır. Halk edebiyatını edebiyat tarihçileri üç ana başlıkta incelemiştir.

Anonim halk edebiyatı, sözlü gelenek ortamında yaratılan veya zaman içinde ilk söyleyicisinden bağımsızlaşarak kuşaktan kuşağa aktarılacak yaşıtılan edebiyattır. Bu edebiyatta mâni, türkü, bilmece, ninni, ağıt gibi kimin tarafından oluşturulduğu bilinmeyen ürünler yer alır.

Âşık tarzı Türk halk edebiyatı, sade bir dil kullanarak şiirlerini daha çok hece ölçüsüyle yazan ve saz çalarak yurdu dolaşan âşıkların oluşturduğu edebiyattır. Türk edebiyatını bir bütün olarak düşünürsek âşık edebiyatı, İslamiyet'ten önceki sözlü edebiyatın devamı niteliğindedir.

Dinî-tasavvufî Türk halk edebiyatı tasavvuf düşüncesi etrafında şekillenen, temelleri Ahmet Yesevi tarafından atılan edebiyattır. 13. yüzyılda Moğol istilasından sonra Yesevi erenleri Anadolu'ya gelmiştir. Bu kişiler Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rol oynamış ve dinî- tasavvufî Türk şiirinin gelişmesini sağlamışlardır.

Halk edebiyatından örnekler:

*Garibim bu gülşende
Baykuşlar ötüşende
Gariplik ne çetinmiş
Baş yastığa düşende*

Mâni'den

*Karac' oğlan hata çıkmaz dilimden
Kocadım da hayır gelmez elimden
Kadir Mevlâm asla geçmez kulundan
Deli gönül ah çekip de ağlama*

Koşma'dan

*Yunus senün gözlerinde çok hâl var
Önünde uğrayup geçecek yol var
Gice gündüz dur da Mevla'ya valvar
Ağladursa Mevlam yine güldürür*

İlahi'den

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı, Türk kültür ve medeniyetinde Batı etkisinin görüldüğü dönemdir. 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde sosyal ve siyasi alanlarda yenilik ve iyileştirme çabaları yoğunlaşmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile Batı medeniyeti örnek alınmaya başlanmıştır. Bu değişimler edebiyatı da etkilemiştir. Bu dönemin ilk eserlerinde hak, adalet, özgürlük gibi yeni kavramların edebiyata girdiği ve eserlerde işlendiği görülür. Bu dönemde şiirin içeriğinde ve şeklinde değişiklikler yapılmıştır. Batı edebiyatının etkisiyle roman, hikâye, makale, deneme, fıkra gibi türler ilk kez kullanılmaya başlanmıştır.

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı kendi içinde siyasi ve toplumsal değişimlere bağlı olarak Tanzimat Dönemi, Servetifünun Dönemi, Fecriyatı Dönemi, Millî Edebiyat Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere edebî dönemlere ayrılmıştır.

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatından örnekler:

Terkib-i Bent

*Ayinesi işdir kişinin lafa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde
İnsana sadakat yakışur görse de ikrah
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah*

Ziya Paşa

*Aşkın, yalanın, kinin rengini
Kırmızı yaz.
Düşlerin, sevi'nin ve saygının giysilerini
Maviye boyar.
Yoksulluğun, umutsuzluğun ve ayrılık gömleğini
Kara çiz.*

Özdemir Asaf

Komisyon

Metin Sözlüğü

anonim: Yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen.

bent: Bir şiirdeki bölümlerden her biri.

beyit: Anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

manzum: Şiir biçiminde yazılmış.

mensur: Düz yazı, nesir.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türk edebiyatı kültür ve medeniyet değişimlerine göre şekillenmiştir. Türk toplumunun çok köklü bir geçmişe dayanan edebî ürünleri vardır. Savaşlar, göçler, din ve medeniyet değişiklikleri edebî anlayışta köklü değişikliklere neden olabilir. Türkler İslamiyet'in kabulünden önce Gök Tanrı, Manihaizm ve Budizm gibi dinlere inanmışlardı. Bunlar arasında en köklü değişikliğe neden olan din, İslamiyet olmuştur. İlk başlarda göçebe kültürü etrafında şekillenen edebiyat, sonra İslami kültürle 19. yüzyıldan itibaren ise Batı kültürüyle şekillenmeye başlamıştır. Coğrafi değişiklikler de bunu tetiklemiştir. Türklerin Batı medeniyetine yakın bir bölgede bulunması Türk edebiyatını etkilemiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasındaki temel ilkeleri metinden hareketle söyleyiniz.
2. Okuduğunuz metne göre Türk edebiyatını etkileyen en önemli olay nedir?
3. İslami Dönem Türk edebiyatının divan ve halk edebiyatı olarak iki ana koldan devam etmesinin nedeni ne olabilir? Açıklayınız.
4. İslamiyet öncesi Türk edebiyatı ile İslami Dönem Türk edebiyatı arasındaki temel farklar nelerdir? Anlatınız.
5. 19. yüzyıldan sonra Batı medeniyetinin örnek alınmasının ve devamında edebî türlerinin kullanılmasının nedenleri nelerdir? Açıklayınız.
6. Metinde kullanılan anlatım biçimiyle düşüncüyü geliştirme yollarını belirleyiniz.
7. Halk edebiyatının köklerinin İslamiyet öncesine kadar gitmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

Etkinlik

a) Aşağıdaki metinlerin Türk edebiyatının hangi dönemine ait olduğunu altlarına yazınız.

*Hakka şükür koçlarım devrânudur
Cümle 'âlem bu demün hayrânudur
Gün batardan gün toğan yire değin
'İşk erinün bir nefes seyrânudur*

.....

Tag taga kavuşmas, kiş kişike kavuşur.

.....

*Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı*

.....

*Nasıl ve nerden, bilmeyeceksin
Bir dal sallanacak yanı başında
Alabildiğine taze ıslak
Bir çocuk başparmağı ağzında
Gözlerini iri iri açacak*

.....

b. Aşağıda verilen edebî türlerin Türk edebiyatının hangi döneminde ortaya çıktığını ilgili kutucuğa yazınız.

roman-mesnevi-sav-türkü-ilahi-tiyatro-deneme-nefes-gazel-rubai-sagu-röportaj-semai

<i>İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı</i>	<i>İslami Dönem Türk Edebiyatı</i>	<i>Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı</i>

Metne Hazırlık

1. Bir milletin kültürel değerleri nesilden nesile nasıl aktarılır? Anlatınız.
2. Bir dilin korunması için bireylere ne tür görevler düşmektedir? Anlatınız.
3. Aşağıda “gönül” kelimesi ile yapılan atasözü veya deyimlerden beş tane örnek yazıp anlamını söyleyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

GÖNÜL SÖZÜNE DÂİR

Türk dili, birçok eski kelimelerini, yerlerine daha güzellerini buldukça terk etmiş, fakat eskiden beri güzel her kelimesini mutlaka yaşatmıştır. Türkçenin ülkeler, çağlar ve diller boyunca macerası, birçok da bu güzeli aramak duygusundandır. (Bugün de çirkin kelimelere tepkisi, aynı histendir.)

Altın, gümüş, demir, çelik vb. gibi, güzel sesli maden adları, Türk dili var olalıdan beri yaşayan ve yaşatılan kelimelerdendir. Gönül sözü de böyledir.

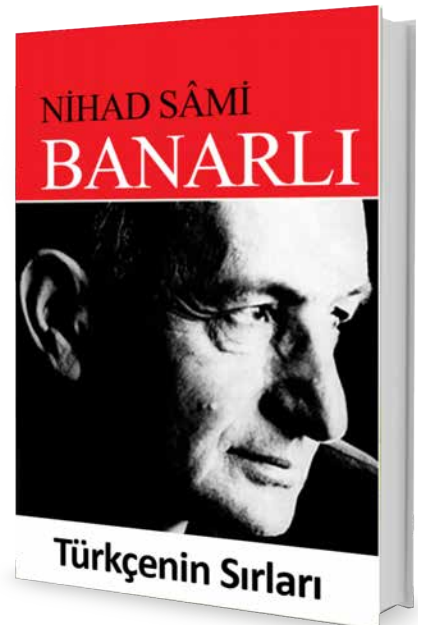
Bu kelimenin en eski Türkçede söylenişi kön-kül'dü, zamanla köngül sesini aldı ve yüzyıllarca bu sesle kullanıldı. Ona gönül sesini veren Türkiye Türkçesidir.

Gönül'e önce VIII. asırda rastlıyoruz. Tarihi taş kazdıran bir hükümdar ağzından konuşarak adını bildiğimiz ikinci Türk yazarı Yolluk Tigin:Taş tokıttım, köngültegi sabımın... bitidim: Taş yontturdum, gönüldeki sözünü yazdırdım, diyor.

Kelimenin edebiyat tarihimizde ikinci bir âşıkı, Kutadgu Bilig yazarı Yûsuf Has Hâcib'dir. Kelimeyi fırsat düştükçe kullanır, ona aruzla mâniler söyler. Onun:

“Köngül kimni sevse körür közde ol
Közün kança baksa uçar yüzde ol
Köngülde negü erse arzû tılek

Ağız açsa barça tilin sözde ol” gibi mısraları, Türkçenin İslâm çağındaki ilk gönül şiirleridir: “Gönül kimi seve gözünün önünde (hep onu) görür; göz nereye baksa orada o (nun hayâli) uçar, Gönülde arzu, dilek ne ise (insan) ağız açınca hep ondan söz açar.” demektir.

Gönül, Anadolu’da Yûnus Emre’nin:

“Taşdın yine deli gönül

Sular gibi çağlar mısın” gibi mısralarıyla şahlanır. Ondan sonra, sesi fazla değişmez. Bazen “bu göynüm” diyenlerin söyleyişiyle başkalaşsa da kesin notasını Anadolu’da bulmuş olmanın gönül ferahlığıyla yaşar. O kadar ki biri çıksa da bir Gönül Şiirleri Antolojisi yapsa, bu kitapta Türkçenin nice zengin ve güzel şiirleri toplanır. Hatta XV. asırda İstanbul fatihi, Sultan İkinci Mehmet’in de katıldığı bir gönül şiirleri yarışması olmuş, fethedilen ülkeler, yüzyıllarca, bu şiirlerin: “Gönül ey vây gönül, vay gönül ey vây gönül” diye tekrarlanan mısralarıyla ahenkli, murabbaları (şarkıları) ile dolmuştur.

Bundan sonra dilimizde bir gönül zenginliği başlar. Gönül sözüyle nice dil ve gönül oyunları oynanır. Kelime, dilimize gönül dolusu söyleyiş kazandırır, dilimizde bir duygu ve mana âlemi uyandırır.

Gerçi gönül, insanın duygu merkezi demek, yürekteki manevi taraf demektir ama o bu kadarcıkla kalmaz: Gönül çekmekte aşk olur, gönül vermekte sevgi... Gönül yapmakta iyilik duygusuyla dolar, gönül almakta hoşnut etmek, memnun etmek manalarına girer. Bunun içindir ki Azeri Türkçesi şairi Şah İsmail’e atfedilen şu dörtlük:

“Hatâ’î hâl çağında

Hak gönül alçağında

Binbir Kâbe yapmaktır

Bir gönül alçağında” inceliğiyle halkımızın gönlünde yaşamıştır. Bakınız alçaklık, ne kötü manada kelimedir ama Türk halkı onu gönül ile birleştirir ve gönül alçaklığı veya alçak gönüllülük hâline koyarsa bu, üzerinden bir tılsım geçmiş gibi birden bir fazilet manası alır.

Böylece gönül almak, gönül vermek, gönül eğlendirmek, gönlü açılmak, gönlü olmak, gönlü dolmak, gönlünü etmek, gönlüyle oynamak, iki gönül bir olmak, iki gönül bir olunca samanlık seyran olmak, gönlü kalmak, gönül kırmak, gönülden kopmak, gönülden sevmek, gönlünce sevip gönlünce yaşamak ve daha sayısız gönül kelimeleri gönül oyunları, gönül yücelikleri, gönül duyguları duyup gönül şarkıları söylemek...

Kelimeyi gönüllü, gönülsüz, gönüllenenmek gibi kullanışla yayıp dile bir gönül zenginliği kazandırmak ve mesela Pir Sultan Abdal’ın dilinden konuşarak:

“Öt benim sarı tanburam

Senin aslın ağaçtandır

Ağaç dersem gönüllenenme

Kırmızı gül ağaçtandır” diye, kelimeye bir gönül inceliği işlemek...

Bazen, Nefi’ nin şiiriyle konuşarak zengin bir gönlün insana nasıl yeteceğini:

“Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sakidir gönül” şaheseri hâlinde söylemek; bazen de güzelliği, güzellerin ellerinde ararken:

“Gönül ne gök, ne elâ, ne lâciverd arıyor,

Ah bu gönül bu gönül, kendine derd arıyor!” mısralarını bulmak.

(...)

Türkçede “gönül”ün hikâyesi elbette çok zengindir. Bu saydıklarımız onun belki en kısa macerasıdır. Gerçek şudur ki Türk dili, bu manada sade gönül sözüyle kalmamış, başka dillerden başka sözler de almıştır. Meselâ Arapçadan kalb’i almış, kendi yürek sözüyle birlikte kullanmıştır. Farisi’den (yine gönül demek olan) dil’i seçmiş, bundan da dilber, dilârâ gibi, dilşâd gibi, dildâde ve dilerûbâ gibi söyleyişlerde hoşlanmıştır. Fakat başka dillerden müteradif kelimeler aldı diye “gönül”ü terk etmemiş, aksine onu bütün gönlüyle sevip hayatının her asrında belki de her anında kullanmıştır.

Çünkü, gönül güzeldir.

Nihad Sami Banarlı
Türkçenin Sırları

Metin Sözlüğü

antoloji: Seçki.

bade: Aşıkların rüyada içtikleri aşk şarabı.

dilârâ: Gönül alan, gönül okşayan.

dilber: Alımlı, güzel kadın.

dildâde: Gönül vermiş, âşık.

dilrûbâ: Gönül kapan, herkesi kendine bağlayan.

dilşâd: Gönülü sevinçle dolu, sevinçli.

Farisî: Farsça.

ızdırıp: Maddî veya manevî acı, azap.

küşâd: Açılış, açma.

musiki: İnsanın duygu ve düşüncelerinin seslerle ifade edildiği sanat, müzik.

murabba: Dört dizeli bentlerden oluşan divan edebiyatı şiiri türü.

müteradif: Birbirine tâbi olan, birbiri ardınca giden.

saki: Su dağıtan kimse.

şûh: Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli.

terane: Nağme, ezgi, ahenk, ses.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ

1. Eski Türkçe Dönemi

Türk yazı dilinin ilk devresi Eski Türkçe Dönemi'dir. VIII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar kullanılan yazı dili Eski Türkçe Dönemi'dir. Kök Türk, Uygur ve Karahanlı Dönemlerini içine almaktadır. Bu dönemin bilinen ilk eserleri Kök Türk Kitabeleri'dir. Eski Türkçe Dönemi'nden daha önceki devir ise Türkçenin karanlık devridir. Farklı coğrafyalarda farklı kültürlerle olan etkileşimler Türkçenin dil yapısını bozmamıştır. Bunun nedeni Türkçenin dil yapısının çok sağlam olmasıdır.

a. Sözlü Edebiyat Dönemi

Sözlü edebiyat ürünleri, Türk edebiyatında yazının yaygın olmadığı dönemlerde sanatçıların duygu, düşünce ve hayallerini sözle anlattığı edebî ürünlerdir. Genellikle dinî törenlerde üretilmeye başlanmış, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Sözlü edebiyat döneminde sığır, şölen, yağ gibi törenlerde saygın ve kutsal bir kişiliğe sahip olan ozan ve şamanlar kopuz çalarak koşuk, yır (türkü) ve sagular söylemiştir. Bu dönemde kullanılan Türkçenin saf, katışıksız bir görünümü vardır. Sözlü edebiyat dönemi ürünleri; **sav, sagu, koşuk ve destandır.**

b. Yazılı Edebiyat Dönemi

Eski Türkçe Dönemi'nin bilinen ilk yazılı eseri **Kök Türk Kitabeleri**'dir. Vezir Tonyukuk, Bilge Kağan ve kardeşi Kültigin adına dikilen bu yazıtlar, Türk tarihi açısından önemli eserlerdir. Günümüzden 13 asır önce oluşturulan bu yazıtlar, Türkçenin en eski yazılı metinleri olarak bilinmektedir. Kök Türk Kitabeleri; anlatımının içtenliği, akıcılığı ve taşıdığı dil derinliği yönünden gelişmiş bir edebiyat ürünü olarak kabul edilmiştir. Bu yazıtlar Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır.

Bu dönemde en çok eser, Uygurlar Dönemi'nde verilmiştir. Bu eserlerden bazıları şunlardır:

Altun Yaruk (Altın Işık): Çince'den Uygurcaya çevrilmiş olan, Budizm'in temellerini, felsefesini ve Buda'nın menkıbelerini içeren bir eserdir. Eser çok sayıda hikâyeden oluşur.

İrk Bitig (Fal Kitabı): Kök Türk alfabesiyle yazılmış bir fal kitabıdır.

Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi (İyi Düşünceli Şehzade ile Kötü Düşünceli Şehzade): Budizm felsefesini anlatan bir hikâyedir. İyi düşünceli şehzadenin başından geçen maceralı yolculuk anlatılmıştır.

Sekiz Yükmek (Sekiz Yığın): Çince'den çevrilmiştir. Budizm'e ait dinî-ahlâkî inanışlar ve bazı pratik bilgiler içermektedir.

Eski Türkçe Dönemi'ne ait son eserler Geçiş Dönemi eserleridir. İslami dönem Türk edebiyatının ilk ürünleri olan Geçiş Dönemi eserleri (Kutadgu Bilig, Dîvânü Lugatî't-Türk, Atabetü'l Hakayık, Divan-ı Hikmet) Eski Türkçe Dönemi'nde yazılmıştır. Bunlarla ilgili bilgiler ilerleyen ünitelerde verilecektir.

Kök Türk Kitabeleri'nden, Tonyukuk Yazıtı

2. Orta Türkçe

12-13. yüzyıldan sonra Orta Türkçe, Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi diye iki döneme ayrılır. Bu dönemde Türkçe karşımıza birden fazla yazı dili ile çıkmaktadır. Siyasi bölünmeler ve farklı coğrafyalara dağılmalar nedeniyle bu dönemde Kuzey-Doğu Türkçesi, diğeri Batı Türkçesi olmak üzere iki Türk yazı dili meydana gelmiştir.

a. Kuzey-Doğu Türkçesi: Eski Türkçenin devamı olan Kuzey-Doğu Türkçesi, Kuzey Türkçesi ve Doğu Türkçesi olarak iki yeni yazı diline ayrılmıştır. Son zamanlara kadar devam eden bu yazı dillerinden Kuzey Türkçesi, Kıpçak Türkçesidir. Doğu Türkçesi ise yerini modern Özbekçeye bırakan yazı dilidir.

b. Batı Türkçesi: Batı Türkçesi Selçuklulardan başlayarak bugüne kadar gelen ve devam etmekte olan bu yazı dili, Türkçenin en büyük ve en verimli yazı dili durumundadır. Batı Türkçesinin esasını Oğuz Türkçesi oluşturur. Oğuz Türkçesi, Hazar Denizi'nden Balkanlara kadar uzanan sahaya yayılmış bulunan Türkçedir.

Batı Türkçesi; Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi olarak üç devreye ayrılır:

b.1. Eski Anadolu Türkçesi: Eski Anadolu Türkçesi 13, 14 ve 15. asırlardaki Türkçedir. Buna, Batı Türkçesinin bir oluş, bir kuruluş devresi olarak bakmak yerinde olur. Batı Türkçesini Eski Türkçe Dönemi'ne bağlayan birçok bağlar bu devrede henüz kendisini iyice hissettirmektedir. Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı'nın kuruluş dönemi bu devre girmektedir.

b.2. Osmanlı Türkçesi: Osmanlı Türkçesi, Batı Türkçesinin ikinci devri olup 15. asrın sonlarından 20. asrın başlarına kadar devam etmiş olan yazı dilidir. Osmanlı Türkçesine Arapça ve Farsça birçok kelime girmiş, tamlama ve dil bilgisi kuralı yerleşmiştir. Osmanlı Türkçesi nazım ve nesir bakımında oldukça ağır ve süslü bir dil manzarası sunmaktadır.

b.3. Türkiye Türkçesi: Türkiye Türkçesi, 20. asrın başlarından günümüze kadar devam eden dönemdir. İlk dönemlerde Osmanlı Türkçesinin etkisi görülmüş, zamanla yabancı kelimeler ve gramer yapıları terk edilmiştir. Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem tarafından Genç Kalemler dergisinde başlatılan “Yeni Lisan” hareketi dönemin aydın ve yazarları tarafından desteklenmiştir. Türkiye Türkçesinde Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin daha az kullanıldığı görülür. Cümle yapısı Osmanlı Türkçesine göre daha sade bir görünüş sergilemektedir. Türkiye Türkçesinin özünü İstanbul Türkçesi oluşturur. 1931'de kurulan Türk Tarih Kurumu ile 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu, Türkiye Türkçesinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

Türklerin Kullandığı Alfabeler

a. Kök Türk (Orhun) Alfabeti: Kök Türk alfabesi Hunlar, Kök Türkler ve diğer Türk kavimleri tarafından kullanılmıştır. Alfabede bulunan 38 harften 4'ü ünlü, 8'i bitişik, 26'ü ise ünsüz harftir. Bu alfabenin Kök Türklerden sonra gelen Uygurlar Dönemi'nde de bir süre kullanıldığı görülmektedir. Bu yazı dilinde yazılmış en önemli eser Kök Türk Kitabeleri'dir. Ayrıca Irk Bitig adlı eser de Orhun alfabesi ile yazılmıştır.

b. Uygur Alfabeti: Uygurlar tarafından kullanılan bu alfabe 18 adet işaret ve sembolden meydana gelmiştir. Alfabe 4'ü sesli 14'ü sessiz harften oluşmaktadır. Harfler sağdan sola ve birbirine bitişik olacak şekilde yazılır. Bu alfabe İslamiyet'in kabulünden sonra da varlığını koruyabilmiştir. Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi, Altun Yaruk ve Kutadgu Bilig'in bir nüshası Uygur alfabesi ile yazılmıştır.

c. Arap Alfabeti: Arap alfabesi toplam 28 harften oluşur. Osmanlı Türkçesinde Arap harflerinin yanı sıra Farsçadaki “p” ve “ç” harfleri de kullanılmıştır. Sağdan sola doğru yazılan Arap alfabesinde 3 tane sesli harf bulunmaktadır. Harfler kelimelerin başında, ortasında ve sonunda farklı şekillerde yazılır. Alfabedeki bazı harfler sonraki harflerle birleşmez.

ç. Kiril Alfabeti: Kiril alfabesi, Türk cumhuriyetlerinde kullanılan bir alfabedir. 33 harften oluşan Kiril alfabesinde 10 tane sesli harf bulunmaktadır. 1993 yılında SSCB'nin dağılmasıyla Kiril alfabesini kullanan Türki cumhuriyetlerden bir kısmı Latin alfabesine geçmiştir. Bir kısmında da Latin alfabesine

geçmek için çalışmalar yapılmaktadır. Bazı Türk cumhuriyetlerinde ise Kiril alfabesi ile Latin alfabesi beraber kullanılmaktadır.

e. Latin alfabesi: 1925 yılında ilk olarak Azeri Türkleri tarafından kullanılmıştır. Latin alfabesi, 1 Kasım 1928’de kabul edilen “Harf İnkılabı” ile ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır. Bu alfabede 21 sessiz, 8 sesli harf bulunmaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden “gönül” kelimesi ile ilgili beş deyim bularak cümle içinde kullanınız.
2. Okuduğunuz metnin ana düşüncesi nedir?
3. Okuduğunuz metindeki gönül kelimesinin dilimizde eş anlamlıları olmasına rağmen yüzyıllarca kullanılmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz metinde yazar, gönül kelimesiyle ilgili hangi örnekleri vermiştir?
5. Okuduğunuz metinde Türkçe ile ilgili hangi bilgiler verilmektedir? Açıklayınız.
6. “Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sakidir gönül” sözünü açıklayınız.
7. Okuduğunuz metinde yazar düşüncesini desteklemek için hangi anlatım biçimlerinden yararlanmıştır?
8. Yazara özgü anlatımlara örnekler veriniz.

Etkinlik

Yandaki Kök Türk alfabesindeki harfleri kullanarak “Türk, kitap, yay, bulut” kelimelerini defterinize yazınız.

Not: Kök Türk alfabesi sağdan sola doğru yazılır.

♪	↑	↘	N	⌘	Λ	≡	€	Ƴ	ƶ
a, e	ı, i	o, u	ö, ü	b	ç	d	g	ğ	k
└	⌘	≡	↑	↑	↑	¥	h	D	4
l	m	n	p	r	s	ş	t	y	z

Kök Türk Alfabesinden Bazı Sesler

Yazarın Biyografisi

Nihad Sami Banarlı (1907-1974)

İstanbul’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Üniversitelerde Türk İslam edebiyatı dersleri verdi.

Edebiyat tarihi araştırmaları yaptı. Yahya Kemal’in bütün eserlerini yeniden baskıya hazırladı. Liseler için hazırladığı edebiyat ders kitaplarıyla tanındı. Edebî dergilerde edebiyat söyleşileri yazdı. Millî Eğitim Bakanlığı “1000 Temel Eser” ve “Çağdaş Türk Yazarları” komisyonlarında başkan ve üye olarak çalıştı.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: Namık Kemal ve Türk-Osmanlı Milliyetçiliği, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Yahya Kemal Yaşarken, Yahya Kemal’in Hâtıraları...

Şiir: İstanbul’un Fethi İçin Mısralar.

Deneme-İnceleme: Türkçenin Sırları, Şiir ve Edebiyat Sohbetleri...

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki cümlelerde bugünkü yazım kurallarına göre yanlış olan ifadeleri bularak düzeltiniz.

- Kelimenin edebiyat tarihimizde ikinci bir âşıkı, Kutadgu Bilig yazarı Yûsuf Has Hâcib'dir.
- Taşdın yine deli gönül
- Nihayet Yahya Kemal'in şiirinde vecîzeleşip ya tam neş'e, ya tam ızdırıp; ya hep ya hiç manasında

2. "Gönül Sözüne Dair" adlı metinde kullanılan " " işaretlerin kullanım amaçları nelerdir?

Yazma

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hat örneği (Fecr suresi, 29 ve 30. ayetler)

Kaligrafi örneği

Yazı; duygu, düşünce ve hayallerin sembollerle ifadesidir. Geçmişten bu yana insanlar bu ihtiyaçlarını taş duvarlar üzerine, ceylan derisine veya kâğıt üzerinde ifade etmişlerdir. Bu ifade çoğu zaman estetik bir görünüm kazanmış ve insanlar güzel yazmaya dikkat etmişlerdir. Harflere güzel biçimler vererek yazma sanatına hüsnühat veya kaligrafi denmektedir. Yazı sanatı, yüzyıllardır görsel sanatların önemli bir parçası olmuştur. Her milletin kendine özgü kaligrafi tarzı vardır. Dünyada en çok bilinen ve ilgi gören kaligrafi türleri; Çin kaligrafisi, Hint kaligrafisi, Japon kaligrafisi, Kore kaligrafisi, Yunan kaligrafisi ve Arap kaligrafisidir.

Kaligrafide amaç değişik motifler kullanarak yazıyı olduğundan farklı bir kimliğe büründürmektir. Genellikle dik ve yatay çizgilerden oluşan Latin harflerini simetrik bir şekilde kâğıda dökmek, kaligrafinin en temel unsurlarından birisidir. Bu sanatı her kesimden insan, biraz zaman ve kaynak ayırarak rahatlıkla öğrenebilir. Bizlerin bu sanatı sevmesi ve bu sanata yaklaşımı kültürümüze ait ve geçmişimizden gelen "hat sanatı"na olan hayranlığımızdan kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde genellikle "hat sanatı" ve "kaligrafi" temelde güzel yazı yazma sanatıdır. Fakat hat sanatı deyince akla ilk gelen şey; Arapça harflerle yazılan dinî içerikli yazılardır. Hat sanatı ile uğraşan kişiye "hattat" denir. Kaligrafide konu ve alfabe sınırlaması yoktur. Kaligrafi, günümüzde bir meslek hâline gelmiştir. Maddi getiri ve hobi amacıyla yapılan bu sanat, insanların dikkatini çekmektedir.

Uygulama

“Yazının gelişimi”, “Türk yazı sanatı” ve “Alfabeler” gibi konularda bir yazı yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yazınızı aşağıda verilen aşamaları takip ederek yazabilirsiniz.

Hazırlık - Planlama - Taslak Metin Oluşturma - Düzeltme - Yayımlama - Değerlendirme

Sözlü İletişim

Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

İletişim insanlar arasında anlamları ortak kılma çabasıdır. Bu çaba sözel, bedensel dil kullanarak sağlanabilir. İletişim becerisi üst düzey bir beceridir ve zamanla kazanılır. Toplum içinde başarılı insanlar iletişim becerisi yüksek kişilerdir. İletişim becerisi kendini ifade etmek ve bunu gerçekleştirebileceği etkinliklere katılmakla geliştirilebilir. Bu etkinliklerden biri de hazırlıklı konuşmalardır.

Hazırlıklı konuşma, belli bir konuda önceden hazırlık yaparak hedef kitleyle yapılan konuşmadır. Hazırlıklı konuşmada hedef kitlenin özelliklerine göre konunun seçilip sınırlandırılmasına ve konuşmanın planının hazırlanmasına özen gösterilmelidir. Hazırlıklı konuşma planlı yapıldığı için konuşma öncesinde, konuşma sırasında ve konuşma sonrasında yapılacak belli şeyler vardır. Hazırlıklı konuşmanın konusunun dinleyici tarafından da bilinmesi, dinleyicinin de hazırlıklı gelmesine ve konuyu daha dikkatli dinlemesine olanak sağlar.

Uygulama

Hat sanatı, yazı tipleri/karakterleri, kâğıt, kitap, kütüphane gibi konular üzerine hazırlıklı bir konuşma yapınız. Konuşmanızı görsel unsurlarla desteklemeyi unutmayınız.

Hazırlık

- Konuyu tespit edip konuyla ilgili genel ağ üzerinden veya kitaplardan araştırma yapma
- Konuşmanın temel bölümleri ile vurgulanacak bölümleri tespit etme
- Konuşma kartları hazırlama
- Konuşmayı süreye göre ayarlama
- Konuşmada kullanılacak görsel ve işitsel araçları hazırlama
- Konuşma provası yapma

Sunum

- Etkili başlangıç yapma
- Konuya göre ses tonunu ayarlama
- Görsel ve işitsel iletişim araçları kullanma
- Konuşurken gereksiz duraksama ve tekrardan kaçınma
- Süreyi verimli kullanma
- Konuşmayı özetleme
- Sorulara cevap verme
- Konuşmayı etkili bir şekilde sonlandırma

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. (...) “Benim gördüğümü sen de görmüş olsan inanırdın. Hiç ümitsizliğe düşmezdin. Ben, ilk sed-yelerin hastahaneye nasıl geldiklerini gördüm. Hiç birinde ne bir pişmanlık, ne bir azap, ne de bir korku emaresi vardı. Hepsinin yüzünde okunan şey, yalnız azim, yalnız metanetti. “Hanım abla şu yarayı sar da dönüvereyim.” Bu ses kulağımdan hiç gitmiyor.”

Selma Hanım:

“Ben, ay aydınlığındaki ölüyü de gördüm,” diyordu. Onu hastahanenin avlusunda, kerpiç duvarın kenarına getirip bıraktılar. Yapayalnızdı. Gittim, yanında oturdum. Ve bundan başka () Alay kumanda-nının gözlerini de ben kapadım. Yüzünde öyle bir huzur, öyle bir bahtiyarlık vardı ki o andan beri artık ölüm korkusu nedir bilmiyorum.”

Selma Hanım, Eskişehir İstasyonu’nda, ara ve aman vermeyen bir ateş yağmuru altında Büyük Şefin sakın, kararlı ve destani çehresini de görmüştü. Tahliye edilen kasabanın bozgun kalabalığı ortasında, kes-kin ve sıcak bir sesle emirler veriyor; yanında duran Garp Cephesi kumandanına hemen hemen gülümse-yerek bir şeyler söylüyor ve Ankara’ya ilk kafileyi götürecek olan trene son yolcunun binmesini bekliyordu.

Mustafa Kemal Paşa’nın bu mahşer içindeki silueti Selma Hanım’ın hayalinde o kadar derin nakşol-muştur ki bunu en küçük teferruatına kadar hatırlıyordu.

Üzerinde nefli bir av kostümü vardı. Bir gümüşî kalpak, gür ve uçları yukarıya doğru kıvrık kaşları-nın hizasına kadar iniyordu. Bütün bir ırkın asaletini taşıyan, uzun parmaklı, güzel elleri bir kehribar tesbihle oynuyordu. Sanki, bir istirahat saatinde bahçesinde dolaşan bir genç aile reisi gibiydi ve sanki gökyüzünden durmaksızın yağan şeyler bir yaz yağmurunun ilk damlalarıydı.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Ankara

Bir Yolcuya

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın,
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın,
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda,
Gördüğüm bu tümsek, Anadolu’nda,
İstiklal uğrunda, namus yolunda,
Can veren Mehmed’in yattığı yerdir.

Bu tümsek, koparken büyük zelzele,
Son vatan parçası geçerken ele,
Mehmed’in düşmanı boğduğu sele,
Mübarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki, hasrolan kan, kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız, çetin,
Bir harbin sonunda, bütün milletin,
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Necmettin Halil Onan

Yukarıda verilen metin ve şiirden yola çıkarak edebiyat ve tarih arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

2. Türk edebiyatının ana dönemleri nelerdir? Bu dönemlerin ayrılmasında etkili olan unsurlar nelerdir? Açıklayınız.

3. Aşağıdaki metinlerin Türk edebiyatının hangi ana dönemlerine ait olduğunu tespit ediniz.

a. Ben sana mecburum bilemezsin
Adını mih gibi aklımda tutuyorum
Büyüdükçe büyüyor gözlerin
Ben sana mecburum bilemezsin
İçimi seninle ısıtıyorum.

Ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
Bu şehir o eski İstanbul mudur
Karanlıkta bulutlar parçalanıyor
Sokak lambaları birden yanıyor
Kaldırımlarda yağmur kokusu
Ben sana mecburum sen yoksun.

c. Aşiyân-i mürğ-i dil zülf-i perişanındadır
Kanda olsam ey peri gönlüm senin yanındadır
Aşk derdiyle hoşem el çek ilacından tabib
Kılma derman kim helakim zehri dermanındadır

b. Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş çalap
Derdim vardır inilerim

Yunus bunda gelen gülmez
Kişi muradına ermez
Bu fanide kimse kalmaz
Derdim vardır inilerim”

ç. Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum. Sözümü tamamiyle işit. Bilhassa küçük kardeş yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim, güneydeki şadpıt beyleri, kuzeydeki tarkat, buyruk beyleri, Otuz Tatar Dokuz Oğuz beyleri, milleti! Bu sözümü iyice işit, adamakıllı dinle:

4. Aşağıda verilen eserlerle dönemleri doğru şekilde eşleştiriniz.

a. Divan-ı Hikmet

() 1. Sözlü Dönem

b. Leyla ile Mecnun

() 2. Yazılı Dönem

c. Kök Türk Kitabeleri

() 3. Geçiş Dönemi

ç. Alp Er Tunga Sagusu

() 4. Divan Edebiyatı

() 5. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

5. Aşağıda verilen alfabeler ile bunların harflerini doğru şekilde eşleştiriniz.

a. А Б В Г Д Е
Ё Ж З И Й К

() 1. Kiril alfabesi

b. ƒ ʁ ʁ ʁ

() 2. Uygur alfabesi

c. ʁ ʁ ʁ ʁ ʁ ʁ

() 3. Arap alfabesi

() 4. Kök Türk alfabesi

6. Aşağıdaki tabloda boş bırakılan yerleri, Türkiye Türkçesinin tarihî gelişimine göre doğru şekilde doldurunuz.

.....			Türkiye Türkçesi
-------	-------	-------	------------------

7. Aşağıdaki metinde ayrıca boş bırakılan yerlere, uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Türkçe() 1300 yıldan fazla bir zamandır yazı dili olarak takip edilebilmektedir() Bu özelliğiyle günümüzde konuşur sayısı ve yaygınlığı ön sıralarda bulunan İngilizce() Fransızca() İtalyanca() Almanca() Japonca gibi dillerden daha erken dönemlere ait belgeleri bulunan Türkçenin() yazıyla takip edilemeyen dönemleri de tahminen günümüzden 7-8 bin yıl geriye gitmektedir() Bu tahmin() şu anki bilgilerimize göre insanlığa yazıyı armağan eden Sümerlerden kalan tabletlerde geçen ve Türkçe ile ortak olan sözler esas alınarak yapılmaktadır() Sümerce ile Türkçe arasındaki bu 168 ortak söz ayrıca Türklerin MÖ 4000’li yıllarda Türkiye’nin doğusunda bulunduklarının da bir kanıtıdır()

8. Aşağıdaki cümlelerde yazım yanlışlarını bularak düzeltiniz.

Türkiye’deki kullanıcılarının dünya ortalamasına göre üstsıralarda bulunduğu göz önüne alındığında sosyal medya, Türkçe’nin kullanımı açısından yeni ve yaygın bir ortam olarak öne çıkmaktadır. Sınırlı sayıda harfin kullanılabildiği ortamlarda sözcüklerde ünlü harfleri yazmadan yalnızca ünsüzlerle yazışma, büyük harf ile ilgili kurallara aykırılık, sözcüklerin yazımında özensizlik gibi olumsuzluklar dikkat çekmektedir. Kısa mesajlardaki karakter sınırlaması bahanesiyle ünlü harfleri kullanmadan yazma eğiliminin herhangi bir karakter sınırlaması olmayan akıllı telefonlardaki iletişim uygulamalarında sürdürülmesi dikkatçektir. Cep telefonlarından kısmesaj gönderirken, sanal ortamdaki söyleşi programlarını kullanırken başvuru bu kuraldışı yazışma biçimleri sosyal medyada daha hızlı yayılmaktadır. Sanal söyleşide iki kişi arasında kalan yazışma, sosyal medyada paylaşım ile yüzlerce, binlerce kişiye ulaşmaktadır. Buda sosyal medyanın dilin kullanılması açısından özen gösterilmesi gereken yeni ve önemli bir iletişim ortamı olduğunu göstermektedir.

9. edebiyat inceleme ve araştırmaları ile tanınmıştır. Yazmış olduğu Resimli Türk Edebiyatı tarihi edebiyat araştırmacılarının başucu kaynaklarından biridir. Türkçeye ve Türk diline hizmet eden yazarın diğer önemli bir eseri adlı denemelerden oluşan eseridir. Yazar, Yahya Kemal’in ölümünden sonra bütün eserlerini derleyerek yayına hazırlamıştır. Yahya Kemal Enstitüsünü kurmuş burada çalışmalarda bulunmuştur.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) Mehmet Kaplan – Nesillerin Ruhı
- B) Nihad Sami Banarlı – Türkçenin Sırları
- C) Fuat Köprülü – Türk Edebiyatı Tarihi
- D) Kenan Akyüz – Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri
- E) Faruk K. Timurtaş – Tarih İçinde Türk Edebiyatı

10. Kök Türk dönemine ait olan eser, Türk adının ilk geçtiği yer olarak bilinmektedir. Tonyukuk, Bilge Kağan ve Kültigin adana yazılan abidelerden oluşmaktadır. Eserde dönemin siyasi mücadeleleri ve öğütler yer almaktadır. Danimarkalı bilim insanı Thomsen tarafından okunan abideler Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden biridir.

Bu parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi
- B) Kök Türk Kitabeleri
- C) Altun Yaruk
- D) Sekiz Yükme
- E) Irk Bitig

11. Dünyada en çok konuşulan beş dilden biri olan Türkçe, büyük bir coğrafyada kullanılmaktadır. Orta Asya’dan Orta Avrupa’ya kadar geniş bir coğrafyada yaşayan Türkler tarih içinde tanıştıkları çeşitli kültürler, yaşadıkları siyasi değişimler sonucunda farklı alfabeler kullanmışlardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Türklerin kullandığı alfabelerden biri değildir?

- A) Arap
- B) Kiril
- C) Latin
- D) Çin
- E) Orhun

2. ÜNİTE

HİKÂYE

2. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Dede Korkut Hikâyeleri
- Halk Hikâyeleri
- Mesnevi
- Tanzimat Dönemi Hikâyesi
- Millî Edebiyat Dönemi Hikâyesi

DİL BİLGİSİ

- İmla ve Noktalama Çalışması
- Fiilimsiler ve Fiilimsilerin Metindeki İşlevi

YAZMA

- Hikâye ve Düşünce, İzlenim Yazısı Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Hikâyeden Sinemaya Aktarılmış Bir Film ile Filme Konu Olan Eseri Karşılaştırma

Uyarı!

Ünite bitmeden önce sinemaya aktarılmış bir hikâyenin filmini izleyiniz. Sonra eseri okuyunuz. Detaylar için sözlü iletişim bölümüne bakınız.

1. METİN

Metne Hazırlık

1. Daha önce okuduğunuz veya dinlediğiniz Dede Korkut Hikâyeleri'nden aklınızda kalan karakterlerin isimlerini ve özelliklerini söyleyiniz.

2. Dede Korkut Hikâyeleri'nden alınan aşağıdaki atasözlerinin anlamını söyleyiniz.

Gönlin yüce tutan erde devlet olmaz.

Baba malı tez tükenir; evlat gerek kazana.

Yapa yapa(lapa lapa) karlar yağsa yaza kalmaz.

KANLI KOCA OĞLU KAN TURALI

Oğuz zamanında Kanlı Koca derlerdi bir gürbüz er var idi. Yetişmiş bir yiğit oğlu var idi, adına Kan Turalı derlerdi.

Kanlı Koca der: “Dostlar, babam öldü ben kaldım, yerini yurdunu tuttum, yarınki gün ben öleceğim oğlum kalacak, bundan daha iyisi yoktur ki (en iyisi) gözüm görürken oğul gel seni evlendireyim.” dedi. Oğlan der: “Baba mademki beni evlendireyim diyorsun, bana lâıyk kız nasıl olur?” Kan Turalı der: “Baba ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış bana baş getirmiş olmalı.” dedi. Kanlı Koca der: “Oğul sen kız istemezmişsin, bir yiğit bahadır istermişsin, onun arkasında yiyesin içesin hoş geçesin (gününü gün edesin).”

Der: Evet canım baba öyle isterim, ya varasın bir cici bici Türkmen kızını alasın...

Kanlı Koca der: Oğul kız görmek senden; mal, rızık vermek benden dedi.

(...)

Kanlı Koca sevine kıvana kalktı. Aksakallı çok yaşlı (pir) ihtiyarları yanına aldı. İç Oğuz'a girdi, kız bulamadı. Dolandı Dış Oğuz'a girdi, bulamadı. Dolandı Tırabuzan'a geldi.

Meğer Tırabuzan tekfürünün (melikin, kâfir beyinin, tekfurunun) bir fevkalâde güzel dilber kızı var idi. Sağına soluna iki çift yay çekerdi. Attığı ok yere düşmezdi. O kızın üç canavar kalınlığı kaptanlığı (başlığı, çeyizliği) var idi. “Kim o üç canavarı bastırır yense öldürse kızımı ona veririm” diye vâd etmişti. Bastıramasa başını keserdi. Böylelikle otuz iki kâfir beyinin oğlunun başı burç bedeninde kesilip asılmıştı. O üç canavarın biri kükremiş aslan idi, biri kara boğa idi, biri de kara erkek deve idi. Bunların her birisi bir ejderha idi. Bu otuz iki baş ki burçta asılmıştı, kükremiş aslan ile kara erkek devenin yüzünü görmemişlerdi, ancak boğa boynuzunda helâk olmuşlardı.

Kanlı Koca bu başları ve bu canavarları gördü, başında olan bit ayağına toplandı. Der: “Varayım oğluma doğru haber vereyim, hüneri var ise gelsin alsın, yoksa evdeki kıza razı olsun.” dedi.

At ayağı çabuk (yel gibi), ozan dili çevik olur. Kanlı Koca giderek geldi Oğuz'a çıktı. Kan Turalı'ya haber oldu, “Baban geldi.” dediler. Kırk yiğit ile babasına karşı vardı. Elini öptü, der: “Canım baba bana yarar kız buldun mu?” Der: “Buldum oğul hünerin var ise.” dedi. Kan Turalı der: “Altın akçe mi ister, katır deve mi ister?” Babası der: “Oğul hüner gerek hüner.” dedi. Kan Turalı der: “Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım, kanlı kâfir eline akın edeyim...” Kanlı Koca der: “Hay canım oğul hüner dediğim o değil. O kız için üç canavar beslemişler. Kim ki o üç canavarı bastırır, o kıza ona verirler. Bastırıp öldürmese onun başını keserler, burca asarlar.” Kan Turalı der: “Baba bu sözü sen bana dememeliydin, mademki dedin, elbette varmalıyım, başıma kakınç, yüzüme dokunç olmasın, kadın ana bey baba esen kalın.” dedi. Kanlı Koca der: “Gördün mü ben bana ne ettim, oğlana korkunç haberler vereyim, belki gitmez döner.” dedi.

(...)

Gördüler ki namus için durmuyor, dediler: “Oğul uğurun açık olsun, sağ esen varıp gelesin.” dediler. Babasının anasının ellerini öptü.

Kırk yiğidini yanına aldı. Yedi gün yedi gece at koşturdular. Kâfirin hudut boyuna eriştiler, çadır diktiler. Koşucu atını koşturup Kan Turalı gürzünü göğe atıyor, inip yere düşmeden kavıyor, tutuyor.

(...)

Hanım tekfüre haber vardı. “Oğuz’dan Kan Turalı derler bir yiğit var imiş, kızını istemeğe geliyor.” dediler. Kâfirler yedi ağaç yer karşı geldiler, “Neye geldiniz bey yiğitler?” dediler... İzzet hürmet eylediler. Ak çadır diktiler, alaca halı döşediler, ak koyun kestiler... Alıp bunları tekfüre getirdiler.

Tekfür taht üzerinde oturmuştu. Yüz kâfir gizlice giyimini (zırhını) giyinmişti. Yedi kat meydana dolandı geldi. Meğer kız meydanda bir köşk yaptırmıştı. Bütün yanında olan kızlar al giymişlerdi, kendisi sarı giymişti, yukarıdan temâşa ediyordu. Kan Turalı geldi, kara şavkalı tekfüre selâm verdi. Tekfür selâm aldı. Alaca halı döşediler, oturdu. Tekfür der: “Yiğit nereden geliyorsun?” Kan Turalı yerinden kalkıverdi, sallana sallana yürüdü, ak alnını açtı, ak bileklerini sıvadı, dedi ki:

“Karşı yatan kara dağını aşmağa gelmişim
Akıntılı suyunu geçmeğe gelmişim
Dar eteğine geniş koltuğuna sığınmaya gelmişim
Tanrı buyruğu ile Peygamber kavli ile
Kızını almağa gelmişim”

dedi. Tekfür der: “Bu yiğidin sözü hızlı, eğer elinde hüneri var ise.”

(...)

Bu sırada demir zincirle boğayı getirdiler. Boğa dizini çöktü, boynuzu ile mermer taşı yoğurdu peynir gibi ditti. Kâfirler der: “Şimdi yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder, yıkılsın Oğuz elleri, kırk yiğit bir bey oğlu ile bir kızıdan ötürü ölmek ne oluyor.” dediler. Bunu işitince kırk yiğit ağlaştılar. Kan Turalı sağına baktı kırk yiğidini ağlar gördü, soluna baktı öyle gördü. Der: “Hey kırk eşim kırk arkadaşım, niye ağlıyorsunuz, kolca kopuzumu getirin övün beni.” dedi. Burada kırk yiğit Kan Turalı’yı övmüşler. (...)

“Bre boğanızı koyuverin gelsin.” dedi. Boğanın zincirini aldılar, salıverdiler. Boynuzu elmas mızrak gibi. Kan Turalı’nın üzerine hücum etti. Kan Turalı adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki boğayı çökertti. Alnına yumruğunu dayadı, sürdürü meydanın başına çıkardı. Çok uğraştılar. Ne boğa yener, ne Kan Turalı yener. Küt küt boğa solumağa başladı. Ağzı köpük-lendi. Kan Turalı der: “Bu dünyayı erenler akıl ile bulmuşlardır, bunun önünden sıçrayayım, ne hünerim var ise ardından göstereyim.” dedi. Adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, boğanın önünden savruldu. Boğa boynuzu üzerine dikildi. Kuyruğundan üç kere kaldırıp yere attı. Kemikleri hurdahaş oldu. Bastı boğazladı. Bıçak çıkarıp derisini yüzdü. Etini meydanda bırakarak derisini Tekfür’ün önüne getirip der: “Yarın sabah kızını bana veresin.” dedi. Tekfür der: “Bre kızı verin, şehirden sürün, çıksın gitsin.” dedi. Tekfür’ün kardeşi oğlu var idi, der: “Canavarların sultanı aslandır, onunla da oyun göstereyim, kızı ondan sonra verelim.” dedi.

Vardılar aslanı çıkardılar, meydana getirdiler. Aslan haykırdı... Yiğitleri der: “Boğadan kurtuldu, aslandan nasıl kurtulsun” dediler, ağlaştılar. Kan Turalı yiğitlerini ağlar gördü, der: “Bre alca kopuzumu ele alın beni övün, sarı elbiseli kız aşkına bir aslandan döneyim mi” dedi. Arkadaşları burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

“Sarı elbiseli Selcen Hatun köşkten bakar
Kime baksa aşk ile ateşe yakar
Kan Turalı sarı elbiseli kız aşkına bir hû” dedi.

Kan Turalı, “Bre kâfir aslanını koyu ver gelsin.” dedi. “Kara çelik öz kılıcım yok ki kapıştığı zaman iki biçeydim, sana sığındım cömertler cömerdi gâni Tanrı, medet.” dedi. Aslanı koyu verdiler, sürdürü geldi. Kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı, aslanın pençesine sunuverdi. Adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, aslanın alnını gözetip öyle bir vurdu ki, yumruk çenesine dokundu ufalttı. Ensesinden tuttu belini yüzdü, sonra kaldırıp yere vurdu, hurdahaş oldu. Tekfür’ün önüne geldi, dedi: “Dost, kızını bana ver.” dedi. Tekfür der: “Kızı getirin verin, bu yiğidi gözüm gördü, gönlüm sevdi, ister dursun ister gitsin.” dedi. Yine kardeşi oğlu der: “Canavarların başı devedir, onunla da oyununu oynasın.” dedi. “Ondan sonra kızı verelim.” dedi.

Tanrı’dan inayet olunca beyin paşanın himmeti Kan Turalı’nın oldu. Tekfür “Devenin ağzını yedi yerden bağlayın.” dedi. Hasut kâfirler bağladılar, yularını sıyırp salıverdiler. Kan Turalı fırlar devenin koltuğundan girer, fırlar çıkar. Yiğit hem iki canavarla savaşmıştı, kaydı düştü. Altı cellât ensesine geldiler, yalın kılıç tuttular...

(...)

Kan Turalı adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, deveye bir tekme vurdu. Deve bağırdı. Bir daha vurdu, deve ayağı üzerinde duramadı yıkıldı. Basıp iki yerden boğazladı. Arkasından iki kayış çıkardı, tekfürün önüne bıraktı, der: “Akıncıların okluğunun bağı, üzengisinin kayışı kopar, dikmek için lâzım olur.” dedi. Tekfür der: “Vallah bu yiğidi gözüm gördü gönlüm sevdi.” dedi.

(...)

Yedi gün yedi gece at koşturdu. Oğuz’un hudut boyuna çıktı, çadır dikti. Kan Turalı der:

“Hey kırk eşim kırk arkadaşım
Kurban olsun size benim başım

Hak Taâla yol verdi vardım, o üç canavarı öldürdüm, sarı elbiseli Selcen Hatun’u aldım geldim, haber eyleyin babam bana karşı gelsin.” dedi.

Kan Turalı baktı gördü bu konduğu yerde kuğu kuşları, turnalar, sülünler, keklikler uçuyorlar. Soğuk soğuk sular, çayırılar, çimenler... Selcen Hatun bu yeri güzel gördü, beğendi. İndiler yeme içme ile meşgul oldular. Yediler içtiler.

O zaman da Oğuz yiğitlerine ne kaza gelse uykudan gelirdi. Kan Turalı’nın uykusu geldi, uyudu. Uyurken kız der: “Benim aşıklarım çoktur, ansızın dört nala gelmesin, tutup yiğidimi öldürmesinler,

akça yüzlü ben gelini tutup babamın anamın evine iletmesinler.” dedi. Kan Turalı’nın atının giyimini sessizce tuttu giydirdi. Kendisi de giyimini sessizce tuttu giyindi. Mızrağını eline aldı, bir yüksek yere çıktı, bekledi.

Meğer hanım Tekfür pişman oldu. “Üç canavar öldürdüğü için bir kızcağızımı aldı gitti.” dedi. Gizlice kara elbiseli, mavi demirli altı yüz kâfir seçti. Gece gündüz at koşturdular. Ansızın yetiştirler.

Kız hazır idi. Baktı gördü dörtlüye yetiştiler, atını oynattı, Kan Turalı’nın üzerine geldi... Kan Turalı sıçradı uyandı, ayağa kalktı, der: “Ne söylüyorsun güzelim.” dedi. Der: “Yiğidim, üzerine düşman geldi, uyandırmak benden, savaşıp hüner göstermek senden.” dedi. Kan Turalı gözünü açtı, göz kapaklarını kaldırdı. Gördü gelen at üzerinde, giyimini giyinmiş, mızrağı elinde. Yeri öptü, der: “Amennâ ve saddakna (iman ettik ve tasdik ettik, inandık) maksudumuz Hak Taâla katında hasıl oldu.” diyip arı sudan abdest aldı. Ak atına bindi, adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, kara elbiseli kâfire at sürdü, karşı vardı. Selcen Hatun at oynattı Kan Turalı’nın önüne geçti. Kan Turalı der: “Güzelim nereye gidiyorsun” dedi. Der: “Bre yiğit, baş esen olsa börk bulunmaz mı olur, bu gelen kâfir çok kâfirdir, savaşalım, dövüşelim, ölenimiz ölsün, sağ kalanımız otağa gelsin.” dedi.

Burada Selcen Hatun at sürdü. Hasımını bastırdı. Kaçanını kovalamadı, aman diyeni öldürmedi. Öyle sandı ki düşman bastırıldı. Kılıcının kabzası kan içinde otağa geldi, Kan Turalı’yı bulamadı. O sırada Kan Turalı’nın babası anası çıka geldi. Gördüler ki bu gelen kişinin kılıcının kabzası kanlı, oğlu görünmez. Haber sordular...

Kız bildi ki kaynanası kayın babasıdır. Kamçı ile işaret kılıp: “Otağa inin, nerede iner karışır toz var ise ve nerede karga kuzgun oynuyorsa orada arayalım” dedi. Atına mahmuz vurdu, bir yüksek yere çıktı, gözetledi.

Gördü ki bir derenin içinde toz kâh toplanıyor kâh dağılıyor. Üzerine geldi. Gördü ki Kan Turalı’nın atını oklamışlar, yüzüne kan bürümüş, durmadan kanını siliyor, kâfirler üşüşüyor, kılıcını yalın eyliyor kâfiri önüne katıp kovalıyor. Selcen Hatun bunu böyle gördü, içine ateş düştü. Bir bölük kaza şahin girmiş gibi kâfire at sürdü. Bir ucundan kırıp kafiri öbür ucuna çıktı.

Kan Turalı baktı gördü ki bir kimse düşmanı önüne katmış kovalıyor... Kan Turalı bildi ki bu düşmanı basıp dağıtan Selcen Hatun’dur. Bir tarafına da kendisi girdi. Kılıç çekip yürüdü, kâfir başını kesti. Hasım bastırıldı, düşman kırıldı.

(...)

Ak boz atlara binerek koşuştular, bey babasının yanına eriştiler.

Babası oğlancığını gördü Allah’a şükürler eyledi. Oğlu ile, gelini ile Kanlı Koca Oğuz’a girdi. Yeşil, alaca, güzel çimene çadır dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Düğün etti, Kudretli Oğuz beylerini ağırladı.

(...)

Dedem Korkut gelerek neşeli havalar çaldı, destan söyledi deyiş dedi. Gazi erenlerin başına ne geldiğini söyledi:

“Şimdi hani dediğim bey erenler
Dünya benim diyenler
Ecel aldı yer gizledi
Fâni dünya kime kaldı
Gelimli gidimli dünya
Son ucu ölümlü dünya

Ecel geldiğinde arı imandan ayırmasın. Kadir seni nâmerde muhtaç etmesin. Allah’ın verdiği ümidin kesilmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Âmin diyenler Tanrı’nın yüzünü görsün. Derlesin toplasın günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa’ya bağışlasın hanım hey!...”

Muharrem Ergin
Dede Korkut Kitabı

Metin Sözlüğü

alaca: Birkaç rengin karışımından oluşan renk.

bit ayağına toplanmak: Korkudan ve hayretten donakalmak.

börk: Eski zamanlarda giyilen, genellikle hayvan postundan yapılmış başlık.

bre: Ey, hey anlamında kullanılan bir seslenme sözü.

burç: Kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı.

gürz: Silah olarak kullanılan ağır topuz.

hasut: Kıskanç.

helak: Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.

hû: Dervişler arasında kullanılan bir seslenme sözü.

hurdahaş: Onarılmayacak derecede kırılmış, paramparça olmuş.

inayet: Yardım, iyilik.

kaftan: Çoğu ipekten yapılan, bir çeşit uzun, süslü üst giysisi.

kakınc: Karşısındakini yaptığı iyilikten dolayı utandırmak, öfke, kızgınlık.

kertilme: Kesilmek, pürüzlenmek.

kopuz: Ozanların çaldığı telli Türk sazı.

munis: Cana yakın, uysal, sevimli.

otağ: Büyük ve süslü çadır.

şavka: Şapka.

tefur: Bizans İmparatorluğu zamanında vali düzeyinde olan yöneticilerle Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan beylerine verilen ad.

temaşa: Hoşlanarak bakma, seyretme.

temren: Kargı ya da ok gibi batıcı aletlerin ucundaki sivri demir.

Tırabuzan: Trabzon.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Hikâye; insan, zaman ve mekân unsurlarıyla birlikte kurgusal bir dünya çerçevesinde fazla ayrıntıya girilmeden yazılan bir düz yazı türüdür. Türk edebiyatında destan, masal, halk hikâyesi, meddah hikâyesi gibi türler hikâyeciliğimizin köklü bir geçmişe dayandığını göstermektedir. Modern anlamda hikâye Tanzimat Dönemi'yle birlikte edebiyatımıza girmiştir.

Hikâye geleneğimizin en önemli eserlerinden biri, Dede Korkut Hikâyeleri'dir. Dede Korkut Hikâyeleri sözlü olarak ortaya çıkmış, Türkler arasında İslamiyet öncesinde doğan, İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra İslami unsurlarla gelişen, destan özelliği taşıyan hikâyelerdir. Bu hikâyeler Türk kültür tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Dede Korkut Hikâyeleri, ayrı kahramanların maceralarının anlatıldığı birbirinden bağımsız on iki hikâyeden oluşur. Hikâyelerin IX-XI. yüzyıllar arasında olduğu ve XV. yüzyılın sonunda yazıya geçirildiği görüşü yaygındır.

Kitabın asıl adı "Kitab-ı Dedem Korkut Alâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan"dır. Biri Dresden'de, diğeri de Vatikan'da olmak üzere iki yazması bulunan Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, kuzeylerinde yaşayan düşmanlarıyla yaptıkları mücadeleler, çeşitli olağanüstü varlıklarla yapılan mücadeleler ve sevdâ konuları işlenmiştir. Hikâyelerin geçtiği coğrafi alan Hazar Denizi'nin doğusu ve batısıdır.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde hem destan unsurlarını hem de halk hikâyesinin özelliklerini görmek mümkündür. Dede Korkut Hikâyeleri ile halk hikâyelerinin benzerliklerini biçim ve konu olarak iki grupta değerlendirebiliriz. Biçim olarak her iki anlatmanın da nazım-nesir karışık yazılmış olması en büyük benzerliktir. Dede Korkut Hikâyeleri ile halk hikâyeleri konu bakımından çok benzerdir. Her iki anlatmada da konular kahramanlık veya sevdadır. Her iki hikâyenin kuruluş sistemi, bölüm yapısı ve motifleri aşağı yukarı birbirinin aynısıdır. Kahramanın büyümesi, kahramanlık yapması, âşık olması ve mücadele etmesi bunlardan bazılarıdır. Kahramanların açları doyurması, yanında kırk yiğidin veya kırk ince belli kızın bulunması halk hikâyeleri ile ortak olan unsurlardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan “At ayağı çabuk (yer gibi), ozan dili çevik olur.”, “Baş esen olsa börk bulunmaz mı olur.” atasözlerinin anlamını açıklayınız.

2. Metnin olay örgüsünü özetleyiniz.

Hikâyenin Olay Örgüsü	
1.	Kanlı Koca’nın oğlunu evlendirmek istemesi
2.	
3.	
4.	
5.	Kan Turalı’nın tekfurdan kızı istemeye gitmesi
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

3. Aşağıda verilen kahramanların belirgin özelliklerini tabloya yazınız.

Kan Turalı	
Selcen Hatun	

4. “Kanlı Kara Oğlu Kan Turalı” hikâyesindeki olağanüstülükler nelerdir? Anlatınız.

5. Bu hikâyede Türklerin eski yaşam biçimleri ve dinî inanışlarıyla ilgili hangi özellikler görülmektedir? Açıklayınız.

6. Okuduğunuz hikâyeden millî ve manevî değerlere örnekler veriniz.

7. Hikâyenin anlatıcı bakış açısı hakkında bilgi vererek bu bakış açısının hikâyenin anlatımını nasıl etkilediğini açıklayınız.

8. Metinde diyalog kullanılan yerleri tespit ediniz. Bu yöntemin metnin anlatımına etkisini söyleyiniz.

9. “Dedem Korkutun Kitabındaki hikâyeleştirilmiş oyun destanların yalın ve çok kolay, basit fakat kesin bir anlatımı vardır. Bu anlatım kolay kolay ne tekrarlanabilir ne de benzetilmeye çalışılabilir; kendine özgüdür ancak. Üstelik kendinden önce yazılı bir benzeri de yoktur. Çok uzun bir geçmişin olanca zenginliğini taşıyan ve yüzyıllardır gelişen bir milletin ortaklaşa yarattığı düşünce yumağından beslenmiş destanlar zinciridir. Çok daha kısaltarak söylemek istersek diyeceğiz ki Dede Korkut, Yunus Emre gibi, Karacaoğlan gibi, Köroğlu gibi milletin özüne karışmış, milletleşmiş ve onda canlı olarak yaşamaya devam eden ruhtur; milletin ruhudur.”

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Dede Korkut Hikâyeleri

Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili eleştirilerine katılıyor musunuz? Açıklayınız.

10. Dönemin siyasi ve toplumsal şartlarının Dede Korkut Hikâyeleri’ne etkilerini değerlendiriniz.

11. Kan Turalı’nın kahramanlığına söz getirmemek için büyük güçlülere göğüs germesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

Muharrem Ergin (1925-1995)

Gürcistan Ahıska’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. Öğretmenlik ve öğretim üyeliği yaptı. Eski Türk Dili ve Türkçe gramer çalışmaları ile tanındı. Eserleri, edebiyat araştırmacıları için başvuru kaynaklarındandır.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: Türk Dil Bilgisi, Osmanlıca Dersleri, Orhun Abideleri, Azerî Türkçesi, Türk Dili I...

Muharrem Ergin

Dil Bilgisi

Kan Turalı ayağa kalktı. Der: “Bre ben bu devenin burnuna yapışınca o kız sözü ile yapıştı derler; yarın Oğuz eline haber varır; deve elinde kalmıştı kız kurtardı derler; bre kolca kopuzumu çalın övün beni, yaradan kadir Tanrı’ya sığındım, bir erkek deveden döneyim mi, inşallah bunun da başını kese-yim.” dedi...

Kan Turalı adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, deveye bir tekme vurdu. Deve bağırdı. Bir daha vurdu, deve ayağı üzerinde duramadı yıkıldı. Basıp iki yerden boğazladı. Arkasından iki kayış çıkardı, tekfürün önüne bıraktı, der: “Akıncıların okluğunun bağı, üzengisinin kayışı kopar, dikmek için lâzım olur.” dedi. Tekfür der: “Vallah bu yiğidi gözüm gördü gönlüm sevdi.” dedi.

Bu parçada bazı kelimeler büyük harfle yazılmıştır. Bu kelimelerin hangi kurala göre büyük harfle yazıldığını maddeler hâlinde aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

Metne Hazırlık

1. Meşhur aşk hikâyelerinden hangilerini bildiğinizi söyleyiniz.
2. *Ne kadar çok insanı seversek, asıl sevdiğimiz bir tek kişiyi de o kadar çok ve kuvvetli severiz. Aşk dağıldıkça azalan bir şey değildir. Sabahattin Ali*
Bu sözlerle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

KEREM İLE ASLI

Âşık Kerem hekatını beyan eyledi. Dinle şimdi hikâyeti, güzeller elinden şikâyeti. Güzel olan şu âlemde söylenir, çirkin olan taşlar olsun döğünsün. Zamanın evvelinde bir memleket vardı, adına Ahlaz şehri derlerdi. O şehirde bir bey var idi, adına Ağa Bey derler idi ve memleketin şahıydı. O şahın dünyada bir oğlan evladı yoktu.

Günlerden bir gün bey sarayın kapısının önünde otururdu. Bir dahi gördü ki çocuklar hocadan gelirler, birbirlerine sorup bey önünden geçtiler. Bey bunları gördüğünde bir ah edip dedi: “Varıp bir vakit gurbet gezeyim” deyip lalasıyla birer derviş takkesi başına vurup yola revan oldular. Gide gide bir suyun başına oturdular... Bir de gördüler ki bir pir koca geldi, bunlara selam verdi. Pir dedi: “Şahım, ne gezersiniz burada?” Şah dedi ki: “Benim şah olduğumu ne bildin?” Elbette derdimin de dermanını bilirsin deyip dervişe sarıldı. Şah’a dedi ki: “Senin derdinin dermanı budur ki, dünya yüzünde hiçbir evlâdın yoktur. Gel sana bir elma vereyim... O memleketin yedi yaşından yukarısını Uğra Dağı’na davet eyle. Davet tamam olup gelince, yatsı namazını kılınca elmanın birisini kendine ve birisini ahaline ver. “Allah Teala Hazretleri size bir evlat vere” dedi. Bey bu sohbe razı olup geldi ve bu minval üzere tertip ettirdi. Bey’in sarraf bir keşişi vardı. Elinde bir evladı yoktu. “Bey’im, elmanın birisini de bana ver, Allahü Azimü’ş-şân Hazretleri bir kız verirse oğluna vereyim” deyip böylece ahdü aman ettiler... Bey’in bir oğlu oldu, Keşiş’in bir kızı dünyaya geldi. Oğlanın adını Mirza Bey, kızın adını Aslı Han koydular.

(...)

Kerem ile Aslı nişanlanır ama Keşiş’in karısı bu evliliği istememektedir. Bu yüzden bir gece evlerini terk ederler. Eve gelip Aslı’yı göremeyen Kerem çok üzülür. Sonra Aslı’yı bulmak için yollara düşer.

Divane Kerem duvara arkasını verdi. Sazı eline almış, bakalım ne demiş Kerem Dede:

Kafir bahçesinde bir güzel gördüm

Aklımı başımdan aldı neyleyim

Taramış zülfünü gerdana dökmüş

Serimi sevdaya saldı neyleyim

Kerem ile Aslı minyatürü

*Ben de bildim bir Keşişin kızısın
Seherde açılmış tan yıldızısın
Darılmışsın dilber kime küsmüşsün
Şu benim hâlimden bilmiş neyleyim
(...)*

Kerem ile Sofu yola revan olup biraz gittiler. Van'a dahil olup sual ettiler: "Buradan bir Keşiş ve bir karı ve bir kız geçtiler mi?" Vanlılar dedi ki; "Geçtiler, köylere gittiler". Bunlar dahi yola revan olup bir gün Van köylerine konup sual ettiler ki Tiflis tarafına tazimlerini haber alıp vara vara Ağrı Dağı'na dahil oldular.

(...)

Muş üstüne dahil oldular. Keşiş'i, karısı ve kızını sual ettiler... Oradan kalkıp Murad Suyu'na gittiler. Murad Suyu dahi köpürmüş, kan akar. Kerem dedi; "Sofu kardaş, getir sazı şu suya bir beyit söyleyeyim" dedi. Aldı sazı eline bakalım ne demiş:

*Eğlen Murad eğlen haber sorayım
Akıp gitme dur eğleni eğleni
Görelim dünyada dertli kim imiş
Cevap ver dur eğleni eğleni*

*Sen Murad'sın hep sulardan ulusun
Üstü köpüklenmiş balkan selisin
Dalgalayıp dalgalayıp gidersin
Akıp gidersin çalkanı çalkanı
(...)*

Kerem ve Sofu Erzurum'a giderken tipiye yakalanırlar. Bir mağaraya sığınurlar. Tam zor durumdayken bir atlı çıkagelir:

Mağara kapısına gelip "Ey âdemler, nedir sizin feryadınız?" sual ettiklerinde Kerem dedi ki: "Kısa tutulduk, bir mağaraya kapandık, halimiz gayet perişandır"... "İkinizi dahi götürüyüm" deyince o vakit Kerem dedi: "Bu Hızır 'Aleyhi's-selamdır belki..."

(...)

Meğer o atlı Hızır Aleyhi's-selâm idi, Kerem'i ve Sofu'yu alıp o saat Erzurum'a götürüp konak sahibi Kerem ile Sofu'yu alıp ol gece misafir edip izzet ve ikram kıldı. Sabah olurken Kerem ile Sofu yanında gelip "Bize birkaç türkü söyle" dediler. Kerem dahi sazı eline aldı, bakalım ne demiştir:

*Hayıf ömrüm gurbet ilde geçirdim
Hasbıhalim bildiren yok bilen yok
Gitti fırsat elde idi kaçırdım
Garip kaldım güldüren yok gülen yok*

*Elimden aldırıldım nazlı yarimi
Terk eyledim ben anamı atamı
Döğe döğe gömgök ettim sinemi
Hançer alıp deldiren yok delen yok
(...)*

Âşık Kerem ile Sofu yola revan olup Malatya üstünden Tercan'a dahil oldular. Bir kahveye misafir oldular. Kerem orda hastalanınca Sofu ona pervaneler gibi gece ve gündüz bakıp biraz sohbet bulurken bir gün Âşık Kerem bir değneği eline alıp kahvenin kapısı önüne çıkıp baktı ki gökyüzünde bir bölük turnalar geçip gidiyor. Sofu'ya Kerem dedi ki: "Kış gitmiş, yaz gelmiş. Eyvah eyvah, bir daha Aslıhan'ı görebilecek miyim? Bulamadım yazık bana!" deyip ağlamağa başladı. "Sofu kardaş, getir şu benim sazımı, eşime dostuma ve ahbap ve yaranıma bir selam göndereyim" diyerek turnalara söylediği türkü:

*Turnalar giderseniz bizim illere
Tercan'da bir hasta gördüm diyesiz*

*Eğer bizden selam soran olursa
Tercan'da bir hasta gördüm diyesiz*

(...)

Kerem ile Sofu; Sivas, Kızılırmak boylarında dolaştıktan sonra Keşiş ve ailesinin Kayseri'de olduğu haberini alırlar. Hemen Kayseri'ye doğru hareket ederler. Keşiş'in konağını bulurlar. Kerem gizlice konağa gelir.

Biçare Kerem abdal kıyafetinde olup gazel söylemeğe başladı. Kız bakıp gördü ki bir hoşça abdal gazel söylüyor. Kız, Kerem'in yanına gelirken Kerem ağzını bir yağlık ile bağladı. Kız Kerem'e dedi ki: "Ne istersin?", Kerem dedi: "Bu yerde kâmil diş çeker var imiş, onu isterim" dedi. Kız, anasına dedi ki: "Şu yiğidin dişini çek, çektirecekmiş." dedi. Annesi Kerem'in başını dizi üzerine koyup biçare Kerem kızın yüzüne baktığı saat aklı başından gidip kadın kerpeteni alıp "Hangi dişindir?" diye sual etti. Kerem Bey bir sağlam diş gösterdi. Kadın dişini alıp Kerem'e dedi: "Oğlum, senin dişin sağlamdır, ancak senin meramın diş çektirmek değil!" deyip Kerem gene ağzına bir yağlık tutup, meğer o yağlık nişan yağlığıymış. Kız yağlığı gördüğü gibi Kerem olduğunu bilip anasına haber verdi. Anası dahi Keşiş'e haber vermeğe gitti.

(...)

Keşiş, Aslı'yı saklar ama Kerem bir yol bularak ona ulaşır. Aslı'nın Kerem'de gönlü yoktur. Ondan uzak kaçar.

Aslı "Şimdi bunu buradan nice çıkarayım?" dedi ki: "Gel benim beyim, sultanım! Sen de ananın bir tanesisin, ben de anamın bir tanesiyim. Şimdi beyden adamlar gelir, seni tutarlar. Nafile zahmet çekme, ben sana kısmet değilim" deyip Kerem'e bu cevabı verince Âşık Kerem bu kelamı işitip melül ve mahzun oldu. Evin kapısından taşra çıkarken kız kapıyı derakap acele ile kapayıp Kerem'in bir ayağı içerde kalınca ayağı yarılıp kan revan oldu. Kerem bir kere ah edip derdini hulus ile dedi ki: "Allah, Yarabbi! Şu bendeki aşkın nısfını bu kıza kerem eyle!" deyip dua eyledi. Kız, Kerem'e âşık olup yanıp tutuşmaya başladı. Hemen kapıyı açıp Kerem'in boynuna sarıldı ve Âşık Kerem'in sazını eline aldı. Aşk ateşiyle Kerem'e bu tahrir üzere bu türküyü söyledi. Aldı Aslı Han ne demiş bakalım şimdi gayrı:

*Yeni düştüm ateşine yanarım
Yandım Kerem beni bednam eyleme
Beni aşkın ateşine salan var
Yandım Kerem beni bednam eyleme*

*Bizim elden sürdüm buraya getirdim
Benim sefilliğim senin elinden
Günbegün aşka yandım tutuştum
Benim çekticeğim senin elinden
(...)*

Keşiş Kerem'i yakalattır ve davacı olur. Hâkim davayı görürken Kerem'in kara sevdalı olduğunu görür ve evlenmelerine onay verir. Keşiş bunu içine sindiremez ve kızı için sihirli bir gömlek yaptırır. Gömleğin düğmeleri açıldıkça kendiliğinden geri iliklenir.

Bunu böyle gördüğünde ah edip “Elbet de bunda bir iş var”. Hemen yüz yere vurup Hak Teâlâ hazretlerine bu şikâyetin kal niyaz eyleyince Hak Teâlâ kadir kayyumdur. Bu Kerem'in darlığına terahhüm edip duasını kabul eyledi... Bunca zaman çektikleri zahmet ve meşakkatleri unutup muratlarına erip Hakk'a şükür eylediler.

Cümlemizin hayırlı muradat maksudatlarımıza nail ü meram eyliye, amin...

Kerem ile Aslı Hikâyesi

haz.: Ali Duymaz

Metin Sözlüğü

abdal: Gezgin derviş.

ahd aman etmek: Söz vererek ricada bulunmak.

balkan: Sarp ve ormanlık sıradağ.

bednam: Kötü ün kazanan, kötülüğü ile dilere düşen.

derakap: Hemen arkasından, çabucak.

gazel: Divan edebiyatında aşk, kahramanlık konularında yazılan bir şiir türü.

gömgök: Masmavi.

hekat: Hikâye.

Hızır: Halk inanışlarına göre ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğuna inanılan, bir kişinin en zor zamanında yardımına yetişen ulu kimse.

keşiş: Hristiyanlarda genellikle manastırda yaşayan din adamı rahip.

lala: Şehzadelerin özel eğitmenleri.

maksudat: Kastedilenler.

meram: İstek.

minval: Biçim, yol, tarz.

muradat: Dilekler.

nail: Ulaşmış.

revan: Giden, yürüyen.

tertip etmek: Düzenlemek.

yağlık: Sırma işlemeli, büyük mendil.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Halk hikâyeleri ya gerçek ya da gerçeğe yakın olayların anlatıldığı uzun soluklu anlatım türüdür. Geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan hikâyelerdir. Halk hikâyeleri, destanların zaman içerisinde biçim ve öz değişikliğine uğramasıyla oluşan ürünlerdir. Halk hikâyelerinde olağanüstü unsurlar destanlara göre azalmış, kişiler ve olaylar doğal boyutlarına gelmiştir.

Halk hikâyelerinde genellikle sevgi ve kahramanlık konuları işlenir. Bu kişilerin olağanüstü özellikleri oldukça sınırlıdır. Halk hikâyeleri ilahi bakış açısı ile oluşturulmuştur. Yani hikâyelerin anlatıcısı her şeyi bilmektedir. Bu hikâyelerin metinleri kurmacadır ve bu metinlerde dil, coşku ve heyecana bağlı işleviyle kullanılmıştır. Halk hikâyeleri efsane sonrası dönemde halk kültüründe önemli bir yer tutmuştur. Halk hikâyeleri genellikle mutlu sonla biter. Hikâyelerin bazı bölümlerinde dinleyici ya da okuyucular için yapılan dualar vardır.

Halk hikâyeleri konularına göre üçe ayrılır.

1. Aşk Hikâyeleri: Toplum hafızasında uzun süre yaşayan aşkların hikâyeleştirildiği sevgi temalı halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Kerem ile Aslı, Arzu ile Kanber, Tahir ile Zühre, Ercişli Emrah ile Selvihan, Elif ile Mahmut, Derdiyok ile Zülfüsiyah örnek verilebilir.

2. Dinî Temalı Kahramanlık Hikâyeleri: Tarihe mal olmuş kahramanları veya dinsel açıdan önemli kabul edilen erdemli kişileri konu edinen halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Danişment Gazi ile ilgili hikâyeler, Van Kalesi, Hz. Ali ile ilgili hikâyeler örnek verilebilir.

3. Destani Halk Hikâyeleri: İçinde destana ait bazı özellikleri barındıran halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Dede Korkut Hikâyeleri ve Köroğlu Hikâyesi örnek gösterilebilir.

“Kerem ile Aslı” hikâyesi gerek Anadolu’da gerekse diğer Türk boyları arasında çok sevilen bir halk hikâyesidir. Bu sebeple yazma, matbu ve sözlü varyantları geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Hikâye, manzum-mensur karışık yazılmıştır. Şiirler genellikle kahramanların duygu durumunu yansıtmak amacıyla kullanılmıştır. Hikâyenin kahramanı Kerem, XVII. yüzyılda yaşadığı sanılan bir saz şairidir. Aslı’yı bulmak için gurbete düşer. Bazı anlatımlarında Aslı’ya kavuşurken bazılarında kavuşamadığı görülür. Kerem ile Aslı, zengin kelime hazinesi, atasözü ve deyimleri ile önemli bir halk hikâyesidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. “Kerem ile Aslı Hikâyesi”ni özetleyiniz.
2. Aşağıdaki tabloda verilen kahramanların kişilik özelliklerini yazınız.

Kerem	Aslı Han	Keşiş

3. Okuduğunuz hikâyede pir tarafından sunulan “elma”nın nasıl bir işlevi vardır? Açıklayınız.
4. “Kerem ile Aslı Hikâyesi”ndeki olağanüstülüklere örnek veriniz.
5. Okuduğunuz hikâyede mekânın sürekli değişmesi esere neler katmış olabilir? Değerlendiriniz.
6. Okuduğunuz hikâyenin anlatıcı bakış açısı ve dili hakkında bilgi veriniz.
7. Okuduğunuz metnin nazım nesir karışık yazılmasının nedeni ne olabilir? Tartışınız.
8. “Kerem ile Aslı Hikâyesi”nden hareketle o dönemin sosyal ve kültürel özellikleri hakkında bilgi veriniz.
9. “Kerem ile Aslı Hikayesi” Gürcistan, Azerbaycan, İran, Bulgaristan, Türkistan coğrafyasında da bilinen bir hikâyedir. Bu hikayenin farklı anlatımları mevcuttur. Aşağıda farklı anlatımlardan hikâyenin son bölümüne dair bilgiler verilmiştir. Siz olsaydınız Kerem ile Aslı için nasıl bir son düşündünüz? Açıklayınız.

a. Kerem, sihirli olan ve bir yandan açılıp diğer yandan kapanan düğmeleri bütün uğraşmalarına rağmen bir türlü çözemez. Sabah olduğunu görünce bir âh çeken Kerem alev alıp yanmaya başlar. Aslı su dökmesine rağmen Kerem bir anda yanıp kül hâline gelir. Aslı kırk gün küllerin başında bekler, kırk birinci gün dağılan külleri saçlarıyla toplamaya çalışırken o da yanıp kül olur. Halep Beyi, Keşiş’i ve karısını idam ettirerek cezalandırır. Sofu’ya da beğendiği bir kızla kırk gün kırk gece düğün yapılır.

b. Elbisenin sihirli olduğunu bilen Aslı iki testi su hazırlar. Ancak annesi testileri boşaltıp su yerine neft (petrol) doldurur. Kerem gerdeğe girince düğmeleri çözemez. Sihirli düğmelerden alev alan Kerem’in üzerine Aslı su zannederek petrol dolu testileri boşaltınca Kerem tamamen yanıp kül olur. Kerem’in küllerini de bir kümbet yaptırarak defnederler. Aslı kırk yıl süreyle Kerem’in kabri başında bekler.

Kerem ile Aslı Hikâyesi
haz.: Ali Duymaz

Etkinlik

1. Okuduğunuz halk hikâyesinin aşağıdaki özellikleri sağlayıp sağlamadığını değerlendiriniz.

Hikâye manzum - mensur karışık yazılmıştır.	
Konuları genellikle aşk ve kahramanlıktır.	
Kahramanlarda olağanüstü özellikler vardır.	
Kahraman saz çalıp şiir söyler.	
Aşık olma; rüyada görme, aynı ortamda büyüme, resmine bakarak veya ilk bakışta gerçekteleşir.	

2. Aşağıda Âşık Garip hikâyesinin özeti verilmiştir. Okuduğunuz “Aslı ile Kerem” ile “Âşık Garip” hikâyesini karşılaştırınız. Bulduğunuz benzerlikleri ve farklılıkları aşağıya yazınız.

Tebrizli Hoca Maksud'un oğlu olan Resul, babasının vefatından sonra onun servetini etrafındaki aylak arkadaşlarıyla birlikte kısa zamanda tüketir. Parasız kalan Resul, iş aramaya başlar.

Resul, ailesini de alarak Tiflis'e gelir. Burada Canım Hoca onu misafir eder. Deli Mehmet'in kahvesinde şiir söyleyen Resul, kısa zamanda Tiflis'te tanınır. Ancak yabancı olduğundan herkes onu “Garip” diye tanır. Garip'in dinleyicileri arasında bulunan ve onun sesini çok beğenen Şah Senem'in babası Hoca Sinan, Garip'e kendi yanında çalışmasını teklif eder.

Hoca Sinan'ın yanında çalışmaya başlayan Garip, artık Şah Senem ile daha sık görüşmektedir. Bir süre sonra Şah Senem Garip'e kendisini babasından istemesini söyler. Hoca Sinan başlık parası olarak kırk kese altın karşılığında kızını vermeye razı olur. Bu kadar altını olmayan Garip, başlık parasını temin etmek üzere gurbete çıkmaya karar verir.

Şah Senem ise Garip'i çok özlemiş ve merak etmiştir. Yazdığı mektubu Garip'e ulaştırması için Şah Veled adlı birine verir. Şah Veled, Şah Senem'e âşıktır. Mektubu Garip'e vermez ve Garip'in öldüğünü söyler.

Şah Veled Şah Senem'i babasından ister. Babası da artık yapılacak bir şey olmadığı için kızı Şah Veled'e verir. Şah Senem Garip'in öldüğüne inanmaz. Âşık Garip Şah Senem'in evleneceğini duyar. Hz. Hızır'ın yardımıyla Tiflis'e yetişir. Âşık kıyafeti giyerek düğün evine gider, saz çalıp türkü söyler. Ardından kendisini tanıtır ve sevdiği kızı Şah Veled'den alır. Bunun üzerine Âşık Garip ile Şah Senem'e kırk gün kırk gece düğün yapılır, sevgililer muradlarına ererler.

.....

Yazarın Biyografisi

Ali Duymaz (1961-...)

Akademisyendir. Balıkesir’de doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1982 yılında mezun oldu. Çeşitli okullar ve üniversitelerde öğretmen, okutman, akademisyen olarak çalıştı. Halk hikâyeleri ve destanlar üzerine araştırmalar yaptı, kitaplar yazdı.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: Bir Destan Kahramanı Salur Kazan, Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Nevruz Bey Hikâyesi...

Ali Duymaz

Dil Bilgisi

Fiilimsi: Fiillerden belli eklerle türeyip isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılan sözcüklerdir. Adından da anlaşıldığı üzere bu sözcükler fiile benzer fakat fiil değildir.

a. İsim-fiil: Fiillerden “-ma, -mek, -iş” ekleriyle türetilip isim görevinde kullanılan sözcüklerdir: okuma, görmek, bakış...

b. Sıfat-fiil: Fiillerden “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” ekleriyle türetilip isim görevinde kullanılan sözcüklerdir: okuyan, bakılası, bildik, gelecek, sevmiş...

c. Zarf-fiil: Fiillerden “-e, -ip, -erek, -meden, -meksizin, -dikçe, -ince, -eli, -ken, -r..., -esiye” ekleriyle türetilip zarf görevinde kullanılan sözcüklerdir: gelip, görerek, duymadan, görürken...

1. Aşağıdaki cümlelerde fiilimsileri bulup altını çizin. Bu fiilimsilerin cümlede nasıl bir işlev yüklendiklerini söyleyiniz.

• *Yolda bir Derviş’le karşılaşırlar; Derviş Şah’a selâm durur ve adı ile hitab eden Şah, onun kerametine hükmedip derdini açar.*

• *Şah’la Keşiş, Derviş’in dediğini yaparlar; vakit tamam olunca, Şah’ın bir oğlu, Keşiş’in de bir kızı dünyaya gelir.*

• *Kerem, Aslı’nın Pek şehrine gittiğini esvap yıkayan kadınlardan öğrenip o şehre varır, kızı bulur.*

• *Böylece Aslı’yı kiliseye gidip gelirken bile kimseye göstermez.*

• *Sırf Aslı’nın yüzünü görebilmek için Keşiş’in karısına otuz iki dişini çektirir.*

• *Kerem’in tepesinden alev çıkmaya başlayınca, kız dayanamayıp su döker*

• *Bundan müteessir olan Aslı da Kerem’in ateşi üzerine kapanıp yanar.*

2. Aşağıdaki cümlede “ ” işaretinin hangi amaçla kullanıldığını söyleyiniz.

• *Mağara kapısına gelip “Ey âdemler, nedir sizin feryadınız?”*

3. METİN

Metne Hazırlık

Aşağıdaki şiirden hareketle “Hz. Ali Cenkenameleri” için neler söylenebilir? Tartışınız.

ÇOCUKLUĞUMUZ

*Annemin bana öğrettiği ilk kelime
Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde*

*Annem bana gülü şöyle öğretti
Gül, O'nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi*

*Annem gizli gizli ağlardı dilinde Yunus
Ağaçlar ağlardı, gök koyulaşır, güneş ve ay mahpus*

*Babamın uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde
Binmiş gelirdi Ali bir kırata*

*Ali ve at, gelip kurtarırdı bizi darağacından
Asya'da, Afrika'da, geçmişte gelecekte*

*Biz o atın tozuna kapanır ağlardık
Güneş kaçardı, ay düşerdi, yıldızlar büyürdü*

*Çocuklarla oynarken paylaşamazdık Ali rolünü
Ali güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar kahraman*

Ali olmaktan bir sedef her çocukta

*Babam lâmbanın ışığında okurdu
Kaleler kuşatırdık, bir mümin ölse ağlardık
Fetihlerde bayram yapardık
İslâm bir sevinçti kaplardı içimizi*

*Peygamber'in günümüzde küçük sahabileri biz çocuklardık
Bedir'i, Hayber'i, Mekke'yi özlerdik, sabaha kadar uyumazdık
Mekke'nin derin kuyulardan iniltisi gelirdi*

*Kediler mangalın altında uyurdu
Biz küllenmiş ekmekler yerdik razı inanmış adamların övüncüyle
Sabırla beklerdik geceleri*

*Şimdi hiçbirinden eser yok
Gitti o geceler o cenk kitapları
Dağıldı kalelerin önündeki askerler
Çocukluk güzün dökülen yapraklar gibi*

Sezai Karakoç
Şahdamar-Körfez-Sesler

İMAM ALİ'NİN MAĞRİB EJDERHASI İLE YAPTIĞI GAZA

Bir gün o Seyyid-i Âlem ve Mefhar-i Evlad-ı Âdem... Muhammed Mustafa sallallahualeyhivesellem hazretleri bir gün mescitte sabah namazını kılıp ashabına nasihat ederdi. O sırada mescit kapısında bir şamata peyda oldu. Resul Aleyhisselam dedi: “Ya Selman; dışarı çık, bak nedir?”

Selman dışarı çıktı baktı yedi kişi dururlar. Amma boyunları ince ve benizleri sarı ve karınları şiş, dizlerine inmiş. Selman bunları görünce gelip Hazret-i Resul’e haber verdi.

Hazret-i Resul Aleyhisselam dedi:

“Söyle içeri gelsinler.”

Bunlar içeri girdiler Hazret-i Resul’e selam verdiler.

Hazret-i Resul (aleyhisselam) bunlara yer gösterdi oturdular. Hazret-i Resul dedi:

“Ey kişiler, siz ne halli kavimsiniz ve nerden gelirsiniz ve adınız nedir?”

Onlar dediler: “Ya Muhammed! Biz Mağrip diyarından geliriz. Padişahımıza Şah Şems Mağribi derler, bizi size o gönderdi. O sebeple ki Mağrip ilinde bir bela peyda oldu. Bu Mağrip ilinde bir kuyu var idi. O kuyuda bir ejderha var idi. Yılda bir kere kuyudan dışarı çıkar bir ejderhadır ki tabiri mümkün değildir. Bu ejderhanın karargahı olan kuyu yanında bir pınar vardır. Şunun gibi, pınardır ki bu Mağrip memleketi cümle dört yüz on dört pare kaledir. Bu mezkur kalelere hep o pınardan su taksim olur. Zira ondan gayrı su yoktur. O ejderha yılda bir kere o kuyudan çıkar ve o sudan içer. Baki kalan suyu her kim içerse hasta olur bir iki günden sonra ölür. Şah Şems Mağribi daha önce size bir mektup göndermişti. Hiç hazretinize ulaşmadı mı? Şimdi o ejderha Mağrip ilinde bir yıl daha kalırsa artık Mağrip diyarında bir adam kalmaz helak olur. Şah Şems Mağribi, bir nice zaman cenk eyledi çare bulmadı. Bir yıl iki yüz bin asker topladı cenk etmeye vardı. O ejderha bir kez dem vurdu ağzından ateş saçtı, o iki yüz bin asker bir saatte ateşte yandı. Şah Şems Mağribi aciz kaldı. Bizi hazretinize gönderdi, şu şartla ki eğer Hazret-i Resul Aleyhisselam bir çare eyleyip helak ederse memleketimiz ahalisi hep Müslüman olalım.”

Sonra ejderhanın heybetinden haber verip dediler: “Ya Resulallah! O ejder bir ejderhadır ki gökyüzünden kuş uçup üzerinden geçmeye canı yoktur. Hemen kapar alır. Bir mil yaklaşmanın imkânı yoktur.”

Bu kadar deyip ellerinde Şah Şems Mağribî'nin mektubu var imiş, çıkarıp Hazret-i Resulallah'ın huzuruna koydular.

(...)

Hazret-i Resul-i Ekrem bu mektubun mefhumunu anladı. Hemen ashaptan yana nazar edip dedi: “Ya ashap, bilmiş olun ki cenk bize farz oldu. Gidip ejderha cengine ikdam edelim. Şimdi sizden her kimin ki din gayreti varsa, varıp o canavar ile cenk eyleye. İnşallah o belayı o memlekettten def eyleye.”

H. Muhammed (aleyhisselam) kimsenin bu cenge hevesli olmaması yüzünden hüüzünlendi. Bu belanın nasıl ortadan kaldırılacağını düşündü. Cebrail Aleyhisselam gelip dedi ki:

“Ya Muhammed! Hakk Teâlâ sana selam

H. Ali'nin ejderhanın başını koparmasını tasvir eden minyatür

edip buyurdu: “Var habibime söyle ki ben ona dünyada iki şey verdim ki başka hiçbir peygambere vermedim. Biri bu ki, Ali aslanımdır. Ona yâr ve yoldaş verdim. Biri de bu ki Zülfikar’ı verdim ona ki hiç kimsede yoktur. Şimdi o Zülfikar’ı aslanım Ali’nin eline versin. Varıp aslanım Ali o vilayeti ejderhadan halas eylesin” deyip yine dergah-ı azama uruc eyledi.

(...)

Hz. Muhammed, Hz Ali’yi çağırır ve Cebrail’in getirdiği haberi söyler.

Hazret-i Ali: “Ya Habiballah! Madem Allah Teâlâ Azze ve Celle biz bendesine emir buyurmuş başım üzerine olsun. Varayım Hakk Teâlâ yoluna ve senin aşkına canımı feda edeyim. O memlekete varayım Tanrı Teâlâ Azze ve Celle başıma ne yazdıysa göreyim. Hakk emrine ve Resulüne muti ve amadeyim.”

Hz. Ali yanına iki bin sahabe alıp Mağrip elçisi ile birlikte yola çıkar. Mağrip memleketine yaklaştıklarında Vezir Şemun padişahı kandırarak sahabeleri kente sokmak istemez. Onların şehri almak için geldiklerini söyler. Ejderhayı öldürmeden şehre giremeyeceklerini söyler. Sahabeler kamp kurar. Hz. Ali tek başına ejderha ile dövüşeceğini söyler kimsenin yardımını kabul etmez. Hz. Ali gözcünün yanına gelir. Ona Müslüman olmasını söyler. Bir keramet göster ki Müslüman olayım, der. Hazret-i Ali bir kere Fatiha suresinin okuyup üstüne üfürür ve gözcü de Müslüman olur.

(...)

Hazret-i Ali dedi:

“O ak duman nedir?”

Gözcü dedi:

“Ya Ali! O ak duman ejderhanın nefesidir ki kuyudan çıkar, kara yerler de ejderhanın nefesinden yanmıştır.”

İmam Hasan, İmam Hüseyin, Malik Ejder ve Kanber bu sözü işitince korkuya düştüler. Şöyle ki benizlerinde kan kalmadı. Hemen Hazret-i Ali daha fazla sabredemeyip o surdan aşağı indi.

(...)

Hazret-i Ali dedi:

“Üç gün sur üzerinden inmeyin burada durun. Ben ejderhanın mekânına varayım. Ejderhayı gördüğüm gibi bir nara atarım ve onunla cenk ederken bir nara daha atarım eğer ejderhayı yenersem bir nara daha atarım. Eğer benden üç nara işitirseniz bilesiniz ki ejderhayı tepeledim. Eğer iki naramı işitip üçüncü naramı işitmezseniz bilesiniz ki ben helâk oldum. Ona göre siz de başınızın çaresine bakın. Varıp askere karışıp Medine’ye gidesiniz. Resulullah hazretine benden selam edesiniz. Yarın kıyamet gününde şehitler ile buluşuruz. Valideniz Fâtıma’ya da selam edesiniz. Bana ahiret hakkımı helal etsin. Zira ben fakir kişiydim, ananızın kadrini bilemedim ve maişetine kadir olamadım. Ananıza benden, ziyade özür dileyesiniz.”

(...)

Hazret-i Ali o ağaç dibine indi. Döldül’ü salıverdi. Zira ejderhanın kokusunu aldı... Biraz daha ileri yürüdü ejderhanın kokusundan Hazret-i Ali’nin de takatı kalmadı. Kuyu içinde ejderha adam kokusu alınca kuyu ağzına geldi.

Hazret-i Ali gördü ki bir ejderha ki gören ödü kopar. Bir ses çıkardı ki çöl ve vadi hep titredi. Ağzından çıkan ateş sahraya düşse yanar bu ejderhanın heybetinden. Ejderha İmam Ali’nin yüzüne baktı ki kendinden korka. Hazret-i Ali bu kez ejderhaya heybetle baktı. Ejderha hemen kuyu içine gitti.

Hazret-i Ali dedi:

“Ey biçare, canını elimden nereye kaçırasın!”

Ejderha kuyu içine gidince Ali’yi kuyu içine çekmek kasrıyla kemendini Hazret-i Ali’nin boynuna

attı. Emiru'l-Müminin Ali, Resulallah Hazret-i'ne şöyle rivayet etti ki: "Ejderha beni öyle bir çekti. Sandım ki yüz bin kişi organla çekerlerdi." Ejderha Hazret-i Ali'yi çekmeye başlayınca Hazret-i Ali ayağını yere sağlam basıp bir nara attı ki âlemi zelzeleye verdi. Nara sesi ejderhanın kulağına girince akli başından gitti. Hazret-i Ali ejderhanın nefesinden kurtuldu. Yine ejderha kuyu içine gitti. Yine dışarı çıktı ağzından öyle bir ateş saçtı ki bir harman içi kadar yer ateş ile doldu. Hazret-i Ali ateş içinde kaldı. "Ya Allah!" deyip inledi ve yalvarıp Hakk Teâlâ'ya temenna eyledi. Hemen o anda hitap geldi ki:

"Ya Ali Zülfikar'ı ateşe karşı tut ki benim kudretimi göresin."

Hazret-i Ali hemen Zülfikar'ı ateşe karşı tuttu. Zülfikar'dan bir ateş çıkıp ejderhanın ateşine hamle eyledi. Ejderhanın ateşi geri döndü. Ejderha gördü ki ateşi geri döndü hemen başını kuyu içine çekti.

(...)

Hazret-i Ali dedi:

— Ey biçare, canın elimden nereye kaçırırsın" deyip yürüdü merada biraz gitti. Bir kapı. Hazret-i Ali ism-i azam duasını okuyup o kilide üfürdü hemen kapı açıldı. Hazret-i Ali içeri girdi. Bir taht gördü ve bu ejderha o taht üzerinde yüzünü yere tutmuş kanını yere akıtır. Taht önünde durdu. Ejderha başını kaldırıp Hazret-i Ali'yi görünce dedi:

"Ey âdemoğlu, canını elimden nasıl kurtaracaksın? Seni buraya getiren bu bahadırılık nedir?"

Ejderha hemen yerinden kalkıp yanında bir büyük taş var idi ki dört yüz batman idi, kaldırıp Hazret-i Ali'nin üzerine attı. Hazret-i Ali üzerine taş gelirken Zülfikar'ı tuttu taş iki parça oldu. Ejderha bu heybeti gördü hemen Ali'nin yakasına yapıştı şöyle ki, eğer dağ olsa koparırdı. Hazret-i Ali bir nara atıp havaya sıçradı. Yakası devin elinde kaldı. Ali Zülfikar'ı çıkardı "Ya Allah!" deyip öyle çaldı ki devin başı yere düştü. Devden bir ses geldi ki: "Ya devler tutun bu herif beni tepeledi" dedi.

Devler Hazret-i Ali'ye saldırır. Saatlerce onlarla dövüşür. Vakit ikindi olmuş namaz vakti çıkmak üzeredir. Hazret-i Ali Allah'tan yardım diler ve namaza başlar. Zülfikar tek başına devlerle mücadele eder.

Vezir Şemun, Hazret-i Ali'nin ejderha tarafından öldürüldüğü yalanını çıkararak sahabelerin üzerine saldırır. İki yüz sahabe şehit olur ama düşman ordusu da yenilir. Devlerin tutsak kralı Raşit, ejderhanın öldürülmesiyle serbest kalır. Ve diğer devlerin Hazret-i Ali'ye saldırımlarını engeller. Hazret-i Ali mağrip memleketine gelir. Vezir Şemun'u yakalar ve öldürür. Sonra Medine'ye geri dönerler.

(...)

Medine'ye geldiklerinde şehir içinde Resul Aleyhisselam ile buluştular. Hazret-i Ali Düldül'den inip Hazret-i Resul'ün mübarek elini öptü. Resulallah da Ali'nin yüzünden öptü ve bağrına bastı. İmam Hasan ve İmam Hüseyin radiyallahu anh gelip dedelerinin mübarek elini öptüler. Dahi her birinin hâl hatırını sual buyurdular ve Hazret-i Ali gelip Resulallah mescidine kondu. Ganimet malını Hazret-i Resule arz eyledi. Orada olan mücavirlere kısmet ettiler. Kısmet işi tamam olunca Resulallah Mağrip'te olan kıssayı sual eyledi. Hazret-i Ali bir bir beyan eyledi ve "Ashaptan iki yüz kişi şehit oldu" dedi. Hazret-i Sultan mahzun oldu. Onlara da ganimet malından hisse çıkardılar. Ruhları için hatmi şerif okuyup dua eylediler. Hısımlarıyla. "El hükmü lillah" dediler. O da tamam oldu. Hazret-i Resul, İmam Ali'ye aferinler eyledi.

Ashap:

Ya Resulallah! Hakk Teala bizi İmam Ali'den ayırmasın!"

Ve cümle Medine halkı gelip:

"Ya Ali! Gazan mübarek olsun!" dediler...

İsmail Toprak
Hazret-i Ali Cenkləri

Metin Sözlüğü

aleyhisselam: Allah'ın selamı onun üzerine olsun manasında, daha çok peygamberler ve dört büyük melek için kullanılan dua ve saygı ifadesi.

amade: Hazır.

ashap: Sahabeler.

batman: 7.692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.

ceng (cenk): Kahramanca mücadele, çarpışma, savaş.

dergah-ı azam: Büyük, ulu yer.

Düldül: Hz. Ali'ye Hz. Muhammed tarafından armağan edilen katırın adı.

ejderha: Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, ejder.

el hükmü lillah : Hüküm Allah'ındır.

halas: Kurtuluş.

Hazret-i Resul: Peygamber hazretleri.

ikdam: Gayretle çalışma, sürekli uğraşma.

kadir: Gücü yetmek.

mağrip: Batı, Kuzey Afrika kıyısında Mısır'ın batısında kalan ülkelerin topluca adı.

maişet: Geçim.

Mefhar-i Evlad-ı Âdem: İnsanoğlunun en övülmüş kişisi.

mefhum: Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram.

mezkur: Adı geçen, anılan, sözü edilen, zikredilen.

mil: Gidilen mesafeyi belirtmek maksadıyla belli aralıklarla dikilen sivri taş veya kazık, nişan taşı, işaret direği.

muti: İtaat eden.

mücavir: Yakın komşu olan.

peyda olmak: Ortaya çıkmak.

radiyallahu anh: Allah ondan razı olsun demektir; sahabeler ve bazı büyük zatlar için söylenir.

sallallahualeyhivesellem: Peygamber efendimizin ismi anıldığı, işitildiği ve yazıldığında söylenen ve yazılan, Allah'tan O'nun dünyada ve ahirette her türlü iyiliğe ve üstünlüğe kavuşmasını istemekten ibaret olan hayır duası, hürmet, saygı ve bağlılık ifadesi.

Seyyid-i Âlem: Âlemin efendisi.

şamata: Gürültü.

urgan: Halat, kalın ip.

uruç: Yukarı çıkma, yükselme.

zelzele: Deprem.

ziyade: Çok.

Zülfikar: Hz. Ali'nin iki tarafı keskin, ortası yivli kılıcının adı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Kahramanlık hikâyeleri, halk hikâyeleri içinde önemli bir yere sahiptir. Kahramanlık tipi hikâyelerde sosyal bir karakter bulunur. Bu kahramanlar adaletsizliğe, sosyal sorunlara karşı savaşan halkın gözünde yüce kişilerdir. Edebiyatımızdaki kahramanlık hikâyelerinin başında "Hz. Ali Cenknemeleri" gelir. Cenknemeler, Türk destan geleneğinin İslami devresinin ürünleridir. "Hz. Ali Cenknemeleri" özellikle 13. yüzyıl Türk edebiyatında önemli örneklerle kendini göstermiştir. Hz. Ali, Türk kültürü içerisinde, diğer İslâm önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihî hakikatleri de aşarak efsanevi bir boyuta ulaşmıştır. Onun içindir ki Hz. Ali ve onun etrafında gelişen cenknemeler, Türk kültürü içerisinde oldukça geniş bir yer tutar. Cenknemeler, ideal insan tipini işleyerek toplumun karizmatik lider ve örnek insan arayışına cevap veren eserler olmuştur. Cenknemelerin yazılış amacı topluma dinî-ahlaki ve tarihî bilgi vererek insanları bilinçlendirmektir. İnsanın kendisine ve başkalarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmek, güzel huylar edinip kötülüklerden kaçınmak gibi nasihatlerin işlendiği cenknemelerdeki asıl amaç, topluma İslami bir ahlak sistemi öğretmektir.

Cenknemelerde Hz. Ali'nin tam bir tanımı yapılmaz. Hz. Ali, her savaşta en önde yer almaktadır. Amacı insanları İslam'a davet etmektir. Dünyanın her yerindeki destan ve masal geleneklerinde ejderha, cadı ve devlerle mücadele vardır. Bu bakımdan cenknemeler farklı kültürlerin karışımından ortaya çıkmıştır. Cenknemeler önceleri manzum şekilde yazılmışken 15. yüzyıldan itibaren mensur örneklerle de rastlanır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz hikâyenin teması ve konusu nedir?
2. Cenknameden yola çıkarak Hz. Ali'nin kişilik özellikleri hakkında bilgi veriniz.

3. Cenknamedeki zaman ve mekân hakkında bilgi veriniz.
4. Okuduğunuz metne göre Hz. Ali kimlerin Müslüman olmasını sağlamıştır.
5. Okuduğunuz cenknamede dikkat çeken özelliklerden biri de olağanüstülüklerdir. Bu metindeki olağanüstülükler örnekler veriniz.
6. Vezir Şemun'un yardım için çağrılan Müslümanlara saldırmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Metindeki temel çatışma nedir? Açıklayınız.
8. Metinden öğüt verici ve ders çıkarıcı nitelikteki anlatımlara örnekler veriniz.
9. Okuduğunuz cenknameye göre ejderha, dev gibi kavramlar neyi temsil etmektedir? Hazreti Ali'nin bunlara karşı nasıl bir misyonu vardır?

Etkinlik

Aşağıdaki şiirleri okuyunuz. Şiirlerdeki Zülfikar kavramına dikkat ediniz. Okuduğunuz cenknamedeki Zülfikar'ın özelliklerinden yola çıkarak bu şiirlerdeki yansımalarını değerlendiriniz.

*Görünür zülfikârı elde Ali
Dövüşür Kaf Dağı'nda devlerle*
Orhan Seyfi Orhon

*Biner idi Düldül'e belinde Zülfikar'ı
Erenler açdı dini tanrı Arslan'ı kanı*
Yunus Emre

*Yunus'un deryaya daldığı zaman
Kırk gündüz kırk gece kaldığı zaman
Ali Zülfikar'ı çaldığı zaman
Hayber Kalesi'nde kolunda idim*
Pir Sultan Abdal

*Rehberim Ali'dir sahb-i Zülfikar
Kulundur şahiya divana geldim*
Şahî

Yazarın Biyografisi

İsmail Toprak (1971-...)

1971'de Manisa'da doğdu. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. Tarih araştırmaları ve Osmanlı Türkçesi üzerine araştırmalar yapmaktadır.

Eserleri

Araştırma-İnceleme-Derleme: Hz. Ali Cenkləri

Çeviri: Tercüme-i Kahraman Katil, Gönül ile Âşık'ın Sohbeti

İsmail Toprak

Dil Bilgisi

Okuduğunuz halk hikâyesinde farklı türden fiilimsilerin olduğu cümleler bulunuz. Bulduğunuz cümleleri yazarak fiilimsileri ve aldıkları ekleri belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

4. METİN

Metne Hazırlık

1. “Mısır’a sultan olmanın yolu Kenan kuyularından geçer.” sözüne muhatap olan Hz. Yusuf hakkında bildiklerinizi paylaşınız.
2. Sabırla ilgili bildiğiniz atasözlerini veya vecizeleri aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

YUSUF VE ZELİHA

Yusuf, Hz. Yakup’un oğludur. Güzelliği, akli, zekâsıyla meşhur bir peygamberdir. Hz. Yakup gibi peygamberlikle müjdelenmiştir.

Dastân-i Yûsuf ‘alayhi ’s-salâm
va hâzâ ahsanu ’l-kasası ’l-mubâarak

Tanrı adın anuban girem söze
Tâ ki ene Tanrı’dan rahmet bize

Evvel ebde bi ’smi ’llâh Tanrı adı
Zîre kim anunladur sözler tadı

(...)
Hoş salavât verelüm Muhammed’e
Ol yazuklular gönüci Ahmed’e

(...)
İmdi bundan sonra anla söz yatın
Necedür eydem Yûsuf hikâyetin

Nazm düzdüm bu sözi dün ü günü
Gör ki ne şîrîn hikâyetdür bunı
(...)

Var-ıdı Ken’ân’da bir server kişi
Adı Ya’kûb kendü peygâamber kişi

“Hz. Yusuf’un kuyudan çıkarılması” minyatürü

Yûsuf adlu vardı bir oğlı anun
İmdi eşit bu sözi varsa cânun

Yedi yaşında idi Yûsuf nebî
Sûratı hûb yoğ-ıdı anun gibi

Bir gece yatur-iken ol düş görer
Erte turur anı Ya'kûb'a sorar

(...)

Hz. Yakup, Yusuf'a büyük bir saltanat sahibi olacağını ve kardeşlerinin ona hizmet edeceğini söyler. Bu rüyayı kimseye anlatmamasını tembihler. Üvey kız kardeşi rüyayı ve Hz. Yakup'un yorumunu duyar, bunu hemen kardeşlerine yetiştirir. Kardeşleri Yusuf'a hınç duyarlar; onu öldürmek isterler. Yusuf'u ava götürme bahanesiyle dışarı çıkarırlar ve dövmeye başlarlar.

Hz. Yusuf, kardeşlerinin ona kurdukları tuzağı anlar ve niyetlerini yüzlerine vurur. Yahuda Yusuf'un sözleri üzerine onun öldürülmesine karşı çıkar. Kardeşleri Yusuf'u kuyuya atalım ve gömleğini kana bulayıp babamıza götürelim ve Yusuf'u kurt yediğini söyleyelim diye karar verirler. Yusuf'u kuyuya attıktan sonra gömleğini kana bulayıp babalarına getirirler.

(...)

Bir uğurda kamusı söylediler
Yûsuf'ı kurd kapdı baba dediler

Bize inanmaz-ısan bak tonına
Gör tonın nece bulaşmış kanına

Ya'kûb eydür bana verün gönlegi
Göreyüm gönlegi dereyüm ögi

(...)

Hz. Yakup çocuklarına inanmaz ve Yusuf'u yiyen kurdu bulmalarını ister. Kardeşleri bir kurt yakalayıp babalarına getirirler.

(...)

Verdi dil Hak Tanrı kurda söyledi
Verdi selâm Ya'kûb'a tap'eyledi

Eytdi yâ Ya'kûb nebîsin sen oyan
Kılmaya peygâmbەرler buhtân

(...)

Yusuf kuyuda çaresizlik içinde kalmıştır. Bu sırada Cebrael, Yusuf'un yanına gelir ve ümitsiz olmamasını Allah'ın onu kurtaracağını söyler. Yusuf sabırla bekler. Kardeşleri de bölgeden ayrılmaz. Bölgeye bir kervan gelir ve kuyudan su çekerken Yusuf, kuyudan çıkar. Kardeşleri, kervanın Yusuf'u çıkardığını görünce yanlarına gelir ve kayıp bir köleleri olduğunu söylerler. Kervandakiler Yusuf'u saklar ama onun burada olduğunu bildiklerini söylerler ve kervanı tehdit ederler. Kervan sahibi para karşılığında Yusuf'u kardeşlerinden satın alır. Kervan Mısır'a doğru yola koyulur. Kervandaki bir görevli Yusuf'u dö-ver bunun üzerine bir bulut kervanın üzerine musallat olur. Kervan sahibi olayı öğrenir; görevli ondan özür dileyince bu bulut ortalıktan kaybolur. Kervanın yolculuğu Mısır'da sona erer.

Mısır'ın Batı bölgesinin kralı Taymus'un kızı Zeliha güzelliği ile meşhur biridir. Zeliha bir rüya daha görür. Rüyasında gördüğü kişi Mısır'ın azizi olduğunu söyler. Babası Mısır azizini tanıdığını söyler. Bir mektupla Kotifar denen Mısır'ın azizine kızını onunla evlendireceğini söyler. Kotifar bundan çok memnun olur. Zeliha rüyasında gördüğü kişinin Kotifar olmadığını görünce yıkılır ama kaderine boyun eğer. Bir gün köle kervanı şehirde gezerken bir çocuğun güzelliği dilden dile yayılır. Zeliha kervandaki çocuğu görür ve düşünde gördüğü kişi olduğunu anlar ve Kotifar'dan bu köleyi almasını ister.

Sözi muhtasar kılalum ey yarâ
Haber eydürler varup Kotîfar'a

Geldi gördi Yûsuf'ı 'acebledi
Oldı hayrân bir zamân key tanladı

Çünkü gördi Yûsuf'ı kıldı 'aceb
Hem satun almağlığa kıldı taleb

Kotîfar söyler bezergân hocaya
Kes bahâsın kulunı eyt neçeye

Döndi eydür tartalum terezüden
Ağırınca kıymetî her nesneden

Hem Kotîfar râzî olur sözine
Beş bin altun koydılar terâzüye
(...)

Hz Yusuf, Kotîfar'ın kölesi olur. Ona sadakatle çalışır. Yıllar geçtikçe daha da güzelleşir; genç bir delikanlı olur. Zeliha yeni yaptırdığı saraya Yusuf'u da götürür ve aşkını ona orada itiraf eder. Rüyasında gördüğü kişi olduğunu söyler. Yusuf, Kotîfar'a ihanet edemeyeceğini söyler. Allah ona iffet kapısını açar ve Yusuf gûnahtan sakınır; kaçır. Zeliha kapıya kadar Yusuf'un peşini bırakmaz; yetişir, giysisini yırtar. Bu çekişme sırasında Kotîfar gelir.

(...)

Âşık olur Yûsuf ana azılı
Gördi bir el ayasında yazılı

Va 'ttakû yavman turca'ûna fî-hi ilâ'llâh
Anı göricek Yûsuf eyledi âh

Tevbe kılur Yûsuf anda sabr eder
Zelîhâ görür anı feryâd eder
(...)

Çalab 'ismet kapusın ana açar
Fâhiş işden yığlınur Yûsuf kaçır
(...)

Zelîhâ eydür yâ Kotîfar bu bana
Bir yavuzluk kılur öğüt ver buna

Katı yavuzluk sanur uşbu bana
Bunı korkutğıl eytdüm ben sana

Bunı korkutğıl bu dem vur zindâna
Bu yavuz işden bolayki bu döne

Yûsuf eydür suçlu Zelîhâ'dur yalan
Bana tanuk olsun uşbu oğlan
(...)

Kotîfar getürdi ol genç oğlanı
Sordı ana suçlu kim-durur anı

Söyledi oğlan Çalab sun'ı-y-ıla
Geldi beşikde emer-iken dile

Eytdi kim ol gönlek eger yırtuk ola
Ardı bütün ön etegi yırtıla
(...)

“Hz. Yusuf’un suçsuzluğunun kanıtlanması” minyatürü

Beşikteki bebek eğer gömlek arkadan yırtılmışsa Yusuf suçsuzdur; der. Kotîfar Yusuf’un suçsuzluğunu anlar. Dedikodular ortalıkta dolaşmaya başlayınca Zeliha tüm kadınlara bir ziyafet verir;

ziyafet öncesinde insanlara turunç ikram eder. O sırada Zeliha Yusuf'u çağırır. Herkes Yusuf'un güzelliği karşısında yanlışlıkla elini keser ve bunu hissetmezler. Yusuf'u elde edemeyen Zeliha onu zindana attırır. Yusuf epey bir süre zindanda kalır. Zindanda iken Kotifar hastalanıp ölür. Yusuf zindanda rüya tabir etmeye başlar. Tabir ettiği rüyalar bir bir çıkmaya başlar. Hükümdar Reyhan'ın gördüğü rüyayı hiç kimse yorumlayamaz. Rüyayı Yusuf'un yorumlayabileceği söylenir. Yusuf, besili sığırları ve sonra sıska olanların onları yemesini; yedi yaş sümbülün gökyüzüne uçup gözden kaybolmasını şöyle yorumlar: "Yedi yıl yağmur yağacak, otlar bitecek; bolluk olacak, âlem nimet içinde kalacak. Ondan sonra yedi yıl kıtlık olacak; memlekette ekin bitmeyecek, açlık olacak. Halk yağmur yağmayınca bunalacak, yedi yıldan sonra ise dinlenecek." diye yorumlayınca hükümdar onu hapisten çıkarır ve üstüne atılan suçlar araştırılır ve hepsinin düzmece suçlar olduğu anlaşılır. Hükümdar, Yusuf'a bu rüyaya göre ne yapılması gerektiğini sorar. Hz. Yusuf, kralın veziri olur ve bir gün yaşlanmış Zeliha, Yusuf'un önünü keser; Yusuf onu tanımaz. Zeliha artık ihtiyarlamış, gözleri görmez olmuştur. Hz. Yusuf mucize gösterek gözlerini iyileştirir. Zeliha artık daha gençtir ve daha iyi görmektedir.

Sundı Yûsuf kamçıyı Zelihâ alup
Kıldı âh kamçı oda düşdi yanup

Gördi ol Yûsuf anı batdı tana
Ziy ki ışk vermiş-idi Tanrı ana

Turdı Yûsuf Zelhâ mâcerâyâ
Geldi Cembrâ'il enüp ol araya

Çalab'dan selâm getürdi eytdi bil
Zelihâ'yı al kend' özüne yâr kıl
(...)

Yusuf ve Zeliha evlenirler, dört çocukları olur. Yusuf'un kardeşleri kıtlıktan kurtulmak için Mısır'a gelirler. Yusuf bir saray yaptırır ve kardeşlerinin yaptığı tüm kötülükleri oraya resmettirir. Kardeşleri bunu görünce pişman olurlar. Yusuf

onlara izzet ve ikramda bulunur ve onları affeder. Yusuf, kardeşlerinden babası Yakup'u getirmelerini ister. Babasını ağırlar ama babası bir müddet sonra geri dönmek ister. Hz. Yakup yaşadıkları yer olan Kenan iline geri döner. Melekler Kenan'da mezar kazmışlardır. Hz. Yakup mezarın kime ait olduğunu sorar. Onlar Hz. Yakup'a kevser suyundan ikram ederler. Suyu içen Yakup oracıkta can verir. Melekler onu İshak peygamberin yanına gömerler. Mısır'da kalan Yusuf; Mısır'ı imana davet eder; ömrünü sonuna kadar orada kalır ve ölür.

Zelhâ hâtûn kendüden öndin ölür
Yûsuf ana iniler zârî kılur

Az zamân geçmez Yûsuf dahı gider
Cân Hak'a verür dünyâyı terk eder
(...)

Tamâm olsun kıssa uşbu arada
Verelüm salavât ulu Ahmed'e

Muhtasar kılduk bunı eşidene
Eşidenler du'â kılsun koşana

Bunı koşana Çalab tutma günâh
Yazuğın bağışlağıl ey pâdişâh

Şeyyâd-ı Hamza kemîne kul senün
Yazuğın bağışlağıl yâ Rab anun

Eyle rahmet koşana eşidene
Afvunı hem şefâ'at et yazana

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bin günâhı avf eder bir salavât

Vezin: Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

**Şeyyad Hamza
Yusuf ve Zeliha
haz.: İbrahim Taş**

Metin Sözlüğü

ahsanu'l-kasasi'l-mubâ-rak: Kutlu kıssaların en güzeli.

alayhissalam: Allah'ın selamı üzerine olsun.

anı: Onu.

anuban: Anarak.

âzâd: Serbest bırakma.

azılu: Çokça.

bahâ: Fiyat.

birle: Birlikte.

bolayki: Bari, keşke.

bühtan: İftira.

cüftlen: Evlenmek

çalap: Tanrı.

çırağ: Mum, kandil, ışık.

dünü günü: Gece gündüz.

ebde: Başta.

en-: İnmek.

erte: Bir sonraki günün sabahı.

eyt-: Söylemek, demek.

fahiş: Ölçüyü aşan, aşırı, çok fazla.

gönleg: Gömlek.

günüci: Doğru yola sevk eden.

görlü: Güzel.

gün: Gündüz.

hâzâ: Bu.

hûb: Güzel.

ışk: Aşk.

ihvan: Candan dost, yakın arkadaş.

imdi: Şimdi.

ismet: Haramdan çekinme, namus.

iyal: Çoluk çocuk.

kamu: Hepsî.

kanı: Hani, nerede.

kemine: Aciz, güçsüz.

Kenan: Antik Filistin toprakları.

key: Çok.

koşan: Yazan.

muhtasar: Kısa tutmak.

nebi: Peygamber.

ög: Akıl.

öndin: Önce.

pes: Yenilgiyi kabul ettiğini belirtmek için veya birinin şaşkınlık veren davranışlarına karşılık olarak kullanılan bir söz.

sağışla-: Hesaplamak.

salavât: Dua.

server: Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis.

sun'ı-y-ıla: Emriyle.

şefâ'at: Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.

tanla-: Şaşırmak.

tap eyle: İtaat etmek.

uşbu: İş bu.

va'ttakû yavman turca'û-na fî-hi ilâ 'llâh: Allah'a döndürüleceğiniz günden sakının. (Bakara 281. ayet)

yazuk: Günah.

zârî: Ağlama, inleme.

zîre: Zira.

ziy: Büyük.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Mesnevi

Mesnevi, hepsi aynı vezinde fakat her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli bir nazım biçiminin adıdır. Kelime manası ikileme olan mesnevi türünde her beytin mısraları ikişer ikişer kafiyelenir. Mesnevide beyitlerin diğer beyitlerden bağımsız olması şairleri kafiye bulma ve sayısı önceden belli birkaç beyit ile düşüncelerini ifade etme sıkıntısından kurtarmıştır. Bu nedenle de uzun, bazen binlerce beyit tutan manzumeler bu nazım biçimiyle yazılmıştır.

Divanlarda beyit sayısı en fazla otuza kadar çıkmış kısa mesnevilere de rastlanmaktadır. Bununla birlikte bu nazım biçimiyle genellikle “Leylâ vü Mecnun”, “Hüsrev ü Şirin”, “Yusuf u Zeliha” gibi uzun aşk hikâyeleri ve destani konular yazılmıştır. Ayrıca bu türde öğretici yönü ağır basan dinî, tasavvufî, ahlaki eserler ve manzum sözlükler de yazılmıştır. Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye hamse denir. Mesnevi, divan edebiyatımızda çağdaş hikâye ve romanın yerini tutmuştur. İlk başlarda nazire geleneği ile yazılan mesneviler 17. yüzyıldan sonra millî kimliğe bürünmüştür. Edebiyatımızdaki bazı önemli mesneviler şunlardır: Mevlânâ (Mesnevi), Yunus Emre (Risâletü'n-Nushiyye), Tursun Fakih (Gazavat-ı Resulullah), Aşık Paşa (Garipnâme), Şeyyad Hamza (Yusuf ve Zeliha), Fuzûlî (Leyla vü Mecnun), Şeyhi (Hüsrev ü Şirin) ve Şeyh Galip (Hüsn ü Aşk)...

Okuduğunuz metin 1529 beyitten oluşmaktadır. Mesneviler hacimleri bakımından romana daha yakın bir türdür. Mesnevilerin süslü olmayan bir anlatımı ve bölümler hâlinde düzenlenmiş kendine

özgü bir kompozisyonu vardır. Genellikle bir mesnevide bulunması gereken bölümleri şu üç başlık altında toplamak mümkündür:

1. Giriş Bölümü: Mesnevi, şairinin biçim gerekliliklerini yerine getirdiği kısımdır. Yazım amacı bu bölümde ifade edilir.

2. Konunun İşlendiği Bölüm: Asıl konunun işlendiği bölümdür. Bu bölüm mesnevilerin konusuna göre farklılık gösterir. Mesnevilerde ana konu işlenirken bazen ana konuyla bir şekilde bağlantılı başka konular da kısaca anlatılır; sonra tekrar asıl konuya dönülür.

3. Bitiş Bölümü: Mesnevinin adı, bazen şairi, kaç beyit olduğu, nerede ve ne zaman yazıldığı gibi bizzat şairi tarafından verilmiş bilgiler de genellikle bu bölümde yer alır. Bu bilgiler edebiyat tarihimiz açısından son derece önemlidir. Bitiş bölümü, bazen şairlerin eser hakkındaki değerlendirmelerini de içerdiği için ayrı bir değer taşır.

Okuduğunuz mesnevi, Türk edebiyatının en güzel Yusuf ve Zeliha mesnevilerindendir. Anadolu sahasında yazılan ilk mesnevilerden biridir. Yusuf ve Zeliha'nın yaşadıkları Kur'an-ı Kerim'de Yusuf suresinde anlatılmaktadır. Bu kıssa hem divan edebiyatında hem de halk edebiyatında kullanılan işlenmiş konulardan biridir. Meddahların anlattığı hikâyelerin başında gelmektedir. Hz. Yusuf rivayete göre yakışıklılığı, zekâsı, sabrı ve rüya tabirleri ile meşhur bir peygamberdir. Bu hikâye diğer dinlerde de görülmektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz mesnevinin konusunu ve temasını bulunuz.
2. Okuduğunuz mesnevinin olay örgüsünü başlıklar hâlinde yazınız.

• Hz. Yusuf'un rüya görmesi.....	•
•	•
•	•
•	•
•	•

3. Kardeşlerinin Hz. Yusuf'u öldürmeye kastetmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz mesnevideki olağanüstü durumlar nelerdir?
5. Okuduğunuz mesnevide Hz. Yusuf'un hangi fiziki ve ahlaki özellikleri ön plana çıkmaktadır? Anlatınız.
6. Okuduğunuz mesnevide yazar, olayları hangi bakış açısıyla yansıtmıştır? Açıklayınız.
7. Okuduğunuz mesnevide beyitlerin kendi aralarında kafiyelenmesinin metne nasıl bir katkısı olmuştur? Açıklayınız.
8. Okuduğunuz mesnevi içerik bakımından şiire mi, nesre mi daha yakındır? Açıklayınız.
9. Okuduğunuz mesnevide Hz. Yusuf'un sabırla tahammül ettiği durumlar nelerdir? Hz. Yusuf'u başarıya ulaştıran sadece sabır mıdır? Değerlendiriniz.
10. “Verdi til Hak Tanrı kurda, söyledi
Verdi selam Yakup'a top eyledi.”
Bu dizelerde hangi söz sanatı kullanılmıştır? Açıklayınız.

Etkinlik

1. Okuduğunuz mesneviyi aşağıda verilen tablodaki özelliklere göre değerlendiriniz.

Her beyit kendi arasında kafiyeleşir.	
Her beyit kendi içinde anlam bütünlüğü oluşturur.	
Monotonluğu ortadan kaldırmak için hikâyeye kahramanının ağzından ifadeler kullanılır.	
Mesnevilerin dili diğer divan edebiyatı türlerine göre ağır değildir.	
Dinî, ahlaki konular işlenmiştir.	

2. *Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı* hikâyesi ile *Yusuf ve Zeliha* mesnevisi arasında tespit ettiğiniz farkları aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı	Yusuf ve Zeliha

3. Okuduğunuz mesnevideki giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümünü bulunuz.

Şairin Biyografisi

Şeyyad Hamza (?-?)

Tasavvuf ve halk şairidir. Şeyyad Hamza, 13 ve 14. yüzyıllar Anadolu'sunda etkin olan dinî-tasavvufî Türk şiirinin önemli temsilcilerindendir. Mesnevisi; Anadolu sahası Türk edebiyatının, bir başka deyişle divan edebiyatının bilinen ilk Yusuf ve Zeliha'sı olması bakımından önemlidir. Şairin Arapça ve Farsça kelimeler de kullandığı aruzla yazılmış şiirlerinin yanı sıra, hece ölçüsüyle dördlükler hâlinde, tasavvuf anlayışına bağlı öğretici şiirleri de vardır.

Eserleri

Yusuf ve Zeliha, Hazâ Dastân-ı Sultan Mahmud.

Şeyyad Hamza (Temsili)

Dil Bilgisi

Aşağıda noktalı virgül kullanımı ile ilgili verilen kurallara örnek cümleler yazınız.

Cümle içinde virgülle ayrılmış tür veya takımları ayırmak için kullanılır.

Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır.

İkiden fazla eşdeğer ögeler arasında virgül bulunan cümlelerde öznenin sonra kullanılır.

Metne Hazırlık

Aşağıda verilen metni okuyunuz. Kediler hakkındaki düşüncelerinizi söyleyiniz.

Kedinin içinde bir kuş var. Kedilerin yüreği kuşüzümü kadar, küçük, büyük bütün kedilerin. Küçük bir kediye elinize aldığınızda, yalnızca onun kuşüzümü yüreğini değil, korkusunu da hissedersiniz. Kedilerin korkusu insandan, köpeklerin, kuşların korkusu insandan, insanın korkusu insandan...

Kedinin içindeki kuş ölüyor, kuşüzümü diye sevdiğimiz kediler sokaklarda ağlayarak ölüyor. Kederi de elemi de çoktan unutmuş, gözlerinde yaş kalmamış sokak çocukları gibi, yorgun, kahırlı, şaşkın sokak köpekleri gibi bir parça ekmek ıslatıp vermekten kaçındığımız kuşlar gibi. Kedilerin 'son' baharındayız, bahar uykuları, yaz gerinmeleri, ikinci gölgeleri bitti. Dünyanın çatısı yok, sokakların, parkların çatısı yok. Bazen güneş yağıyor kedilerin üstüne, bazen yağmur ve her zaman bizim bencilliğimiz.

Haydar Ergülen, Basından

KEDİLER

Hanım!

— En son cevabını isterim. Ya ben, ya kediler?

— Kediler

(...)

— Kediler! Öyle mi? Demek ki otuz üç senelik bir refakat-i yek-vücûdane neticesi, kelime-i mumma'yı izdivacın halli, bu cevap oluyor.

(...)

Zavallı Koca! Hareminin mutasarrıfa olduğu eve celp ve cem ettiği yirmi-otuz kedinin tacizat ve tasdiatından artık bizar olmuştu. Evin içinde sahibü'l-beytten ziyade bir reviş-i âmirane ile kuyruklarını kaldırıp, bu bedbaht kocaya bir nazar-ı istihfaf ve istihkâr atfederek dolaşan bu kibirli hayvanat, kanepelerini istila etmiş, koltuk sandalyalarında uyurlar, o senenin soğuk kışında, ısınmak için yaktığı ateşin karşısında düşünürler, sofalarında, odalarında sâmia-hıraş sesleriyle kavga ederlerdi. Günden güne etvar-ı küstahane-

lerini artırarak tekessür eden kediler, bu adama, evinde bir cay-ı tevakkuf bırakmamağa başladılar.

(...)

Bir sabah, gayet erken uyanarak, kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işiterek pencereden dışarı baktı.

(...)

İskemleye kuûdunda yüzünün iki nokta-i müntehası olan tepesiyle çenesi geriye doğru çekik, büyük ve biraz fırlak gözleriyle bir arayıcılık hâli kesbeden yüzünü iki tarafa döndürerek hayretle etrafına bakınıyordu. Zira kedinin biri ekmeğini çalmış, diğeri sütü kahvesini içmiş, öteki de fincanını kırmıştı. Kendi kendine yeis ve hayretle: “Kime meram anlatmalı!..”diyordu.

Bir günlük mahsul-i mesaisinin böyle mahv ve heder olmasından teessürle başını eline dayıyarak pencerenin önünde oturdu. İşte orada, duvarın altında, kahvesini içen, ekmeğini çalan fincanını kıran, kendisini sabah keyfinden mahrum eden, velhasıl evinde bütün rahat ve asayişini selb eyleyen kediler güneşe karşı abanoz gibi mücella siyah, kar gibi beyaz, sarı benekli, elvan-ı revnak-efzaları ve her an ve saniye renkleri değişen çeşman-ı pertev-füruzanları nazarlarda bir kavs-i kuzah teşkil ettiği esnada ön ayaklarını ibtida ağızlarına götürüp nisvana mahsus bir tavr-i işvebâzane ile yüzlerini temizleyerek, safa-yı hatırla sabah kahvaltısını hazmetmekte ve öğle taamına hazırlanmaktaydılar.

Sahibetü'l-beyt tarafından kendisine tercih olunan bu hayvanat-ı müfterisenin ahval-i lâkaydâneleri hiddetine dokunarak sofaya çıktı. Orada merdivenin orta basamaklarında, bıyıkları, yüzü, başı siyah lekelerle boyanmış beyaz kediyi görür görmez, “Kahvemi sen içtin, fincanımı sen kırdın, öyle mi?” diyerek odasından bastonunu alıp ayaklarının ucuna basarak yavaş yavaş kedinin yanına sokuldu. Hazır eline fırsat geçmişken istediği gibi intikamını almak için vücudunun en can alıcı yerini nişanladı. Bastonunu kaldırdı. Kedi kımıldıyor. Kaçacak. Değneğini şiddetle üzerine indirir indirmez, seriüs-seyr olan bu afacan, hemen sıçrayınca ayağı kayarak azim bir gürültü ile merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Merdivenin altında kolunun sızlandığından şikâyet ederken nîm-i diğeri-i mevcudiyeti olan karısı karşısına çıkarak:

— Hiç kediye öyle vurulur mu? Ya bir yeri kırılırdı...deyince zavallı herif şiddet ve hiddetle:

— Ben sana şimdi gösteririm, diyerek odasına çıktı. Haremi de kendisini takip ederek kemal-i sükûnet ve mülâyemetle diyordu ki:

— Ne yapacaksın? Ne yapabilirsin? Söyle de, ben de anlayım!

Bir camın arkasından görülen kıvılcım gibi, renkli güzellikten akseden bir damla cay-ı karar olan büyük gözlerini; altmış senenin üzerinde nişanlar, lekeler bırakarak geçtiği hareminin yüzüne atf ile:

— Ne mi yapabilirim? Hükûmet-i mahalliyyeye müracaat edeceğim. Senin kedilerinden sirkat-i me’kûlât, gasb-i emval, taarruz-i mesken dâvasına kalkışacağım. Bakalım o zaman, bu hırsızların, bu haydutların bir tanesini burada görebilir misin?...

Paltosunu şapkasını giydi. Kapıyı kıracak gibi şiddetle çekerek evden çıkıp gitti.

Kaymakam beyefendi meram anlamıyor. Rossini ahfad-i kiramından olan bu musikişinas İtalyalı, hürmet ve adalet ister.

Bu bedbaht koca(...) hiddetle Adalar kaymakamı beyefendiye:

— Herkesin karısının kaşına, gözüne, yürüyüşüne, giyinişine karşıyorsunuz da, benimkinin şu münasebetsiz muhabbetine, şu muzır hayvanlarına niçin müdahaleyi reddediyorsunuz? Şikâyetiyle me-yusane evine avdet ediyordu.

(...)

Tekrar eve gelir. Gece yarısı verdiği bir karar-ı kat’î üzerine sabahleyin erkenden kalkarak kendisine aid ne kadar eşyası varsa bir sandığa vaz’ ile aşağıki taşlığa indirdi. Arkasına paltosunu, başına şapkasını giyerek iplerle bağladığı sandığının üstüne oturmuştu. İşte o zaman: “Ya ben, ya kediler?” sualini irad etmiş ve; “Kediler!” cevap-ı meyusanesini almıştı.

Elveda! Elveda! Artık bir daha avdet etmemek üzere yola çıktı. Mahzun, mütefekkir bir hâl ile, küçük büyük birtakım nisbetsiz evlerle dükkânların teşkil ettiği çarşıdan geçiyordu. Sokağın ortasında, ayakları çıplak, elbiselerinin yırtık yerlerinden tenleri görünür birtakım etfâl-i sefaletin haykırarak oynadıklarını dalgın dalgın seyrettikten sonra, galiba tasadduk etmek niyet-i aceze-perverânesiyle cep-lerini birer birer karıştırıp, yine galiba hiç bir şey bulamadığından yoluna devam etti.

(...)

Hava güzel, rüzgâr sâkit, Marmara lâcivertti. Bir daha avdet etmeyecek, bu mukarrer! Otuz üç senelik râbîta-i izdivaç kırılmış, artık yalnız başına kalmıştı. Şu yalnızlık müessir değil mi?

Otuz üç seneden sonra her yerde, her şeye karşı yalnız! Bu vâsi denize, bu durâdur ufuklara karşı yapayalnız!

Hatta sema bile, o lâcivert gözleriyle kendisine şefkat ve merhametle bakıyordu. Bir tarafı kırmalar içinde kalmış mai atlas gibi hafif surette mütemevvic deryâ, diğer tarafı yeşil bir hamail gibi yukardan aşağıya doğru sarkarak, reng-i taravetlerini her mevsimde muhafaza eden çalılarla çam ağaçlarının fası-la verdiği bir yolu takip ediyordu. Tefekkürât-ı amîka içinde kaybolmuş bir hâl ile, biraz deniz kenarına doğru meyledip, önünde balık avlamak için bir kedinin sindiğini görünce hemen yolunu değiştirerek yokuş çıkmağa başladı.

(...)

Saat ilerlemiş, öğle tekarrüp etmişti. Evine bir daha avdet etmemek üzere verdiği karar kat'î idi. Bu belli! Fakat öğle taâmını nerede edecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek?

Bir hayat-ı müstakil, bir karar-ı kat'î parayla olur. Halbuki kendisini sabah taamına bile kifayet edecek parası yoktu. Hareminin ihzar ederek şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı gözünde tütmeye başladı.

Kenare-nişin-i temaşası olduğu denizin dalgaları yavaş yavaş sahile çarptıkça, kendisine “Git, git, haremine git!” diyordu...

Âlem-i tenhaîde hâl-i infiradı arttıran horozların sada-yı garibaneleri, bulunduğu yere aksettikçe: “Git, git, haremine git!” diyordu. Kiliseler öğle vaktini ilan için çan çalmağa başladılar. O sükûn ve sükûnet içinde uzaktan uzağa akseden çanlar, hep bir ağızdan bir aheng-i muttaridile: “Git, git, haremine git!” sözünü tekrar ediyorlardı.

Ayağa kalktı. Geldiği yoldan yürümeğe başladı.

Galiba verdiği karar-ı kat'idan nükûl etmişti. Çam ağaçlarının aralarında peyda ve nihan olarak evine doğru süratle avdet ediyordu. Mütefekkir bir çehre, müteessir bir hâl ile evine giderek refikasına bir şey söylemeden doğru odasına çıktı. Minderin üzerine kapanıp da hıçkır hıçkır ağlamağa başlayınca haremî, kemal-i itina ve nezaketle oda kapısını açarak “O kadar haykırarak ağlama. Kedilerimi korkutacaksın!” dedi.

Samipaşazâde Sezai

Küçük Şeyler

Metin Sözlüğü

aheng-i muttarid: Düzenli bir ahenk.
ahfâd-i kirâm: Soylu torunu.
avdet: Dönüş, geri geliş.
bedbaht: Talihi kötü olan, bahtsız, talihsiz.
bizar: Bıkılmış, rahatsız.
cay-ı tevakkuf: Durma, bekleme yeri.
cem: Toplama, yığma.
celp: Kendine çekme
çeşman-ı pertev-fürûzan: Işıltılı renkli gözler.
durâdur: Uzun uzadıya.
elvan-ı revnak-efza: Göz alıcı renkler.
etfâl-i sefalet: Fakir çocuklar.
etvâr-i küstahane: Küstahça tavırlar.
gasb-i emval: Mal gaspı.
hal-i infirad: Yalnızlık hâli.
hayât-i müstakil: Bağımsız hayat.

hayvanat-ı müfteris: Fırsat bulan hayvanlar.
hükümet-i mahalliye: Hükûmet konağı.
ibtida: En önce, başta.
irat: Söyleme.
istihkâr: Hor görme.
izdivaç: Evlilik.
kavs-i kuzah: Renk çemberi.
kelime-i muammâ: Anlaşılmaz kelimeler.
kesb: Kazanma.
kifâyet: Yeter miktarda olma.
kuud: Oturma, oturuş.
mahsul-i mesai : Ortaya çıkan ürün.
mai: Mavi.
meyusane: Ümitsizce.
mukarrer: Kararlaştırılmış.
mutasarrıfa: Bir mal yâhut mülkün sâhibi, mâliki olup kullanma hakkını elinde bulunduran.

mücella: Parlatılmış, parlak.
müessir: İz bırakan.
mülâyemet: Yumuşak huylu.
mütemevvic: Dalgalı.
nazar-i istihfâf: Küçük görerek bakma.
nihan: Gizli, saklı.
nîm-i diğer-i mevcudiyet: Varlığının diğer yarısı.
nisvan: Kadınlar.
niyet-i aceze-perverâne: Acizlere yardım niyetiyle.
nokta-i münteha: Son nokta.
nükûl: Vazgeçme.
râbıta-i izdivaç: Evlilik bağı.
refika: Eş.
revîş-i âmirane: Amirce yürüyüş, tarz.
sada-yi garibane: Garipçe sesler.

sahib'ül-beyt: Evin sahibi.
sâkit: Susan, ses çıkarmayan.
sâmia-hıraş: Kulağı tırmalayan.
selb: Kapma, zorla alma.
seriüs-seyr: Hızla giden.
sirkat-i durâdur: Uzun uzadıya hırsızlık.
sirkat-i me'kûlât: Yiyecek hırsızlığı.
taam: Yemek, aş.
tacizat: Rahatsız etme, tedirginlik verme.
tefekürât-ı amîka: Derin düşünce.
tekarrüp: Yakın olma.
tasdiat: Baş ağrıtmalar.
teessür: Üzüntü.
tekessür: Çoğalma.
vâsi: Geniş, açık.
yeis: Umutsuzluktan doğan karamsarlık, üzüntü.
yek vücud: Tek parça.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Batılı anlamdaki hikâye türü, edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. Çeviri ile başlayan bu süreç, zamanla asıl kimliğini kazanarak günümüze kadar gelmiştir. Bu dönemde birçok eser tercüme edilmiştir. Tanzimat Dönemi'nde çeviri eserler için söz konusu olan dil sorunları, yerli eserlerin de başlıca sorunu olmuştur. Türk edebiyatında hikâye alanındaki yerli ürünler, Ahmet Mithat'ın 1870'te basılan "Kıssadan Hisse" ve "Letaif-i Rivayat" adlı hikâye kitaplarıdır.

Tanzimat Dönemi hikâyelerinde olaylar çoğunlukla günlük yaşamdan veya tarihten alınmıştır. Olayların olmuş ya da olabilir izlenimi bırakması gerektiği konusunda bütün Tanzimat Dönemi hikâyecileri birleşmişlerdir. Eserler genel olarak duygusal ve acıklı konular üzerine kurulmuştur. Tanzimat Dönemi hikâyesinde genellikle tutsaklık, zoraki evlilikler, Batılılaşma, kadın-erkek ilişkileri gibi temalar işlenmiştir. İlk hikâyelerde topluluk önünde anlatılan meddah hikâyelerin etkisi görülür. Dönemin önemli hikâyecileri; Ahmet Mithat Efendi, Emin Nihat, Şemsettin Sami, Nabizade Nazım, Samipaşazâde Sezai'dir.

Okuduğunuz metin, Samipaşazâde Sezai'nin Küçük Şeyler adlı kitabından alınmıştır. Yazar; küçük, önemsiz, basit ve sığ gibi görünen olayların ayrıntılarını, derin etkilerini ve sonuçlarını anlatmıştır. Samipaşazâde Sezai, başkalarına dışarıdan küçük gözüken bu olaylarda, kendilerince büyük sonuçları okuyucuya iletmeyi başarmıştır. Samipaşazâde Sezai, hikâyelerinde olayın özelliğine uygun mekân kullanır. Mekân noktasında realist olan sanatçı mekânın sunuluşunda zaman zaman romantizmi öne çıkarır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. "Kediler" adlı hikâyenin teması ve konusu nedir? Açıklayınız.
2. Hikâyede kahramanın, kedilerden aşırı derece rahatsız olmasının nedenleri nelerdir? Açıklayınız.
3. Okuduğunuz hikâyedeki karakterlerin kişilik özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
4. "Kediler" adlı hikâyede dış dünyanın, kahramanın psikolojik durumuna etkileri nelerdir?
5. Okuduğunuz hikâyede olayın akışını sağlayan temel çatışma nedir? Açıklayınız.
6. "Kediler" adlı hikâyede yazar, kahramanın evine geri dönüşünü anlatırken nasıl bir yol izlemiştir? Açıklayınız.
7. Hayvanseverlikle ilgili düşünceler günümüzde de devam etmekte midir? Hikâyede anlatılanlarla karşılaştırarak değerlendiriniz.
8. Okuduğunuz hikâyede, hikâyeyi oluşturan unsurlardan hangisi (olay, şahıs, mekân) ön plandadır?
9. Yazarın zaman zaman karşılıklı konuşmalar kullanmasının hikâyenin anlatımına ne tür katkılar sağladığını belirtiniz.

Etkinlik

1. Tanzimat Dönemi roman ve hikâyelerinde dikkat çeken bir özellik de uzun cümleler ve tasvirlerdir. Okuduğunuz metindeki uzun cümle ve tasvirleri bulunuz. Bu tarz bir dil ve anlatımın tercih edilmesinin sebepleri neler olabilir?

2. Samipaşazâde, hikâyelerini realizme bağlı kalarak yazmıştır. Realizmde gerçekler ön plandadır. Realist sanatçılar, eserlerinde yaşamın gerçeklerini dile getirir. Gerçekler anlatılırken kişilerin psikolojileri, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerinin tanıtımı ve içinde bulundukları ortam ayrıntılarıyla verilir. Realizmde, gerçek hayatın anlatılması esas olduğu için realistlerin eserlerinde toplumun sıradan kişilerine rastlanır. Realist yazarların okuyucuyu eğitme gibi bir amaçları yoktur; onlar gözlem, araştırma ve belgelere dayanarak yaşanılanı nesnel bir şekilde aktarmayı amaçlarlar.

Okuduğunuz metindeki realizme ait unsurları tespit ediniz.

Yazarın Biyografisi

Samipaşazâde Sezai (1859-1926)

Hikâye ve roman yazarıdır. Aslen Aksaraylıdır. Eğitimi İstanbul'da tamamlamıştır.

Bir müddet Paris'te yaşamış, Madrid Büyükelçiliği yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da ölmüştür.

Türk edebiyatında modern anlamda kısa hikâyenin kurucusu kabul edilen Samipaşazâde Sezai, romantik bir mizaca sahiptir. Bununla birlikte, yazarda realist etkiler de görülmektedir. Konularını hep yerli hayattan almış ve Türk insanının Osmanlı coğrafyası üzerindeki macerasını anlatmaya çalışmıştır.

Eserleri

Şir (oyun), Sergüzeşt (roman), Küçük Şeyler (hikâye), İclâl (anı ve denemeler) Rumuzu'l-Edep (anı, gezi yazısı ve sohbetler).

Samipaşazâde Sezai

Dil Bilgisi

1. Metinde geçen “ibtidâ, mûsikîşinâs, taâm, sâkit, vücûd” kelimelerinin doğru telaffuzuna yönelik çalışmalar yapınız.

2. *Kediler* adlı metinden alınan aşağıdaki cümlelerde günümüz yazım ve noktalama kurallarına uymayan kullanımları belirleyiniz.

3. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki cümlelerde fiilimsileri bularak cümledeki işlevlerini değerlendiriniz.

Hareminin mutasarrıfe olduğu eve celb ve cem ettiği otuz kedinin ta'cîzât ve tasdiâtından artık bizâr olmuştu.

Günden güne etvâr-i küstâhânelerini artırarak tekessür eden kediler, bu adama, evinde bir câ-yi tevakkuf bırakmamağa başladılar.

Bir sabah, gayet erken uyanarak, kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işiderek pencereden dışarı baktı.

Sâhibet-ül-beyt tarafından kendisine tercih olunan bu hayvânât-i müfterisenin ahvâl-i lâkaydâne-leri hiddetine dokunarak sofaya çıktı.

Halbuki kendisini sabah taâmına bile kifâyet edecek parası yoktu.

Hareminin ihzâr ederek şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı, gözünde tütmeğe başladı.

6. METİN

Metne Hazırlık

1. Vatan sevgisi, esaret, bayrak gibi kavramlar size ne ifade etmektedir? Açıklayınız.
2. Yabancı bir ülkede yabancı bir kültürün içinde olsanız kendinizi nasıl hissederdiniz? Anlatınız.

FORSA

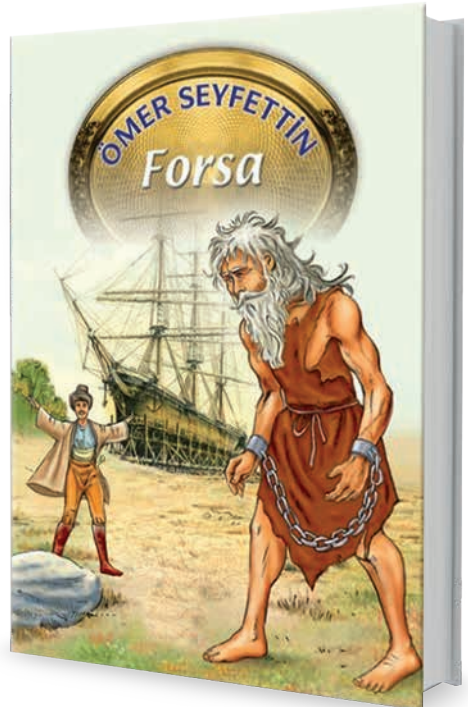
Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçiyoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgârıyla sarhoş olan martılar, çılgın bağrıışlarıyla havayı çınlatıyordu. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki harabe vadiye kadar iniyordu. Bağın ortasındaki yıkık kulübenin kapısız girişinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri, ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar sakin duran denize baktı, baktı.

— Hayırdır inşallah! dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını ellerinin arasına aldı. Sırtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yoğurulmuş gibiydi. Zayıf kolları kirli tunç rengineydi. Yine başını kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı, ama görünürde bir şey yoktu.

Bu, her gece uykusunda onu kurtarmak için birçok geminin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk forsasıydı. Tutsak olalı kırk yılı geçmişti. Otuz yaşında, dinç, levent, güçlü bir kahramanken Malta korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi yıl onların kadirgalarında kürek çekti. Yirmi yıl iki zincirle iki ayağından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi yılın yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi yıl içinde birkaç kez halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Ama onun çelikten daha sert kaslı bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız aptes alamadığı için üzülmüyordu. Hep güneşin doğduğu yanı sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vakit namazı gizli işaretlerle yerine getirirdi. Elli yaşına gelince, korsanlar onu, “Artık iyi kürek çekemez!” diye bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On yıl kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Tanrı'ya şükrediyordu. Çünkü artık bacaklarından mıhlı değildi. Aptes alabiliyor, tam kıblenin karşısına geçiyor, unutmadığı âyetlerle namaz kılıyor, dua edebiliyordu. Bütün umudu, doğduğu yere, Edremit'e kavuşmaktı. Otuz yıl içinde bir an bile umudunu kesmedi.

“Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, öyle inanıyorum, elli yıl tutsaklıktan sonra da ülkeme kavuşacağım öyle inanıyorum!” derdi.

En ünlü, en tanınmış Türk gemicilerdendi. Daha yirmi yaşındayken, Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle yenmişti. O zamanlar Türkeli'nde nâmi dillere destandı. Padişah bile onu, saraya çağırtmıştı. Serüvenlerini dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam'ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere gitmişti ki, üzerinde dağlardan, adalardan büyük buz parçaları yüzyordu. Oraları tümüyle başka bir dünyaydı. Altı ay gündüz, altı ay gece olurdu! Karısını, işte bu, yılı bir büyük günle bir büyük geceden oluşan başka dünyadan almıştı.

Gemisi altın, gümüş, inci, elmas, tutsak dolu vatana dönerken deniz ortasında evlenmiş, oğlu Turgut, Çanakkale’yi geçerken doğmuştu. Şimdi kırk beş yaşında olmalıydı. Acaba yaşıyor muydu? Hayalini unuttuğu, karlardan beyaz karısı acaba sağ mıydı? Kırk yıldır, yalnız taht yerinin, İstanbul’un minareleri, ufkı, hayalinden hiç silinmemişti.

“Bir gemim olsa gözümü kapar, Kabataş’ın önüne demir atarım” diye düşünürdü.

Altmış yaşını geçtikten sonra efendisi, onu sözde özgür kıldı. Bu özgür kılmak değil, sokağa, perişanlığa atmak. Yaşlı tutsak bu bakımsız bağın içindeki yıkık kulübeyi buldu. İçine girdi. Kimse bir şey demedi. Ara sıra kasabaya iniyor, yaşlılığına acıyanların verdiği ekmek paralarını toplayıp dönüyordu. On yıl daha geçti. Artık hiç gücü kalmamıştı. Hem bağ sahibi de artık onu istemiyordu.

Nereye gidecekti?

Ama işte, eskiden beri gördüğü rüyaları yine görmeye başlamıştı. Kırk yıllık bir rüya... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi... Gözlerini kurumuş elleriyle iyice ovdu. Denizin gökle birleştiği yere baktı. Evet, geleceklerdi, kesindi bu, buna öylesine inanıyordu ki... Kırk yıl görülen bir rüya yalan olamaz, diyordu. Kulübe duvarının dibine uzandı. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. İlkbahar bir umut tufanı gibi her yanı parlatıyordu. Martıların, “Geliyorlar, geliyorlar, seni kurtarmaya geliyorlar!” gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı. Duvar taşlarının arkasından çıkan kertenkeleler üzerinde geziniyorlar, çuvaldan giysinin içine kaçıyorlardı, gür, beyaz sakalının üstünde oynuyorlardı.

Yaşlı tutsak rüyasında, ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini görüyordu. Kasabaya giden yola birkaç bölük asker çıkarmışlardı. Al bayrağı uzaktan tanıdı. Yatağanlar, kalkanlar güneşin yansımasıyla parlıyordu.

— Bizimkiler! Bizimkiler! diye bağırarak uyandı.

Doğruldu.

(...)

Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü. Kıyıya doğru koştu, koştu. Karaya çıkan askerler, ak sakallı bir ihtiyarın kendilerine doğru koştuğuna görünce:

— Dur! diye bağırıldılar. İhtiyar durmadı, bağırıldı:

— Ben Türk’üm, oğullar, ben Türk’üm.

— Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşıncı önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Hâline bakanlar üzölmüşlerdi. Biraz heyecanı dinince sordular:

— Kaç yıldır tutsaksın?

— Kırk!

— Nerelisin?

— Edremitli.

— Adın ne?

— Kara Memiş.

— Kaptan mıydın?

— Evet...

İhtiyarın çevresindeki askerler birbirine karıştı. Bir çığlıktır koptu.

“Bey’e haber verin!... Bey’e haber verin!” diye bağırıyorlardı.

İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadirgaya çıkardılar. Askerin içinde onun kahramanlık serüvenlerini bilmeyen, ününü duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevinçten şaşırmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular.

— Haydi, Bey’in yanına! dediler.

Onu kadirgaya getiren askerlerle birlikte büyük geminin kıçına doğru yürüdü. Kara palabıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş iri bir adamın karşısında durdu.

— Sen kaptan Kara Memiş misin?

— Evet! dedi.

— Hızır Aleyhisselam'ın geçtiği yerlerden geçen sen misin?

— Benim.

— Doğru mu söylüyorsun?

— Niye yalan söyleyeceğim?

— Aç bakayım sağ kolunu. İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı. Sıvadı. Bey'e uzattı. Pazısında haç biçiminde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adadan karısını kaçıırken almıştı. Bey, ellerine sarıldı. Öpmeye başladı.

— Ben senin oğlunum! dedi.

— Turgut musun?

— Evet...

İhtiyar tutsak sevincinden bayılmıştı.

Kendine gelince oğlu, ona:

— Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal, dedi.

Eski kahraman kabul etmedi:

— Hayır. Ben de sizinle cenge çıkacağım.

— Çok yaşlısın baba.

— Ama yüreğim güçlüdür.

— Rahat et! Bizi seyret!

— Kırk yıldır dövüşü özledim.

Oğlu, babasının ellerine varıp; vatanını, sevdiklerini göremeden seni tekrar kaybetmeyelim baba diye yalvararak, öptü. İhtiyar, kafasını kaldırdı, göğsünü kabarttı, daha bir gençleşmiş gibiydi.

Bayrağı işaret ederek:

— Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? dedi.

Ömer Seyfettin

Tüm Hikâyeleri

Metinde geçen standart dışı yazımlar (aptas, keçiyolu vb.) yazıldığı döneme özgü veya yazarın tercihidir.

Metin Sözlüğü

çakşır: Paça bölümü diz üstünde veya diz altında kalan bir tür erkek şalvarı.

forsa: Gemilerde kürek çeken tutsak veya hükümlü kimse.

Hızır: Halk inanışlarına göre ölümsüzlüğe kavuşmuş ve zorda kalan insanlara yardım eden ulu kimse.

kadırğa: Hem yelkenle hem de kürekle yol alan bir savaş gemisi.

mih: Büyük çivi.

pupa: Geminin arka tarafı.

Tarık Boğazı: Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nu birleştiren, Avrupa ile Afrika kıtalarını ayıran boğaz, Cebelitarık Boğazı.

tunç: Koyu kırmızı renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı bir maden.

yatağan: İki yanı da kesici bir tür uzun savaş bıçağı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Millî Edebiyat Dönemi, 1911'de Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının Selanik'te çıkardıkları Genç Kalemler dergisiyle başlayıp 1923'te Cumhuriyet'in kurulmasına kadar devam etmiştir. Bu dönem edebiyatının temelinde Türk dilinin sadeleştirilmesi çalışmaları yatar. Bu dönemde yazılan hikâyelerin en

belirgin özelliği, sade bir dille yazılmış olmalarıdır. Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” makalesinde millî edebiyatın millî dille oluşabileceğini savunmuştur ve hikâyelerinde sade bir dil kullanmıştır.

Millî Edebiyat sanatçıları, hikâyelerde genellikle toplumsal temaları işlemişlerdir. Bu dönemde Türkçülük ve Batıcılık akımları etkili olmuştur. Anadolu insanının yaşam koşulları, savaş yıllarında çekilen sıkıntılar, bağımsızlık, yanlış Batılılaşma, geçmişteki kahramanlıklar, vatan sevgisi tema olarak işlenmiştir.

Bu dönem sanatçıları Osmanlının en zor dönemlerinde yaşamış, pek çok savaş görmüş kişilerdir. Sanatçıların çoğu İstanbul dışına çıkmış, gerek Balkanlar’da gerekse Anadolu’nun farklı yerlerinde bulunmuşlardır. Halkla iç içe olan sanatçılar, Anadolu’yu ve Anadolu insanını gözlemlemişler, tanımışlar ve eserlerinde bu gözlemlerini yansıtmışlardır. Bu sanatçıların ürünleri, millî bilincin oluşturulmasında önemli katkı sağlamıştır. Bu dönem hikâyecileri de gözlemlerini gerçekçi bir bakış açısıyla yansıtmışlar, realist bir tutum sergilemişlerdir. Gözlemle birlikte gelen tasvir, hikâyelerde kusursuzca uygulanmıştır. Hikâyeler teknik olgunluğa erişmeye başlamış; olay, zaman, mekân, kişi ve anlatım bir bütünlük içerisinde verilmiştir.

Millî Edebiyat Dönemi yazarları, hikâyelerini “Maupassant (Olay Hikâyeciliği)” tekniğine göre yazmışlar ve kendilerinden sonraki hikâyecilere bu konuda örnek olmuşlardır.

Millî Edebiyat Dönemi’nin başlıca hikâye yazarları Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’dur.

Ömer Seyfettin’in “millî şuur” ve “milliyetçilik” gibi değerlerin öne çıktığı tarih konulu hikâyelerini kaleme almasını, yaşadığı şartlar ortaya çıkarmıştır. Yazarın 1909-1911 yılları arasında Makedonya’da sınır hattındaki görevi sırasında edindiği izlenimler birçok hikâyeye kaynaklık etmiştir. Kimi hikâyelerinin konularını tarihten almıştır. Bu hikâyeleri, memlekette savaşın doğurduğu kötümser havayı dağıtmak, halkın kahramanlık duygularını kımıldatmak, onlara iyimserlik ve umut vermek amacıyla yazdığı sezilir.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde yaşanmışlığın önemi büyüktür. Babası gibi asker olan yazarımız Yanya kuşatması sırasında esir düşmüştür. On aylık esaret süresinde hep kitap okumuş ve esaret sonrasında “Forsa” adlı hikâyesini yazmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz hikâyenin konusu nedir?
2. Okuduğunuz hikâyedeki zaman ve mekânı aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Zaman

Mekân

3. Okuduğunuz hikâyenin kahramanı ihtiyar forsanın kişilik özellikleri hakkında bilgi veriniz.
4. İhtiyar Forsa’nın yıllarca gördüğü rüya nedir?
5. Okuduğunuz hikâyede yazarın öne çıkan üslup özelliklerini söyleyiniz.
6. Metnin kurmaca dünyası ile eserde anlatılan dönemin gerçekliği arasındaki ilişkiyi karşılaştırınız.
7. Yazarın yaşamının okuduğunuz hikâyeye yansımalarını değerlendiriniz.
8. “Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?” sözünü açıklayınız.
9. İhtiyar Forsa’nın gemide beklemeyip cihada gitmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. “Forsa” hikâyesi hangi bakış açısı ile yazılmıştır?

11. Hikâyede anlatılan millî ve manevî değerlerimiz nelerdir? Açıklayınız.

12. Aşağıda verilen parçada hangi anlatım biçimi ağır basmaktadır? Açıklayınız.

Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgârıyla sarhoş olan martılar, çılgın bağrıışlarıyla havayı çınlatıyordu. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki harabe vadiye kadar iniyordu. Bağın ortasındaki yıkık kulübenin kapısız girişinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı.

Yazarın Biyografisi

Ömer Seyfettin (1884-1920)

Hikâye ve roman yazarıdır. Kafkasya kökenli bir aileden gelen Seyfettin, bir asker çocuğudur. Babası gibi asker olmayı arzulamış ve askerî idadiyi bitirmiştir.

Çeşitli kurumlarda edebiyat öğretmenliği yapmıştır. İstanbul'da vefat etmiştir.

İlk örnekleri II. Meşrutiyet'ten sonra görülmeye başlayan Millî Edebiyat akımının kurucularından biri kabul edilen Ömer Seyfettin, aynı zamanda kısa hikâye türünün de Türk edebiyatındaki öncülerindendir. Konularını sadece İstanbul'dan değil, başta Balkan şehir ve kasabaları olmak üzere ülkenin dört bir yanından alan hikâyeci, toplumun hemen hemen her tabakasından seçtiği kahramanlarla aynı zamanda dönemine de ışık tutmuştur. Olay hikâyeleri yazmıştır. Eserlerinde oldukça sade ve akıcı bir dil kullanmıştır.

Ömer Seyfettin

Eserleri

Hikâye: Yüksek Ökçeler, Gizli Mabed, Pembe İncili Kaftan, Beyaz Lale, Bomba, Dalga...

Roman: Ashab-ı Kehfimiz, Harem, Efruz Bey.

Oyun: Mahcupluk İmtihanı.

Dil Bilgisi

1. Aşağıda verilen metindeki isim-fiilleri bulunuz.

Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşıncı önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Hâline bakanlar üzölmüşlerdi. Biraz heyecanı dinince sordular:

2. Aşağıda verilen metindeki sıfat-fiilleri bulunuz.

Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgârıyla sarhoş olan martılar, çılgın bağrıışlarıyla havayı çınlatıyordu. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki harabe vadiye kadar iniyordu.

3. Aşağıda verilen metindeki zarf-fiilleri bulunuz.

Oğlu, babasının ellerine varıp; vatanını, sevdiklerini göremeden seni tekrar kaybetmeyelim baba diye yalvararak, öptü. İhtiyar, kafasını kaldırdı, göğsünü kabarttı, daha bir gençleşmiş gibiydi.

Bayrağı işaret ederek...

DÜNYA EDEBİYATINDAN HİKÂYE

MEMURUN ÖLÜMÜ

Güzel bir akşam vaktiydi. Yazı işlerinde memurluk yapan Ivan Dimitriç Çerviakov tiyatrodan önden ikinci sıradaki bir koltuğa oturmuş, dürbünle “Kornevil’in Çanları” adlı oyunu izliyordu. Adamın oturuşuna bakılırsa mutluluğun doruklarında olmalıydı. Derken, birdenbire... Öykülerde sık sık rastlanır “derken, birdenbire” sözüne. Yazarların hakkı var. Yaşam beklenmedik şeylerle öylesine dopdolu ki! İşte sevimli Çerviakov’un suratı böyle birdenbire buruştu, gözleri kaydı, soluğu daraldı. Dürbününü gözünden indirdi, öne eğildi ve hapsuü! Aksırmak hiçbir yerde, hiçbir kimseye yasaklanmamıştır. Köylüler de aksırır, emniyet müdürleri de, hatta müsteşarlar da. Yeryüzünde aksırmayan insan yok gibidir.

Çerviakov hiç utanmadı, mendiliyle ağzını, burnunu sildi; kibar bir insan olduğu için, birilerini rahatsız edip etmediğini anlamak amacıyla çevresine bakındı. İşte o zaman utanılacak bir durum olduğu ortaya çıktı. Tam önünde, birinci sırada oturan yaşlı bir zat başının dazlağını, boynunu mendiliyle çabuk çabuk siliyor, bir yandan da homurdanıyordu. Çerviakov, Ulaştırma Bakanlığı’nda görevli sivil paşalardan Brizjalov’u tanımakta gecikmedi.

“Tüh, adamın üstünü kirlettim! Benim amirim değil ama ne fark eder? Bu yaptığım çok ayıp, kendisinden özür dilemeliyim.” diye düşündü. Birkaç kez hafifçe öksürdü, gövdesini biraz ileri verdi, paşanın kulağına eğilerek;

— Bağışlayın, beyefendi! diye fısıldadı, istemeyerek oldu, üzerinize aksırdım.

— Zararı yok, zararı yok...

— Affınıza sığmıyorum, efendim, hoş görün bu hareketimi. Ben... ben böyle olmasını islemezdim.

— Oturunuz, lütfen! Rahat bırakın da piyesi izleyelim.

Çerviakov utandı, alık alık sırttı, sahneye bakmaya başladı. Temsili tüm dikkatiyle izliyor ama artık zevk almıyordu, içini bir kurt kemirmeye başlamıştı. Perde arasında Brizjalov’un yanına sokuldu, yanından şöyle bir yürüdü, çekingenliğini yenerek.

— Efendimiz, üstünüzü... şey... Bağışlayın! Oysa ben...böyle olmasını islemezdim...

Paşa öfkeleni, alt dudağını gevelemeye başladı.

— Yeter artık siz de! Ben onu çoktan unuttum, oysa siz...

Çerviakov paşaya kuşkuyla bakarak “Unutmuş! Ama gözleri sinsi sinsi parlıyor, benimle konuşmak bile istemiyor! Aksırmanın çok doğal bir şey olduğunu söylemeliydim ona. Yoksa kasten tükürdüğümü sanabilir. Şimdi değilse bile sonradan böyle gelir aklına. Oysa hiç istemeden oldu.” diye düşündü.

Çerviakov eve gelir gelmez, yaptığı kabalığı karısına anlattı. Ancak karısı, görünüşe bakılırsa, bu işe gereken önemi vermedi. Başlangıçta biraz korktuysa da paşanın başka bir bakanlıktan olduğunu öğrenince pek umursamadı.

— Gene de gidip özür dilesen iyi olur, dedi. Toplum yaşamında nasıl davranılacağını bilmediğini sanabilir.

— Ben de bunun için çabaladım durdum. Ondan birkaç kez özür diledim ama o çok tuhaf davrandı, beni yatıştırarak tek söz söylemedi. Hoş konuşacak pek vakti yoktu ya...

Ertesi sabah Çerviakov güzelce tıraş oldu, yeni üniformasını giydi, Brizjalov’u makamında görmeye gitti. Kabul odasına girince orada toplanan birçok dilek sahibini dinleyen Brizjalov’la karşılaştı. Paşa önce gelenlerle konuşuyor, onların isteklerini dinliyordu. Sıra Çerviakov’a gelince paşa gözlerini ona çevirdi.

— Dün gece Arkadi tiyatrosunda... Eğer anımsamak lütfunda bulunursanız, aksırmış ve... istemeden üstünüzü... şey... özür... dilerim, diye konuşmaya başladı.

Çerviakov:

— Gene mi siz? Böylesine bir saçmalık görmedim! dedikten sonra başka bir dilek sahibine döndü.

— Siz ne istiyorsunuz?

Çerviakov sarardı, “Benimle konuşmak istemiyor, çok kızdığı belli. Ama yakasını bırakmaya-
cağım, durumumu anlatmalıyım.” diye düşündü.

Paşa son dilek sahibiyle konuşmasını bitirip odasına yöneldiği sırada arkasından yürüdü.

— Beyfendi hazretleri! Zatinızı rahatsız etmek cüretinde bulunuyorsam bu yalnızca içimdeki
pişmanlık duygusundan ileri geliyor. Siz de biliyorsunuz ki. Efendim, isteyerek yapmadım.

Paşanın suratı ağlamaklı bir duruma girdi, adam elini salladı.

— Beyim, siz benimle alay mı ediyorsunuz?

Bunları söyledikten sonra kapının arkasında kayboldu.

Çerviakov eve giderken şöyle düşünüyordu: “Ne alay etmesi? Niçin alay edecekmişim? Kosko-
ca paşa olmuş ama anlamak istemiyor. Bu duruma göre ben de bir daha bu gösteriş budalası adam-
dan özür dilemeye gelmem. Canı cehenneme! Kendisine mektup yazarım, olur biter. Yüzünü şeytan
görsün!”

Evine giderken düşündükleri böyleydi. Gelgelelim paşaya bir türlü mektup yazamadı, daha
doğrusu iki sözü bir araya getirip istediklerini anlatamadı. Bunun üzerine ertesi gün gene yollara
düştü.

Paşa, soran bakışlarını yüzüne dikince Çerviakov:

— Efendimiz, dün buyurduğunuz gibi kesinlikle sizinle alay etmek gibi bir niyetim yoktu, diye
mırıldandı. Aksırırken üstünüzü berbat ettiğim için özür dilemeye gelmişim. Sizinle alay etmek ne
haddime? Bizler de alay etmeye kalkarsak, efendime söyleyeyim, artık insanlar arasında saygı kalır
mı?

Suratı mosmor kesilip zangır zangır titreyen paşa:

— Defol! diye bağırdı.

Korkudan Çerviakov’ un beti benzi atmıştı. Ancak:

— Ne? Ne dediniz? diye fısıldayabildi.

Paşa ayaklarını yere vurarak:

— Yıkıl karşımdan! diye gürledi.

Çerviakov’un karnının içinden sanki bir şeyler koptu. Gözleri bir şey görmeksizin, kulakları
hiçbir ses işitmeksizin geri geri dış kapıya doğru gitti, sokağa çıktı, yürüdü... Kurulmuş bir makine
gibi evine gelince üniformasını bile çıkarmaksızın kanepenin üzerine uzandı ve oracıkta can verdi.

Anton Çehov

Bütün Öyküler 1

çev.: Mehmet Özgöl

Rus edebiyatından ünlü hikâye yazarı Anton Çehov’un bir hikâyesini okudunuz. Bu hikâyeyi daha
önce okuduğunuz “Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı” ve “Kerem ile Aslı” hikâyeleri ile karşılaştırınız. Ben-
zerlik ve farklılıkları defterinize yazınız.

Hikâye Yazma

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hikâye; şahıslar, zaman, mekân, olay ve durumdan oluşan bir bütündür. Okuduğunuz hikâye metinlerindeki bu özelliklere dikkat ediniz. Hikâyenizi yazarken aşağıdaki adımları takip edebilirsiniz.

1. Hazırlık

- Konu ve temayı belirleme
- Kişileri ve kişilerin metindeki işlevlerini belirleme

2. Planlama

- Olay örgüsünü ve olaydaki çatışmaları belirleme
- Mekânı ve zamanı belirleme
- Anlatıcıyı ve bakış açısını belirleme

3. Taslak Metin Oluşturma

- Plan doğrultusunda metni yazma
- Anlatım biçimlerinden (öyküleyici, betimleyici) ve tekniklerinden (anlatma, gösterme, diyalog ve iç konuşma) yararlanma

4. Metni Düzeltme ve Geliştirme

- Metin tutarlılığını değerlendirme
- Anlatım bozukluklarını düzeltme
- Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme

5. Yazılan Metni Paylaşma ve Metnin Değerlendirilmesi

Hikâyeler, yapı unsurlarının oluşturulması ve anlatım özellikleri bakımından değerlendirilir.

Uygulama

İncelediğiniz metinlerden yola çıkarak bir hikâye yazınız. Ayrıca okuduğunuz, incelediğiniz bir metinle ilgili düşünce ve izlenimlerinizi anlatan bir yazı da yazabilirsiniz. Yazdığınız yazıyı sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb. yerlerde sergileyiniz.

Uygulama

Hikâyeden uyarlanmış bir filmi izleyiniz. İzlediğiniz filmle okuduğunuz hikâye arasındaki benzerlik ve farklılıkları değerlendiriniz. Film izlerken notlar alınız, konu akışını takip ediniz, dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız. Değerlendirmelerinizi sosyal medya üzerinden yayınlatabilirsiniz.

Aşağıda sinemaya aktarılmış bazı hikâyeler verilmiştir.

- Ömer Seyfettin - Diyet
- Mustafa Kutlu - Uzun Hikâye
- Yaşar Kemal - Alageyik
- Necati Cumalı - Dila Hanım

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1 ve 2. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Hız. Ali Kayası

Adilcevaz Kalesi'nin kuzeyinde Süphan Dağı eteklerinde Hazret-i Ali Kayası adlı ünlü bir kaya vardır. Allah'ın emriyle o kayalar Mısır'ın Süveyş Deryası kenarı yakınında Tur Dağı Rabbul- İzzet'in cemalinin tecellisinden nasıl parça parça olmuşsa bu Hazret-i Ali Kayası da öyle parça parça olmuştur. Ama bu kayanın yüz binlerce parçaya bölünmesinin sebebi odur ki bu kaya içinde Allah'ın izniyle iki ejderha oturmaktaydı.

Hicret'ten sonra bu ejderin bir eşi Erzurum'da Abdurrahman Gazi'nin duası bereketiyle taş olduğundan bu eşi Sübhan Dağı Mağarasında yalnız kalınca ta Azerbaycan'a ve Diyarbakır'a kadar il vilâyeti harap eder. Nice beldelerin halkı ve Ahlat kavmi Hazret-i Risâlet'e gelip, "Yâ Resûlullah dâr-ı diyarımızı ve çoluk çocuğumuzu bir ejderha yiyip hanelerimizi yerle bir etti" diye hâllerinden şikâyet ettiklerinde hemen Hazret-i Resûlullah;

"Yetiş ey Ali, o yılanı Zülfikârınla katleyle!" deyip izin verince hemen Hazret-i Ali-i Kerrâr, Dül-dül'e binip yolları kat ederek Süphan Dağı'na geldikde görse ki ejderha Van Deryâsı'ndan su içer. Hemen Kerrâr Ali, o Esedullah-ı Velî bir Allah narasına yol buldurup Düldüle mahmuz edip Zülfikârını sıyrıp ejder ile karşılaşınca ejder ateş saçarak bir hayli ceng ederler. Sonunda Allah'ın emri ve Resûlullah'ın fermanı ile ejderi katleder. Yılan can acısıyla yuvarlanarak Van Gölü'ne düşüp sulara gömülür.

Hazret-i Ali ejderhanın mağarasına gelip görür ki mağaranın içinde ejderin yavrusu var. Mağara girmeyip dışarıda kaya üzerinde iki rekât hacet namazı kılarak dua eder. Duadan sonra Allah'ın emriyle mağaranın kapısı kapanmıştır. Bugün bile mağaranın önünü kapatan büyük kayalar hâlâ bulunmaktadır.

Hazret-i Ali, ejder kaniyla bulanmış hırkasını Van Denizi'nde yıkarken işi bittikten sonra elinden bir parça sabunu Van Deryası'na düşünce Peygamberin damadı, o Ali Kerrâr-ı Velî:

"İlâhî, bu deryâda esvabını (kıyafetlerini) yıkayanların esvaplarını benim sabunumla kıyamete kadar pâk ve tertemiz eyle." diye dua ettiğinden hâlen günümüzde Van Gölü zehir gibi acı iken sabunsuz bir çeşit beyaz esvap yıkanır ki diller ile anlatılmaz.

*Evliya Çelebi
Seyahatname*

1. Okuduğunuz hikâyenin kahramanının özelliklerini söyleyiniz. Hikâyedeki olağanüstülükleri tespit ediniz.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Hikâyenin geçtiği zamanı ve mekânı tespit ediniz.

Zaman	Mekân

3. Aldı Bezirgan:

Gelişim sorarsan Oğuz ilinden
Alurum satarım dünya malından
Beyim ne bileyim senin hâlimden
Deyver beyim deyver kimin oğlusun

Aldı Bey Böyrek:

Deyvermeğe döymez bu dertli yürek
Ah inen vah inen ölsem mi gerek
Babam padişahı ten de Bey Böyrek
Bunu da böylece bilün efendim hey

Bezirgan bunu böyle deyince Bey Böyrek kendi kendine, “Bari -demiş- Bengi-boz ile Ak Kavak Kızı’nı da sorayım; onları da bilir, ne âlemedir.

Yukarıda bir halk hikâyesinden alınan bölüm halk hikâyesinin hangi özelliğine örnek gösterilebilir?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Aşağıda verilen aşk mesnevilerinin isimlerini doğru şekilde eleştiriniz.

Kerem	Kanber
Ferhat	Aşlı
Elif	Selvihan
Emrah	Mahmut
Arzu	Şirin
	Zülfüsiyah

5. Hazret-i Ali ejderhanın mağarasına gelip görür ki mağaranın içinde ejderin yavrusu var. Mağara-
raya girmeyip dışarıda kaya üzerinde iki rekât hacet namazı kılarak dua eder. Duadan sonra Allah’ın
emriyle mağaranın kapısının kapandığı hâlâ anılan kayalarda açık seçik görülür.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

A) İsim-fiil	B) Sıfat-fiil	C) Zarf-fiil
D) İsim tamlaması	E) Birleşik fiil	

*Kargalar dirneği kulağında
Sinegün seyri gözi yağında*

10. Sayısı 140'ı geçen hikâyelerinde, dili şuurulu bir şekilde işleyerek toplumda bir farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. Dilin millet hayatındaki yeri ve önemi, dilin insana bağlı bir değerler bütünü olarak kendi kurallarının olduğu, Türklük bilinci ve bu bilince ulaşmada aile kurumunun işlevi gibi pek çok özellik yazar tarafından fark edilmiştir. Yazmış olduğu hikâyelerde derin bir tarih bilinci ve sıradan insanların yaşamlarını konu edinmiştir. Edebiyatımızda Maupassant tarzı hikâyeciliğin en önemli temsilcisi durumundadır. Hikâyelerinde yaşantısının çeşitli devrelerindeki anılarından, tarihteki kahramanlık hikâyelerinden ya da dinlediği anlatı/olaylardan beslenmiş olduğu hemen dikkati çeker.

Bu parçada söz edilen yazar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ömer Seyfettin B) Refik Halit Karay
C) Memduh Şevket Esendal D) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
E) Halide Edip Adıvar

11. I. Mesnevi, bir edebiyat terimi olarak aynı vezinde ve her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli bir nazım biçiminin adıdır.

II. Beyit sayısı sınırlı olup sadece aşk teması işlenir.

III. Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye hamse denir.

IV. Mesnevinin bölümleri yoktur, bir bütün hâlinde.

V. Mesnevi türünün ilk örneği Geçiş Dönemi'nde verilmiştir.

Yukarıdakilerden hangileri mesnevinin özelliklerinden değildir?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV D) I ve III E) III ve V

12. Sabah olmuştu() Kapının aralıklarında bembeyaz ışık çizgileri parlıyordu() O hiç böyle dalıp kalmaz() güneş doğmadan uyanırdı() Doğruldu() Yatağından atladı() Ayakkabılarını bulmadan yürüdü() Hızla kilidi açtı() Birdenbire açılan kapının dükkânı dolduran aydınlığı içinde palabıyıklı() yüksek kavuklu dizdarbaşını gördü() Arkasında keçe külahlı() çifte hançerli genç yardımcılar da duruyorlardı()

Bu parçada ayrıca boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

13. 1911 yılında Selanik'te yayımlanan Genç Kalemler dergisinde yer alan “Yeni Lisan” makalesi,
I II
Türkçe'nin sadeleştirilmesi konusunda yol açıcı bir metin olarak bilinmektedir. Öte taraftan bu makale
III
Millî Edebiyat Dönemi'nin ilkelerini ortaya koyması bakımından da dikkate değerdir.
IV V

Bu parçada numaralandırılmış yerlerin hangisinde bir yazım yanlış yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

14. Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan dükkânında, tek başına, gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir aslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazı, geniş omuzlu bir pehlivandı. On senedir bu karanlık içinde ham demirden dövüğü kılıç namluları bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'nde, serhat boylarında büyük bir nam kazanmıştı. Hatta İstanbul'da bile yeniçeriler, satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde “Amel-i Ali Usta” damgasını arıyorlardı.

Bu parçadaki fiilimsileri bulunuz. Fiilimsilerin türünü ve cümlede yüklendiği işlevi söyleyiniz.

3. ÜNİTE

ŞİİR

GAZEL-1

Süzme geçmin, gelmesün müggân müggân üstüne
Urma zahm-i sineme, peykân peykân üstüne

Rize-i elmâs eker, her açuğu zahme o şah
Lütfü vâd olsun, eder ihsân ihsân üstüne

Dilde gâm var şimdilik, lafeyle, gelme ey sürür
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne

Yârdan mehcâr iken düştük diyâr-ı qurbete
Behr, gösterdi yine, hicrân hicrân üstüne

Nem mey içmez hem güzel sevmes demişler hakkına
Eylemişler Râsîh'e, bühtân bühtân üstüne

Rasih

3. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- İslamiyet Öncesi Türk Şiiri
- Geçiş Dönemi (11-12. yüzyıl) Türk Edebiyatı
- Halk Şiiri
- Divan Şiiri

DİL BİLGİSİ

- İsim Tamlamaları ve Bunların Metindeki İşlevi
- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Mâni, Koşma Yazma ve Sergileme

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Mâni Derleme ve Sunma
- Şiir Dinletisi Hazırlama ve Sunma
- Dinledikleri Şiirlerle İlgili Ahenk Unsurlarını Tespit Etme

Uyarı!

Sözlü iletişim etkinliklerinden önce hazırlıklarınızı yapınız. Detaylar için sözlü iletişim bölümüne bakınız.

1. METİN

Metne Hazırlık

1. Bir şair olsaydınız hangi konuda şiir yazardınız? Açıklayınız.
2. Yüzyıllar boyunca bir milletin zevkini yansıtan şiir türlerinin değişmemesini nasıl değerlendirirsiniz?

1

Kurt kuş kamug tirildi
Erkek tişi tirildi
Ögür alıp tarıldı
Yınka yana kîrgüsüz

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

(Bahar geldi) Kurtlar kuşlar hep dirildi;
Erkekler ve dişiler (hep) bir araya geldiler.
Ve eşlerini alıp dağıldılar.
(Hiçbiri) artık ine girmeyecek!

2

Yıglap udu artadım
Bağrım başın kartadım
Kaçmış kutug irtedim
Yağmur kipi kan saçar

(Beni bırakıp giden sevgilimin) ardından ağlayıp mahvoldum
Bağrımın (kapanmış olan) yarasını (yeniden) deştim.
Ve kaçıp gitmiş mutluluğu aradım durdum
(Gözlerim) yağmur gibi kan(lı yaşlar) saçar

3

Öpkem kelip ogradım
Arslanlayu kökredim
Alplar başın togradım
Emdi beni kim tutar?

Öfkelenerek dışarı çıktım
Aslan gibi kükredim
Yiğitlerin başını doğradım
Şimdi beni kim tutabilir?

11. Yüzyıl Türk Şiiri
haz.: Talât Tekin

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Koşuk, “Sığır” adı verilen dinsel sürgün avları ile “şölen ya da toy” denilen dinsel ziyafetlerde söylenen şiirlerdir. Ozanlar bu ziyafet şenliklerinde yiğitlik, doğa sevgisi, aşk vb. konularda şiirler okurlardı. İşte, gerek “sığır” gerek “şölen” törenlerinde okunan çeşitli konulardaki bu şiirlere koşuk adı verilmiştir. Koşuklar genellikle 7’li hece vezniyle, dörtlükler hâlinde söylenen şiirlerdir. Kafiye düzeni “aaab, ccdb, dddb...” şeklindedir. Doğa, güzellik, kahramanlık, sevgi, cesaret gibi temaların işlendiği bu şiirlerde ahengi sağlamak için yarım kafiye, redifler ve asonanslardan yararlanılmıştır. Koşuklar, söyleyiş biçimi ve yapı bakımından halk edebiyatındaki koşmaya benzer.

Şiir, sözü anlamlı ve güçlü kılma sanatıdır. Türk şiirinde geçmişten bu yana çeşitli sanatlar, imgeler, mazmunlar kullanılarak söz daha güzel kılınmaya çalışmıştır.

Teşbih: Söze kuvvet ve güzellik kazandırmak amacıyla, aralarında benzerlik bulunan iki varlıktan nitelik bakımından zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatına denir.

Örnek: Saray gibi evde oturuyor.

Mübâlâğa: Bir şeyin etkisini güçlendirmek amacıyla, o şeyi olağanüstü bir şekilde anlatma sanatıdır.

*Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın
Gömelim gel seni târihe desem sığmazsın
Mehmet Âkif Ersoy*

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz koşukların temasını aşağıdaki tabloya yazınız.

Koşuk	Tema
1. koşuk	
2. koşuk	
3. koşuk	

2. Okuduğunuz koşukların ahenk unsurlarını (ölçü, kafiye, redif) bulunuz. Ahenk unsurlarının şiire katkısını değerlendiriniz.

3. Okuduğunuz koşuklardan yola çıkarak İslamiyet'ten önceki Türklerin yaşayışı ile ilgili hangi çıkarımlara ulaşılabilir?

4. Koşuklarda kullanılan deyimleri bulunuz. Bu deyimlerin şiirin anlatımına katkısını değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz şiirlerde mübalağa ve teşbih yapılan yerleri tespit ediniz. Bunların şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.

6. Şiirdeki kişinin öfkelenip savaşmasının sebebi ne olabilir? Tartışınız.

Etkinlik

1. Aşağıda verilen koşmaları okuduğunuz koşuklarla konu ve yapı bakımından karşılaştırınız. Benzer ve farklı yönleri yazınız.

1	<i>Bülbül ne yatarsın bahar erişti Ulu sular göl olduğu zamandır Kat kat oldu gül yaprağa karıştı Gene bülbül kul olduğu zamandır Karacaoğlu</i>	
2	<i>Seyyah oldum şu alemi gezerim Bir dost bulamadım gün akşam oldu Kendi efkarımca okur yazarım Bir dost bulamadım gün akşam oldu Kul Himmet</i>	
3	<i>Dadaloğlu yarın kavga kurulur Öter tüfek davulbazlar vurulur Nice koç yiğitler yere serilir Ölen ölür kalan sağlar bizindir Dadaloğlu</i>	

2. Duygu ve düşünceleri coşkulu bir dille anlatan şiirlere lirik şiir, doğa güzelliklerini anlatan şiirlere pastoral şiir; yiğitlik, kahramanlık ve savaş temalarının işlendiği şiirlere epik şiir, bilgi vermeyi amaçlayan şiirlere didaktik şiir, toplumun aksayan yönlerini eleştiren şiirlere satirik şiir denir.

Okuduğunuz koşukların şiir türlerini aşağıdaki tabloya yazınız.

1. koşuk	
2. koşuk	
3. koşuk	

2. METİN

Metne Hazırlık

1. Edebiyatın ve sanatın değişmez konularından biri olan ölüm hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. “Türkler arasında güzel sanatların ve şiirin kaynağı, bütün eski milletlerde olduğu gibi din kaynağıdır.” Nihat Sami Banarlı’nın bu sözünden hareketle dinin güzel sanatların ve edebiyatın ortaya çıkmasındaki etkisini değerlendiriniz.

ALP ER TUNGA SAGUSU

Alp Er Tunga öldi mü?
İsiz ajun kaldı mu?
Ödleğ öçin aldı mu?
Emdi yürek yırtılır.

Ödleğ küni tavratur
Yalnguk küçin kevtetür
Erdin ajun sevtetür
Kaçsa takı ertilür

Ögreyüki mundag ok
Munda adın tıldag ok
Atsa ajun ugrap ok
Taglar başı kertilür

Begler atın argurup
Kadgı anı torgurup
Mengzi yüzi sargarıp
Körküm angar türtülür

Ulşıp eren börleyü
Yırtıp yaka orlayu
Sıkırp üni yurlayu
Sıgtap közi örtülür

Könglüm için örteci
Bütmiş başıg kartadı
Keçmiş ödüğ irtedi
Tün kün keçip irtelür

Ödleğ arıg kevtredi
Yunçıg yavuz tovradı
Erdem yeme sevtredi
Ajun begi çertilür

Bilge böğü yunçıdı
Ajun anı yançıdı
Erdem eti tınçıdı
Yerke tegip sürtülür

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

*Alp Er Tunga öldü mü?
Kötü dünya kaldı mı?
Felek öcünü aldı mı?
Şimdi yürekler yırtılır.*

*Feleğin günleri çabuk geçer.
O, insanın gücünü gittikçe zayıflatır.
Dünyadaki insan sayısını azaltır.
Onlar kaçsa da felek onlara erişir.*

*Feleğin adeti böyledir.
Bundan başkası bahanelerdir.
Felek bir kez niyet edip ok atsa
Dağların başı bile kertilir.*

*Beyler atlarını yordular.
Kaygı ve keder onları zayıflattı.
Bet ve benizleri öyle sarardı ki
Yüzlerine safran sürülmüş sanırsınız.*

*Erkekler kurt gibi uluyorlar.
Yaka yırtıp, çığlık atıyorlar.
Islık çalar gibi sesler çıkarıyorlar.
Ağlamaktan gözleri (yaşlarla) örtülüyor.*

*Gönlüm için için yandı
Kapanmış yara tekrar açıldı.
Geçmiş zamanları aradım.
Geceler ve gündüzler geçtikçe aranıyor*

*Felek iyice zayıfladı.
Sefil ve kötü olanlar güçlenip kuvvetlendi.
Edep ve erdem iyice zayıfladı.
Dünyanın beyi (Afrasiyab) yok oldu.*

*Bilgili ve akıllılar kötüleşti.
Dünya onları ezip çiğnedi ve hırpaladı.
Edep ve erdem in etleri çürüdü ve bozuldu.
(Bu etler sarkıyor) yerlere değip sürükleniyor.*

11. Yüzyıl Türk Şiiri

haz.: Talat Tekin

Metin Sözlüğü

ajun: Dünya, âlem.

bet, beniz: Yüz rengi.

edep: Toplum töresine uygun davranma.

erdem: Alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adı.

felek: Talih, baht, şans.

kertmek: Gedik, çentik açmak.

safran: Yiyecek ve içeceklere tat ve koku vermek için kullanılan sarı renkli toz.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sagu, bir kimsenin ölümünden sonra yapılan ve “Yuğ” adı verilen dinsel yas törenlerinde söylenen şiirlerdir. Nazım birimi dördürlük olan ve şekil olarak koşuğa benzeyen sagular, hece vezniyle söylenmiştir. Kafiye düzeni “aaab, cccb, dddb...” şeklindedir. Sagularda ahengi sağlamak için yarım kafiye, redif, aliterasyon ve asonanslardan yararlanılmıştır. Sagular 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Dîvânu Lugatî’t-Türk’te sagu örnekleri bulunmaktadır. Sagular İslamiyet sonrasında divan edebiyatında mersiye, halk edebiyatında ağıt adını almıştır.

Okuduğunuz sagu, Saka hükümdarı Alp Er Tunga’yı anlatmaktadır. Alp Er Tunga’nın Türk tarihi açısından önemi büyüktür. Alp Er Tunga, Türk destanlarında aynı isimle anılmaktayken “Şehname” adlı İran destanında Afrasiyab ismi ile tanınmaktadır. Alp Er Tunga, bölge halklarının dilinde meşhur olmuş ve edebî eserlerde yer bulmuş önemli bir şahsiyettir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirin biçim özelliklerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Nazım Birimi	
Vezin	

2. Okuduğunuz sagunun teması nedir?

3. Şairin felekten bu denli şikâyet etmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

4. Şiirde insanların üzüntüleri nasıl tasvir edilmiştir?

5. Alp Er Tunga’nın özelliklerini okuduğunuz şiirden yola çıkarak tespit ediniz.

6. Alp Er Tunga sagusunun sorularla başlamasının anlatıma etkisini değerlendiriniz.

7. Okuduğunuz şiirde şairin seslendiği kitle kimdir?

Yazarın Biyografisi

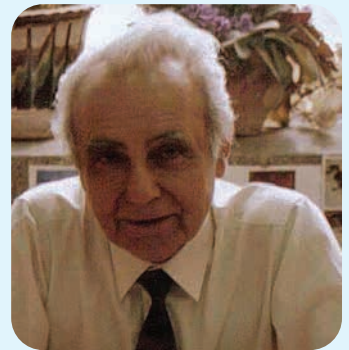
Talat Tekin (1927-2015)

Dil bilimci ve akademisyendir. Muğla’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Çeşitli okullarda öğretmenlik, çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yaptı.

Eski Türk dili üzerine birçok yayını olan yazarın makaleleri yurt içinde ve yurt dışındaki dergilerde yayınlandı. Eski Türk yazıtlarını inceledi, bunlarla ilgili kitaplar yazdı.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Orhon Yazıtları, Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı...

Talat Tekin

3. METİN

Metne Hazırlık

1. Geçiş dönemi eserlerinde İslami öğelerin ve anlatımların ağır basmasının nedeni ne olabilir? Tartışınız.
2. İslamiyet'in Türk edebiyatına getirdiği yenilikler nelerdir? Açıklayınız.

KUTADGU BİLİĞ'DEN

Yava söz biligsiz tilindin çıkar
Biligsiz kişig bilge yılkı atar

Kara kılkı tengsiz yava sözlegen
Yava söz turur bu kara baş yigen

Yava sözlese söz neçe yas kılur
Eger sözleyü bilse agsı bolur

Yise todsa yatsa bu yılkı turur
Bu yılkı tidüküm bu kılkı turur

Biliglig kişiler et öz yavritur
Bilig birle avnur canın semürtür

(...)

Biri sözlegü ol tokuzu tıdıg
Tıdıg söz tüpi barça yıdıg

(...)

Öküş söz eşitgil tilim sözleme
Ukuş birle sözle bilig birle tüz

Vezin: Feûlün/ Feûlün/ Feûlün/Feûl

Yusuf Has Hacip
Kutadgu Bilig
haz.: Mustafa Sinan Kaçalın

ATABETÜ'L HAKAYIK

Bilig birle bilnür törütgen idi
Biligsizlik içre kanı hayr yidi
Bilig bilmegendin bir ança budun
Öz elgin büt itip idi'm bu tidi

Bilgilig sözü pend nasihat edeb
Biligligni ögdi Acem hem Arab
Tavarsızka bilgi tükenmez tavar
Nesepsizke bilgi yirilmez neseb

Vezin: Feûlün/ Feûlün/ Feûlün/Feûl

Edip Ahmet Yüknekî
Atabetü'l Hakayık
haz.: Reşid Rahmeti Arat

DİVAN-I HİKMET

Ol Kadirim kudret birlen nazar kıldı
Hurrem bolup bir astığa kirdim mene
Garip bendeng bu dünyadan gûzar kıldı
Mahrem bolup yir astığa kirdim mene

Zâkir bolup, şâkir bolup Haknı taptım
Şeyda bolup, rüsva bolup candın öttim
Andın songra vahdet meydin katre tattım
Hemdem bolup yir astığa kirdim mene

Vezin: Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

Ahmet Yesevi
Hikmetler
haz.: Ahmet Kabaklı

DÎVÂNU LUGÂTİ’T-TÜRK’TEN

ESİRGEYEN, KORUYAN TANRI’NIN ADIYLA

Her türlü öğüş, büyük iyilikler, güzel işler sahibi olan Tanrı adı içindir. Halkın en uz dillisi bitkin, en sağlamı çürük olduğu bir zamanda Tanrı, Cebrail’i açık anlayış ve her yönünü bildiriş ile Muhammed’e içerisinde haramı, helali anlattığı Kuran’ı gönderdi. Böylelikle öz yolu belli etti, belge ve kılavuz koydu. Tanrı’nın yarlıgaması onun ve onun yararlıkları çoluğu çocuğu üzerine olsun; büyük esenlikler versin

İmdi, bundan sonra Muhammed oğlu Hüseyin oğlu Mahmud der ki: “Tanrı’nın devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün tepelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne ilbay kıldı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı. Dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi. Onları herkese üstün eyledi, kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışanı onlardan yana olanı aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları dileklerine erişirdi; bu kimseleri kötülerin -ayak takımının- şerrinden korudu. Oklarının dokunmasından korunabilmek için akıllı olana düşen şey bu adamların tuttuğu yolu tutmak oldu. Durdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü alabilmek için onların dilleriyle konuşmaktan başka yol yoktur. Bir kimse kendi takımından ayrılıp da onlara sığınacak olursa o takımın korkusundan kurtulur, bu adamla birlikte başkaları da sığınabilir.”

Andiçerek söylüyorum ben, Buhara’nın sözüne güvenilir imamlarının birinden ve başkaca Nişaburlu bir imamdan işittim, ikisi de senetleriyle bildiriyorlar ki yalvacımız kıyamet belgelelerini, ahir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkacaklarını söylediği sırada “Türk dilini öğreniniz çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır.” buyurmuştur. Bu söz (hadis) doğru ise-sorgusu kendi üzerlerine olsun- Türk dilini öğrenmek vacip (çok gerekli) bir iş olur; yok, bu söz doğru değilse akıl da bunu emreder.

(...)

Bana sonsuz bir ün, bitip tükenmez bir azık olsun diye şu kitabımı –Tanrı’ya sığınarak- Divânü lûgatittürki “Türk Dilleri Kamusu” adını vererek yazdım. Kutsal yalvac postunda oturan, Hâşim soyundan, Abbasoğullarından imam bulunan ulumuz, efendimiz Ebu’l Kasım Abdullah katına armağan ettim ki imanı olanların beyi ve Tanrı’nın halifesi olan Muhammedü’l Muktedi Bi-emrullah’ın oğludur. Tanrı onun durumunu sürekli yücelikte, ömrünü rahat ve gönçlük içerisinde uzun eyliye...

(...)

Türk dili ve Arapçanın at başı beraber yürüdükleri bilinsin diye Halil’in “Kitabü’l Ayn” ında yaptığı gibi kullanılmış olan kelimelerle bırakılmış olan kelimeleri bu kitapta birlikte yazmak ara ara yüreğime doğar dururdu. Çünkü böyle yapmak daha derli toplu bir iş olurdu. Lakin benim tuttuğum yol daha doğrudur; çünkü bu yolda kelimeleri bulmak daha kolaydır ve herkes bu yolu daha çok sever. Bunun içindir ki sözü kısa tutmak dileğiyle kullanılmayan kelimeleri bıraktım...

Kitaba Türklerin görgülerini, bilgilerini göstermek için söyledikleri şiir tanıklarını serpiştirdim. Kaygılı ve sevinçli günlerinde yüksek düşüncelerle söylenmiş olan savları da aldım. Onları ilk söyleyenler sonrakilere, bunlar da daha sonrakilere bildirmişlerdir. Bunlarla birlikte kitapta birçok önemli kelime topladım; böylelikle kitap, arılıkta son kerteyi, güzellikte son noktayı buldu. Gönül bağlamış olduğum bu işte Tanrı’dan yardım istedim. Her türlü güç, kuvvet ancak ona güvenmektir. O, bize elverir ve ne güzel inançtır...

Kaşgarlı Mahmud
Dîvânu Lugatî’t-Türk
çev.: Besim Atalay

Metinde geçen standart dışı yazımlar (andiçerek, Divânü lûgatittürki vb.) yazıldığı döneme özgü veya çevirenin tercihidir.

Metin Sözlüğü

andın: Ondan.	kodhtı: Bırakmak.	tidi: Dedi.
asıg(asgı): Fayda, menfaat.	nesep: Soy.	til: Dil.
astıga: Altına.	ögdı: Övdü.	todsa: Doysa.
baha: Paha.	öttim: Geçtim.	törütgen: Yaratan, türeten.
barça: Bütün.	pend: Öğüt.	tunga: Bir tür kaplan.
bilig: Bilgi.	recez: Aruz vezninde bir bahir (takım) adı.	tutsu: Tutsun.
birle: İle.	rüsva: Rezil.	tüpi: Aslında.
bol-(mak): Olmak.	seci: Nesirde (düzyazıda) yapılan uyak anlamında kullanılan bir söz.	uz: Masallarda giriş tekerlemesinde uzak anlamında kullanılan bir söz.
büt: Put.	semürtür: Semirtir, besler.	vahdet mey: İlahi aşk şarabı.
dinar: Altın liranın yaklaşık dörtte biri.	sözle-(mek): Söyle.	yalvaç: Peygamber.
elgin: Eli.	sugdıç: Kışın sıra ile dostlar arasında yapılan şölen.	yarlıgamak: Affetmek, bağışlamak.
emdi: Şimdi.	şar: Şehir, kasaba benzeri yerleşim yeri.	yava: Boş.
güzer kılmak: Gelip geçmek.	tavar: Mal, mülk.	yavrutur: Yıpratır.
hurrem: Sevinçli.	teng: Eşit, denk.	yıdıg: Fena, kötü kokan.
idi: Malik.	tıdg: Yasak.	yir: Yer.
ilbay: Vali.		yirilmez: Yerilmez.
irdemen: Araştıran, sorgulayan, inceleyen kimse.		
kaçan: Ne vakit.		

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türkler, 8. yüzyılın ortalarına doğru Çinlilerle olan mücadelelerinde Araplarla ittifak yapmışlardı. Talas Savaşı'ndan sonra Türkler, İslam dinini yakından tanıma fırsatı buldular ve kitleler hâlinde Müslüman olmaya başladılar. Büyük Selçuklular, Karahanlılar ve Çağatay döneminde verilen eserler, İslamiyet'in etkisinde oluşturulmuş ilk eserler olarak kabul edilir. Türklerin Müslüman olduğunun kabul edildiği 10. yüzyıl ile divan edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen 13. yüzyıl arasında İslamiyet'in etkisi altında verilmiş olan ve bir anlamda geçiş dönemi ürünleri sayılan eserler yer almaktadır.

Geçiş Dönemi

Bu dönem eserleri Hakaniye lehçesiyle yazılmış, genel itibariyle didaktik (öğretici) ürünlerdir. Eserlerin temel amacı İslamiyet'e yeni girmiş ve İslamiyet'i tam olarak tanımayan Türklere İslamiyet'in güzelliklerini ve erdemlerini öğretmektir. Eserlerde yavaş yavaş Arapça ve Farsçanın etkisi görülmektedir. Geçiş Dönemi eserlerinde aruzla hece, beyitle dörtlük iç içe yazılmıştır. Bu eserlerde İslamiyet öncesi dönemin kültürü ile İslam kültürü de iç içedir.

a. Kutadgu Bilig: Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. Kut; Türkçede saadet, devlet demektir. Kutadgu Bilig; mutluluk bilgisi, saadet bilgisi, devlet olma bilgisi, devlet idaresi bilgisi gibi manalara gelmektedir. Kitap, gerek fert olarak gerek topluluk hâlinde yaşayan insanların iyi bir şekilde idare edilip dünyada ve ahirette mesut olabilmeleri için tutulması gereken yolları gösterir. Kutadgu Bilig'de işlenen asıl konu ideal insandır. Eserde ideal insanda bulunması gereken nitelikler ile insanın ve devletin karşılıklı vazifeleri üzerinde durulmuştur. Eser bu yönüyle bir siyasetnamedir. Kutadgu Bilig, aruz ölçüsüyle yazılmıştır.

Kutadgu Bilig'de kahramanlar sembolik (alegorik) olarak bazı değerleri karşılar.

Aşağıdaki tabloda bu kahramanların simgesel olarak karşıladıkları değerler verilmiştir.

Kahraman	İsim Anlamı	Görevi	Temsil Ettiği Değer
Kün Togdı	Gün Doğdu	Hükümdar	Adalet (hukuk, kanun)
Ay Toldı	Dolunay	Vezir	Mutluluk (saadet)
Ögdülmiş	Övülmüş	Bilge: Vezirin oğlu	Akıl ve anlayış (zekâ)
Odgurmış	Uyanmış	Derviş, zahit bir kişi	Akıbet (hayatın sonu), kanaat

b. Atabetü'l Hakayık: 12.yüzyılda din adamı, şair ve bilgin olan Edip Ahmet Yükneki tarafından kaleme alınmıştır. Hakaniye Türkçesiyle yazılmış olan eserde, bilginin faydası, cehaletin zararları, cömertlik, cimrilik, iyi ve kötü huylar anlatılarak halka yararlı olmak amacı güdülmüştür. Dinî-ahlaki, didaktik bir eserdir. Atabetü'l Hakayık söz varlığı bakımından oldukça zengindir. Eserde 76 deyim, 7 atasözü, 14 özdeyiş tespit edilmiştir. Eserde kullanılan deyimlerin birçoğu İslam ahlakı çerçevesinde nefsi terbiye etme, iyi insan olma gibi durumlar için kullanılan ifadelerdir.

Atabetü'l Hakayık'ın baş kısmındaki övgü ve sebebi telif kısımları beyitlerle yazılmıştır. Eserin asıl bölümü aaba/ccdc/eefe biçiminde kafiyelenmiş dördlüklerle yazılmıştır. Öğretici bir ahlak kitabı olan eser, işlediği konular bakımından Kutadgu Bilig ile benzerlik göstermektedir. Edib Ahmed, eserinde insanları İslam kültürü çerçevesinde eğitmeyi amaçlamış, düşüncelerini ayet ve hadislerle desteklemiştir.

c. Divan-ı Hikmet: Ahmet Yesevi'nin hikmetlerini içeren kitaptır. Bunlar dinî-tasavvufi konulu şiirlerdir. Nazım birimi dördlük olan bu şiirler, koşma şeklindedir ve hece ölçüsüyle yazılmıştır. Hikmetlerin bir kısmı da gazel nazım şekliyle ve aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Ahmet Yesevi'nin canlı ve hareketli bir üslubu vardır. Bazı hikmetlerin samimi ve coşkulu bir ifadeye sahip olduğu ve dinî-tasavvufi Türk halk edebiyatının en güzel örneklerini teşkil ettiği unutulmamalıdır. Ahmet Yesevi, hikmetlerini "Divan-ı Hikmet" adlı eserde toplamıştır.

ç. Dîvânu Lugati't-Türk: Bu eser Türkçenin ilk sözlüğü ve dil bilgisi kitabıdır. Araplara Türkçe öğretmek ve Türk dilinin ne denli zengin bir dil olduğunu ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır. Hazırlanışı ve içindekiler bakımından devrinin dili, edebiyatı, tarihi, coğrafyası ve sosyolojisi hakkında kıymetli bilgilerle zengin millî bir kültür hazinesidir. Dîvânu Lugati't-Türk, geniş alana yayılmış Türk boylarının kültürü ile ilgili pek çok unsura yer vermesi nedeniyle ilk Türk dünyası ansiklopedisi olarak da kabul edilir. Kaşgarlı Mahmut; Yağma, Çiğil, Karluk gibi Türk boylarını gezerek sözlü edebiyat ürünlerini derlemiş ve eserinde işlemiştir.

Dîvânu Lugati't-Türk, Türk edebiyatının ve folklorunun bir hazinesi olarak kabul edilmektedir. Dîvânu Lugati't-Türk, İslamiyet öncesi edebî ürünlerinin (koşuk, sagu, sav, destan) günümüze ulaşmasını sağladığı için de çok büyük değere sahiptir. Türk şiirinin ilk örnekleri bu eserde görülür. Eserde lirik ve pastoral şiirler, savaş ve kahramanlık şiirleri, destanlar ve ağıtlarla ilgili örnekler vardır. Dönemin halk kültürü, edebî anlayışı, coğrafyası ve tarihi bakımından eşsiz bilgileri sunar. Dîvânu Lugati't-Türk'ün ele geçen tek nüshası 1917 yılında Diyarbakırlı Ali Emiri tarafından bir sahaftan satın alınarak bilim ve kültür dünyasına tanıtılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Kutadgu Bilig'den okuduğunuz metinde özdeyiş niteliğinde olan cümleler bulunuz.
2. *Yava sözlese söz neçe yas kılur*
Eger sözleyü bilse agsı bolur
Bu beytin kafiye ve redifini bulunuz.
3. "Atabetü'l Hakayık"a göre bilgili insanın özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
4. Atabetü'l Hakayık'tan alınan metinde Edip Ahmet Yükneki'nin bilgiye verdiği değeri ifade eden mısraları belirleyiniz.

5. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki beytin kafiyesini bulunuz.

Biri sözlegü ol tokuzu tıdıg

Tıdıg söz tüpi barça yıdıg

6. Ahmet Yesevi'nin şiirlerinin içeriğinden yola çıkarak şiirlerine neden hikmet adını verdiğini belirleyiniz.

7. Ahmet Yesevi'nin, her dördlüğün sonunda “yer altına girdim işte” demesinin sebebi ne olabilir? Açıklayınız.

8. Dîvânu Lugati't-Türk'ün yazılış amacı nedir?

9. Dîvânu Lugati't-Türk'te yer alan dua bölümlerini tespit edip söyleyiniz.

10. Tanık gösterme; bir düşüncüyü desteklemek ve inandırıcı kılmak için o düşünce alanında yetkin bilinen kişilerin görüşlerine yer vererek yapılan anlatımdır. Ayrıca metinde düşüncüyü geliştirme yöntemlerinden de biridir.

Dîvânu Lugati't-Türk'ten okuduğunuz metinde tanık gösterilen yerleri tespit edip savunulan düşünceye katkısı değerlendiriniz.

Etkinlik

1. Daha önce okuduğunuz Yusuf ve Zeliha mesnevisi ile okuduğunuz Kutadgu Bilig'i aşağıdaki özelliklere göre karşılaştırınız.

	Yusuf ve Zeliha	Kutadgu Bilig
Konu		
Ölçü		
Dil		
Nazım Şekli		

2. **Karamanoğlu Mehmet Bey:** “Şimden gerü hiç gimesne divanda, dergahda, bergahda ve dahi her yerde Türk dilinden özge söz söylemeye”

Kaşgarlı Mahmut: “Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü alabilmek için onların dille-riyle konuşmaktan başka çare yoktur. Türk dilini öğrenmek vacip (çok gerekli) bir iş olur; yok, bu söz doğru değilse akıl da bunu emreder.”

Karamanoğlu Mehmet Bey ve Kaşgarlı Mahmut'un Türkçeye bakış açılarını değerlendiriniz.

3. *Ben bu kitaba hikmet, seci (nesirde yapılan kâfiye), atalar sözü, şiir, nesir gibi peylerle süs-liyerek hece harfleri sırasınca tertip ettim. İrdemen(beğensin) onu yerinde bulsun, arayan sarasında araşan diye her kelimeyi yerli yerine koydum; derinliklerini alana çıkardım; katılıklarını yumuşat-tım. Yıllarca birçok güçlüklerle göğüs gerdim. Bu lügat kitabını baştan sonuna dek sekiz ayrımda topladım.*

Dîvânu Lugati't-Türk

Kaşgarlı Mahmut, sözlüğünü yazarken nasıl bir yöntem izlemiştir? Bunu, günümüz sözlükle-riyle karşılaştırınız.

4. *Bilgilig sözü pend nasihat edeb*
Biligligni ögdi Acem hem Arab
Tavarsızka bilgi tükenmez tavar
Nesepsizke bilgi yirilmez neseb

Yukarıda Atabetü'l Hakayık'tan, farklı birimlerle yazılmış metin parçaları verilmiştir. Bu durum Geçiş Dönemi eserlerinin hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır? Aşağıya yazınız.

Yazarın Biyografisi

Yusuf Has Hacıp (1019-?)

Balasagun'da doğdu. İyi bir öğrenim gördü. Çağının geçerli bilimlerinin yanı sıra Arapça ve Farsça öğrenerek yetişti. Sarayda has hacıplik unvanı ile çalıştı.

Öğretici, bilgi verici bir üslubu vardır. Eserlerinde genellikle dinî konuları işlemiştir. Alegorik bir anlatımla Kutadgu Bilig'i yazmıştır.

Eserleri

Mesnevi: Kutadgu Bilig.

Edip Ahmet Yükneki (12. yüzyıl)

Yüknek'te doğdu. Doğuştan görme engellidir. İslam âlimi, din bilginidir. Arapça ve Farsçayı öğrenmiş; tefsir, hadis, fıkıh gibi İslami ilimleri tahsil etmiştir.

Didaktik bir üslubu olan yazar, İslam hakkında halkı bilgilendirmeyi amaç edinmiştir. Yazdığı Atabetü'l Hakayık adlı eserde dinî hakikatlere dikkat çekmiştir. Eserini Hakaniye Türkçesi ile yazmıştır. Bu eser 1918 yılında bulunmuştur.

Eserleri

Atabetü'l Hakayık.

Ahmet Yesevi (1093-?)

Mutasavvıf ve şairdir. Yesei kentinde doğdu. Büyük bir âlim ve düşünürdür. Tarihte bilinen ilk büyük Türk mutasavvıfı unvanını taşır.

Öğretici, bilgi verici, sade bir üslubu vardır. İlahi aşk, eserlerinde en temel konudur. Üslubu ve anlayışının yansımaları Yunus Emre ve diğer Anadolu erenlerinde de görülmektedir.

Eserleri

Divan-ı Hikmet, Akaid, Fakrname.

Edip Ahmet Yükneki
(Temsili)

Ahmet Yesevi (Temsili)

Kaşgarlı Mahmut (?-1090)

Dil bilgini ve ilk Türk sözlüğünün yazarıdır. Karahanlı ailesindendir. Devlet kademelerinde görevler yapmış, kitabını hazırlamak için birçok Türk boyunu incelemiştir.

Öğretici, bilgi verici bir üslubu vardır. Halk bilimi konusunda ilk araştırmaları yapmıştır. 25 Ocak 1072 tarihinde Bağdat'ta yazmaya başladığı ünlü eseri Divan-ı Lügati't-Türk'ü 9 Ocak 1077'de bitirerek Abbasi Halifesi Muhammed Muktedi Billah'ın oğlu Ebü'l-Kasım Abdullah'a sundu. Türk boyları üzerine derin incelemeleri vardır.

Kaşgarlı Mahmut (Temsili)

Eserleri

Dîvânu Lügati't-Türk, Divan.

Dil Bilgisi

Belirtili İsim Tamlaması	Belirtisiz İsim Tamlaması	Zincirleme İsim Tamlaması
Tamlayan: -ın, -in, -un, ün Tamlanan: -ı, -i, -u, -ü, -sı, -si, -su, -sü	Tamlayan: Ek yok. Tamlanan: -ı, -i, -u, -ü, -sı, -si, -su, -sü	Belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarının iç içe geçtiği tamlamalardır.

1. Aşağıda verilen parçadaki yazım yanlışlarını bulunuz.

1903 senesi son baharında ve yağmurlu bir gecede Aydın'ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak Köyünü eşkiyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler. Kaza kaymakamı Salâhattin bey, Müddeiumumi ile Doktor'u yanına alarak ertesi günü tahkikata bizzat gitti. Candarma kumandanı izinli olduğu için yanlarında bir baş çavuş ve üç candarma neferi vardı. Siyah kuzu derisi kalpaklarından (ve Doktor'un fesinden) renkli yağmur suları süzülüyor, şakaklarında garip şekiller çizdikten sonra çenelerinin altında birleşerek göğüslerine damlıyordu. Yolun iki tarafındaki ıslak söğüt ve hayıt ağaçlarına düşen yağmur damlaları hafif melankolik bir tıptırtı çıkarıyor, atların kumlu yolda intizamsız izler bırakan ayakları gıcırtilı ve ezik sesler veriyordu. Köye yaklaştıkça yolun kenarlarındaki ağaçların cinsi değişti. Şimdi birçok yerlerde incir ve ceviz ağaçları, yolun kenarlarında koyu yeşil iki duvar gibi yükseliyor, hatta bazı yerlerde iri cevizler tabiyi bir kemer vücuda getiriyorlardı.

Sabahattin Ali
Kuyucaklı Yusuf

2. Aşağıda verilen cümlelerdeki isim tamlamalarını bulunuz.

- Her türlü öğüş, büyük iyilikler, güzel işler sahibi olan Tanrı adı içindir.
- Tanrı'nın devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün tepelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm.
- Türk dilini öğreniniz çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır.
- Kitaba Türklerin görgülerini, bilgilerini göstermek için söyledikleri şiir tanıklarını serpiştirdim.
- And içerek söylüyorum ben, Buhara'nın sözüne güvenilir imamlarının birinden ve başkaca Nişaburlu bir imamdan işittim.

-Metne Hazırlık

1. Aşağıdaki Yunus Emre ve Karacaoğlu'n'a ait şiirlerde kullanılan aşk teması arasında nasıl bir fark vardır? Açıklayınız.

*On parmağım şem'a ettim yandırdım
El yaradı yâre yaramadım ben
Nazlı yârım geçmiş derler buradan
Kör oldu gözlerim göremedim ben*

Karacaoğlan

*Aşık ki cana kaldı âşık olmaz
Canın terketmeyen ma'şuku bulmaz*

Aşk pazarıdır bu canlar satılır
Satarım canımı hiç kimse almaz

Yunus Emre

2. Bildiğiniz bir ilahiden bir dördlüğü aşağıya yazınız.

İLAHİ

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selâm olsun

Ecel büke belimizi
Söyletmiye dilimizi
Hasta iken halimizi
Soranlara selam olsun

Tenim ortaya açıla
Yakasız gömlek biçile
Bizi bir asan veçhile
Yuyanlara selam olsun

Sela verin kastımıza
Gider olduk dostumuza
Namaz için üstümüze
Duranlara selam olsun

Eceli gelenler gider
Hepsi gelmez yola gider
Bizim halimizden haber
Soranlara selam olsun

Derviş Yunus söyler sözün
Yaş doludur iki gözün
Bilmiyen ne bilsin bizi
Bilenlere selam olsun

Yunus Emre

Yunus Emre II

haz.: İhsan Başgöz

Metin Sözlüğü

âsan: Kolay.

derviş: Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse.

ecel: Hayatın sonu, ölüm zamanı.

sela: Müslümanları bayram veya cuma namazına çağırmak, bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı haber vermek amacıyla minarelerde okunan dua.

veçhile: Şekilde.

yuymak: Yıkamak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra 12. yüzyılda Türkistan’da Ahmet Yesevi ile Dinî-tasavvufi Türk halk edebiyatının başladığı kabul edilmektedir. 13. yüzyılda Moğol istilasından sonra Yesevi erenleri Anadolu’ya gelmiş, Anadolu’nun İslamlaşmasında ve Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu dönemde şeyhler tekkelerini kurmuş, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi tarikat çevreleri oluşmuştur.

Dinî-tasavvufi halk edebiyatının temelini tasavvuf oluşturmaktadır. **Tasavvuf**, nefsi kötü istek ve duygulardan arındırarak Allah’a yaklaşma, kudret ve sıfatları ile Allah’ı tanıma ve sevmeye dayalı bir dinî öğretilerdir. Tasavvufta dünyaya önem vermemek, başkalarını kendine tercih etmek, azla yetinmek, ibadette samimi ve coşkulu olmak esastır. Tasavvuf felsefesine göre kâinat “vahdetivücut” kavramıyla açıklanabilir. Bütün varlıklar onun bir yansımasıdır. Esas varlık Allah’tır. Diğer bütün varlıklar gölge gibi geçicidir. İnsan nefsiyle mücadele ettikçe olgunlaşır ve günahlardan uzak kaldıkça kalbi Allah’ın isimlerini yansıtan bir aynaya dönüşür. Buna Allah’ın varlığı içinde yok olma “fenafillah” makamı denilmektedir. Fenafillah makamına erişiren en kısa yol ise aşktır. Bu nedenle Yunus, eserlerinde aşkı esas almıştır.

Tasavvuf düşüncesine sahip bazı şairler Hacı Bektaş Veli, Mevlânâ, Ahmed Fakih, Şeyh Galip’tir.

İlahi, kelime anlamı “Allah’a özgü, Allah’a ait” demektir. İlahilerde Allah’a duyulan aşk ve dinî temalar işlenir. İlahilerin bu yönüyle divan şiirindeki tevhit ve münacatlara benzediği söylenebilir. İlahiler dinî törenlerde ya da dergâhlarda özel bir ezgiyle söylenir. İlahiler tarikatlara göre farklı isimler alabilir. İlahi; Mevlevilerde “ayin”, Bektaşilerde “nefes”, Halvetilerde “cumhur” adıyla anılır. İlahiler genellikle 7, 8, 11, 14 ve 16’lı hece ölçüsü ile yazılır. Bunlardan daha çok 7 ve 8 heceliler dörtlükler halinde; 11,14 ve 16 heceli olanlar ise beyit esasına göre yazılmışlardır. Kafiye örgüsü; ilk dörtlük düz veya çapraz, sonraki dörtlükler düz örgü şeklindedir (aaab, cccb, dddb veya abab, cccb, dddb). Hece ve aruzla söylenebilir. Bu türle özdeşleşen sanatçımız Yunus Emre’dir.

Yunus Emre, okuduğunuz şiirde Allah aşkıyla kendinden geçtiğini, kendini bu yola adadığını söylemiştir. Şairimiz şiirinde tüm insanlara aşkın nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Sade bir Türkçe kullanmış, kolay bir söyleyişle derin anlamlar ifade etmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirin ilk dörtlüğündeki ahenk unsurlarını tespit edip tabloya yazınız.

Ölçü	
Kafiye	
Kafiye Şeması	
Nakarat	
Nazım Birimi	

2. “Yakasız gömlek” ifadesiyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
3. Okuduğunuz şiirde samimi bir anlatım oluşmasına etki eden etmenler nelerdir? Açıklayınız.
4. İslami anlayışla yazılan bu şiirdeki İslamiyet’e ait kavramlar nelerdir?
5. Okuduğunuz şiirdeki tasavvuf anlayışının yansımaları nelerdir? Açıklayınız.
6. Okuduğunuz ilahide Yunus Emre’yi en iyi ifade eden dizeler hangisidir? Açıklayınız.

7. *Şol cennetin ırmakları
Akar Allah deyu deyu
Çıkmış İslam bülbülleri
Öter Allah deyu deyu*

*Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevelelim
Dünya kimseye kalmaz*

Yunus Emre

Yunus Emre’nin şiirleri, sözleri, ilahileri halk tarafından ezberlenmiş ve mevlitlerde, kutsal günlerde okunmuştur. Yunus Emre’nin halk tarafından bu kadar kabul görmesinin ve halka mal olmasının nedeni nedir? Açıklayınız.

8. Okuduğunuz şiirde basit görünen ama gerçekte derin anlamlı olan dizelerden örnekler veriniz.

Şairin Biyografisi

Yunus Emre (?-?)

13-14. yüzyıllarda Anadolu’da yaşamış olan tasavvuf ve halk şairlerinin en önemlilerinden biridir. Şeyh Tapduk Emre’nin yanında ilim tahsil etmiştir. Medrese eğitimi alan Yunus Emre’nin Eskişehir bölgesinde yaşadığı düşünülmektedir.

İçten, samimi, anlaşılır bir Türkçe kullanmıştır. Genellikle dinî konuları işlemiştir. Tasavvufla yoğurduğu şiirlerinde lirizm yükselen duygudur. İlahi aşk, ölüm, fanilik, gurbet ve dervişlik konularını işlemiştir. Şiirlerinde hem aruz hem de hece vezni kullanmıştır.

Eserleri

Risaletü’n Nushiyye (mesnevi), Divan.

Yunus Emre (Temsili)

Dil Bilgisi

Aşağıda verilen metindeki yazım ve noktalama yanlışlarını tespit ediniz.

Boris ancak yirmibeş yaşında vardı. Baba İstoyanın bir tanecik oğluydu. Köyünde, Sofya’dan gelen muallim de okuduktan sonra, genç papazın delâletiyle kendisi de Sofya’ya gitmiş, orada tahsilini bitirmişti. Beş sene nihayetinde potursuz ve kuşaksız dönen dinç ve güzel Boris, babasının evinde, ihtiyar anasının yanında çok oturmamış; bir gün dağa çekilip gitmişti. Senede ancak birkaç defa geceleyin gelir, anasıyla babasıyla görüşür, yine kaybolurdu. Genç Türkler hiç beklenilmeyen Meşrutiyeti ilan edince, o da bütün arkadaşları gibi şehire inmiş, silahını hükümete teslim etmiş ve köyüne gelmişti. Fakat anası yoktu. O, üç ay evvel: “Ah Boris! Ah Boris!” diye diye ölmüştü.

**Ömer Seyfettin
Bomba**

5. METİN

Metne Hazırlık

1. Bektaşî tarikatının kurucusu Hacı Bektaş Veli'dir. Resimlerde Hacı Bektaş Veli'nin bir elinde aslan, diğer elinde geyikle tasvir edilmesini tasavvuf düşüncesinden yola çıkarak yorumlayınız.
2. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı şairlerinin kaygusuz, abdal, pir, figani, kul, dertli gibi mahlaslar kullanmalarının nedeni ne olabilir? Tartışınız.

NEFES

Beglerimiz elvan gülün üstine
Ağlar gelür şahum Abdal Musa'ya
Urum abdalları postun egnine
Bağlar gelür şahum Abdal Musa'ya

Urum abdalları gelür dost deyü
Eğnimüzde aba hırka post deyü
Hastaları gelür derman isteyü
Sağlar gelür şahum Abdal Musa'ya

Hind'den bezirgânlar gelür yayınur
Pişer lokmaları açlar doyunur
Âşıkları gelir bunda soyunur
Erler gelür şahum Abdal Musa'ya

Meydanında dara durmuş gerçekler
Çalınur koç kurbanlara bıçaklar
Döğilür kudüm açılır sancaklar
Tuglar gelür şahum Abdal Musa'ya

Benüm bir isteğüm vardır Kerim'den
Münkir bilmez evliyânun halinden
Kaygusuz'um ayrı düştüm pîrimden
Ağlar gelir şahum Abdal Musa'ya

Kaygusuz Abdal
Kaygusuz Abdal /Bütün Yönleriyle
haz.: İ. Zeki Eyüpoğlu

Kaygusuz Abdal (Temsili)

Metin Sözlüğü

abdal: Gezgin derviş.

bezirgan: Tüccar.

dara durmak: Saygıyla huzurda durmak.

eğni: Üst baş, giyecek.

elvan: Renkler, muhtelif görüşler.

kudüm: Mehter takımlarında ve tekkelerde kullanılmış olan, metal kâseli, küçük iki da-
vuldan oluşmuş usul vurma aracı.

pir: Bir tarikat veya sanatın kurucusu.

post: Tarikatlarda şeyhlik makamı.

şah: Alevilik, Bektaşilikte pir.

tug: Padişahların ve vezirlerin başlarına tak-
tıkları başlıkların ön tarafında bulunan tüy
veya püskül biçimindeki süs.

urum: Rum.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Nefes, Bektaşî âşıklarınca yazılan tasavvuf konulu şiirlerdir. Genellikle hece ölçüsünün 7, 8, 11’li kalıplarıyla yazılır. Nazım birimi dördlüktür. Diğer tasavvuf kollarındaki ilahinin karşılığıdır. Bunun yanı sıra Bektaşî âşıklarınca söylenmiş naat ve Hz. Ali methiyelerine de nefes adı verilir. Nefeslerde tasavvuftaki “vahdetivücut” anlayışı anlatılır. Nefeslerde gösterişsiz, alçak gönüllü ve alaycı bir üslup dikkati çekmektedir. Nefes; ayinlerde, saz eşliğinde, kendine özgü bestesiyle okunur. Dervişler; ilahide olduğu gibi ilahi aşk, bu yolda çekilen acılar, Allah’a ulaşma yolları, mürşide duyulan hayranlık, müritliğin adabı üzerine de nefesler düzenler.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Abdal Musa olarak anılan kişi kimdir, özellikleri nelerdir? Kaygusuz Abdal bu kişiyi neden övmektedir?
2. Okuduğunuz şiirde tasvir edilen tekke nasıl bir yerdir, kimler buraya gelmektedir?
3. Okuduğunuz şiiri şaire yazdıran duygu nedir? Açıklayınız.
4. Bu şiiri aşağıdaki ahenk unsurlarına göre değerlendiriniz. Bu unsurların şiirin anlatımına katkısını açıklayınız.

a. Ölçü:

b. Kafiye-Redif:

c. Edebî Sanatlar:

ç. Nazım Birimi:

d. Kafiye Şeması:

Etkinlik

1. Duygu ve düşünceleri zarafet (çekici, hoş a giden) ölçüleri içinde söylemek nefesin en belirgin özelliğidir.

Bu bilgiye göre zarafetle söylenen bölümleri tespit ediniz.

2. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Kaygusuz Abdal’ın elindeki dünyevi imkânları bırakarak bir tekkeye derviş olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

“Alaiye (Alanya) beyinin oğlu Gaybi, avlanırken attığı okla bir geyiği koltuğundan vurur. Yaralı geyik kaçır, Gaybi arkasından kovalar. Geyik Abdal Musa’nın tekkesine girer, arkasından Gaybi de girer, dervişlerden geyiği sorar. Dervişler geyiği görmediklerini söylerler. Tekkenin şeyhi Abdal Musa gelir koltuğunun altından kanlı oku çıkararak Gaybi’ye verir. Gaybi okunu tanır ve Abdal Musa’ya bağlanır. Alanya beyi oğlunu tekkeden kurtarmak ister ama Gaybi, Musa’dan ayrılmaz. Bütün dünya saltanatını bırakıp derviş olur. www.aregem.kulturturizm.gov.tr

Şairin Biyografisi

Kaygusuz Abdal (?-1444)

Tasavvuf şairidir. Alanya sancağı beyinin oğludur ve adı Alaattin Gaybi’dir. Abdal Musa ile tanışmasından sonra tasavvuf yoluna girer, onun talebesi olur.

Didaktik türdeki eserlerinde açık ve yalın bir dil kullanmıştır. Nükteli ve iğneli bir üslubu vardır. Alevi-Bektaşî Türk şiir geleneğini sürdürmüştür. Bazı şiirlerinde Yunus Emre’nin etkileri görülür.

Eserleri

Divan, Sarâyname, Minbernâme, Gevher-nâme, Budalanâme, Vücûdnâme...

6. METİN

Metne Hazırlık

1. Bildiğiniz bir mâniyi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Halk kültüründe duygu ve düşüncelerin genellikle manzum olarak anlatılmasının nedeni nedir? Tartışınız.

MÂNİ ÖRNEKLERİ

Düz Mâni

Kuş kafese girmiyor
Buna aklım ermiyor
Hiç boşuna ah çekme
Annem beni vermiyor

Bayburt'a giden yollar
Uzadıkça uzarlar,
Geçme bizim kapıdan
Eller bana kızarlar.

Kesikli (cinash) Mâni

Bağ bana
Bahçe sana bağ bana
Değme zincir kâr etmez
Zülfün teli bağ bana

Aldım aşkın tüfeğin
Vurdum bir kaç karaca
Dünyada bir yâr sevdim
Kaşı gözü karaca

Yedekli (Artık) Mâni

Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim çağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi

Ne viran çeşme imiş
Su içecek tası yok
Yıkıldı viran gönlüm
Yapacak ustası yok
Şu vefasız dünyanın
Ucu var ortası yok

Anonim

Metin Sözlüğü

karaca: Rengi karaya yakın. Geyikgillerden küçük bir av hayvanı.

viran: Yıkık, harap.

zülûf: Şakaklardan sarkan saç lülesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Anonim halk şiiri, sözlü gelenek ortamında yaratılan veya zaman içinde ilk söyleyicisinden bağımsızlaşarak kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılan edebiyattır. Bu edebiyatta mâni, türkü, bilmece, ninni, ağıt gibi ürünler yer alır. Zamanla bu ürünlerin sahipleri unutulmuştur ve ürünler halkın ortak malı olmuştur.

Mâni; anonim Türk halk edebiyatının tek dörtlükten oluşan nazım şeklidir. Mâniler ezgiyle söylenir. Mânilerin konusu genellikle aşktır. Mânilerde bundan başka ayrılık, öğüt, eleştiri, ölüm gibi konuların işlendiği görülür. Mânilerin kafiye düzeni “aaxa” şeklindedir. Mânide ilk iki dize konuyla ilgisi olmayan doldurma dizelerdir. Mânici asıl söylemek istediğini son dizede söyler.

Yapıları bakımından mâniler düz, cinash, yedekli olmak üzere üç çeşittir.

a. Düz Mâni: Dört mısralı, yedi heceli ve “aaxa” şeklinde kafiyeleyen mânilere “tam mâni” veya “düz mâni” adı verilmektedir.

Ana başa tac imiş - a

Her derde ilaç imiş - a

Bir evlat pir olsa da - x

Anaya muhtaç imiş - a

b. Cinaslı-Kesikli Mânî: Yaygın olarak dört-beş mısradan oluşan, ilk mısrası yedi heceden daha az ve cinaslı kafiyelerin kullanıldığı mânilere “cinaslı mânî” veya “kesik mânî” adı verilmektedir.

Almadan - a

Kokun aldım almadan - a

Bir de yüzün göreyim - x

Tanrı canım almadan - a

c. Yedekli Mânî: Dört veya beşten fazla mısra ile kurulan mânilere “yedekli mânî” veya “artık mânî” denilmektedir. Kesik mânilerde cinas kullanılmasına karşılık yedekli mânilerde cinas kullanılmaz.

Şu dağlar garip dağlar - a

İçinde garip ağlar - a

Kimse garip ölmesin - x

Garip için kim ağlar - a

Ağlarsa anam ağlar - a

Gerisi yalan ağlar - a

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz mânilerde gerçek anlamı dışında kullanılan sözcük ya da söz öbeklerini bulunuz.
- Okuduğunuz mânilerin ahenk unsurlarını (ölçü, durak, kafiye, kafiye düzeni, redif, ses ve söyleyiş) tespit ediniz.
- Okuduğunuz mânilerin temasını tespit edip aşağıdaki tabloya yazınız.

Mânî Türü	Tema
Düz Mânî	
Kesikli Mânî	
Yedekli Mânî	

4. Okuduğunuz mânilerde asıl duygu ve düşünce hangi dizelerde ifade edilmiştir? Bu bölümlerin dışında kalan dizelerin işlevi nedir? Açıklayınız.

5. Mânilerin halk kültüründe nasıl bir yeri vardır? Okuduğunuz mânilerden yola çıkarak düşüncelerinizi söyleyiniz.

Etkinlik

Aşağıda verilen mânileri tamamlayınız.

Ayva külde pişer mi?
Gül yanaktan düşer mi?

.....
.....

Şu dağlar garip dağlar
İçinde garip ağlar

.....
.....

Sarardı
Bağda güller sarardı

.....
.....

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni

.....
.....

Metne Hazırlık

1. İnsanı en çok etkileyen duygu sizce hangisidir? Anlatınız.
2. En sevdiğiniz türkü hangisidir? EBA'dan bir türkü dinleyiniz. Türkü ile ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.

TÜRKÜ

Zeynep bu güzellik var mı soyunda?
Elvan elvan güller kokar koynunda,
Ramazan ayında bayram gününde.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Söğüdün yaprağı narindir narin,
İçerim yanıyor, dışarım serin,
Zeynep'i ettiler bu hafta gelin.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Zeynep'e yaptırdım altından tarak,
Tara da zülfünü omzuna bırak.
Görüşmek isterim, yollarım ırak.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Zeynep'in alı var, alı neylesin?
Al yanak üstüne şalı neylesin?
Bu âşıklık varken malı neylesin?

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Zile'nin yolları dardır geçilmez,
Soğuktur suları bir tas içilmez.
Anadan geçilir, yârdan geçilmez.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı
haz.: Abdurrahman Güzel,
Ali Torun

Metin Sözlüğü

elvan: Renkler, türlü renklerde olan.

viran: Yıkık, harap.

nâçar: Çaresiz, bîçare.

ırak: Uzak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türkü, ezgiyle (müzikle) söylenen anonim halk edebiyatı nazım şeklidir. Türkülerin çoğu halkın sözlü geleneğinde doğup gelişir fakat âşık şiirleri gibi düzenleyicisi belli olan türküler de vardır. Türkü, Anadolu'nun bazı yerlerinde "yır" adıyla da anılır. Türkülerde genellikle aşk, ayrılık, özlem, gurbet, ölüm gibi lirik konular işlenir. Türküler asıl bölüm ve nakarat bölümü olmak üzere iki bölümden oluşur. Bu nakarat bölümüne kavuştak da denir. Türkülerde hece vezni kullanılır, hecenin her kalıbında yazılabilir.

Türküler ezgilerine, konularına ve yapılarına göre sınıflandırılır. Ezgilerine göre hoyrat, oyun havası, bozlak gibi isimler alabilir. Konularına göre mevsim, kahramanlık, aşk, ölüm, doğum, evlenme,

tarihi olaylar, askerlik türküleri gibi sınıflandırılabilir. Yapılarına göre türküler kullanılan hece ölçüsüne göre türkülerin sınıflandırılmasıdır. Türküler hece ölçüsünün her kalıbı ile söylenir. Bu durum, türkünün belli bir kalıba göre değil ezgi ile bağlantılı olduğunun kanıtıdır.

Okuduğunuz “Zeynebim” adlı türkünün yazılmasıyla ilgili hikayelerden biri şöyledir:

I. Dünya Savaşı sırasında, bir genç jandarma olarak askerlik görevini yapmaktadır. Görevi gereği köylere gidip gelen bu genç, bir köyde Zeynep’i görür ve ona âşık olur. Zeynep’in güzelliği dillere destandır. Genç defalarca köye giderek Zeynep’i görür. Tezkere vakti gelince, bir yolunu bulup Zeynep’le görüşür. Ona ana babasını onu istemek için göndereceğini söyler. Genç memleketine gider, ailesini bir türlü ikna edemez. Aradan aylar yıllar geçer ama dünür gelen olmaz. Umut kesilince Zeynep’i başkasına verirler. Zeynep’in evlendiğini duyan genç bu türküyü yakmıştır.

Zeynep Çandır, Zeynep Türküsü Hikâyelerinde Mistik ve Yitik Zeynep

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Söğüdün yaprağı narindir narin,
İçerim yanıyorsa, dışarım serin,
Zeynep’i ettiler bu hafta gelin.
Bu dizelerdeki kafiye yerlerini bulunuz.

2. Zeynep’in alı var, alı neylesin?
Al yanak üstüne şalı neylesin?
Bu âşıklık varken malı neylesin?
Bu dizelerdeki redifleri bulunuz.

3. Bir türküde her bölümden sonra tekrarlanan bölüme nakarat denir. Okuduğunuz türküde nakarat bölümünü bulunuz. Nakarat bölümünün şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.

4. Okuduğunuz şiirde “Zeynep” nasıl tasvir edilmiştir? Açıklayınız.

5. Metinde söyleyici ile hitap edilen kişi arasındaki ilişkiyi dizelerden örneklerle belirtiniz.

6. Metnin temasını bulunuz.

7. Okuduğunuz şiirin dil ve anlatımını değerlendiriniz.

Etkinlik

1. Türkülerin genellikle bestelenip söylenmesi, türkünün hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?

2. Aşağıdaki türkülerin konularını tespit edip altlarına yazınız.

Turna gidersen Mardin’e
Turna yâre selam eyle
Karlı dağların ardına
Turna yâre selam eyle

Aşık Kerem

Girdim dostun bahçesine
Hayran oldum o dallara
Çiçeklerin rayhasına
Hayran oldum o dallara

Aşık Veysel

Ne ağlarsın benim zülfü siyahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama
Göklere erişti figanım ahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama

Aşık Daimi

Sarı saçlarına deli gönlümü
Bağlamışım çözülüyor Mıhrıban
Ayrılıktan zor belleme ölümü
Görmeyince sezilmiyor Mıhrıban

Abdurrahim Karakoç

1. İslamiyet'ten önce Türklerdeki ozan, baksı, kam ile günümüz âşıkları arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
2. Koşmalar genellikle hangi konularda söylenir? Açıklayınız.

SEYYAH OLDUM GEZDİM GURBET İLLERİ

Seyyah oldum gezdim gurbet illeri
Kâr etti bağrıma yeter ayrılık
Söyleyeyim başa gelen halleri
Ölümden çok çektim beter ayrılık

Şu aşkın ateşi sönmüyor serde
Ah çeker ağlarım gezdiğim yerde
Ben burda kalmışım dost gurbet ilde
Beni ilden il'e atar ayrılık

Ben terk eylesem de diyar-ı gurbet
Aşıklar sadıklar kavuşur elbet
Dost ile bir saat yapsam muhabbet
Sevdiğim gözüme tüter ayrılık

Karac'oğlan der ki terkin vericek
Ötüşür bülbüller gonca gülice
Ben burda, yar orda böyle kalıcak
İster ölüm olsun ister ayrılık

Karacaoğlan

haz.: Mustafa Necati Karaer

Karacaoğlan (Temsili)

Metin Sözlüğü

gonca: Henüz açılmamış veya açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk.

sadık: Doğru, gerçek olan.

ser: Baş.

terkin: Belli bir yerde ve saatte buluşma sözleşmesi, randevu.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Âşık edebiyatı, İslamiyet'ten önceki sözlü edebiyatın devamı sayılabilir. Önceleri tasavvuf şairleri için kullanılan âşık sözcüğü zamanla din dışı konularda şiirler yazan şairler için de kullanılmaya başlanmıştır.

Türk halk edebiyatında âşıklığa belli aşamalardan sonra ulaşıldığına inanılır. Bu inanişe göre âşık, şairlik gücünü rüyasında gördüğü pirin sunduğu aşk badesini içip sevgilinin hayalini görerek kazanır. Âşığa rüyada sunulan tasın içindeki içeceğe “aşk dolusu, pirlık, erlik, aşk badesi” gibi isimler verilmiştir.

Âşıklar yeteneklerini atışmalarda gösterirler. Atışma sırasında iki âşık karşı karşıya gelir, orada bulunanlardan birinin ayak (kafiye, anahtar kelime) vermesiyle atışma başlar. Âşıklardan biri bu ayağa uygun dörtlük söyleyemediği anda yenilir. Atışma sona erer.

17. yüzyıldan itibaren halk edebiyatı biçim ve içerik bakımından divan edebiyatından etkilenmeye, kimi âşıklar ise hecenin yanında aruzu da kullanmaya başlamışlardır. Bu âşıklar; Âşık Ömer, Kâtibî, Gevherî, Dertli, Bayburtlu Zihni'dir. Böylece halk edebiyatında aruzla yazılan “divan, selis, kalenderi, semai, satraç, vezni-aher” gibi nazım şekilleri de kullanılmıştır.

Koşma, halk edebiyatının en sevilen ve yaygın türüdür. Koşma “yakıştırmak, isnat etmek” demektir. Genellikle 11’li hece ölçüsüyle yazılır. Nazım birimi dörtlük, nazım birimi sayısı 3-5 arasındadır. Koşmaların kafiye düzeni “xaxa, bbba, ccca...” şeklindedir. Koşmalar konu bakımından divan edebiyatındaki gazele benzetilir. Bunun nedeni her iki nazım şeklinin de “aşk, sevgi, güzellik, doğa güzelliği” gibi konuları işlemesidir.

Koşma, genellikle aşk duygularını ve tabiat güzelliklerini anlatan lirik şiirlerdir. Ayrıca sosyal konuları işleyen koşmalar da vardır. Halk edebiyatının en yaygın nazım şeklidir. 11’li hece vezniyle söylenen dörtlüklerden meydana gelir. İlk dörtlüğün 1 ve 3. mısraları serbest veya kendi aralarında kafiyeli, 2 ve 3. mısraları birbiriyle kafiyeli olur. Koşma türleri şunlardır:

Güzelleme: Aşk, sevgi, doğa, insan ve hayvan güzelliklerini anlatan lirik koşmalardır.

Koçaklama: Yiğitlik, kahramanlık, savaş gibi konuları işleyen koşmalardır.

Taşlama: Bir kişiyi veya toplumu eleştiren koşmalardır.

Ağıt: Bir kişinin ölümü üzerine duyulan üzüntüyü anlatmak amacıyla söylenen koşmalardır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz koşmada kullanılan deyimleri tespit ediniz.
2. Okuduğunuz koşmanın aşağıda verilen özelliklerini belirleyerek tabloya yazınız.

Ölçü	
Nazım Birimi	
Tema	

3. “Ötüşür bülbüller gonca gülice” dizesindeki edebî sanatı bulunuz.

4. Okuduğunuz şiirde “melil melil” ikilemesinin şiirin anlamına nasıl bir katkısı olmuştur? Değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz şiir hangi koşma türüne girmektedir? Açıklayınız.

6. Karacaoğlu’nın “Zeyneb’im, Yol Ver Dağlar Yol Ver, Turnam, Seher Yıldızı, Nazlı Yardan Bana Bir Haber Geldi, Kömür Gözlüm” gibi yüzlerce şiiri bestelenip türkü olarak söylenmiştir. Karacaoğlu’nın şiirlerinin bestelenmesi bu şiirlerin hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır? Açıklayınız.

Gevherî (Temsili)

7. Okuduğunuz koşmanın dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz. Buradan hareketle koşmanın ait olduğu edebi dönem hakkında çıkarımlarda bulununuz.

Etkinlik

Aşağıdaki koşmaların türlerini tespit edip altlarına yazınız.

Eğerleyin kır atımın ikisin
Fethedeyim düşmanların hepisin
Sabah namazında Bağdat kapısın
Allah Allah deyip açtı Genç Osman
Kul Mustafa

Nesini söyleyim canım efendim
Gayri düzen tutmaz telimiz bizim
Arzuhal eylesem deftere sığmaz
Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim
Serdari

Yarap bu ne ölüm bu nası zulum
Ah edip de ağır başlar ağlıyor
Çiçeği burnunda solan bu gülüm
Toprağa karışan saçlar ağlıyor
Efkari

Gel dilberim kan eyletle
Seni kandan sakınırım
Doğan aydan esen yelden
Seni günden sakınırım
Âşık Ömer

Şairin Biyografisi

Karacaoğlan (1600-1690)

Çukurova bölgesinde yaşamış bir Türkmen saz şairidir. Şiirlerini günlük konuşma diliyle yazmıştır. Kullandığı Arapça ve Farsça sözcüklerin sayısı azdır. Yöresel sözcükleri yoğun bir biçimde kullanır. Deyimler ve benzetmelerle halk şiirinde kendine özgü bir şiir evreni kurmuştur. Ayrılık, gurbet, sıla özlemi ve ölüm en çok değindiği konulardır. Duygularını, yaşadıklarını, düşüncelerini; içten, gerçekçi ve özgün bir şiir yapısı içinde anlatır.

Eserleri

Araştırmacılar tarafından derlenmiş şiirleri bulunmaktadır.

Karacaoğlan (Temsili)

Dil Bilgisi

Aşağıda verilen şiirdeki isim tamlamalarını bulunuz. Bunların türünü tespit ediniz.

Kaç olta kırdım balık avında
Kaç ip kestim idam sofrasında
Kaç yılı aradan kaydurdım
Takvim hesabında
Kaç kulaç su geçtim
Kurban töreninde

Sezai Karakoç
Hızır Kırk Saat

Metne Hazırlık

1. Divan şiirinden alınan aşağıdaki beyitleri okuyunuz. Bu beyitlerle anlatılmak isteneni söyleyiniz.

*Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb
Kılma dermân kim helâkim zehri dermândadır.*

Fuzûlî

*Canıma bir merhaba sundu ezelden çeşm-i yâr
Öyle mest oldum ki gayrın merhabasın bilmedim.*

Ahmed Paşa

GAZEL-I

Süzme çeşmin, gelmesün müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-i sîneme, peykân peykân üstüne

Rîze-i elmâs eker, her açtığı zahme o şüh
Lütfü vâ olsun, eder ihsân ihsân üstüne

Dilde gâm var şimdilik, lütfeyle, gelme ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne

Yârdan mehcûr iken düştük diyâr-ı gurbete
Dehr, gösterdi yine, hicrân hicrân üstüne

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkın
Eylemişler Râsih'e, bühtân bühtân üstüne

Vežin: Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

Rasih

İzahlı Divan Şiiri Antolojisi

haz.: Necmettin Halil Onan

Metin Sözlüğü

bühtan: Kuru iftira.

çeşm: Göz.

dehr: Felek, zaman.

ferdâ: Yarın.

gam: Keder, üzüntü.

hicran: Ayrılıktan gelen acı, sızı, keder.

ihsan: İyilik, lütuf, bağışlamak.

mechur: Ayrılmış, ayrı düşmüş.

mey: İçki, aşık (mecazi manada)

mihman: Konuk, misafir.

müjgân: Kirpik.

peykân: Okun ucu.

rize-i elmas: Elmas tozu.

sürur: Mutluluk, sevinç, neşe.

şüh: Neşeli ve cilveli.

urma: Vurma.

vasl: Âşığın sevdiğine kavuşması.

zahm: Yara.

zahm-ı sine: Yaralı sine, bağır.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Divan edebiyatı, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra 13. yüzyıldan itibaren Anadolu’da İslam etkisinde gelişen ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerini Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatına bırakan edebiyattır.

Divan edebiyatında şiir yegâne sanat dalı olarak görülmüştür. Arapça ve Farsça sözcüklerin yoğun olarak kullanıldığı şiirlerin anlaşılması zordur ve kültürel birikim ister. Sanatçılar şiirlerinde söz sanatlarına oldukça fazla yer vermişlerdir. Divan şiirinde dil, süslü ve sanatlıdır. Şairler aynı konuları benzer mazmunlarla (kavram) anlatmak zorunda olduklarından farklı hayallerden, imgelerden yararlanma yoluna gitmişler, bu durum da dilin ağırlaşmasına yol açmıştır.

Divan şiirinde en çok kullanılan nazım birimi beyittir. Beyitler kendi içinde anlam bütünlüğüne sahiptir. Bütünde değil parçada anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Büyük çoğunluğu aruz ölçüsüyle kaleme alınan divan şiirlerinde, Arap ve İran edebiyatından alınan nazım şekilleri kullanılmıştır. Genellikle tam ve zengin kafiye ile yazılmış, redif de kullanılmıştır. Sözcükler ses ve şekil güzelliği sağlamak amacıyla birbirleriyle uyumludur. Şiirlerin son beytinde şairler genellikle mahlas adı verilen takma isimler kullanmıştır.

Divan edebiyatı mecazlarla dolu bir edebiyattır. Divan edebiyatında bazı kavramlara kalıplaşmış anlamlar yüklenmiştir. Buna mazmun denmektedir. Mazmun, kelime anlamı olarak “anlam, kavram” demektir. Buna göre belli kelimelerin kullanılması bazı düşünceleri hatırlatır. Mesela sevgilinin ağzı için, “âb-ı hayât, gül, gonca, şarâp ve la’l” mazmunları kullanılır. Okuyucu; ağzın, bunlardan hangisiyle karşılandığını beyitte geçen diğer sözcüklerden anlar. Yani “la’l veya gonca” denildiği zaman artık “ağız”ı da ayrıca söylemeye gerek kalmamıştır.

Divan edebiyatının bilinen ilk temsilcisi Hoca Dehhani’dir. Divan edebiyatının önemli sanatçıları XIII. yüzyılda Şeyyat Hamza; XIV. yüzyılda Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Süleyman Çelebi; XV. yüzyılda Şeyhi, Ahmet Paşa, Necati; XVI. yüzyılda Fuzûlî, Bâki, Zati, Taşlıcalı Yahya; XVII. yüzyılda Nef’î, Naili, Nabi; XVIII. yüzyılda Nedim, Şeyh Gâlip; XIX. yüzyılda Enderunlu Vâsıf ve Lefkoçalı Galip vb. sayılabilir.

Divan edebiyatının en çok kullanılan nazım şekillerinden biri **gazeldir**. Divan şiirinde aşk, kadın, şarap konularında yazılan lirik şiirlere gazel denir. Gazellerin nazım birimi beyit, birim sayısı 5-15 arasındadır. Kafiye örgüsü “aa, ba, ca, da...” şeklindedir. Gazelin ilk beytine “matla” son beytine “makta”, en güzel beytine “beytül gazel” denir. Gazelin son beytinde şairin mahlası geçer. Aralarında konu birliği bulunan gazellere “yek ahenk”, her beyti aynı güzellikte olan gazellere “yek avaz” gazel denir. Mahlas, genellikle makta beyitte (son beyit) yer alır. Bazı gazelerde iç kafiye yer verilir. Dize ortaları kafiyeli olan, ortadan ikiye bölünüp dörtlük yapılabilecek şekilde yazılan gazellere musammat gazel denir. Gazeller çok zaman başka şairler tarafından birkaç dize ilavesiyle bent şekline dönüştürülebilir. Aşk konulu mesnevilerin aralarına da gazeller serpiştirilebilir. Gazelde aruzun hemen her kalıbı kullanılmıştır.

Divan şairleri minyatürü

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Gazele hâkim olan duygu nedir? Açıklayınız.
2. Okuduğunuz gazelde teşbih ve mübalağa sanatlarına örnek gösteriniz.
3. Okuduğunuz gazelin sizce en güzel beyti hangisidir? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz beyitte kullanılan redifin anlatıma katkısını değerlendiriniz.

5. Rasih, sevgilisini nasıl tasvir etmiştir? Bu sevgilinin ne tür özellikleri vardır?

6. Okuduğunuz gazelin aşağıdaki yapı özelliklerini tabloya yazınız.

Nazım Birimi	
Matla Beyti	
Makta Beyti	
Mahlas Beyti	

Etkinlik

1. Metin ve türle ilgili açıklamalarda verilen bilgilerden hareketle incelediğiniz gazellerde kullanılan mazmunları bulunuz. Bu mazmunların şiirde nasıl kullanıldığını belirleyiniz.

2. Okuduğunuz şiirde beyitlerin yeri değiştirildiğinde gazellerin anlamında bir değişme meydana geliyor mu? Açıklayınız.

3. Attila İlhan, “Hangi Edebiyat” isimli eserinde şöyle demektedir: “Râsih’in ünlü gazeli, Türk şiirinin geleneksel ahengini en tumturaklı şekliyle hissettiren görkemli gazellerindendir; ilk defa 1943’te mi, 44’te mi ne, okuyup çarpılmışım, yarabbi ne yaman bir sestir o.” dedikten sonra gazelin beş beytini de eserine alır ve “Yattığın yer nur olsun Râsih efendi!” diyerek sözlerini tamamlar. Okuduğunuz gazel sizi nasıl etkiledi? Anlatınız.

Şairin Biyografisi

Rasih (?-1776)

Divan şairidir. Tam ismi Ahmet olup Balıkesirli Rasih olarak da bilinir. Yalın bir dille şiirler yazmıştır. Nedim’in kendisine nazire yazmasıyla daha da meşhur olmuştur. Hakkında detaylı bilgi yoktur.

Eserleri

Divan, Vasef-ı Eshab-ı Kehf, Rahim, Bülğatü’l-Ahbab.

Dil Bilgisi

1. Aşağıda verilen parçadaki ayraçla bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

İlk şafakta () ilk aydınlıkta Aygır yulkılıkları ovaya çekti () Topluluk karın kısmen az olduğu yamaçtan aşağı kayıyordu () Aygır önde idi () Birden duruverdi () Yanına yaklaşan atlar da duruverdiler () Biraz ötelerindeki leşi gördüler () Çılkır()ın leşiydi bu () Rahatça () korkusuzca uyuyor gibiydi () Ayaz() bacaklarını() boynunu germişt i () Karda benek benek kan izleri görünüyordu ()

Abbas Sayar, Yulki Atı

2. Aşağıda verilen parçadaki yazım yanlışlarını bulunuz.

Bütün cihanın bilmesi lazımdır ki Türk Halkı, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti, uşak muamelesine tahamül edemez. Her medenî millet ve hükümet gibi varlığının, hürriyet ve istiklâlinin tanınması talebinde kesin olarak ısrar etmektedir. Ve bütün davasında bundan ibarettir... Yüksek heyetinizin başkanı olarak beyan ederim ki biz savaş değil, barış istiyoruz. Eğer Yunan ordusunun bizi, bu meşru, bu haklı davamızdan vaz geçirebileceği düşünüliüyorsa, bu mümkün değildir.

Şu Çılgın Türkler, Turgut Özakman

10. METİN

Metne Hazırlık

1. Divan şiirinden alınan aşağıdaki beyitleri okuyunuz. Ne anlatılmak istendiğini söyleyiniz.

Âvâzeyi bu âleme Davûd gibi sal

Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

Bâki

Baki gider endişe-i dünyayı gönülden

Değmez bu kadar rağbete bu menzil-i fani

Bâki

GAZEL-II

Hattum hisâbın bil didün gavgâlara saldun beni
Zülfüm hayâlin kıl didün sevdâlara saldun beni

Geh âb-veş giryân idüp geh bâd-veş püyân idüp
Mecnûn-ı ser-gerdân idüp sahrâlara saldun beni

Vaslum dilersin çün didün lutf idüben olsun didün
Yarın didün bir gün didün ferdâlara saldun beni

Yûsuf gibi ‘ izzetde sen Ya’ kûb-veş mihnetde ben
Dil sâkin-i Beytü’l-hazen tenhâlara saldun beni

Bâki-sıfat virdün elem itdün gözüm yaşını yem
Kıldun garîk-i bahr-i gam deryâlara saldun beni

Vezin: Mefûlû/Fâ îâtü/Mefâîlû/ Fâîlûn

Bâki

Bâki Divanı

haz.: Sabahattin Küçük

Metin Sözlüğü

âbveş: Su gibi.

bâdveş: Rüzgâr gibi.

dil: Gönül.

garîk-i bahr-ı gam: Gam

denizinde boğulmak.

geh: Bazen.

giryân: Gözyaşı döken.

hat: Yüz hatları.

hisab: Hesap.

mihnet: Zahmet, eziyet.

püyân: Koşan.

sahra: Çöl.

sâkin-i beytü’l- hazen:

Hüzünler evinin sakini.

ser-gerdân: Başı dönmüş.

Ya’kûbveş : Yakup gibi.

zülûf: Şakaklardan sarkan

saç lülesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Divan şiirinde gazele büyük önem verilmiştir. Gazeller işledikleri konulara ve bu konulara bağlı üsluplara göre çeşitli adlarla anılır. Aşkla ilgili her türlü acı, sıkıntı, mutluluk, sevgi, yakarış vs. içli duyguların anlatıldığı gazeller, âşıkane gazel adını alır (Fuzûlî’nin gazelleri gibi). Eğlence ile ilgili çeşitli düşünceler, dünyaya ve hayata aldırış etmeme, yaşamaktan zevk alma vs. konulu gazellere rindâne gazel denir (Bâki’nin gazelleri gibi). Kadını ve aşkı şûhâne anlatan gazellere şûhâne gazel denir (Nedim’in gazelleri gibi). Hayat dersi veren, öğretici ve veciz söyleyişli gazellere de hakimâne gazel denir (Nabi’nin gazelleri gibi).

Bâki; divan edebiyatının önemli şairlerindendir. Genellikle din dışı konularda şiirler yazmıştır. Bâki, Kanuni Dönemi’nde yaşamış; şiirleriyle meşhur olmuş, devlet erkanından iltifat görmüştür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şiirin teması nedir?
2. Okuduğunuz şiirde tasvir edilen kişi nasıl biridir? Açıklayınız.
3. Şiirde söyleyici kime hitap etmektedir?
4. Aşağıda verilen beyitlerdeki edebî sanatları bulunuz.

*Yûsuf gibi ' izzetde sen Ya ' kûb-veş mihnetde ben
Dil sâkin-i Beytü 'l-hazen tenhâlara saldun beni*

*Bâki-sıfat virdün elem itdün gözüm yaşını yem
Kıldun garîk-i bahr-i gam deryâlara saldun beni*

5. Şiirde ahenk unsurlarından aşağıdaki tabloda verilenlere örnekler yazınız.

Kafiye	
Redif	
Aliterasyon	

6. Metindeki açık ve örtük iletilere örnekler göstererek bunların metnin anlatımına katkısını söyleyiniz.

Etkinlik

Daha önce incelediğiniz Rasih'in şiiri Gazel-I ile Bâki'nin şiiri Gazel-II'yi aşağıda verilenlere göre karşılaştırınız.

	GAZEL-I	GAZEL-II
Gazel Türü (Konu bakımından)		
Kafiye Şeması		
Dil ve Üslup		
Hitap Edilen Kişi		

Şairin Biyografisi

Bâki (1526-1600)

İstanbul'da doğan Bâki'nin asıl ismi Mahmud Abdülbâki'dir. Medrese tahsilinde şiirle iç içe olmuştur. Kadılık ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur.

Aşk, yaşama zevki ve doğa şiirlerinin başlıca konularıdır. Şiirlerinde İstanbul Türkçesini başarıyla kullanmıştır. Ahenk ve musikiye önem vermiş, söz seçiminde titiz davranmıştır. Genellikle din dışı konuları işlemiştir.

Eserleri

Divan, Fazâ'ilü'l-Cihad, Fazâ'il-i-Mekke, Hadîs-i Erbain Tercümesi, Kanuni Mersiyesi.

Bâki (Tesmili)

1. Hz. Muhammed'in (S.A.V.) edebiyatımızda konu olarak önemli bir yer teşkil etmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

2. Sizden bir kaside (övgü şiiri) yazmanız istenseydi bu kasideyi kim hakkında yazardınız?

SU KASİDESİ (KASİDE DER NA'T-İ HAZRET-İ NEBEVİ)

1. Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su
Kim bu denlü dutuşan odlare kılmaz çâre su
2. Âb-gündür günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhîl olmuş gözümünden günbed-i devvâre su
3. Zevk-i tîğundan aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen birağur rahneler dîvâre su
4. Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânun sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su
5. Suya virsün bağ-ban gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâre su
6. Ohşadabilmez gubârını muharrir hattuna
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine kare su
7. Ârızun yâdiyle nem-nâk olsa müjgânun n'ola
Zayı olmaz gül temennâsiyla virmek hâre su
8. Gam günü itme dil-i bîmârdan tîgun dirîğ
Hayrdur virmek karanu gicede bîmâre su
9. İşte peykânın gönül hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir kez bu sahrâda menüm'çün are su
10. Men lebün müştâkıyam zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelür huûş-yâre su
11. Ravza-i kûyuna her dem durmayup eyler güzâr
Âşık olmuş galibâ ol serv-i hoş-refîâre su
12. Su yolın ol kûydan toprağ olup dutsam gerek
Çün rakîbümdür dahî ol kûya koyman vare su
13. Dest-bûsı ârzûsiyle ger ölsem dostlar
Kûze eylen toprağum sunun anunla yâre su
14. Serv ser-keşlûk kılar kumrî niyâzından meger
Dâmenin duta ayağına düşer yalvare su
15. İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile
Gül budağının mîzacına gire kurtare su
16. Tinet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'e su
17. Seyyid-i nev'i beşer deryâ-yı durr-i istîfâ
Kim sepepdür mu'cizâtî âteş-i eşrâre su
18. Kılmağ için tâze gülzâr-i nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhar seng-i hâre su
19. Mu'cizi bir bahr-ı bî-pâyân imiş âlemde kim
Yetmiş andan min min âteş-hâne-i küffare su
20. Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ
Barmağından virdüğü şiddet günü Ensâr'e su
21. Dostı ger zehr-i mâr içse olur Âb-i Hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su
22. Eylemiş her katreden min bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunub urgaç vuzû için gül-i ruhsâre su
23. Hâk-i pâyine yetem dir ömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su
24. Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister sala nûr
Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre su
25. Zikr-i na'tün virdini dermân bilür ehl-i hatâ
Eyle kim def-i humâr için içer mey-hâre su
26. Yâ Habîba'llah yâ Hayre'l beşer müştâkunam
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hemvâre su
27. Sensen ol bahr-i kerâmet kim şeb-i Mi'râc'da
Şeb-nem-i feyzün yetürmüş sâbit ü seyyâre su
28. Çeşme-i hur-şiddet her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa merkadün tecdîd iden mi'mâre su
29. Bîm-i dûzah nâr-i gam salmış dîl-i sûzânıma
Var ümidüm ebr-i îhsânun sepe ol nâre su
30. Yümn-i na'tünden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lû'lü-i şehvâre su
31. Hâb-ı gaffletten olan bîdâr olanda Rûz-i Haşr
Eşk-i hasretten tökende dîde-i bîdâre su
32. Umduğum oldur ki Rûz-i Haşr mahrûm olmayam
Çeşm-i vaslun vire men teşne-i didâre su

Veżin: Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

Fuzûlî
Türkçe Divan
haz.: Kenan Akyüz

Metin Sözlüğü

âb-ı hayat: Ölümsüzlük suyu.
âb-gûn: Su rengi, mavi.
ârızun yâdıyla: Yanağını hatırladıkça.
âteş-hâne-i küffâr: Mecusilerin tapınağı.
âteş-i eşrâr: Kötülerin ateşi.
bağ-bân: Bahçıvan.
bahr-ı rahmet: Rahmet denizi.
bahr-ı keramet: Keramet denizi.
bidâr: Uyanık.
bîm: Korku, tehlike.
bî-payan: Sonsuz, uçsuz bucaksız.
çâk çâk: Parça parça kılıç şakırtısı.
çeşme-i vasl: Kavuşma pınarı.
çeşme-i hurşîd: Güneş çeşmesi.
dâmen: Etek.
def-i humar: Baş ağrısını gidermek.
denlü: Kadar.
dest bûsı arzusu: Elini öpme arzusu.
devvâr: Devreden, dönen.
dîde-i bîdâr: Uyanmış göz, uyanık göz.
dîl: Gönül, yürek.
dîl-i bîmâr: Hasta gönül.
dîl-i mecruh: Yaralı gönül.
dîl-i sûzân: Yanmış gönül.
dirîğ etmek: Esirgemek.
dîvâr: Duvar.
dûzah: Cehennem.
dürr: İnci.
ebr-i ihsan: İhsan bulutu.
ebr-i nisan: Nisan bulutu.
eşk: Gözyaşı.
eşk-i hasret: Hasret gözyaşı.
gubârî: Toz gibi çok ince bir yazı türü.
güher: İnci, mücevher.
gülzar: Gül bahçesi.
gül-zâr-ı nübüvvet: Peygamberliğin gül bahçesi.

günbed-i devvâr rengi: Gök-yüzünün rengi.
hâb-ı gaffet: Gaffet uykusu.
habîba'llâh: Allah'ın sevgilisi.
hak-ı pâyin: Ayağının toprağı.
hâme: Kalem.
hâr: Diken, gül dikeni.
hat: Yazı, çizgi, yanaktaki ince tüyler.
hayre'l beşer: İnsanların en hayırlısı.
hecr: Ayrılma, ayrılık.
humâr: İçkinin verdiği sersemlik, baş ağrısı, uykudan önceki ve sonraki mahmurluk.
hûş-yâr: Akıllı, aklı başında, ayık.
istîfa': Seçkin.
izhâr: Gösterme, meydana çıkarma.
ihtiyat: Tedbirli olma.
iktidâ kılmak: Uymak, tâbi olmak.
karanu: Karanlık.
katre: Damla.
kevser: Cennet ırmaklarının kaynağı.
kumrî: Kumru.
kûy: Köy.
kûze eylemek: Testi yapmak.
leb: Dudak.
leb teşneler: Susamışlar.
lü'lü-i Şah-vâr: Şahlara yakışır iri, kıymetli inci.
merkadün tecdîd iden mi'mar: Kabrini onaran mimar.
mey-hâr: İçki.
min: Bin.
min min: Binlerce.
mizac: Bir şeyle karşılaştırılan şey, huy.
mu'cizat: Mucizeler.
muharrîr: Yazar (Beyitteki anlamı: Hattat).
muhît olmak: Kaplamak, çevrelemek.
muttasıl: Sürekli, durmaksızın, ara vermeden.

müjgân: Kirpik.
müştak: Çok istekli, özleyen.
mürûr ilen: Zamanla.
nâr-ı gam: Gam ateşi.
Na't: Övme, Hz. Peygamberi ve dört halifeyi övmek için yazılan şiirler.
nemnâk olmak: İslanmak.
niyaz: Yalvarıp yakarma, dua.
od: Ateş.
ohşadabilmez: Benzetemez.
peykan: Temren, okun ucundaki sivri çelik parça.
rahne: Yarı, oyuk.
ravza-i kûyun: Mahallenin bahçesi.
reng: Renk, hile.
revnâk: Güzellik, parlaklık.
rûz-ı haşr: Mahşer günü.
seng-i hâra: Çok sert taş, mermer.
serkeşlik: Dik başlılık, asilik.
seyyid-i nev'-i beşer: İnsan cinsinin efendisi.
şeb-i Mirâc: Miraç gecesi.
şebnem-i feyz: Feyzinin çiyleri.
tarîk-i Ahmet-i Muhtâr: Hz. Muhammed'in yolu.
teg: Gibi, tek.
temenna: Dileme, isteme, dilek.
teşne-i dîdâr: Güzel bir yüz görmeye susamış olan.
tıynet-i pâk: Temiz yaratılış.
urgaç: Vurunca, vurduğu zaman.
vehm: Kuruntu, yersiz korku.
vird: Dile dolanan, sürekli tekrarlanan söz.
yümn-i na't: Na'tın uğuru, bereketi.
zehr-i mâr: Yılan zehri.
zevk-i tîg: Kılıcın zevki.
zühhad: Dünyâyı terkedip dînin emirlerine çok titizlikle riâyet edenler.
zülal-i feyz: Saf, tatlı, güzel su.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Kaside, divan şiirinde din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan şiidir. Kasidenin beyit sayısı 33-99 arasındadır. Aruz ölçüsüyle yazılır. Kafiye şeması gazel gibidir: aa- ba- ca- da-ea... Kasidenin ilk beytine “matla”, son beytine “makta”, en güzel beytine “beytü’l-kasîd”, şairin mahlasının geçtiği beyte “taş beyit” adı verilir.

Kasidenin bölümleri şunlardır:

1. Nesib ya da Teşbib: Kasidenin giriş bölümüdür. 15-20 beyit kadar olan bu bölümde, konuyla ilgisi olmayan durumların (bahar, kış, ramazan vb.) tasvirleri yapılır.

2. Girizgâh: Kasidenin, nesib bölümünden asıl bölüm olan methiye bölümüne geçerken söylenen beyit ya da beyitlerden oluşan bölümdür. Bu bölüm iki bölümü birleştiren basamak görevindedir.

3. Methiye: Kasidenin sunulduğu kişinin övüldüğü bölümdür. Kasidenin asıl bölümüdür. Beyit sayısı sunulan kişiye ve şaire göre değişir.

4. Tegazzül: Gazel söyleme anlamına gelir. Kasidede, kaside ile aynı ölçü ve kafiye bir gazel söylenmesidir. Bu bölümün her kasidede bulunması zorunlu değildir.

5. Fahriye: Kasidede şairin kendisini ve sanatını övdüğü bölümdür.

6. Dua: Kasidenin son bölümüdür. Bu bölümde övülen kişi ile ilgili iyi dileklerde bulunulur, dua edilir. Edebiyatımızı en çok etkileyen konulardan biri Hz. Muhammed ve hayatıdır. Peygamber etrafında oluşan türlerden biri de naatlerdir. Naat, Hz. Muhammed’i öven, ona olan sevgiyi dile getiren şiirlerdir. Divan şiirinde dinî türler içerisinde yer alır. Naatler, divanlarda tevhit ve münacattan sonra yer alır. Çoğunlukla kaside nazım şekliyle yazılır.

16. yüzyılın büyük şairi Fuzûlî aşktaki derinliğini, inceliğini ve coşkunluğunu, dine ve peygambere olan bağlılığından hareketle naatine çok güzel bir şekilde yansıtmıştır. Bu şiirlerinde peygamber sevgisini en lirik şekilde dile getirmiştir. Hz. Peygamber, edebiyatımızda birey olarak en çok işlenen kişidir. Birçok edebî tür ve eserde bu durum görülmektedir. Fuzûlî, naatlerini oluştururken özellikle kasidelerinde daha sanatlı bir üslup kullanmıştır. Gazelleri daha sade ve daha anlaşılır bir dille işlenmiştir.

Konu Bakımından Kasideler

Allah’ın birliğini anlatan kasidelere **tevhit**, Allah’a yalvarıp yakarmak için yazılanlara **münacat**, Hz. Peygamber veya dört halifeyi övmek için yazılanlara **naat**, devlet büyüklerini övmek için yazılanlara **methiye**, ölen bir kişinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek için yazılanlara **mersiye**, padişahların tahta çıkışları sebebiyle yazılanlara **cülusiye**, bir kişiyi eleştirmek için yazılanlara **hicviye**, bayramda sunulan kasidelere **iydiyye** adı verilir.

Fuzûlî’nin naatlerinde, peygamberin aşkı ve sevgisi, isim ve sıfatları, hayatı işlenmiştir. Duygulu ve coşkulu bir şair olan Fuzûlî, peygambere samimi olarak bağlı biridir. Ona olan sevgisini divanındaki naatlerinde çok lirik bir şekilde dile getirmiştir. Ona kavuşma hasreti çeken, onun ayrılığına sabrederken ona kavuşma ümidiyle yaşayan bir şairdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz kasideden dua, fahriye ve methiye bölümüne örnek veriniz.

2. Aşağıdaki tabloda verilen beyitlerdeki edebi sanatları bulup yazınız.

15. Beyit	
28. Beyit	

3. Fuzûlî'nin Hz. Peygamber'e olan sevgi ve muhabbetini ifade eden beyitlerine örnekler veriniz.

4. “İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile
Gül budağının mîzacına gire kurtara su” dizesiyle anlatılmak isteneni açıklayınız.

5. Okuduğunuz şiirde su kelimesinin tekrarı ve kasidenin isminin “su” olmasının şiirin ahengine ve içeriğine katkıları nelerdir? Açıklayınız.

6. Gazelerde olduğu gibi kasidelerde de en güzel beyit seçilir ve bu beyte “beyt’ül kasid” adı verilir. Sizce Su Kasidesi’nde beyt’ül kasid hangi beyit olabilir, neden?

7. Su Kasidesi’nin işlediği konuya göre kaside türü nedir? Açıklayınız.

8. Okuduğunuz kasidede öne çıkan anlayış nedir? Bu anlayışla ilgili ne tür edebî eserler verilmiştir. Açıklayınız.

9. Fuzûlî, kendisini ve Hz. Peygamberi simgesel olarak nasıl betimlemiştir? Açıklayınız..

Etkinlik

1. İmge, şairin kelimelere yüklediği özel anlamdır ve sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı durumun öznel yorumudur. İmgelerin anlaşılması şiirin anlaşılmasına önemli katkılar sunar. Örneğin,

“Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.

Ahmet Muhip Dıranas

“yeşil pencere” ifadesi bir imgedir, yazar bu kelimelerle özel bir anlam oluşturmuştur. Fuzûlî de şiirlerinde mazmunları, imgeleri çok iyi kullanan bir şairdir.

Okuduğunuz şiirde kullanılan mazmunlara ve imgelere ikişer örnek bularak bunların şiire katkısını açıklayınız.

2. Aşağıda verilen şiirdeki “su” simgesini “Su Kasidesi” ile karşılaştırınız.

Su, duadır, yakarış, ayna, berraklık, saffet,
Onu madeni gökte altınlar gibi sarfet.

Şairin Biyografisi

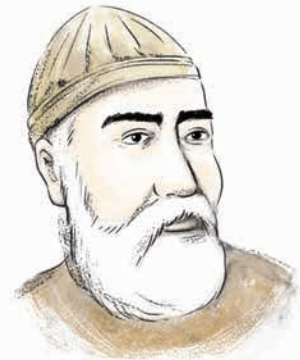
Fuzûlî (1495-1556)

Irak’ın Hille bölgesinde doğmuştur. Hille müftüsünün oğludur. İyi bir eğitim görmüştür. Hz. Hüseyin Türbesi’nin türbedarı olarak çalışmıştır.

Divan edebiyatında ilahi aşkı işleyen şairlerden biridir. Fuzûlî derin ve samimi bir aşk şairidir. Ölüm, toplum, yoksulluk, tasavvuf felsefesi, tabiat temalarını hep bu aşk etrafında yazmıştır. Çağdaşlarına göre sade bir dili vardır.

Eserleri

Divan, Beng ü Bade, Leyla ile Mecnun, Kırk Hadis, Su Kasidesi, Şikâyetnâme...

Fuzûlî (Temsili)

12. METİN

Metne Hazırlık

1. Yukarıdaki resimler Osmanlı İmparatorluğu'nun hangi dönemini yansıtmaktadır? Bu dönem hakkında bildiklerinizi anlatınız.

2. "Ey serv-i gülzâr-ı vefâ" şarkısını EBA'dan dinleyiniz.

(<http://www.eba.gov.tr/ses/dinle/28578f775924043eb4ce496fa46a75bd5e6e20ef3e002>)

ŞARKI

Yine bezm-i çemene lâle fûrûzan geldi
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi
Bülbül âşûftelenip bezme gazel-hân geldi
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Çıkıp ikbâl ile gülzâra şehenşâh-ı cihan
İltifâtıyla eder gülleri şad u handân
Lâlezâra gelir elbet yine sultân-ı zaman
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Seyr olup raksı yine dilber-i mümtâzların
Yine eflâke çıkar nâleleri sâzların
Câna ateş bırakır şûlesi âvâzların
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Ney ü santûr u rubâb ü def ü tanbur ile çeng
Nağme-i bülbül ü kumrîye olup hem-âheng
Pür eder âlemi şevk u tarab u rengâ-reng
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Can fezâ turre-i hûban gibi zülf-i sümbül
Dil-güşâ nazm-ı Nedîmâ gibi ruhsâre- i gül
Dün gülistanda işittim ki der idi bülbül
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Vezin: Fâ'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fa'lün

Nedim

Nedim Divanı

haz.: Abdülbaki Gölpınarlı

Metin Sözlüğü

âvâz: Sadâ, yüksek ses.
bezm: Sohbet meclisi, muhabbet yeri.
bezm-i çemen: Çimen meclisi.
can feza: Cana can katan.
çeng: Bir saz çeşidi.
dil-güşâ: Gönül açan.
dilber-i mümtaz: Seçkin güzeller.
eflâk: Gökler, semalar.
fûruzan: Parlak, parlayan.
gazelhân: Gazel okuyan.

gülistan: Gül bahçesi, güllük.
gülşen: Gül bahçesi.
lâlezâr: Lale bahçesi.
nağme-i bülbül: Bülbül sesi, nağmesi.
nâle: İnilti, figan.
ney-ü santur: Ney ve kanuna benzeyen saz.
pür: Çok, fazla, çok fazla.
rubâb ü def ü tanbur: Saz, def ve tanbur.
ruhsâre-i gül: Gülün yüzü.

şad u handan: Mutlu, gülücü.
şehenşâh-ı cihan: Cihan padişahı.
şevk u tarab: Neşe ve şenlik.
şûle: Alev, ateşin alevi.
turre-i hûban: Güzellerin perçemi, saçı.
vakt-i Çırağan: Çırağan'ı gezme, orada eğlenme vakti.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Şarkı, bestelenmek için yazılan dördlüklerden oluşan nazım şeklidir. Bent sayısı 3-5 arasında değişir. Bestelenmek için yazıldığından bent sayısı fazla değildir. Şarkılarda genellikle “aşk, sevgili, eğlence” gibi din dışı konular işlenir. Şarkıda tekrarlanan mısraya da nakarat denir. Şarkının kafiye düzeni “aaaA, bbbA...” şeklindedir. Bu türün şüpheşiz en büyük şairi Lale Devri şairi Nedim’dir. Şeyh Galip, Enderunlu Fazıl, Leyla Hanım, Şeref Hanım bu türün gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Divan edebiyatında “Mahallîleşme” yerli unsurların, gelenek ve göreneklerin edebiyata girmesi olarak 18. yüzyılda daha da hızlanır. Şiirlerinde yerli unsurları daha çok kullanan Nedim, bu anlayışın en güçlü temsilcisidir. Koşma ve türkülerin etkisiyle ortaya çıkan şarkı, Nedim ile yaygınlaşır. Divan edebiyatında öteden beri yazılmış olan murabbanın bestelenmiş şekli olan şarkı, divan şiirine Türkler tarafından kazandırılmış, bestelenerek söylenmek ve okunmak için yazılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz şarkının yapı ve içerik özelliklerini aşağıdaki maddelere göre değerlendiriniz.

a) Birimlerde anlatılanları ve şiirin temasını defterinize yazınız.

b) Okuduğunuz şarkının kafiyesini, kafiye örgüsünü ve varsa rediflerini bulup aşağıdaki tabloya yazınız.

Kafiye	Kafiye Örgüsü	Redif

2. Şiirde “Müjdeler gülşene kim vakt-i Çirâğın geldi” dizesinin tekrar edilmesinin nedeni ne olabilir?

3. Okuduğunuz şiirde kullanılan “teşbih, istiare” sanatlarına birer örnek veriniz.

4. Okuduğunuz şiirde kullanılan imgeleri bulunuz.

5. İncelediğiniz şiirde divan şiirine ait hangi özellikler görülmektedir? Açıklayınız.

Etkinlik

1. Okuduğunuz şarkıyı bir çiçekle ifade etmek isteseniz hangi çiçeği seçerdiniz? Neden?

2. Nedim’in bir şarkısında “Gülelim, oynayalım, kâm alalım dünyadan” dizesiyle ifade ettiği hayat felsefesini okuduğunuz şiiri de düşünerek değerlendiriniz. Bu düşünceye katılıyor musunuz? Anlatınız.

3. Okuduğunuz şarkı ile kasideyi içerik ve şekil açısından karşılaştırınız.

Şairin Biyografisi

Nedim (1681-1730)

Asıl adı Ahmet olan Nedim, İstanbul’da doğdu. Babası Mehmed Efendi Sultan İbrahim’in iktidarı esnasında kazaskerlik görevinde bulundu. Küçük yaşlarda medrese eğitimi alan Nedim, Arapça ve Farsça öğrendi.

Divan edebiyatı şarkı ve gazellerine hem dil hem de içerik bakımından yenilikler getirmiştir. Şiirlerinde genellikle zevki ve aşkı işleyen şair, devlet büyüklerine kasideler sundu. Aşk ve eğlence kavramlarının sık sık geçtiği gazeller yazdı. Lale Devri ile özdeşleşen bir şairdir.

Eserleri

Divan.

Şair Nedim (Temsili)

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Mâni, genellikle dört dizeden oluşan 7'li hece ölçüsüyle söylenen bir türdür.

Koşma; aşk, sevgi, ayrılık gibi konularda yazılır. Genellikle 11'li hece ölçüsü ile yazılır.

Uygulama

Mâni ve koşma yazma çalışması yapınız. Öncelikle konunuzu ve ölçünüzü tespit ediniz.

Öğrendiğiniz bilgilerden yola çıkarak defterinize veya boş bir kâğıda bir mâni ve koşma yazınız. Yazdığınız koşma ve mânileri sınıf panosu, gazete, dergi, sosyal medya vb. alanlarda sergileyiniz.

Mâni ve koşma yazarken aşağıda verilen sıralamayı göz önünde bulundurunuz.

- Konuyu tespit etme
- Ölçüyü belirleme
- Konuşma dili ile yazma
- Farklı cümle yapıları kullanma (devrik, kurallı)
- Kafiye veya redif kullanma
- Değerlendirme

Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Derleme, halk edebiyatı ürünlerini belli yöntemlerle kaynak kişilerden sözlü veya yazılı olarak kaydetme işidir. Bu kaydetme işi belli bir plan dahilinde yapılır. Derleme yapılacak kişiler kaynak kişilerdir. Kaynak kişilerle yapılacak görüşme türü ve sorular önceden hazırlanır. Notlar alınır, gerekirse teknolojik araçlarla kayıt yapılabilir.

Uygulama

Aile büyüklerinden veya başka kişilerden “mâni” derleyiniz. Derlediğiniz mânileri sınıfta okuyunuz.

Öğrenciler iki gruba ayrılır. Birinci grup halk şiiri nazım biçimlerinden (koşma, semai, varsağı, destan, türkü, mâni, ilahi, nefes vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlar ve sunar. Diğer grup divan şiiri nazım biçimlerinden (gazel, kaside, şarkı, rubai, terakibent vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlar ve sunar. Şiir dinletisi hazırlarken genel ağ üzerinden örnek dinletileri izleyiniz. Şiir dinletiniz için gerekli yazılım ve uygulamaları hazırlayınız.

Yapılan sunumlardan sonra ahenk unsurları, ses akışları ve hissettiklerinizle ilgili çıkarımlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. Yağmur yağıp saçıldı
Türlü çeçek suculdu
Yinçü kapı açıldı
Çından yıpar yugruşur

Günümüz Türkçesiyle:
Yağmur yağdı ve suları her tarafa saçıldı
Türlü türlü çiçekler açtı
Sanki bir inci muhafazası açıldı
Sandal ve misk kokuları birbirine karıştı

- a. Bu şiirin türünü belirleyiniz.
b. Bu şiirin kafiyesini ve kafiye düzenini tespit ediniz.

2. Ben yürürem yana yana
Işk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divane
Gel gör beni ışk n'eyledi

Geh eserem yeller gibi
Geh tozarım yollar gibi
Geh akaram seller gibi
Gel gör beni aşk n'eyledi

(ışk: aşk)

Yunus Emre

Bu şiiri aşağıdaki özelliklere göre değerlendirip yazınız.

a. Nazım Birimi	
b. Nazım Türü	
c. Kafiyesi	
ç. Kafiye Şeması	
d. Redif	
e. Tema	

3. Aşağıdaki boşlukları doğru şekilde doldurunuz.

- a. Türkçenin ilk sözlüğü, dil bilgisi kitabıdır.
b. Türk edebiyatında yazılmış ilk mesnevidir.
c. tasavvufî bir eser olup Ahmet Yesevi tarafından yazılmıştır.
ç. alegorik bir eserdir, dört sembolik kahramanın karşılıklı konuşmalarından oluşur.
d. Geçiş dönemi eserleri lehçesiyle yazılmıştır.
e. İslami Dönem'in ilk dil ve edebiyat ürünleri Türkçeyle yazılmıştır.

4. Aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların karşısına “D”, yanlış olanların karşısına “Y” yazınız.

a. Hoca Ahmet Yesevi'nin yazdığı şiirlere “hikmet” adı verilmiştir.	
b. İslami Dönem'in ilk eseri Kutadgu Bilig'dir.	
c. Divan-ı Hikmet, dinî-tasavvufî halk şiirinin başlangıcı sayılır.	
ç. Dîvânü Lugati't-Türk aruz vezniyle yazılmıştır.	
d. Atabetü'l Hakayık siyasetname özelliği gösterir.	

5. Aşağıdaki şiirlerin nazım türünü ve bağlı olduğu edebî dönemi şiirlerin altındaki boşluğa yazınız.

a. Bir sen ü bir ben ü bir mutrib-i pakize-eda
İznin olursa eger bir de Nedim-i şeyda
Gayrı yararı bugünlük edip ey şuh feda
Gidelim serv-i revanım yürü sa'd-abada

Nazım Türü:
Edebî Dönem:

ç. Gah eserim yeller gibi
Gah tozarım yollar gibi
Gah akarım seller gibi
Gel gör beni aşk neyledi

Nazım Türü:
Edebî Dönem:

b. Evvel sen de yücelerden uçardın
Şimdi enginlere mi indin gönül
Derya deniz dağ taş demez aşardın
Kara menzilin aldın mı gönül

Nazım Türü:
Edebî Dönem:

d. Deşt-i fenâda murg-ı hevâ durmayub döner
Tîgın Hudâ yolunda sebîl itdi cânları

Şemşîr gibi rûy-ı zemine taraf taraf
Saldın demür kuşaklı cihân pehlevânları

Aldun hezâr büt-kedeyi mescid eyledin
Nâkuus yerlerinde okutdun ezânları

c. Bahçe sana bağ bana
Değme zincir kâr etmez
Zülfün teli bağ bana

Nazım Türü:
Edebî Dönem:

Âhir çalındı kûs-ı rahîl itdin irtihâl
Evvel konağın oldu cinân bûstânları

Minnet Hudâya iki cihânda kılub saîd
Nâm-ı şerîfin eyledi hem gaazi hem şehîd

Nazım Türü:
Edebî Dönem:

6. Aşağıdakilerden hangisi mâninin özelliklerinden değildir?

- A) Genellikle yedili hece ölçüsüyle söylenirler.
- B) Nazım birimi beyittir.
- C) (aaxa) şeklinde bir kafiye örgüsüne sahiptir.
- D) Düz, cinaslı ve yedekli çeşitleri vardır.
- E) Hemen her konuda söylenirler.

7. (I) Mahalle bekçilerinin külhanlara sığınmak zorunda kaldığı soğuk bir kış gecesi, (II) Ga-lata Kulesi'ndeki yangın gözcüsü hasırlar üzerinde yatan arkadaşını elindeki (III) Frenk dürbünüyle dürtmeye başladı ve (IV) Arap İhsan'ın kadırgasının Haliç'e girdiğini sanki büyük bir sır veriyormuş gibi adamın kulağına fısıldadı. Ancak derin uykusundan uyanır gibi olan arkadaşı bu habere pek iltifat etmemişti: Bir gözü açık, diğeri yumuluydu; biriyle hâlâ rüya görürken diğeriyle kendisini uyandıran adama bakıyor; (V) uyku sersemi hâliyle hangi gözünün gerçeği gördüğüne fazla aldırmıyordu.

Bu parçada numaralandırılan tamlamalardan hangisi isim tamlaması değildir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

8. Aşağıdakilerden hangisi koşuk nazım biçiminin özellikleri arasında yer almaz?

- A) Sığır ya da şölen törenlerinde âşıklar tarafından söylenir.
- B) Genellikle 8 ve 11'li hece ölçüsüyle söylenir.
- C) Aşk, insan ve doğa sevgisi, yiğitlik konuları işlenir.
- D) Halk edebiyatındaki koşmanın ilk şeklidir.
- E) Kafiye şeması abab, cdcd şeklindedir.

9. Eski Türklerde cenaze merasimlerinin genel adı olan ve saguların söylendiği törenlere ne ad verilir?

- A) Sığır B) Şölen C) Seylan
D) Yuğ E) Maslahat

10. Aşağıda verilen nazım şekillerinden hangisinin nazım birimi diğerlerinden farklıdır?

- A) Mâni B) Murabba C) Koşma
D) Şarkı E) Mesnevi

11. Aşağıdakilerin hangisinde âşık tarzı Türk halk edebiyatı nazım şekilleri bir arada verilmiştir?

- A) Semai, ilahi, nutuk, koşma B) Mâni, ninni, nefes, varsağı
C) Koşma, destan, varsağı, semai D) Destan, varsağı, şathiye, semai
E) Türkü, destan, koşma, deme

12. I. Açsam rüzgâra yelkenimi
II. Dolaşsam ben de deniz deniz
III. Ve bir sabah vakti, kimsesiz
IV. Bir limanda bulsam kendimi
V. Sonsuzluğa yürüsem, gitsem

Yukarıda numaralanmış dizelerden hangisinde isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

13. Aşağıdaki eserlerden hangisi Geçiş Dönemi eserlerinden biri değildir?

- A) Mecalisü'n Nefais B) Atabetü'l Hakayık
C) Kutadgu Bilig D) Dîvânu Lugati't-Türk
E) Divan-ı Hikmet

14. Aşağıdakilerden hangisi kasidenin bölümlerinden biri değildir?

- A) Tegazzül B) Mersiye C) Dua
D) Fahriye E) Nesib

15. Dadaloğlu yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koçyiğitler yere serilir
Ölen ölürlü kalan sağlar bizimdir

Yukarıda verilen şiirin nazım türü nedir?

- A) Güzelleme B) Koçaklama C) Taşlama
D) Ağıt E) Mersiye

16. Gazel ve koşmanın karşılaştırılması ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Gazel, divan edebiyatına; koşma, halk edebiyatına özgü nazım biçimidir.
B) Gazelde nazım birimi beyit, koşmada dördlüktür.
C) Gazel, aruzun istenilen her kalıbıyla yazıldığı hâlde, koşma, genellikle hece ölçüsünün 11'li kalıbıyla yazılır.
D) Gazel 10-20 beyitten, koşma 7-12 dördlükten oluşur.
E) Gazellerin konusu sevgilinin güzelliği, aşk ve şarap; koşmaların ise genellikle aşk, sevgi ve doğa güzellikleridir.

17. I. *Ey fitnessi çok kavli yalan yandım elinden*
Bir naz ile bin gönlüm alan yandım elinden

II. Ahmed çeke cevriñi göre lütfunu ağyar
Ey şefkati az şuh-i cihan yandım elinden

III. *Her hâr ile sen sohbet edersin dün ü gün ben*
Derdîn ederim munis-i can yandım elinden

IV. Şol sunduğun ateş midir ey saki bana kim
Kim aldın ele cânı heman yandım elinden

V. Sen şem' gibi gayr ile mecliste gülersin
Ben akıdurum yaş ile kan yandım elinden

Yukarıda beyitleri karışık verilen gazelin son beyti aşağıdakilerden hangisi olmalıdır?

- A) I** **B) II** **C) III** **D) IV** **E) V**

18. Kalbim yine üzgün seni andım da derinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!

Bu dizeler biçim ve içerik özelliklerine göre aşağıdaki nazım biçimlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Şarkı B) Kaside C) Gazel
D) İlahi E) Nefes

19. Son zamanlarda sık sık duyduğumuz isimlerden biridir Molla Kasım (I) Daha ziyade ortalığın toz dumana döndüğü zamanlarda onu sahnede görürüz (II) Her kafadan bir ses çıktığı zamanlarda yahut gidişata gizem vermek gerektiği durumlarda ortaya çıkar (III) Onun çalışma alanı oldukça genişir (IV) Her konuyu bildiğini (V) her işten anladığını yine kendisi söyler.

Bu parçada numaralandırılmış yerlerden hangisine farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) I** **B) II** **C) III** **D) IV** **E) V**

20. Aşağıda verilen mânilerin türlerini altlarına yazınız.

a. <i>Sabahtır ezâna bak Kabrimi kazana bak Azrâ 'il'in suçu ne Defteri yazana bak</i>	b. <i>Bende lazım Su coşar bende lazım Kaş kara gözler siyah Gün olur bende lazım</i>	c. <i>İlkbahara yaz derler Şirin söze naz derler Kime derdim söylesem Bu dert sana az derler Kendin ettin kendine Yana yana gez derler</i>
---	--	---

21. Aşağıda verilen metinlerde anlatılan kavramı metnin altına yazınız.

a. *Ölen kişinin ardından yapılan yas töreninde söylenen şiiirlerdir. Bu şiiirlerde ölen kişinin kahramanlıkları, iyiliği, yaptığı işler ve ölümünden duyulan acıların dile getirilir.*

.....

b. *Dinî av törenlerinde avın bereketli olması için söylenen şiiirlerdir. Kopuz eşliğinde söylenen bu şiiirler, İslamiyet sonrasında av törenlerinde olmasa da kişilerin kahramanlıklarını ve doğa güzelliklerini ifade etmek için kullanılmıştır.*

.....

22. Aşağıdaki kutucuklarda verilen özelliklerin hangi nazım biçimiyle ilgili olduğunu belirleyerek altlarına yazınız.

a. *Divan edebiyatı nazım şeklidir. Bestelenmek için yazılmıştır. En önemli temsilcisi Nedim'dir.*

.....

b. *Binlerce beyitten oluşabilir. Her beyit kendi arasında kafiyelenir.*

.....

c. *Koşuk ve koşma nazım biçimlerine konu yönünden benzeyen divan edebiyatı nazım biçimidir.*

.....

ç. *Genellikle dört mısradan oluşan, asıl anlatılmak istenenin son iki mısrada anlatıldığı anonim türdür.*

.....

d. *Daha çok din ve devlet büyüklerini övmek için yazılır, 33-99 beyitten oluşur.*

.....

e. *Dinî konularda söylenir. Bu türle Yunus Emre özdeşleşmiştir.*

.....

4. ÜNİTE

DESTAN/EFSANE

4. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Dünya Edebiyatında Destan
- Türk Halk Edebiyatında Efsane
- İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Destanları
- İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Türk Destanları
- 1923-1980 Dönemi Türk Edebiyatında Yapma Destan

DİL BİLGİSİ

- Sıfat Tamlamaları ve Bunların Metindeki İşlevi
- İmla ve Noktalama

YAZMA

- Efsane Derleme
- Destan Konulu Yazı Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Derlenen Efsanelerin Sunumu

Uyarı!

Derleme çalışmasını önceden hazırlayınız. Çalışmanızı sözlü iletişim çalışmalarında sununuz.

1. METİN

Metne Hazırlık

1. Kahramanlık hikâyelerinin abartılı olmasının nedeni sizce nedir? Açıklayınız.
2. Avrupa Hun İmparatoru Attila hakkında bildiklerinizi paylaşınız.
3. Cafer bin Muhammed'in "*İntikam alıp da sonunda pişman olmaktansa affedip de pişman olmak daha iyidir.*" sözüne katılıyor musunuz? Anlatınız.

NİBELUNGLAR

Nibelungen destanı, Almanların en önemli destanlarından. Bu destan, Nibelung'lar Ülkesi (Nibelungenland) diye anılan ülkenin yöneticilerinin başından geçen olayları, Attila ile olan mücadelelerini anlatır. Destanın kişileri aşağıdaki gibidir:

Kriemhild (Kırmihilt): Üç Burgund Hanı kardeşin tek kız kardeşleri önce Siegfried'in (Zikfrit), sonra Etzel/Attila'nın eşi.

Siegfried (Zigfrit): Hollanda beyi, Kriemhild'in ilk eşi.

Etzel/Attila: Destanda çok dürüst, iyi yürekli, mert bir han olarak tanıtılıyor.

Gunther (Gunter): Üç Burgund hanı kardeşten yaşça en büyük ve en çok sözü geçer olanı.

Hagen: Burgund'ların en önde gelen beylerinden, Siegfried'i öldüren kişi.

Dietrich (Ditrih): Orta Çağ Almanlarının Bern dediği kentlerden Verona'yı başkent edinmiş han; ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış, Attila'nın sarayına sığınmıştır.

Hildebrand (Hildebrand): Dietrich'in yaşlanmış eğitmeni. Kriemhild'in sırf Hagen'a kını uğru-na yol açtığı olaylar sonucunda, yeğeni de aralarında olmak üzere binlerce insanın ölmesinden dolayı duyduğu hınçla Kriemhild'i öldürür.

Iring (Ayring): Attila'nın askeri. Burgund Bey'leriyle teke tek dövüşür, Hagen tarafından öldürülür.

Nibelunglar Anıtı, Avusturya

KRIEMHILD

Anlatır durur bize, eski zaman destanları
Çok mucize becermiş
nice şanlı, korkusuz yiğidi;

Mutluluklar, şöenler, gözyaşları, ağıtlar
gözü pek savaşçıların çarpışmaları
Bu türden nice işi dinleyeceksiniz şimdi.

Burgund'lar yurdunda soylu bir hanım kız büyüdü
Öylesine güzeldi ki
daha güzeli yoktu hiçbir ülkede.
Kriemhild'di adı; güzel bir kadın oldu
Uğruna çok yiğitler çatışıp can verdi,
bedenleri çürüdü.

(...)

Saraydaki görkemi, Han'ların yüce erk'ini
Hem kendilerinin hem de Atlı Bey'lerinin
büyük saygınlığını,
Ömürleri boyunca mutluluk içinde
keyfini sürdükleri şan ve gücü
Tam anlatamaz hiç kimse.

Etzel/Attila heykeli, Avusturya

Böylesine görkemli yaşantıdayken
bir düş gördü Kriemhild:
Bir şahin besliyordu; güçlü, güzel bir şahin;
Derken iki kartal pençe atıp öldürdüler şahini,
onun gözü önünde oldu bu iş.
Daha büyük yas çekemezdi içine bu dünyada.

Anlattı düşünüyü, anası Ute'ye.
İyi yürekli kızına ancak
şöyle bir yorumlama yapabildi Hatun:
“Gördüğün şahin, soylu bir er'dir;
Tanrı esirgesin, yoksa tez zamanda
işini bitirecekler onun.”

“Neden bana bir erkekten söz edersin,
pek sevgili anacığım?
Ben yaşamım boyunca
sevdalanmayacağım hiçbir yiğide.
Güzel kalacağım ölesiye dek,
Hiçbir yiğidin sevgisi uğruna
düşkünleme gelmeyecek başıma.”

Yanıtladı anası:

“Bu kadar kesin konuşma, olmaz diye.
Eğer dünyada gönül ferahlığı tadacaksan
Buna ancak er kişi sevdasıyla erişilir.
Tanrı sana lâayık bir Atlı Bey nasip ederse
yine de güzel bir kadın olursun.”

“Bırakalım bu lâfi, Hanım Anam, ne olur!
Başına gelince gördü nice kadın:
Çoğu kez sevgi, sonunda, acı ile ödül bulur;
Ben her ikisinden kaçınısam gerek,
o zaman zarar gelmez bana.”
Kriemhild kararlıydı
sevdayı aklından bile geçirmemeye.
Bu konuşmadan sonra nice hoş günler yaşadı,
Sevebileceği bir er çıkmadı karşısına.
Ama günü geldi eş oldu yiğit bir savaşçı Bey'e,
şanlı şerefli düğünle.

Anasına anlatıp yorumlattığı düşteki
şahinin ta kendisiydi bu Bey.
Sonradan, onu öldürdüler diye
Nasıl da korkunç bir öğ aldı
en yakın hısımlarından!
Er'inin tek canına karşılık
canından oldu nice ananın oğlu.

SİEGFRIED

O dem, Alçak Ülke'de (Hollanda)
şanı her yere yaygın, malı bol bir hisarda
Ren ırmağı boyundaki Santen'da
yetişmekteydi varsıl bir Han'ın oğlu;
Siegmund'du babasının adı,
Anasının de Sieglind.

Derim size,
yakışıklı olduğunca
nasıplıydı yiğitlikten de
Her çeşit ayıplı işten geri dururdu özenle.
Çok geçmeden bu gözü pek adamın namı yürüdü,
erk edindi;
Sonradan şu dünyada
daha ne büyük şana kavuştuysa,
hey gidi!

Siegfried, bir şölende Kriemhild'i görür ve ona âşık olur. Onun gönlüne girmeyi başarır. Dillere destan bir düğün yaparlar. Siegfried, Saksonlarla savaşır büyük başarılar kazanır. Halkın saygısını kazanır. Burgund beyleri arasında en önde görülür. Bir gün eşi Kriemhild, kendi yengesini herkesin önünde yapılan bir ağız dalaşında küçük düşürür. Ağabeyi Hagen bu durumu hazmedemez. Kendi eşinin öcünü almak ve Siegfried'in Burgund hanlarına üstünlüğüne son vermek isteyen Hagen, Gunther Han ile bir olur; Siegfried'in ölümüyle bitecek bir tuzak hazırlar. Hagen, Siegfried'i bir av şöleninde kaynaktan su içmekteyken arkasından mızraklayarak öldürür.

(...)

Onun öldüğünü görünce Bey'ler,
Yatırdılar bedenini altın kızılı bir kalkana,
Danıştılar kendi aralarında
Bu işi Hagen'ın yaptığını nasıl gizleriz diye.

İçlerinden birçoğu şu aklı verdi:
"Bir felâkete uğradık diyelim,
Herkes saklı tutacak gerçeği,
bir ağızdan diyecek ki
Siegfried ormanda avlanırken tek başına
Onu soymak için öldürdü
dağa çıkmış eşkiya."

Konuştı kalleş Hagen: "Ben götürürüm onu kente,
Vız gelir bana Kriemhild'in gerçeği öğrenmesi.
O da çok ağlatmış idi benim Hatun'umu,
Hiç umurumda değil, şimdi onun gözyaşı dökmesi."

(...)

Kriemhild, eşinin kardeşleri tarafından öldürülmesini hazmedemez, bu acıya dayanamaz. Burgund bölgesini terk eder. Yüreği intikam ateşiyle doludur. Attila(Etzel Han) ile tanışır. Attila'nın eşi yeni ölmüştür. Attila, eşinin acısını Kriemhild ile sarar. Evlenirler ve bir çocukları olur ama kardeşlerinin yaptığını unutamaz bir türlü.

Kriemhild başardı onun yerini doldurmayı.
Hep eli açıklık gösterdi,
Heves etti çektiği bunca acıdan sonra
bir dem de mutluluk duymaya,
Etzel Han'ın Bey'leri çok saygı gösterdiler ona,
Pek bağlandılar Hatun'a
ardından gelen günlerde.

Etzel Han'ın egemenliğine
o kadar geniş yerlerde
boyun eğilmişti ki
Onun sarayında her zaman görülebilirdi

Nam salmış Atlı Bey'lerin en iyileri
İsa dininden olsun, kâfirlerden olsun;
şimdi düğüne çağrılıp geldi bu yiğitler.

Hiç görülmüş değildi daha önce;
daha sonra da görülmedi
İsa dininden olanlarla kâfirlerin
Yan yana yaşam sürdürdüğü;
Başardı Etzel Han bunu gerçekleştirmeyi,
herkese karşı çok açtı eli.

(...)

Kriemhild'in içi intikam ateşiyle doludur. Aradan yıllar geçmiştir ama bu ateş daha da alevlenmiştir. Özellikle Hagen'i öldürmek ister. Onları Attila'nın sarayına davet ettirip bir entrika ile öldürtmek ister. Böylece intikamını alacaktır. Attila'nın bundan haberi yoktur. Attila'dan kardeşlerini sarayına davet etmesini ister. Attila bunu kabul eder, hemen ulaklarını Burdung Beylerine yollar.

Ulaklar daveti bildirdikten sonra:
Siz gidin konaklama yerlerinize.
Danışayım eşim dostuma,
Ülkenize gelecek miyim, bunu yedi gün içinde
bildireyim size."
Baş başa konuştu Gunther'le, şöyle dedi:
"Kendi kuyunu kazıyorsun;
Pek iyi biliyorsun bizim ona ettiklerimizi;
Bu nedenle onun öç tasarımı
esirgemeliyiz kendimizi.
Ben öldürdüm onun er'ini kendi elimle;
Nasıl kalkışabiliriz, atlara binip
Hun eline gitmeye?"

Yanıtladı onu soylu Han: "Öfkesi geçmiş, belli;
Sevgiyle öptü bizi, barıştı bizlerle,
Bağışladı ülkeden ayrılışı öncesinde
biz ne yapmış etmiş idiysek.
Yalnız sana karşı Hagen, hıncı hiç yok olmadı."

(...)

Yoğun tartışmalardan sonra kardeşlerinin onları barışmak için çağırdığını düşünerek yola çıkarlar ama bir sürü silahlı adamı yanlarına alırlar. Hun ülkesinde konaklayacakları misafirhaneye getirilirler. Kriemhild onlara tuzak kurmuştur. Irang denen Hun askeri Hagen'in yanına gelip senin bahadırılığını çok methettiler, çık karşıma, der. Hagen ilk başta karşılık vermek istemese de savaşmaya mecbur kalır ve Irang'ı öldürür. Bunu duyan ünlü komutan Dietrich ve askerleri misafirhaneyi kuşatır. Teslim olmalarını ister. Teslim olur

gibi yapıp Attila'nın yanına gelirler, o sıra Hagen Attila'nın küçük oğlunu bir kılıç darbesiyle öldürür. Çok şiddetli çatışmalar olur, bir sürü bahadır ölür ve sonunda Dietrich, Hagen ve Gunther'i esir alır ve Kriemhild'e getirir.

(...)

Sevinç içinde kalıp Etzel Hakan'ın eşi, Dietrich Han'a minnetle çok çok teşekkür etti, Dedi, "Sonsuza kadar Tanrı kutsasın seni! Çektiklerimden sonra pek büyük bir teselli sağlamış oldun bana. Çalışacağım bunun ödülünü vermeye tenimde can durdukça."

Konuştı Dietrich Han da, Hatun'a şöyle dedi: "Kıyma bunun canına, çok soylu Hakan eşi! Olasıdır ki sana bu Bey hizmetler eder, vaktiyle yaptığının karşılığını öder. Eli kolu bağlanmış geldi diye önüne ona kötülük etme."

Hatun buyurdu, Hagen zindana konsun diye; Yatacak idi orda, karanlığın içinde onu kimse görmeden, eli kolu bağlanmış; O sırada bağırdı Gunther Han da yerinden: "Verona'nın yiğidi hani, nerede kaldı? Büyük kötülük gördüm, onun ettiklerinden."

(...)

Dietrich, esir aldığı Hagen ve Gunther'e onlara zarar verilmeyeceği konusunda söz verir ama Kriemhild farklı düşünmektedir. Kriemhild, Hagen'den eşinden aldıkları hazineyi ve eşinin kılıcını ister. Hagen bu sorusuna gülerek cevap verir. Kriemhild, Dietrich'e verdiği sözü tutmaz, zindana gelip ağabeylerini öldürür.

Kından çekti kılıcı;
Hagen sımsıkı bağlı
savunmadan âcizdi.
Karar verdi Kriemhild, onu candan etmeye;
Kılıcı kollarıyla yukarıya kaldırıp
öyle bir indirdi ki...

"Eyvahlar olsun," dedi,
"Yiğit bahadırların en ilerde gideni
Bir kadının eliyle candan olmuş, yatıyor;
Savaşta kalkan elde çarpışıp duranların
en iyisiydi Hagen,
Her ne kadar yaman bir düşmanım idiyse de
üzüldüm öldüğüne."

(...)

Hildebrand, yeğenini ve birçok arkadaşını bu çarpışmalarda yitirmiştir. Bir intikam için bu kadar yiğidin ölmesini bir türlü kabul edemez.

Hildebrand, Kriemhild'e "Yaramayacak sana Bu becerdiğin" dedi,
"Gerçi kastetmiş idi benim dahi canıma,
Yine de alacağım, bu yiğidin öcünü."

Kriemhild'in üstüne bir gazapla saldırdı,
Kocaman kılıcını yukarıya kaldırdı,
Hatun bunu görünce avaz avaz bağırdı;
Ama o feryatları hiç işe yaramadı.

Uzanmış yatıyordu o yerde, o zamanda
ölüme yazgılılar
(...)

Hakan ile yanında Veronalı Dietrich Han
başladı ağlamaya;
Etiler feryat figan
hepsi canından olan
hısımlar, dostlar için.

Yiğit savaşçıların en önde gidenleri
yaşamıyordu artık;
Koyu yastaydı şimdi, ülkenin bütün halkı.
Felâketle bitmişti Etzel Han'ın şenliği
üç beş günde, çok çabuk;
Zaten hep hüzne döner insanlarda mutluluk.

Bildiğim yok ne oldu orda daha sonradan,
sadece söylediler, haberim oldu şundan:
İsa dininden olsun, çok tanrıclardan olsun
Atlı Bey'ler, Hanım'lar, ağlamış bir arada,
Yas tutmuşlar can veren hısımlar, dostlar için.
Bu büyük felâketin öyküsü üzerine
anlatımım bu kadar;
Diyeceklerim bitti, orda canını veren
yiğitler konusunda,
Anlatacak değilim, Hun'ların da
bu işlerden sonraki
yazgısında olanı.
Öykü burada biter;
Nibelung yiğitleri işte böyle öldüler.

A. Bilge Umar
Nibelung'lar Destanı

Metin Sözlüğü

erk: Bir işi yapabilme gücü, kudret, iktidar.

hısım: Evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler.

hisar: Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale.

kâfir: Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse.

ulak: Haberci.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Destan, milletlerin geçmişinde yaşanan önemli olaylar ve bu olaylarla ilgili kahramanların gerçek veya hayali hayatları etrafında oluşmuş uzun, didaktik, manzum hikâyelerdir. Destanlar, yazının olmadığı sözlü edebiyat döneminde ortaya çıkmıştır. Bütün dünya edebiyatlarının başlangıç eserleri destanlardır. Destanlar milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış bir kahramanın veya tarihî olayın millet zihninde ortak sembol ve ifadelerle zenginleştirilmiş uzun manzum hikâyelerdir. Batı Edebiyatında “epope” denilen bu eserler halk edebiyatı geleneği içinde “destan” adı ile anılmaktadır.

Destanlar milletlerin yaratılışını, gelişimini, hayatta kalma mücadelelerini anlatır. Her milletin millî kimlik ve nitelikleri, ortak dünya görüşü, hatıra ve beklentileri yanında kusurları ve yanlışları da destanlarına yansır. Türk destanlarında sözde durma, acizlere, mağluplara merhametli yaklaşma, yardımcı olma değerleri ve dünyaya hâkim olma tutkusu, kuvvet, binicilik ve savaşçılık düşünceleri ortak kabullerdendir.

Destanlar “doğal destanlar” ve “yapma (yapay) destanlar” olmak üzere ikiye ayrılır.

Doğal Destanlar

Milletlerin yaşamında derin izler bırakan tarihsel ya da toplumsal bir olayın sözlü gelenekte olgunlaştıktan sonra destan geleneğini bilen biri tarafından derlenmesiyle oluşan destanlara doğal destan denir. Doğal destanların söyleyeni belli değildir. Bu destanlar yazının henüz bulunmadığı ve yaygınlaşmadığı bir kültürde doğup kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarıldıktan sonra yazıya geçirilmiştir.

İslâmiyet'ten Önceki Türk Destanları

1. Yaratılış Destanı

2. Saka Destanları:

- a. Alp Er Tunga Destanı (MÖ 7. yy.)
- b. Şu Destanı (MÖ 4. yy.)

3. Hun-Oğuz Destanları

- a. Oğuz Kağan Destanı (MÖ 4. yy.)
- b. Attila Destanı

4. Kök Türk Destanları

- a. Bozkurt Destanı (MÖ 2. yy.)
- b. Ergenekon Destanı (7-8. yy.)

5. Siyenpi Destanları

6. Uygur Destanları

- a. Türeyiş Destanı (8-9. yy.)
- b. Mani Dininin Kabulü Destanı
- c. Göç Destanı (8-9. yy.)

İslâmiyet'ten Sonraki Türk Destanları

1. Kazak - Kırgız: Manas Destanı

2. Türk - Moğol: Cengiz Han Destanı

3. Tatar - Kırım: Timur ve Edige Destanları

4. Karahanlı Dönemi: Satuk Buğra Han Destanı

5. Selçuklu - Beylikler ve Osmanlı Dönemleri

- a. Seyid Battal Gazi Destanı
- b. Danişmend Gazi Destanı
- c. Köroğlu Destanı

İslâmiyet sonrası Türk destanlarından
“Manas Destanı” Anıtı, Bişkek

Dünya Edebiyatındaki Doğal Destanlar

Yunan Edebiyatı: İlyada ve Odysseia (Homeros), Yunanların Troya Savaşlarına gidişlerini ve savaşlardan dönüşlerini anlatır.

İran Edebiyatı: Şehname (Firdevsi), İran-Turan mücadelelerini, İran'ın ulusal kahramanı Rüstem'in yiğitliklerini ve Büyük İskender'in İran'ı işgalini anlatır.

Fin Edebiyatı: Kalevala, doğaya karşı savaşan Finlilerin erdemlerini, bilgeliklerini anlatır.

Hint Edebiyatı: Mahabharata, Krişna ve Arcuna'nın kahramanlıklarını; Ramayana, Ayadhyaprensi Rama'nın yaşamını anlatır.

Alman Edebiyatı: Nibelungen, 5. yüzyılın ilk yarısındaki Hun-Germen savaşlarını anlatır. Okuduğunuz bu destan Ren Nehri kıyısında, eski Worms şehri civarında geçer. Destanın en eski şekli elimize on üçüncü yüzyıldan kalma bir el yazması ile ulaşmıştır. Nibelungen destanı Orta Çağ boyunca çok popüler olduğu için, anlatıcıları destanın içine, anlatıldığı dönemin zevkine uygun motifler katmıştır. Destanın bugünkü hâli ile on ikinci yüzyıl sonlarında tamamlandığı düşünülmektedir. Destanın günümüze ulaşmış birçok versiyonu bulunmaktadır. Hepsinde konu aynı olmakla birlikte aralarında farklılıklar da vardır.

Alman edebiyatı devrinin en değerli destanında da yiğitlik olaylarının büyük bir kısmı Attila etrafında yaşanır. Attila'nın Alman millî destanlarında yüksek bir yer tutması ilk bakışta garip gibi görünür. Hun İmparatorluğu'nun Avrupa'daki etkisi ve gücü, dönemin bütün destanlarında ortaya çıkar.

İngiliz Edebiyatı: Beowulf, Yiğit Beowulf ve arkadaşlarının bir canavarla mücadelesini anlatır.

Rus Edebiyatı: İgor, 12. yüzyılda Kıpçak Türkleriyle Rusların yaptıkları savaşları anlatır.

İspanyol Edebiyatı: Le Cid, İspanyolların ulusal kahramanı Rodrigo'nun 11. yüzyılda Araplarla olan mücadelesini anlatır.

Fransız Edebiyatı: Chanson de Roland, Charlemagne Dönemi'nde Müslümanlarla yapılan savaşları anlatır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz destandaki olayı özetleyiniz.
2. Kriemhild'in gördüğü rüyayı annesi nasıl yorumlamıştır?
3. Okuduğunuz Nibelungen destanının temasını bulunuz.
4. Okuduğunuz Nibelungen destanında yüceltilen ve yerilen duygu nedir? Açıklayınız.
5. Kriemhild intikam almak için nasıl bir oyun hazırlamıştır?

6. *Hildebrand, Kriemhild'e :*

"Yaramayacak sana

Bu becerdiğin" dedi,

"Gerçi kastetmiş idi benim dahi canıma,

Yine de alacağım, bu yiğidin öcünü."

Hildebrand, eşinin intikamını alan Kriemhild'i neden öldürmüştür? Açıklayınız.

7. Okuduğunuz metindeki mübalağalı anlatımları tespit ediniz.

8. Destan metne hâkim olan anlatım biçimini belirleyiniz.

9. Okuduğunuz metinde geçen "Zaten hep hüzne döner insanlarda mutluluk." sözünü doğru buluyor musunuz? Açıklayınız.

10. Attila Han büyük bir devlet adamı olmasına rağmen destanda hep arka planda kalmıştır. Attila'nın kurgusal olarak pasif tutulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

11. Hagen ve Gunther'ın Siegfried'i tuzağa düşürerek öldürmelerine rağmen destanda "Yiğit savaşçıların önce gidenleri" olarak nitelendirilmelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

12. *Hiç görülmiş değildi daha önce;*

İsa dininden olanlarla kafirlerin iç içe yaşam sürdüğü;

Başardı Etzel han bunu gerçekleştirmeyi,

herkese karşı eli çok açtı

Bu dizelerden yola çıkarak Attila hakkında çıkarımda bulununuz.

Yazarın Biyografisi

A. Bilge Umar (1936 -)

Araştırmacı, akademisyen ve aynı zamanda hukukçudur. İzmir’de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Çeşitli üniversitelerde çalıştı. Avukatlık yaptı.

Hukuk alanında çalışmalar yaptı. Arkeolojiye ve tarihe duyduğu ilgi nedeniyle Antik Çağ ve İlk Çağ tarihi üzerine araştırmalar yaptı. Bu araştırmalarını kitaplaştırdı.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: İzmir’de Yunanların Son Günleri, Ionia, Aiolis, Lydia, Nibelunglar Destanı...

A. Bilge Umar

Dil Bilgisi

1. Aşağıda verilen cümlelerde altı çizili kelime gruplarında koyu yazılan kelimeleri inceleyiniz. Bunların kelime grubundaki işlevini söyleyiniz.

Anlatır durur bize, eski zaman destanları
Çok mucize becermiş
nice şanlı, korkusuz yiğidi;

İyi yürekli kızına ancak
şöyle bir yorumlama yapabildi Hatun:

Sonradan şu dünyada
daha ne büyük şana kavuştuysa,

Her ne kadar yaman bir düşmanım idiyse de
üzüldüm öldüğüne.”

Kocaman kılıcını yukarıya kaldırdı,

Bu büyük felâketin öyküsü üzerine

2. Aşağıda verilen cümlelerde ayraçla boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Ülkemiz keneler için hayli uygun bir coğrafi yapıya sahip() Kenelerle hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bölgelerde daha sık karşılaşılır() Kenelerin bazı türlerinin taşıdığı zararlı mikroorganizmalar() hayvanlarda herhangi bir hastalığa yol açmasa da insanlarda Kırım()Kongo kanamalı ateşi (KKKA) hastalığına neden olabilir() İsminden de anlaşıldığı gibi bu hastalık ilk defa Kırım ve Kongo()da görülmüştü() Kırım()Kongo kanamalı ateşi virüsünün neden olduğu hastalık özellikle göçmen kuşların göçleri ile diğer ülkelere yayıldı() Hastalık çoğunlukla kenenin vücuda tutunması ile bulaşır()

3. Aşağıda verilen metindeki yazım yanlışlarını bulunuz. Bulduğunuz yanlışların altını çiziniz.

Homeros, antik Yunan edebiyatının en büyük destanları İlyada ve Odysseia’nın yaratıcısı olarak kabul edilir. Yaşamına ilişkin pekaz bilgi bulunmakla birlikte, çoğu tarihçi, Homeros’un MÖ 9. ya da 8. yüzyılda yaşamış bir İyon olduğu konusunda birleşmektedir. İlyada ve Odysseia, antik çağdan bu yana batı edebiyatını da derinden etkilemiş, modern dillere sayısız çevirileri yapılmıştır. Bu yapıtların asıl değeri, kahramanlık serüvenleriyle ilgili yüceltici anlatımdan zaman zaman sıyrılarak derin insani duyguları da işliyen şiirsel dilinden gelir.

Metne Hazırlık

- Yaşadığınız bölgedeki coğrafi yerler veya insanlarla ilgili efsaneler var mıdır? Anlatınız.
- Aşağıdaki cümlelerde Türk mitolojisine ait “Hüma Kuşu-Tulpar-Tepegöz” ile ilgili açıklamalar verilmiştir. Açıklamaların hangi mitolojik varlığı karşıladığını yanlarına yazınız.

Devlet kuşu uğur, bereket sayılır. Hakkında yazılmış türküler bulunur.	
Manas destanında geçer. Yunan mitolojisindeki kanatlı at Pegasus’a benzer.	
Dede Korkut Hikâyeleri’nde geçen iri cüsseli, tek gözlü efsanevi yaratıktır.	

ŞAHMERAN VE LOKMAN HEKİM EFSANESİ

Vaktiyle binlerce yılanın yaşadığı bir mağaraya yanlışlıkla giren bir adam, yılanlar tarafından yakalanıp padişahları Şahmeran’a götürülür. Adam Şahmeran’a kendisini öldürmemesi için yalvarır. Şahmeran adama canını bağışlayacağını ancak kendisini buradan çıkaramayacağını söyler. Şahmeran, yerini bilen birini serbest bırakarak kendi hayatını tehlikeye atmak istememektedir. Şahmeran adama çok iyi davranır. Adamın bir dediği iki edilmeden bütün ihtiyaçları karşılanır. Adam günlerinin büyük bölümünü Şahmeran’la sohbet ederek geçirir.

Ne kadar rahat da olsa gerçek dünyadan uzak bir mağarada süren bu hayattan sıkılan adam bir gün yeryüzüne dönmek için Şahmeran’dan izin ister. Şahmeran adama ona güvendiğini ifade ederek yerini kimseye söylememesini tembih eder. Ancak kendisini gördüğü için vücudunun pul pul olacağını bu yüzden vücudunu kimseye göstermemesi gerektiğini de söyler. Yeryüzünde normal hayatına dönen adam, Şahmeran’ı gördüğünü hiç kimseye söylemez.

Bu arada padişahın kızı hasta olmuş, tedavisi için bütün ülke seferber edilmiştir. Kızın iyileşmesini en çok isteyenlerden biri de vezirdir. Gerçek amacı kızla evlenip oğlu olmayan padişahın yerine ülke yönetimini ele geçirmek olan vezir, bütün büyücüleri toplayarak bu hastalığa çare bulmalarını ister. Büyücülerden birisi Şahmeran’ın bulunup öldürülmesi ve vücudundan alıncak bazı parçaların kaynatılıp içirilmesi durumunda kızın iyi olacağını söyler. Şahmeran’ı bulabilmek için de vücudu pullu kişilerin aranması gerektiğini ekler.

Vezir ülkedeki herkesi zorunlu olarak hamama götürüp soydurarak Şahmeran’ı gören kişiyi bulur. Adama baskı kurar, adam yerini söylemez. Adamın ailesini esir alır. Adam Şahmeran’ı kendisinin öldüreceğini vaat ederek mağaraya gider. Şahmeran’a bütün gerçekleri anlattıktan sonra ne yapması gerektiğini sorar. Şahmeran: “Ölümümün senin elinden olacağını zaten biliyordum” diyerek kendisini öldürmesini ancak bunun gizli tutulmasını ister. Çünkü öldüğü duyulursa dünyadaki bütün yılanlar insanlardan öç almaya kalkacaklardır.

Daha sonra “Kuyruğumun suyunu kaynat ve vezire içir ki kısa zamanda ölsün. Gövdemin suyunu

“Şahmeran”, Fikret Otyam, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1984.

kaynat ve kıza içir ki iyileşsin. Kafamın suyunu kaynat ve iç ki Lokman Hekim olasın” diye ekler. Adam biraz da buruk bir şekilde bunları dinler. Şahmeran yılanlara adamın misafiri olarak gideceğini çok uzun yıllar dönmeyeceğini kendisini merak etmemelerini söyler ve birlikte yeryüzüne çıkarlar.

Adam Şahmeran’ı öldürüp dediklerini yapar. Vezir ölür. Kız iyileşir ve kendisi de Lokman Hekim olur.

Lokman Hekim ve Adana Efsaneleri der.: Refiye Şenesen

Metin Sözlüğü

Lokman Hekim : Kur’an’da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişi.

seferber: Savaşa hazırlanmış veya girmiş (askerî birlik).

Şahmeran: Başlı insan, gövdesi yılan biçiminde olduğuna inanılan efsanevi yaratık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sözlü edebiyat geleneğinin bir türü olan **efsane**; gerçek veya hayali şahıs, olay, yer hakkında gerçek olduğuna inanılarak anlatılan hikâye demektir. Efsaneler dilden dile anlatıl原因emiş, çok eski anlatılar olup ortak (anonim) halk edebiyatı ürünleridir. Efsanelerin konuları bir kişiye, bir olaya veya bir yere dayandırılır. Efsanelerde anlatılanların, bir ölçüde de olsa, inandırıcılık özelliği vardır. Efsaneler genel olarak bir veya birkaç motif içeren kısa bir anlatım türüdür.

Efsanelerde tabiatüstü aşkın, güç veya güçlerin ortaya çıktığı gizli ve esrarengiz bir âlem vardır. Bu âlemin sırlarına hiçbir zaman tam olarak erişilemez. Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve inanç unsuru mutlaka bulunur. Efsaneyle, halkın hayal gücüyle yarattığı “ideal insan tipi” nesilden nesle anlatılır.

Efsanelerle halk hikâyelerinin büyük bir benzerliği yoktur. Yalnız, zamanla bazı halk hikâyeleri efsaneleşmiştir. İçindeki manzum kısımlar unutulmuş sadece olay mensur şekilde anlatılır hâle gelmiştir.

Destanlar millî bir vasıf taşıırken efsaneler millî nitelik taşımaz. Yani aynı destana başka bir toplumda rastlanmaz ancak aynı efsaneye başka toplumda rastlanabilir. Destanlarda genelde epik yani kahramanlık unsurları ağır basarken efsanelerde durum böyle değildir. Destanlar yaşanmış tarihî olaylarla sıkı sıkıya bağlıdır. Efsaneler genel anlamda tarihle ilişki içinde değildir, genellikle o yöreye veya o bölgeye aittir. Destanlar ise milletin geneline hitap eder.

Günümüzde efsaneler şiir, müzik, resim, heykel, bale, opera, sinema, tiyatro gibi çağdaş sanatlar için zengin bir kaynak oluşturur. Efsaneler, toplumların hayatlarında insanları iyiye güzele yönlendiren, zaman zaman kıssadan hisse çıkarmak yoluyla halka yararlı mesajlar veren, geleneksel değerleri koruyan yapıcı, yönlendirici işlevleri olması nedeniyle önemli bir türdür.

Şahmeran efsanesinin Türkiye’nin değişik yörelerinde farklı anlatımları mevcuttur. Şahmeran, farklı sanat dallarında eser veren modern ve geleneksel birçok Türk sanatçı tarafından defalarca yorumlanmıştır. Bunun neticesinde çocuk edebiyatından şiire, hikâyeden sinemaya, heykele ve resim sanatına kadar geniş bir yelpazede Şahmeran’ı odağa alan eserler mevcuttur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *Şahmeran ve Lokman Hekim* adlı efsanede verilmek istenen mesaj nedir? Açıklayınız.
2. Metindeki olağanüstülükleri tespit ediniz.
3. *Şahmeran ve Lokman Hekim* adlı hikâyede hangi anlatım biçimi ön plandadır? Açıklayınız.
4. Efsanedeki kahramanla Şahmeran arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
5. Metinde olay örgüsünde eksik kalan noktalar nelerdir? Açıklayınız.
6. Metinden yola çıkarak efsane türünün özelliklerini açıklayınız.
7. Metinde anlatılan Şahmeran’la görseldeki Şahmeran arasındaki benzer ve farklı yönleri söyleyiniz.

Etkinlik

1. Siz, Şahmeran'ın yerinde olsaydınız öldürülmek istenmesine nasıl bir tepki verirdiniz? Anlatınız.

2. Şahmeran'ı ve kahramanı kurtaracak daha akılcı bir çözüm bulunabilir miydi? Tartışınız.

3. *Şahmeran bir yılan hikâyesidir. Halk kültüründe yılan uğur, saadet, sağlık, bereketin yanı sıra kötülüğün, ıstırapın etkeni, hilekârlığın aracı olarak da görülür. Yılan, kuyruğunu ağzına almış hâliyle oluşturduğu daire ve helezonik hareketiyle hayat ve hareket sembolüdür. Birbirini yutmaya çalışan iki yılan figürü ticaretin sembolüdür. Antik Yunan'da esrarlı güçleri temsil eden tıp tanrısı olan Asklepios'un asasındaki yılan sağlığın, gençliğin sembolü sayılmıştır ve bu anlamlarından dolayı günümüzde sağlık kurumlarının simgesi olarak varlığını sürdürmektedir. Asya Türklerinde, birbirine sarılmış çift yılan, saadetin sembolüdür. Seyyit Battal Uğurlu, Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi*

Okuduğunuz efsanede yılan motifi nasıl kullanılmıştır? Açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

Refiye Şenesen (1970 -)

Araştırmacı ve akademisyendir. İzmir'de doğdu. Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı bölümde akademisyen oldu.

Halk kültürü, Dede Korkut ve halk hikâyeleri üzerine araştırmalar yaptı.

Eserleri

“Lokman Hekim ve Adana Efsaneleri, Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği...”

Refiye Şenesen

Dil Bilgisi

Sıfat Tamlaması: Bir sıfatın, kendisinden sonra gelen bir isimle oluşturduğu kelime grubuna denir. Bu tamlamalarda sıfat, ismi niteler veya çeşitli yönlerden belirtir.

1. Aşağıda verilen metinlerdeki sıfat tamlamalarını bulunuz.

Vaktiyle binlerce yılanın yaşadığı bir mağaraya yanlışlıkla giren bir adam, yılanlar tarafından yakalanıp padişahları Şahmeran'a götürülür.

Adam günlerinin büyük bölümünü Şahmeran'la sohbet ederek geçirir.

Şahmeran'a bütün gerçekleri anlattıktan sonra ne yapması gerektiğini sorar.

Adam biraz da buruk bir şekilde bunları dinler.

2. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun sıfatlar getirerek anlamlı cümleler oluşturunuz.

Halk arasında “Şahmeran” ve “Şahmaran” olarak bilinen insan başlı, ü..... gövdeli bu mitolojik yaratığın adı, Farsçadan “yılanların şahı” anlamına gelen “Şah-ı mârân”dan gelir.

Şahmeran, kilim ve halı dokumalarında, değişik el işlemlerinde efsanedir.

..... gökyüzü huzur veriyordu, güneş gülüyor, bulutlar neşe saçıyordu adeta.

..... kitap insanı başka alemlere götürüyor.

İnsan için en güzel terbiye, insanın terbiyesidir.

1. Eski Türk mitolojisi hakkında bildiklerinizi anlatınız.
2. Yunan mitolojisindeki Pegasus, Türk mitolojisindeki Tulpar'a; Cyclos ise Tepegöz'e benzer. Mitolojik öğelerin sizce birbirine benzemesinin temel nedeni nedir? Tartışınız.

ALTAY YARATILIŞ DESTANI

Dünya bir deniz idi, ne gök vardı, ne bir yer,
Uçsuz bucaksız, sonsuz sular içindeydi her yer!
Tanrı Ülgen uçuyordu, yoktu bir yer konacak,
Uçuyordu, arıyordu, katı bir yer, bir bucak
Kutsal bir ilham ile, nasılsa gönlü doldu,
Kayıptan gelen bu ün, ona bir çare buldu.
Göklerden gelen bir ses, Ülgen'e buyruk verdi:
— Tut önündeki şeyi hemen yakala! dedi.
Ülgen bu emre uydu, uzattı ellerini,
İçinden tekrarladi, semanın sözlerini.

Denizden çıkan bir taş, fırladı çıktı yüze,
Hemence taşı tuttu, bindi taşın üstüne!
Artık Ülgen memnundu, rahatı bulmuş idi,
Üzerinde duracak bir yeri olmuş idi.
Göklerin emri ile, bulunca Ülgen durak,
Artık vakit gelmişti, gökleri yaratacak!
Ülgen hep düşünmüştü, ta göklere bakarak:
— Bir dünya istiyorum, bir soyla yaratayım!
Bu dünya nasıl olsun, ne boyla yaratayım!
Ülgen hep düşünmüştü, ta göklere bakarak:
— Bunun çaresi nedir, ne yolla yaratayım!
Bir Ak-Ana var idi, yaşardı su içinde,
Ülgen'e şöyle dedi, göründü su yüzünde:
— Yaratmak istiyorsan, sen de bir şeyler Ülgen,
Yaratıcı olarak, şu kutsal sözü öğren!

De ki hep, "Yaptım oldu! Başka bir şey söyleme!
Hele yaratır iken, "Yaptım olmadı! Deme!"
Ak-Ana bunu dedi, sonra kayboluverdi,
Denize dalıp gitti, bilinmez oluverdi.
Ülgen'in kulağından bu buyruk hiç çıkmadı,
İnsana bu öğüdü iletmekten bıkmadı:
— Dinleyin ey insanlar! Var'ı yok demeyiniz!
Varlığı yok deyip de yok olup gitmeyiniz!
Ülgen yere bakarak: - Yaratılsın Gök! Demiş.
Bu buyruk üzerine, üstünü Gök bezemiş!
Tanrı Ülgen durmamış, ayrıca vermiş salık,
Bu dünyanın yanına, yaratılmış üç balık.
Bu büyük balıkların, üstüne dünya konmuş,
Balıklar çok büyümüş, dünyaya destek olmuş.
Dünyanın yanlarına iki de balık konmuş,
Dünya gezer olmamış, bir yerde kalıp donmuş.
Bir başka balık ise, yere gerilmiş imiş,
Kapkaranlık kuzeye, başı çevrilmiş imiş,
Oradaki balığın başı tam kuzeydeymiş,
Tufan hemen başlamış, yönü az değişseymiş.
Onun başı her zaman tam yönde durmalıymış,
Bu yön hiç değişmeden, kuzeyde olmalıymış,
Onun başı az düşse, tufanlar başlar imiş,
Tufanda taşan sular, dünyayı kaplar imiş,
Başı zincirler ile bu yüzden bağlanmıştı,
Başın oynamaması, bu yolla sağlanmıştı,
Zincirler bağlanmışmış, ortadaki direğe,
Balık n'olur, ne olmaz, kımıldamasın diye!

Tanrı balık işini, verdi
Mandı-Şire'ye Mandı-Şire düzeltti, başı dönse ne-
reye,
Günlerden bir gün yine yer suya gömülmüştü,
Çünkü balığın başı aşağıya düşmüştü,
Dünya yaratılınca, Tanrı rahatı seçti,
Oturmak için yine, Altın-Dağ'ına geçti.
Çok büyük bir dağ idi, Altın-Dağ dedikleri,

Ayla Güneşe değer, gökteydi delikleri.
Bulunurdu Altın-Dağ, gökle yer arasında,
Ülgen de otururdu, bu dağın ta başında!
Dağın etekleriyse, dünyaya değmez idi,
Bir adam boyu kadar durur da düşmez idi,
Dünya yaratılışı altı günde olmuştu.
Yedinci günde ise, Bay-Ülgen uyumuştı,
Bir gün yattıktan sonra, Bay-Ülgen kalktı yine,
Etrafına bakındı, neler yarattım diye,
Bizimkinden başkaydı, kendine eş dünyası,
Onun değildi yalnız, Ay ile Güneş dünyası,
Dokuz ayrı dünya da fazla yaratılmıştı,
Birer cehennem ile bir de yer katılmıştı.
Dünyaların büyüğü, Han-Kurbustan-Tengere,
Bu dünyalar içinde, yok o dünyadan üzre!
Ülgen bu dünyasına, verdi yardımcı bir Han,
Bu Han'ın adı idi, Mangızın-Matmas-Burkan,
Tanrılar barınağı, Han-Kurbustan-Tengere,
Cehennemi yaparken Tanrı hiç boş durmamış,
Matman-Kara adıyla, bir de mühür atamış,
Doksan dokuz dünyanın ortancalar ortası,
Adı Ezre-Kurbustan, Tengere, Gök dünyası.
Bu dünya müdürünün kendisi de idi
Han, Belgein-Keratlu, Türün-Musıkay Burkan,
Kurulduğu yer ise, Altın-Şarka adlı yer,
Cehennemine herkes Tüpken-Kara-Tamu der.
Biri bu cehennemi idare eder baştan,
Bu da kutsal ruhlardan, bir Matman-Karakçı Han
Dünyamıza gelince, dünyalar düzeninde,
En küçük olanıdır, insan yaşar içinde, insanın
Dünya'sına derler Kara-Tengere,
İdare eder onu, kutsal büyük May-Tere.
Dünya cehennemine, toptan Kara-Taş derler,
Kerey-Han adlı biri, onu idare eder.
Sanma ki bizim dünya, dünyalar içre tektir,

Otuz üç katlı gökle, dünya çok çok yüksektir.
Yine günlerden bir gün, Tanrı Ülgen denize,
Bakarak duruyordu, şaşırtıcı birden bire,
Bir toprak parçacığı, sularda yürüyordu,
Toprağın üzerinde, bir de kil duruyordu.
Toprak üstündeki şey, dedi, nedir acaba,

İnsanoğlu bu olsun, insana olsun baba,
Görünmeye başladı, insan gibi bir şekil,
Birden insan olmuştu, toprak üstündeki kil.
İnsanda toplanmıştı, her çeşitten yeterlik,
Bu ilk insanın ise, adı olmuştu Erlik.
İnsan yaratan Tanrı, ortaldardan kayboldu,
Erlik de yola çıktı, arayıp onu buldu.
Tanrı'nın gönlü temiz, yücelerden yüceydi,
-Bir küçük kardeşim ol! diye Erlik'e dedi.
Erlik Tanrı Ülgen'in kardeşi olmuş idi,
Fakat nedense kalbi, hırs ile dolmuş idi.
Erlik yaratılınca, gezip, tozup, eğlendi,
Aradan günler geçti, birden durup söylendi:
— Ben niçin olmayayım, Tanrı'dan daha yüksek,
Tanrı neden dolayı, göklerde olsun bir tek!
Ben niçin olmayayım, hem kuvvetli hem yüce,
Bu bir kabahat midir, ben doğduysam yenice?
Daha ileri gidip gözleri hırsla doldu,
Tanrı'yı kıskanarak ezeli düşman oldu.
Güçlü Tanrı'ya baktı, kutsal gücü kıskandı,
Söylenmeğe başladı, kendi nefesine kandı:
— Ah! Keşke ben de böyle insan yaratabilsem!
— Tanrı baktı ki Erlik pek bir işe yaramaz,
Erlik'in varlığıyla bu dünyada yaşanmaz,
Yarattı Mandı-Şire, adlı bir kahramanı,
Dedi Erlik yerine korusun bu insanı.
Mandı-Şire'den başka, kemikleri kamıştan,
Yedi kişi yarattı etleri de topraktan,
Nefesiyle üfledi, tuttu kulaklarına,
Yedi insanın hemen, can geldi ruhlarına
Tuttu burunlarına bir dahacık üfledi,
Akıl verdi insana, ruha akıl ekledi.
Kutsal er Mandı-Şire, insanı koruyacak,
Onu yaşatacaktı, düşmanları kovarak.
Ama İnsanoğluna biri lazımdı ancak,
Onun idaresini, bir düzene koyacak,
Bunun için de Tanrı, May-Tere'ye verdi can,
Dedi İnsanoğlu'nun başına oluver Han!

(...)

Bahaeddin Ögel
Türk Mitolojisi I

Metin Sözlüğü

Ak-Ana: Deniz Tanrıçası.

Altın-Dağ: Kutsal, yüksek dağ.

Bay-Ülgen: Yaratıcı, Tanrı.

Erlik: Şeytan.

Han-Kurbustan-Tengere: En büyük dünya.

Kara-Tengere: İnsanların yaşadığı dünya.

salık: Olmuş veya olacak bir olay, bir olgu ile ilgili verilen.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Altay Yaratılış destanı evrenin yaratılışını, iyilik ve kötülüğün kaynaklarını anlatan bir destandır. Destan, Türkolog Verbitsky tarafından Altay Türkleri arasında derlenmiştir. Yaratılış Destanı, Türkler tarafından kabul edilmiş eski ve yeni dinlerin, özellikle de Şamanizm'in ve Budizm'in izlerini taşır. Yaratılış Destanı, Türk mitolojisi, düşüncesi ve inancı bakımından önemli izler taşır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz destandaki ahengi sağlayan unsurları tespit ediniz. Bu öğelerin destana katkısını söyleyiniz.

2. Destandan alınan aşağıdaki mısralarda kafiye ve kafiye örgüsünü tespit ediniz. Bu mısralar, kafiye örgüsü bakımından hangi divan edebiyatı türünü andırmaktadır? Söyleyiniz.

*Dünya bir deniz idi, ne gök vardı, ne bir yer,
Uçsuz bucaksız, sonsuz sular içindeydi her yer!
Tanrı Ülgen uçuyordu, yoktu bir yer konacak,
Uçuyordu, arıyordu, katı bir yer, bir bucak*

3. Okuduğunuz destandaki mitolojik unsurları tespit ediniz.
4. Erlik'in Ülgen'i kıskanmasının temelinde yatan duygu nedir? Açıklayınız.
5. May-Tere'nin yaratılmasındaki temel ihtiyaç nedir? Açıklayınız.
6. Ülgen neden insan yaratmayı seçmiştir? Açıklayınız.
7. Ülgen'in insanları korumak için birini görevlendirmek istemesinin nedeni nedir?
8. Okuduğunuz metinde tasvir edilen Bay-Ülgen'e ait özellikler nelerdir? Açıklayınız.
9. Okuduğunuz destan hangi bakış açısıyla yazılmıştır? Açıklayınız.
10. "Yaratılış Destanı"nda zaman ve mekân var mıdır? Açıklayınız.

Etkinlik

1. Okuduğunuz destandaki yaratılış tezini diğer yaratılış tez ve düşünceleri ile karşılaştırarak değerlendiriniz.
2. Yaratılış destanı ve diğer birçok destanın manzum olarak yazılmasının nedeni nedir? Tartışınız.

Yazarın Biyografisi

Bahaeddin Ögel (1924-1989)

Tarihçi ve akademisyendir. Elazığ'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini bitirdi. İstanbul'da vefat etti.

Orta Asya Türk tarih ve medeniyeti alanında yaptığı araştırmalarla ve özellikle mitoloji üzerine yazdığı eserlerle tanındı.

Eserleri

Türk Mitolojisi, Türk Devlet Anlayışı, İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, Türk Kültür Tarihine Giriş, Çingiz Han'ın Türk Müşavirleri...

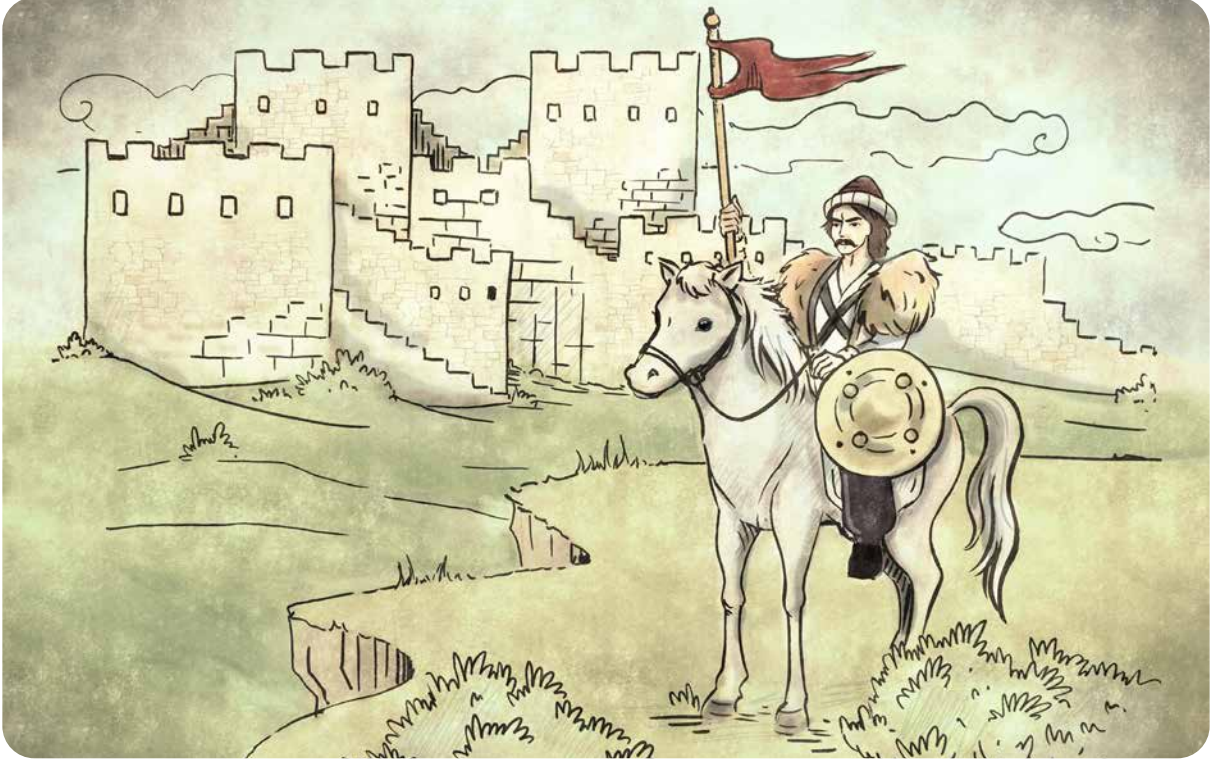
Bahaeddin Ögel

4. METİN

Metne Hazırlık

1. Bedir Savaşı ile ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.
2. Türk sinemasında canlandırılan Battal Gazi karakteri hakkında bildiklerinizi anlatınız.

BATTALNAME

“Yenik düşman askerleri Kayser’in yanına vardılar ve ona oğlunun Müslüman olduğunu naklettiler. Kayser tacını yere vurdu, feryat ve figan eyledi. Yedi gün tahta oturmadı. Hiç kimsenin yüzünü görmedi. Lokma dahi yemedi. Beyler, vezirler toplanıp Kayser’in huzuruna geldiler: “Şahımız! Ağlama ile iş bitmez, buna yürek gerek, asker toplayalım, varıp Muhammedîleri kılıçtan geçirelim.” dediler.

Kayser’i tahtına getirdiler. Tahtına geçip oturdu. Ahmer adlı gayet gürbüz bir pehlivan vardı, onu getirip yanına yüz bin er verdiler. Kayser, kendi boynundan yardım haçını çıkarıp ona verdi. Diğer yandan Kayser, büyük oğlu Şemun ve onun küçüğü Şemmas’ın emrine elli bin asker verdi. Ayrıca İlgun oğlu Mihran, Feridun ve Büyük Sercayıl adlı vezirleri de askerle beraber gönderdi. Bunlar büyük vezirlerdi. Sürdüler, geldiler ve Ahmer’le buluştular, birlikte yürüdüler. Diğer taraftan haber Emir Ömer’e yetiştii. Asker geldiğini bildirdiler. Buyurdu, bazıları şehre, bazıları da dağlara gittiler. Mansur oğlu Yahya adında Müslüman askerlerin bir casusu vardı, gelip Emir Ömer’e Kayserin oğlu Şemun, Şemmas ve Ahmer’in iki yüz bin kişiyle filan yere geldiklerini haber verdi. Malatya serverleri bu haberi işitip “Gazaya hazır olun!” diyerek tellâl çıkardılar ve üç bin piyade toplandı. On iki bin gazi, şehir önüne geldiler. Çadırlar kurdular. Yıldız nehri denilen yere vardılar. Cafer atına bindi, ileri gitti ve bir tepeye çıktı. Aşağı baktı ve büyük bir asker topluluğu gördü. Atın başını çekti, durdu, düşündü ve: “Ey Allah’ım! Bütün zorluklar senin için kolaydır. Ne olaydı da bu lâinleri bu zayıf kuluna lutf edip bana boyun eğdiriverseydin.” dedi. Bu düşüncedeyken Cûde, dört oğluyla çıkıp geldi: “Ya Cafer! Bu seferki düşman askeri öncekilere benzemez. Bu, onun yanında deryadır.

Silahlı ve hazır geldim.” dedi.

“Kâfir askerinin gözcüleri göründü!” diye haber ettiler, iki yüz bin asker dalgalandı. Atları birbirine dokundu. Cafer: “Yârenler! Bir an ferahlayın, görün ben neylerim, dedi. Atından inip atının kolanını çekti. Hamle etmek istedi. Tam bu sırada lalası Tevabil geldi: “Ciğer köşem! Biraz bekle, işte asker geldi, meşveret edelim.” dedi. Bunun arkasından Emir Ömer, on iki bin kişiyle çıkıp geldi. Cafer’i düşman askeri üzerine gitmekten alıkoydu. “Vakit dardır, yerleşecek bir yer bulalım.” dedi. Cafer’i döndürdüler. Müşavere ettiler. Abdülvahap: “Gelin şu dağ kenarına çepeçevre hendek kazalım, bir iki yerden kapı bırakalım, sonra çıkalım, savaşalım.” dedi. Bu fikri uygun buldular ve öyle yaptılar. Kayser’in oğlu Şemun bir mektup yazdı ve Bülkas adlı bir pehlivanın yanına kırk kişi katıp Emir Ömer’e gönderdi. Emir Ömer ve kalan beyler otururlarken elçinin geldiğini haber verdiler. İçeri aldılar. Bülkas mektubu sundu. Mektupta deniliyordu ki: “Rum Kayseri’nin oğluyum. Hüseyin Gazi’nin oğlunu tutunuz ve bana veriniz. Ayrıca “Muhammed”i gördüm” diyen o koca ihtiyarı da istiyorum. Yedi yıllık haraçla birlikte halifeniz boğazına kefen dolayıp gelsin ve Kayser’in karşısında diz çöksün. Bu teklifime karşı gelerseniz Kâbe kapısına kadar her şeyi yakıp yıkarım...” Bu haberi Cafer işitti, yerinden kalktı. “Var Şemun’a de ki: Bütün Rum ülkesini Müslümanlığa döndüreceğim...”

(...)

Önce Cûde Gazi meydana girdi ve er diledi. Bir kâfir karşı geldi. Cûde onu tepeledi. Birbiri ardınca yirmi kâfir yok etti. Müminler şad oldular. Şemun çok sinirlendi. İlyas oğlu Sünbat adındaki pehlivan Cûde’nin karşısına dikildi. Bir hayli cenk oldu. Bir ara Sünbat’ın kılıcı Cûde’nin kalkanından kurtuldu ve atının başına dokundu. At yıkıldı. Hemen at yetiştirdiler. Cûde’nin oğlu Süleyman hamle kıldı ve atasını kurtardı. Sünbat’ı ağır yaraladı, meydana çekilmeye mecbur etti. Müslümanlar şad oldular.

Öğle oldu, namaz kıldılar.

Bu kez Feridun Acemî adlı biri meydana girdi. Süleyman’a gürzüyle saldırdı. Kalkan, Süleyman’ın elinde parçalandı ve atından yere düştü. Süleyman’ın kardeşleri Evhad ve Musa hamle kıldılar, Süleyman’ı kurtardılar. Sait oğlu Ali hamle kıldı; Feridun, Ali’ye kılıçla vurdu. Ali kılıcıyla savdı. Kılıcını kırdı. Lâin geçmek istediğinde Ali öyle bir vurdu ki iki parça oldu. Müslümanlar “Aferin!” dediler. Daha sonra yedi kâfir tepelendi. Kâfirler tarafından figan koptu.

Bu kez Ahmer meydana girdi. Ali’ye bir gürz vurdu ve kalkanını iki parça etti. Ali, atıyla birlikte yere yıkıldı. Abdüsselâm atını meydana sürdü. Ahmer’e birkaç oyun yaptı, Ahmer kızdı, bir gürz vurdu. Abdüsselâm’ın kalkanı dağıldı. Süngüyle vurunca atından yere yıkıldı. Adamları bağrıştılar, Abdüsselâm’ı alıp meydana dışarı çıkarttılar. Ahmer o gün meydana tuttu ve kırk Müslüman yığdı mağlup etti. Kimini öldürdü, kimini de yaraladı. Yine meydana er diledi. Kimse giremedi. Ahmer bu defa Müslüman askerleri üzerine saldırdı ve bir hayli kişiyi yaraladı. Sonra dönüp meydana geldi. Kâfirler şad oldular.

Diğer taraftan müminler çok üzüldüler. Abdest alıp akşam namazını kıldılar. Sabaha kadar tevhitler, tekbirler getirdiler. Sabah olunca kâfir askerleri savaş yerine akın akın geldiler. Alay alay durup saflar bağladılar. Müminler de hendekten dışarı çıktılar ve saflar bağladılar. Abdülvahap meydana girdi ve: “Muhammed Aleyhisselâm’ı gördüm ve önünde çok gazalar eyledim. Kim ölümü istiyorsa meydana gelsin.” dedi.

Ahmer, bu serzenişi duydu ve meydana girdi. Süngüsüyle hamle kıldı. Abdülvahap bu hamleyi savuşturdu. Abdülvahap hamle kıldı. Ahmer, bir gürz darbesiyle Abdülvahap’ın kalkanını dağıttı ve gürz göğsüne isabet etti. Ağzından burnundan kan boşandı ve atından yere yığıldı. Bu defa Emir Ömer atını meydana sürdü ve Ahmer’in önünü kesti. Ahmer, emir giysileriyle bu zatı görünce seslendi: “Kimsin?” Emir Ömer: “Müminlerin serveriyim.” dedi. “Tamam, ben de seni ister dururdum.” dedi. Cenge tutuştular. Bunlar cenkтейken Abdüsselâm Cafer’in yanına geldi ve: “Ey uğursuz! Senin yüzünden bu kadar mümin yok oldu... Sen ata bindiğin vakit ne uğursuz saatmış. Neredeyse Ahmer, Emir Ömer’i öldürecek... Âlemi harap ettin, durmuş bekliyorsun...” diye kötü sözler söyledi. Cafer sabretti, hiç tınlamadı.

Ahmer, Emir Ömer'in süngüsünü ve güzünü savdı. Sıra Ahmer'e geldi, bir güz darbesiyle Emir Ömer'in kalkanını iki parçaya böldü. Güz atın başına dokundu ve at yıkıldı. Cafer'in artık sabrı kalmadı. Bulunduğu yerden yıldırım gibi bir nara attı ki duyanlar yer gök birbirine değdi sandılar.

Müslümanlardan ve kâfirlerden ne kadar insan varsa sersemlediler. Ahmer, kendini toparladı. Karşıdan kendine doğru heybetli bir kişinin geldiğini gördü. Bu kişinin bindiği atın ayakları yere değmiyormuş gibiydi. Yaklaşınca yüzünden örtüsünü kaldırdı. "Hey!... Başka adam yok mudur ki seni gönderdiler?" dedi. Cafer: "Gençliğime bakma, Kuşade'yi, Mihriyayıl'i ve Şameseb'i tepeleyen benim." dedi. Elindeki süngüyle hamle kıldı. Ahmer: "Ben de seni karşımda görmek istiyordum." dedi ve hamle kıldı. Cafer, kamçıyla çarptı ve Ahmer'in süngüsü parça parça oldu.

Ahmer, güzüyle saldırdı. Cafer, Ahmer'in güzüne karşı sırtını tuttu. Hakk Teâlâ sakladı ve bir kılına zarar gelmedi. Müminlerin tekbir sedaları yedinci kat göğe erişti. Abdülvahap bağırıp "Aleyke aynullahey pehlivan-zâde" dedi. Tevabil de "Barekallah ciğer köşem, seni Allah kötü gözden, kötü dilden saklasın. Allah'ım başına devlet külahı olsun, onun başına kasteden başlar kurusun, kötülük eden diller çürüsün." dedi. Diğer yandan Şemun ve Şemmas onu görüp hayrette kaldılar ve: "Hay Allah! Bu kimdir ki Ahmer gibi pehlivanın güzüne sırtını tuttu." dediler. Bunlara korku düştü, nefes alamaz oldular. Cafer, kükredi ve Ahmer'e: "Hazır ol! Kendi bağının korusu tatlı mı, ekşi mi sana göstereceğim." dedi. Yetiştirdi ve bir darbe vurdu, Ahmer'in kalkanı parça parça oldu. Güz başına dokundu ve yere yıkıldı. Ağzından ve burnundan kan boşaldı. Müslümanların sedası göklere çıktı. Cafer Gazi, atını durdurdu. Kâfirler başka bir at yetiştirdiler. Ahmer, ata bindi. Kendini toparladı ve Cafer'in üzerine yürüdü. Cafer'in yiğitliğine hayran oldu. Cafer'e: "Ya Cafer! Gece oldu, hele var, bu gece dinlen, ben de boş bulundum, yarın yine buluşuruz." dedi. Cafer: "Hoş ola!" dedi. İkisi de döndüler. Müminler Cafer'i coşku ile karşıladılar. Sevinçle getirdiler. Bütün müminler Cafer'e aferin dediler. Kâfir askerleri de çok üzgün bir vaziyette döndüler.

Şemun ve Şemmas Ahmer'e: "Ya Ahmer! Sen çok uğraştın. Yoksa o nerede sen nerede!" dediler.

Ahmer: "Ben, ömrümde bunun gibi yiğit görmedim." dedi.

(...)

Cafer, "Bir görelim Ahmer nereye gider" dedi. Ardınca bir iki dere tepe aştı. Bir sahraya çıkıp geldiler. Ahmer sahranın ortasındaki bir bahçenin kapısına geldi. Atından aşağı indi, içeri girdi. Atını koyuverdi. Kapıyı kapattı. "Ola ki Muhammedilerden biri gelir" dedi, gitti. Ardından Cafer de girdi. Baktı, bağın içinde merdiven dikilmiş bir köşk. Ahmer'in bağın içinde yürüdüğünü ve adam aradığını gördü. Ahmer, "Sakın, Muhammedilerden biri gizlenmiş olmaya" dedi. Yukarı çıktı. Baktı, bir taht bağlanmış, tahtın üstünde ayın on dördüne benzer güzel bir kız oturuyor. Meclis kurulmuş, yiyecekler hazır, altın gümüş şamdanlar yanıyor. Ahmer de geldi, kız karşıladı... "Niçin geciktin?" dedi. Ahmer: "Şemmas'ın yanındaydım." dedi.

Kız, işaret etti, bir sıcak kuzu büryânı getirdiler. Bir iki lokma yediler... Kız: "Seni kim zor durumda bıraktı?" dedi. Ahmer, Cafer'in erliğini ve güzelliğini anlatmaya başladı. Bu sözleri saklandığı yerden işiten Cafer: "Acaba bu yiğit Müslüman olmaz mı? diye düşündü... Cafer, hemen paldır küldür merdivenden aşağı indi ve: "Sihhat olsun." dedi.

Ahmer'in içine korku düştü. "Kimsin?" dedi. Cafer: "...Ben seni düşman sanıyordum, hâlbuki sen bana dost imişsin. ... Gel şimdi iman et, Müslüman ol ve bana arkadaş, kardeş ol. Canını cehennem ateşinden kurtar." dedi.

Ahmer: "Hey! Sen burada ne yapıyorsun?" dedi. Cafer: "Beni nerede anarlarsa ben orada hazır olurum." dedi. Ahmer: "Hele hoş geldin, şimdi seninle güreş turalım; eğer sen beni yenersen ben Müslüman olayım, eğer ben seni yenersem sen benim dinime gir." dedi. Cafer: "Hoş söz." dedi. Bunun üzerine Ahmer aşağı inip bir güzel tuman giydi ve durdu. Cafer'e: "Pehlivan sen benim kuşağımı tut, ben de senin kuşağını tutayım." dedi. Bu söze razı oldular. Ahmer üç defa zorladı, Cafer'i yenemedi, kızdı. Cafer'e bir yumruk vurmak istedi, ancak Cafer öyle bir nara attı ki Ahmer'in ve kızın akılları kaçtı. Cafer, Ahmer'i yavaşça yere indirdi...

Cafer: “Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun?” dedi.

Ahmer: “Er olan sözünden dönmez.” dedi. Cafer, Ahmer’in göğsünden kalktı. Ahmer doğruldu ve yüzünü yere koyup: “Ne yapayım ki Müslüman olayım?” dedi. Cafer, Kelime-i Şahadet’i okuttu. Ahmer iman etti, Müslüman oldu. Kız dahi birlikte Müslüman oldu. Ahmer, kıza: “Çabuk bir kadeh doldur.” dedi ve Cafer’e sundu. Cafer: “Bizim dinimizde şarap içmezler, haramdır.” dedi... Taze pişmiş kuzuyu ortaya getirdi. Yediler, şeker şerbetini içtiler.

Ahmer: “Ya Cafer! Sana bir lakap koymak istiyorum, bende hatırın kalmasın.” dedi. Cafer: “İyi olur.” dedi.

Ahmer: “Senin adın Battal olsun.” dedi. Battal: “Ben de sana bir ad koyayım.” dedi. Ahmer: “İyi olur.” dedi. Cafer: “Senin adın, Ahmet Turan olsun.” dedi. Mutlu ve şen oturdular. Battal Gazi çok şükretti. Ahmet Turan: “Ya pehlivan! Kalk şimdi yerine git. Ben de askerime varayım. Yarın bu meydana gel. Ben de geleyim. Birbirimizle cenk edelim. Beni meydana yere yık, ben de çaresiz kalayım. Bütün askerler bu durumu görsünler. Sonra da kâfir askerine karşı neler yapacağımı gör, dedi. Battal: “İyi olur.” dedi ve ikisi de askerlerinin yanına vardılar.

Sabah oldu. Her iki asker grubu karşılıklı saf bağladılar. Seyyid Battal büyük bir cesaretle meydana atını sürdü. Çağırdı: “Ahmer nerede? Gelsin!” dedi. Ahmer de Battal’ı gördü ve meydana atını sürdü, ancak Ahmer geceki gibi değildi, sözünden dönmüştü. Battal: “Ya Ahmer! Ahdinden sapmışsın!” dedi. Ahmer: “Gece söylediklerim ciddi değildi, aklım başımda değildi.” dedi. Elindeki süngüyle saldırdı. Seyyid Battal onun süngüsünü kamçısıyla karşıladı, süngü parça parça oldu. O anda Ahmer Battal’ın önünden kaçmak isterken Battal öyle bir ayak darbesi vurdu ki iki ayağı üzengilerden çıkıp tepesinin üzerine yedi adım öteye yıkıldı. İslâm askerinden bir ses yükseldi ve hepsi aferin kıldılar. Seyyid Battal tıpkı şahin gibi sıçradı, Ahmer’in göğsüne çıktı... : “Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun, yoksa ölür müsün?” dedi. Ahmer aman diledi. Seyyid Battal ayağa kalktı. Ahmer de doğruldu ve başını Battal’ın ayağına dayadı. Yüzünü kâfir askerinden yana döndürdü. Yüksek sesle ve samimiyetle dedi ki “Eşhedü Enlailahe illallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Resûlüh” diyerek kelime-i şahadet getirdi.

(...)

Battal Gazi’yi Cûde ve dört oğlu takip etti. Emir Ömer üç bin er ile hamle yaptı. Diğer dostları da cenge girdi. Bir gün ve bir gece boyunca şiddetli cenk oldu. Müslümanlar zor durumda kalınca Battal yüzünü göğe döndürerek:

“Ey Allah’ım! Bu cenge ben sebep oldum, beni mahcup etme!” dedi. Hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıktı. Toprak savruldu ve kâfir askerlerinin göz çukurları toprak ile dolarak gözleri kör oldu. Battal atını sürüp safları yararak bayrağın yanına geldi... Bayrağı indirdi. Kâfir askerleri korkup kaçmaya başladılar... Üç gün kovdular, kırdılar, sonra geldiler. Hazine ve bayrak darmadağın edildi. Battal, gazileri bir yere toplayıp Şemmas’ın çadırını Ahmet’e verdi... Yedi bin de esir alındı. Esir alınanların tümü Müslüman oldular. Seyyid Battal tümüne atlar ve giysiler bağışladı. Yeni Müslümanları Kayser’in oğlu Rabi’nin üzerine gönderdi. Ondan sonra pencik çıkardı. Geri kalanı gazilere dağıtarak kendisine bir tane bile kabul etmedi. Sonra dönüp Malatya’ya geldiler. Fetihnâme yazıp o pencik malı ile birlikte halifeye gönderdi. Ne zaman ki Cûde, Halife Hazretlerine geldi, mektubu o zaman okudular. Seyyid Battal’ın bu fethine mutlu olup sevindiler ve bu haberi Şam vilayetine bildirdiler. Yedi günden sonra halife emretti ve Cûde’ye kaftanla pahalı elbiseler verdiler.

Battal ve diğer beylere de iyi birer kaftan verildi.

Cûde Malatya’ya gelip Seyyit Battal ve Emir Ömer’in yanına vardı. Diğer beyler de hediyelerini iletti. Halife hepsine gönül alıcı davranışlarda bulundu. Bütün beylerin hatırları hoş oldu. Yemek, içmek ve eğlenmekle günlerini geçirdiler. Böylece bu hikâye de burada bitti.

Seyyit Battal Gazi
haz.: Mustafa Özçelik

Metin Sözlüğü

aleyke avnullah: Allah'ın yardımı üzerinize olsun.

aman: Bir suçun bağışlanması istendiğini anlatan bir söz.

barekallah: Allah mübarek etsin, hayırlı ve bereketli olsun anlamında bir söz.

ceng: Cenk, kahramanca mücadele, çarpışma, savaş.

fetihnâme: Bir yerin alındığını müjdelemek için hükümdarların yabancı devlet adamları, şehzadeler, valiler vb.ne yazdıkları resmî mektup.

figan: Bağırarak ağlama, inleme.

kaftan: Padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi.

kayser: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen san.

kolan: At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.

lâin: Lanetlenmiş.

lala: Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse.

meşveret: Bir konu hakkında birinin düşüncesini sorma, danışma.

Muhammedî: Müslüman.

pencik: Asker yetiştirilmek üzere, savaş tutsaklarından beşte bir oranında ayrılan acemi-oğlan adaylarına verilen ad.

server: Baş, başkan, reis, ulu.

şad: Sevimli, neşeli, mutlu.

tellâl: Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç.

tuman: Don, şalvar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Battalname, VIII. yüzyılda Emevî-Bizans savaşlarında meşhur olmuş Battal Gazi isimli bir kahramanın din için yaptığı savaşları konu edinen destan veya destani halk hikâyesidir. Olayların ağırlık merkezini Malatya Müslüman emirliğinin Bizans'la yaptığı çarpışmalar meydana getirmektedir. Destanın başarısının temelinde ise samimi inancı, hem bilek gücü hem de yürek gücüyle hareket eden Battal Gazi yatar. Eser, bu yönüyle hem o dönemler hem de sonraki zamanlar için Müslüman askerlerine büyük bir motivasyon sağlamıştır. Dahası, asırlar boyu hem askerler hem halk tarafından her evde okunarak millî dayanışmanın, yiğitlik duygularının yeşertilmesinde etkili olmuştur. Kahramanı Battal Gazi de gençliğe bir "rol model" teşkil etmiştir.

Battalname, İslami alanda ortaya çıkan ilk destandır. Battal Gazi ve diğer İslami Dönem destanlarında Hz. Muhammed Dönemi'ndeki olay ve menkıbelerden uyarlamalar bulunmaktadır. Örneğin, Battal Gazi'ye Cafer ismi, Caferi Tayyar isimli kahramanlığıyla meşhur sahabeden etkilenilerek verilmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Battalname adlı metnin tema ve konusu nedir? Açıklayınız.
2. Aşağıda verilen ana kahramanların özelliklerini yazınız.

Ahmer:.....

Battal Gazi:.....

3. Metindeki olağanüstülükler nelerdir? Açıklayınız.
4. Battal Gazi'nin bu denli güçlü ve yenilmez oluşunun sebebi nedir? Açıklayınız.
5. Ahmer'in Battal Gazi'ye saygı duymasının nedeni nedir?
6. Battal Gazi destanına etki eden İslami öğeleri tespit ediniz.
7. Okuduğunuz metindeki gazi tipinin ortaya çıkmasında o dönemde meydana gelen tarihî olayların etkisini değerlendiriniz.
8. Battal Gazi ve daha önce okuduğunuz cenknamedeki Hz. Ali arasında nasıl benzerlikler vardır? Anlatınız.

Yazarın Biyografisi

Mustafa Özçelik (1954-...)

Şair ve yazardır. Eskişehir’de doğdu. Bursa Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü, Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı.

Çeşitli dergilerde inceleme ve araştırma yazıları yazdı. Şiirleri birçok dergide yayınlandı. Çocuk edebiyatı üzerine detaylı araştırmalar yaptı.

Eserleri

Şiir: İfşa, Güle Yağmura ve Bahara Selam, Serenat.

Roman: Şehitler Tepesi.

Hikâye: Kelile ve Dimne, Papağan Hikâyeleri, Balıkçıl Kuşu ile Yengeç...

Biyografi: Yunus Emre, Samiha Ayverdi, Sunullah Gaybî.

İnceleme: Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı, Battalname.

Mustafa Özçelik

Dil Bilgisi

1. Aşağıda verilen metindeki sıfat tamlamalarını bularak altını çiziniz.

Bu kez Feridun Acemî adlı biri meydana girdi. Süleyman’a gürzüyle saldırdı. Kalkan, Süleyman’ın elinde parçalandı ve atından yere düştü. Süleyman’ın kardeşleri Evhad ve Musa hamle kıldılar, Süleyman’ı kurtardılar. Sait oğlu Ali hamle kıldı; Feridun, Ali’ye kılıçla vurdu. Ali kılıcıyla savdı. Kılıcını kırdı. Lâin geçmek istediğinde Ali öyle bir vurdu ki... Müslümanlar “Aferin!” dediler. Daha sonra yedi kâfir tepelendi. Kâfirler tarafından figan koptu.

2. Aşağıdaki metinde ayrıçla boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Servili medresesini bilir misiniz() Şimdi orası fakir talebe yurdudur() Eskiden de fakir talebeler barınağı idi() Eskiden()

()Eskiden() ne demektir Allah aşkınıza() Ve eskiyi bırakmak() eskiden kurtulmak mümkün müdür() Bunun bir yolu varsa bana da öğretiverin() sevaptır() Dün() bunca yıl sonra() oraya gittiğim zaman() üstümdeki elbiseleri satsalar medreseye bir ay içinde giren paranın tümünden fazla ederdi() Ayrıca para çantamda yüzlerce lira vardı() Yüzlerce lira para çantamda() binlercesi bankadaki hesabımda() bir o kadarı da malımda mülkümdede()

Fakat bunların hepsi sizin olsun da siz bana Rahmi’yi unutturun() şu mağarada geçen yıllarımı unutturun() bana insanlığı verin() Bunu yapabiliyor musunuz() elinizden gelir mi bu()

Tarık Buğra, Hikâyeler

3. Aşağıdaki metinde noktalama ve yazım yanlışlarını bulunuz.

Keloğlan, henüz yedi yaşında iken, ekmeğini elinin emeğiyle kazanmağa başladı. Hamallık, kahveci yamaklığı, aşçı çıraklığı, ayak satıcılığı gibi bir çok işlere girdi. Eline pek az para geçebiliyordu. Oniki yaşına kadar türlü sıkıntılar içinde yaşadı. Bu yaşa girince, kendi nefesine güvenen tam bir erkek oldu. Artık büyük işlere girmek, şan kazanmak, büyük bir adam olmak istiyordu. Keloğlan, arasına şiir söylemeğe de yeltenir, yanık koşmalardüzerdi.

Ziya Gökalp, Altın Işık

5. METİN

Metne Hazırlık

1. Gaziantep, Kahramanmaraş bölgesinde Ökkeş ismi neden yaygındır? Anlatınız.
2. Sütçü İmam hakkında bildiklerinizi anlatınız.

MARAŞ'IN VE ÖKKEŞ'İN DESTANI

Bir Komogenim ben, dik başlı ve mağrur
Bin kez başkaldırdım Doğu Roma'ya
Sonra Türkmen oldum
Afşar boyundan
Moğol önünden kaçtım
Kaçtım Maraş'a düştüm

*"Yüzüğüm mühür benim
Çektiğim kahr benim
Eloğlunun yüzünden
Yediğim zehir benim."*

Maraşlı Ökkeş'in destanını bir ben söylerim
Adamın su gibi akanıdır Maraşlı
Biberde, çeltikte, pamukta elleri

Sim işler, oyma yapar, edik diker gibidir
Sinsin oynar, halay çeker, diz kırar gibidir.

Kuşanıp ava giderken
Bataktan alırken turacı
Giyinip çarşıya varırken
Kara şalvar ak işlik
Gözleri ışığı ve geceyi paylaşırır
Kaşları onuru ve sevdayı
Adamın su gibi akanıdır Maraşlı.

(...)

31 EKİM 1919

Uyuyan çocuklar uyandı
Uyandı Ahır Dağları içindeki su uyandı
Fransız uyandı, Ermeni uyandı
Çakmakçı Said uyandı, uyandı

(...)

Dövdüler hükümet önünde nöbetçiyi
Kara suratlarının ortasında
Ak dişleriyle
Cezayirli askerler

Ve üçer beşer Fransız erleri
Cakayla sokaklarda gezdiler
Çarşıda Yağ küleklerine
Pekmez küleklerine
Alışkanlıkla
Kapak ve çember yapmaya koyuldular
Göksunlu, Elbistanlı külekçiler
Oysa, bir teki bile satılmadı
Yün heybeler ve beyaz çuvallar dokundu
-alışkanlıkla
Oysa
Bir teki bile satılmadı
Maraş sabırlı ve sessiz bekledi
Uzunoluk Caddesi'nde gün akşama döndü
İndirdi çarşılar kepenklerini
Şen ezgiler, mutlu kahkahalarla
Açılan Ermeni evlerine karşı
Bir top kara kumaş oldu
Dürüldü kendi üstüne
Türk mahalleleri

Kara yaz içinde dönüyordu işinden
Nasıroğlu Mehemmet
Şeyhadil'de Ermeniler çevirdi
Suçu yokken vurup öldürdüler
Kana, çamura bulandı
Elindekiler
Maraş ilk şehidini verdi.
Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan kadınlar
Al yanaklarını peçelerine saklamıştılar
Ürkek, hızlı adımlarla geçerken meydanı
Korktuklarına uğradılar
Ansızın bir gâvur sürüsü
-Burası Fransız kenti
Açın, açmalısınız yüzlerinizi
Diyerek
Peçelerine el attı
Tepindi çılgınlık, kahkahalarla
(...)

“Doğru yoluna git!” dedi Maraşlı
“Doğru yoluna git, yoksa...” dedi
Çakmakçı Said
El attılar silahlarına
Akşam iki yaralı çıkardı dereden
İngiliz devriyeleri
Biri Çakmakçı Said
Sütçü İmam ufacık dükkânında
Duydu kadınların haykırışını
Said’in vurulduğunu gördü
Yumuşak adamdır
Sütçü İmam karıncaya basmaz düşünde
Ama koymaz hayın düşman
Sataşır bacısına, kardaşını vurur

Gün şimdi öfkenin günüdür
Karadağ tabancasının günüdür
Kapar silahını Maraş şahanı
Said’i vurana boşaltır
Bu halk şahanını ele mi verir
Konuk alır bağ evleri
Konuk alır yüce dağlar
Cancık Mağarası, Bertiz Yaylası
Çeteler, savaşçılar
Kış, boran olsun isterse
Yüreğin yangını elverir
Hey Tanrım, der
Sütçü İmam
Göster Kurtuluş’u, canımı al
Kaçar, kovalanır, yine kaçar
Çok iş görür Karadağ tabancası
Yaşar Kurtuluş’u
Ölümü Cumhuriyetin duyurulduğu gündür.
(...)

Sütçü İmam (Temsili)

12 ŞUBAT 1920

Maraş’ın Kurtuluş günü
Nasıl ilktir
Kurtuluş Savaşımız
Nasıl örnektir ezilen uluslara
Maraş ilk destandır
Kurtuluş Savaşı’nda
ilk gazidir.
Onunçün bizim ilk yazdığımız destan
Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı’dır
Maraş kurtuldu
Duruldu Ökkeş’in kabaran yüreği
Açlığını, yorgunluğunu duydu
Soğuğu, uykusuzluğu duydu
Bir gün bir gece uyudu
Sonra kalktı davul zurna
Halaya durdu.
Köye döndüğünde Ökkeş
Söz sözü açtığında
Anlattı yaşadıklarını
Ve ekledi:
-Asıl sonrasını dinleyin kardaşlar
Kapılacak nemler vardır
işler vardır bellenecek
Bir kez yenilmeye gider mi düşman
Döner gelir, yine gelir, yıllar sonra gelir
Dostluk suları yürütülür aramızdan
Kıya görmüslere yardım
Yıkılan yerleri onarma
Ve bütün benzerleri gibi dünyada
Dost elini uzatınca
Başını alırlar.
Vermedi elini Maraşlı
Eksik olsun dedi senin dostluğun
İkinci geldiğinde
Al yardımını başına çal.
Durun burasında kardaşlar
Kapılacak nemler vardır
Yollar vardır bellenecek
Maraşlı, elini vermemesiyle
Silahını bırakmadı
Yetiştirdi komşuların yardımına
Antep, Huruniye (Haruniye), Osmaniye, Adana
Savaşa yeter demedi.
“Ya istiklâl, ya ölüm!”
Bütündedir gerçek kurtuluş çünkü
Ancak kurtulduğunda bütün vatan
Bıraktık silahımızı.”

Gülten Akın
Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı

Metin Sözlüğü

edik: Köylü çizmesi, patik, çocuk ayakkabısı.

işlik: Gömlek.

Karadağ tabancası: Özel yapım bir tabanca.

kıya: Adam öldürme suçu, cinayet.

Komogen: Komagene krallığından olan kişi.

külek: Bal, yağ, yoğurt vb. şeyler koymaya yarar tahta kova.

sinsin: Geceleyin, ateş çevresinde, genç erkeklerin davul, zurna eşliğinde oynadıkları bir oyun.

şahan: Şahin.

turaç: Sülüngillerden uzunluğu 34 santimetre olan, soyu azalmış bir kuş türü.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Yapma Destanlar

Bir şairin toplumu etkileyen herhangi bir olayı doğal destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır. Bu destanlar belirli bir yazar tarafından eski örneklerle uygun olarak ve okunmak üzere kaleme alınmıştır.

Batı Edebiyatı

Latin Edebiyatı: Aeneis (Vergilius)

İngiliz Edebiyatı: Kaybolmuş Cennet (J. Milton)

İtalyan Edebiyatı: Kurtarılmış Kudüs (T. Tasso), İlahi Komedi (Dante), Çılgın Orlando (Ariosto)

Türk Edebiyatı

Kuvay-ı Milliye Destanı (Nazım Hikmet)

Üç Şehitler Destanı-Çakır'ın Destanı-19 Mayıs Destanı (Fazıl Hüsni Dağlarca)

Çanakkale Şehitlerine (Mehmet Akif Ersoy)

Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (Gülten Akın)

Atatürk Kurtuluş Savaşında (Cahit Külebi)

Yapma destan, bir eski destan anlayışına bağlı olarak şiir ya da nesir tarzında bir halkın belleğinde geniş yer tutan konuların yazar veya şair tarafından işlenmesidir. Doğal destanlardan farkı anonim olmamasıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Şiirde ahengi sağlayan unsurlara (kafiye, redif, aliterasyon) örnekler yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. “Adamın su gibi akanıdır Maraşlı” mısrası ile anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
3. Okuduğunuz şiirde halk işgalden nasıl etkilenmiştir? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz şiire göre Sütçü İmam nasıl birisidir? Neden direniş göstermiştir?
5. Okuduğunuz şiirin destan olarak adlandırılmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
6. Okuduğunuz şiirde “Ya istiklâl, ya ölüm!” sözünün gerçekleşmesi neye bağlanmıştır? Açıklayınız.
7. Okuduğunuz şiirdeki ana düşünceyi bulunuz.
8. Şiirde anlatılan olayların gerçeklikle olan ilgisini değerlendiriniz.
9. “Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı”nı doğal destan örnekleriyle karşılaştırdığınızda bulduğunuz benzerlik ve farklılıkları yazınız.

Etkinlik

1. Gülten Akın, şiirlerinde büyük ölçüde folklor öğelerinden yararlandı. Şiir üzerine yazılmasını bir araya getiren “Şiiri Düzde Kuşatmak” (1983) adlı kitabında, halk kaynağına inme isteğini “Halkta var olan öz ve biçimi yükseltmek, şiiri yükseltirken halkın yaşamının ve yaşam biçimlerinin yükselmesine yardımcı olmak” sözleriyle açıklar.

Bu şiirdeki folklorik (halk bilimi, yaşayışı, edebiyatı) öğeleri tespit ediniz.

2. Kurtuluş Savaşı’nda kahramanca mücadele etmiş olan ve aşağıda verilen kişileri mücadele ettikleri bölge ile doğru şekilde eşleştiriniz.

Hasan Tahsin

Şahin Bey

Demirci Mehmet Efe

Şerife Bacı

Halide Onbaşı

Manisa

Kastamonu

İstanbul

Gaziantep

İzmir

Şairin Biyografisi

Gülten Akın (1933-2015)

Şair ve yazardır. 23 Ocak 1933 Yozgat doğumludur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Çeşitli illerde öğretmenlik ve avukatlık yaptı.

II. Yeni şiir anlayışına uzun süre bağlı kalmıştır. Kapalı bir anlatımı vardır. Eserlerinde bireysel farklılıkları konu etmiştir. II. Yeni şiir anlayışını terk ettikten sonra oldukça açık ve sade bir anlatım kullanmıştır.

Eserleri

Şiir: Rüzgâr Saati, Kestim Kara Saçlarımı, Sığda, Kırmızı Karanfil, Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı, Ağıtlar ve Türküler, Seyran Destanı...

Diğer Eserleri: Halk Dilinden Bir Top Gül, Şiiri Düzde Kuşatmak, 42 Gün, Şiir Üzerine Notlar...

Gülten Akın

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki parçada isim ve sıfat tamlamalarını bularak ilgili kutucuğa yazınız.

Maraş'ın Kurtuluş günü
Nasıl ilktir
Kurtuluş Savaşımız
Nasıl örnektir ezilen uluslara
Maraş ilk destandır
Kurtuluş Savaşı'nda
ilk gazidir.
Onunçün bizim ilk yazdığımız destan
Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'dır
Maraş kurtuldu
Duruldu Ökkeş'in kabaran yüreği
Açlığını, yorgunluğunu duydu
Soğuğu, uykusuzluğu duydu
Bir gün bir gece uyudu
Sonra kalktı davul zurna
Halaya durdu.
Köye döndüğünde Ökkeş
Söz sözü açtığında
Anlattı yaşadıklarını

İsim Tamlaması
Sıfat Tamlaması

2. Aşağıda verilen cümlelerdeki yazım ve noktalama yanlışlarını bularak düzeltiniz.

• 4 kasım 2015 tarihinde aramızdan ayrılan ve 1950'li yıllardan sonra şiir yazmaya başlayan Gülten Akın 1940 sonrası Türk Edebiyatının önemli şairlerindendir.

• Gülten Akına göre şiir bir baş kaldırı ve dönüştürme aracıdır.

• Dünya'yı yeniden kuran düzenleyen bir türdür.

• Şiirin ana malzemesi hayattır dünyadır ve şiir hayattan aldığı malzemelerle tekrar yeni bir hayat, yeni bir düzen kurar.

• Onun şiirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan bu kavramdan hareketle ata erkil toplum yapısında kadının varlığını içine düştüğü çıkmazları engellenmişliklerini sıkıştırılmışlığını anlatır.

EFANE DERLEME**Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma**

Halk edebiyatı ile ilgili araştırma ve çalışmalarda, araştırmacının araştırma yapacağı bireyin, grubun ya da topluluğun yaşadığı yere giderek yaptığı çalışmaya “alan araştırması” denir. Alan araştırmasının farklı yöntemleri vardır. Efsane derlemek için alan araştırma yöntemlerinden görüşme (mülakat) yöntemi kullanabilirsiniz. Mülakat yönteminde aşağıdaki ilkelere dikkat ederek derlemenizi yapabilirsiniz.

- Görüşme yapılan kaynak kişinin yaşı, öğrenim durumu, memleketi, mesleği, verdiği bilgileri nasıl ve kimden öğrendiği, görüşme tarihi, yeri ve görüşmeyi yapan kişi mutlaka kaydedilmelidir.
- Derleme yapılan yerde mümkünse uzunca bir süre kalınmalı, kısa ve resmi görüşmelerden kaçınılmalıdır. Kaynak kişilerin iş durumları düşünülmeli; tarla, bahçe veya devlet memuriyeti gibi günlük işlerinden ve mesaisinden alıkonularak görüşme yapılmamalıdır.
- Aynı konuda bir kişiyle görüşmekle yetinilmemeli, kaynak kişi sayısı mümkün olduğu kadar artırılmalıdır.
- Görüşme sırasında alınan cevaplar ya doğrudan yazılmalı veya teyp, telefon, ses kayıt cihazlarıyla kayda alınıp daha sonra yazıya geçirilmelidir. Cihaz kullanmadan önce kaynak kişiden izin alınmalı, cihazın kaynak kişide yaratacağı çekingenlik giderilmelidir. Kaynak kişinin, bilgisine müracaat edilen bir konumda olduğu hiçbir zaman unutulmamalı ve kendisine gereken saygı gösterilmelidir.

Uygulama

a. Çevrenizdeki varlıklar, mekânlar, tarihî olaylar, tabiat olayları ve inanışlarla ilgili efsaneleri sözlü kültür kaynaklarından derleyip yazıya geçirin ve bu derlemelerinizi sınıfta okuyunuz. Aşağıda örnek bir derleme çizelgesi verilmiştir. Derlemenizi yazarken bu çizelgeyi kullanabilirsiniz. Edindiğiniz bilgiler ışığında derleyeceğiniz efsaneyi sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb. üzerinde yayınlayınız. Metnin ahlaki ve hukuki sorumluluğunun size ait olduğunu unutmayınız.

EFANE DERLEME

Efsanenin adı :
 Derleme tarihi :
 Kaynak kişi veya kişiler :
 Derleme yöntemi :

Derlenen Metin

.....

b. Yaşanan önemli olaylar toplumun hafızasında büyük bir yer oluşturduğu gibi yazarları da etkiler. Yazar, toplumun bir bireyidir ve toplumdan beslenir. Elbette toplumun yaşadıkları, yazarın eserlerine kaynaklık edecektir. Örneğin Bozkurt Destanı'ndan etkilenilerek H. Nihal Atsız tarafından yazılan *Bozkurtların Ölümü* adlı eser gibi Cengiz Aytmatov da çağdaş bir yorumla *Gün Olur Asra Bedel* adlı romanında Manas Destanı'ndan faydalanmıştır.

Son dönemde milletimizin başından geçen, yıllarca anlatılacak ve tarih kitaplarında yer bulacak olaylardan biri de 15 Temmuz destanıdır. 15 Temmuz 2016 günü terörist bir yapı, devleti ele geçirebilmek için darbe girişiminde bulundu. Ülkemizi karanlığa gömmek isteyen güçlere karşı milletimiz destani bir duruşla mücadele etti. Bu mücadele ve dik duruş sayesinde ülkemiz çok büyük belalardan ve sıkıntılardan kurtuldu. Bu mücadele esnasında birçok vatandaşımız şehit düştü, binlercesi yaralandı. Büyük bir millet olduğunu gösteren halkımız, dünyaya unutulmaz bir demokrasi dersi verdi.

Bu bilgilerden yola çıkarak “15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri” konusunda tercih ettiğiniz türde bir yazı yazınız. Yazınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sözlü İletişim

Bir sunum yaparken doğru tonlama yapmak, gereksiz tekrarlardan kaçınmak gerekir. Sunumunuza yaparken beden dilini etkili kullanmaya çalışınız. Sunumunuza etkili bir başlangıç yapınız. Sunum sırasında teknolojik ürünlerden yararlanabilirsiniz. Süreyi verimli kullanınız ve sunumunuzu etkili bir şekilde sonlandırınız.

Uygulama

Derlediğiniz efsaneyi konuşma kurallarını dikkate alarak sununuz. Sunumları aşağıdaki ilkeleri dikkate alarak dinleyiniz.

Sunumla ilgili notlar alınız. Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız. Anlatılanların tutarlılığını sorgulayınız. Dinlediğiniz konuşmada konu akışını takip ediniz. Konuşmacıyla göz teması kurmaya ve konuşmacının sözünü kesmemeye özen gösteriniz. Sorularınızı konuşmanın sonunda sorunuz.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. Taş kesilme motifi, Türk efsaneleri arasında son derece yaygın bir motiftir. Bu motifi taşıyan bir efsane şöyledir: “Erzurum’un, Karayazı İlçesinin Kızmusa köyünde vaktiyle bir adam yaşarmış. Bu adam veliymiş fakat kızı kendisinin sözünü dinlemezmiş. Aynı köyden Musa adında bir genç varmış. Musa bu kızı seviyormuş. Kızla gizli gizli buluşurlarmış. Gençler bir gün aralarında anlaşır ve kaçarlar. Kızın babası kaçtıklarını anlayınca peşlerinden gitmemiş. Köylüler gelip, “Müsaade et, biz gidelim Musa’yı yakalayıp kızını getirelim demişler. Kızın babası müsaade etmemiş. “Siz gelin oturun onlar kaçamaz.” demiş. Sabah olunca köylüler, köyün dışında iki kişi görürler; yanlarına yaklaşıncı delikanlıyla kızı taşlaşmış olarak görmüşler. O günden sonra bu köyün adı “Kız-Musa” olarak kalmış. Hâlâ köyün girişinde bu taşlaşmış iki insan şeklini görmek mümkündür.

Özkul Çobanoğlu
Halk Edebiyatına Giriş-I

Bu efsaneyle verilmek istenen düşünce nedir?

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıda verilen destan adlarını boş yerlere doğru şekilde yerleştiriniz.

Kalevala

Nibelungen

İlyada

Şehname

Gılgamış

- a. Germen-Hun ilişkilerini konu edinen bir destandır.
- b. Homeros tarafından yazıya geçirilmiş bir destandır.
- c. Sümerlere ait olan bu destan, tarihte bilinen ilk destandır.
- ç. Fin halkının mücadelelerini anlatan bir destandır.
- d. Fars kültürüne ait olan bu destanda ünlü Türk Hükümdarı Alp Er

Tunga’dan bahsedilir.

3. Yapma destanlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Kimin tarafından söylendiği bellidir.
- B) Yakın tarihimizin önemli olayları konu edilir.
- C) Halktan derleme yapılarak yazılır.
- D) Toplumun zihniyetini yansıtır.
- E) Manzum olarak ifade edilir.

4. Aşağıdakilerden hangisi Türk destanlarının özelliklerinden biri değildir?

- A) Kahramanları seçkin kişilerdir.
- B) Türk edebiyatının ilk örnek metinleridir.
- C) Halkı derinden etkileyen olayları konu edinir.
- D) Millî değil, evrensel özellikler ağır basmaktadır.
- E) Olaylarda ve kişilerde olağanüstü nitelikler vardır.

5. I. Hayali ögelerden bütünüyle uzaktır.
II. Edebiyatımızın ve kültürümüzün ilk kaynaklarıdır.
III. Ulusal dilde ve ulusal nazım ölçüsüyle söylenmiştir.
IV. Milleti etkileyen sosyal olaylar anlatılır.
V. Olayların ne zaman ve nerede geçtiği tam olarak bilinmektedir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangilerinde destanla ilgili bir bilgi yanlış vardır?

- A) I ve V B) IV ve V C) II ve V
D) III ve IV E) II ve IV

6. Aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların karşısına “D”, yanlış olanların karşısına “Y” yazınız.

a. İslami Dönem’in ilk Türk Destanı Battalname’dir.	
b. Battalname sadece manzum olarak yazılmıştır.	
c. Alper Tunga’dan bahseden İran destanı Ramayana’dır.	
ç. Mehmet Akif’in Çanakkale Savaşları için kaleme aldığı “Çanakkale Şehitlerine” adlı şiir, yapma bir destandır.	
d. Destanlar bir milletin millî kimliği ile alakalıdır.	

7. Aşağıdaki tabloya Türk destanlarının adını doğru şekilde yazınız.

İslamiyet’ten Önceki Türk Destanları	
a. Saka Destanları	
b. Hun - Oğuz Destanları	
c. Göktürk Destanları	
ç. Uygur Destanları	
İslamiyet Etkisindeki Türk Destanları	
d. Karahanlı Dönemi	
e. Kazak-Kırgız	
f. Türk-Moğol	
g. Tatar-Kırım	

8. Aşağıda verilen destanların türünü belirleyiniz.

Köyün yetimiydi, ölmüştü babası Çanakkale’de,
Kale gibi tutardı omuzlarında başını.
Yeşil gözlerinde bir siyahlık parlardı eskiden beri
İt gibi çabalarla bakmak için ninesine.
İnce bacakları altında kocaman ayakları vardı
Sarıydı, kuruydu bozkırda bir çalı kadar,
On üçüneydi ama göstermiyordu yaşını.

Bir zaman sonra top sesleri duyuldu uzaklardan
Al al oldu dağların moru.
Eli silah tutanlar gitmişti cephelere bir bir,
Kadınlar, çocuklar, dedeler toplandı cami avlusuna
Sordu cümlesi birbirine ne yapak?
Ansızın düşman askeri görüldü çayıda,
Geldi çatı köye gavurun zoru.

Devresi gün bir haber ulaştı evlere, samanlıklara
Alanda ismi yazılacakmış herkesin.
Ossaat bir yangın sardı Mustafa Kemal’ in oğlunu,
Kimi Kadir diyecek, kimi Mıstık, kimi Özdemir,
Ankara’ dan gelen rüzgârlar önünde
Ankara’ ya uçan

a) Türü:

ve küçük Manas’ ı sınıdılar.
Yarkent’ ten gelen YEDİ ELÇİ
ad toyu yemeği(ni) yiyip överek “Manas
obur çıkacak” deyip gitti(ler)
Çin’ den gelen KIRK ELÇİ

(ad toyu yemeğini) bolca yiyip,
“Manas Çinlileri kıracak” deyip gitti(ler).
Nogay’ dan gelen ON ELÇİ
oturup (toy) eti yediler
(ve) “Manas korkunç olacak!” deyip gittiler.

Bu Baybiçe Çıyırıcı
Manas’ ı alaca beşiğe beledi
Manas’ ı Hızır korudu.
Manas uçurum kenarında kundaklandı.
Kâfir ile Müslüman arasında,

Manas’ ın haberi duyuldu.
Manas kükredi (ve daha)
Beşikte yatarken konuştu:
“Ak sakal ateke Yakup Han,
Müslüman yolunu açacağım...”

b) Türü:

9. Aşağıdaki parçada ayrıla boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Tanrı Dağları()ndan, Moğolistan çöllerinden Anadolu()ya dallı budaklı uzanan ağaç() Türklü-
ğün maneviyat ağacıdır() Bu maneviyat ağacının kökleri Orhun Nehri()nin kıyılarında, Altay Dağları()
nda() gövdesi Orta Asya bozkırlarında() Kafkaslarda; filizlenen dalları ise Anadolu()dadır () Ama kök
olmayınca gövde() gövde olmayınca dallar() dallar olmayınca da filizler olmaz() Büyük ırmakların()
küçük ormanların ve çayların sesini() nefesini kendinde yaşatıp yarınlara ümit sahillerine taşıması gibi
ozanların () âşıkların sazlarında doğudan batıya yol alan destanlar() masallar() türküler() maniler de
dünü bugüne taşımışlardır()

**10. (I) Toros dağlarının etekleri ta Akdeniz’ den başlar. (II) Kıyıları döven ak köpüklerden sonra
doruklara doğru yavaş yavaş yükselir (III) Akdeniz’ in üstünde daima, top top ak bulutlar salınır. (IV)
Kıyılar dümdüz, cıllanmış gibi düz killi topraklardır. (V) Killi toprak et gibidir.**

Bu parçada numaralandırılmış cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması kullanılmamıştır?

A) I

B) II

C) III

D) IV

E) V

11. Aşağıda doğal ve yapma destanlarla ilgili özellikler verilmiştir. Bu bilgileri inceleyiniz, hangi destanın bu nitelikleri sağladığını tabloda işaretleyiniz.

Özellik	Doğal Destan	Yapma Destan
a. Belli bir süreç içinde oluşmuştur. Ağızdan ağıza yayılmış, en sonunda derlenmiştir.		
b. Kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir.		
c. Bilinen bir yazarın destana neden olabilecek bir olay karşısındaki izlenimleri sonucunda ortaya çıkardığı destandır.		
ç. Bu tür destanlar ağızdan ağıza yayıldığından farklı versiyonları olabilmektedir.		
d. Yakın ve bilinen tarihteki olayların destansı anlatımıdır.		

12. Aşağıdakilerden hangisi İslami Dönem Türk destanlarından biri değildir?

- A) Ergenekon
- B) Saltukname
- C) Battal Gazi
- D) Danişmendname
- E) Manas

13. Aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların karşısına “D”, yanlış olanların karşısına “Y” yazınız.

a. Destan ve efsanelerde genellikle birinci kişi ağızdan anlatım yapılır.	
b. Destanlar manzum veya mensur olarak yazılabilmektedir.	
c. Efsane ve destanlar din, tarih ve mitoloji ile iç içedir.	
ç. Destanlarda olağanüstü öğeler ön plandayken efsanelere gerçeklik hâkimdir.	
d. Destanların ve efsanelerin genellikle kim tarafından yazıldığı bellidir.	

14. (I) Gök tüylü ve gök yeleli bu büyük erkek kurt bir kaç gün sonra durdu. (II) Oğuz Kağan da askeri ile durdu. (III) Burada İtil Müren adında bir deniz vardı. (IV) Bu İtil Müren'in kenarında bir kara dağın önünde savaş başladı. (V) Okla, kargı ile ve kılıçla vuruştular.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde sıfat tamlaması kullanılmamıştır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) II ve V
- E) IV ve V

15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması kullanılmamıştır?

- A) Biz ki İstanbul şehriyiz, Seferberliği görmüşüz
- B) Dört çocuk babasıydı Abdullah Çavuş. Doymadı dünyasına Abdülkadir.
- C) Erzurum'da on dört gün sürdü Kongre: orda, mazlum milletlerden bahsedildi
- D) Kocaman bir ambarları vardı, Kerim içinde oynardı.
- E) Elleri büyük ve esmer. Ela gözlüler, kara gözlüler, mavi gözlüler

5. ÜNİTE

ROMAN

5. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Dünya Edebiyatında Roman
- Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatında Roman
- Servetifünun Dönemi Türk Edebiyatında Roman
- Millî Edebiyat Dönemi'nde Roman

DİL BİLGİSİ

- Cümle Çeşitleri ve Bunların Metindeki İşlevi
- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Roman Sonunu Değiştirme
- Romandaki Olay Örgüsünü Hikâye Formunda Yazma
- Romanın Bir Kesitini Diyalog Hâlinde Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Sinemaya Uyarlanmış Bir Romanı İzleme ve Yorumlama

Uyarı!

Sözlü iletişim etkinliğinden önce izlenecek filmi tespit edip gösterim için hazırlanınız.

1. METİN

Metne Hazırlık

Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Siz, cırcır böceği hakkında neler düşünmektесiniz?

CIRCIR BÖCEĞİ İLE KARINCA

Cırcır böceği çaldı saz,
Bütün yaz.
Derken kış da geldi, çattı,
Seninkinde şafak attı.
Baktı ki yok hiç yiyecek
Ne bir sinek, ne bir böcek,
Kalktı karıncaya gitti;
Yandı, yakıldı, ah etti.
Üç beş buğdaydan ne çıkar,
Gelecek mevsime kadar,
Bir kaç tane borç istedi.

“İnayet buyurun, dedi,
Yemin billâh ederim,
Eylüle kalmaz öderim.”
İşin kötüsü, karınca
Borca hiç alışmamıştı;
Bu ricacıya çıkıştı:
— “Ne yaptınız yaz boyunca?”
— “Ne mi yaptım? Saz çaldım, saz!”
— “Ya, öyle mi? Demek ki siz”
Yazı sazla geçirdiniz;
Şimdi de oynayın biraz.”

La Fontaine
La Fontaine’in Masalları
çev.: Orhan Veli Kanık

OBLOMOV

İlya İliç Oblomov, zengin bir Rus aristokratın oğludur. Ailesinden kalan mirasla geçinmektedir. Oldukça tembel, uyuşuk biridir. Oblomov, yerinden hareket etmez. Tüm gününü evde ve kırdan dinlenerek geçirir. Hizmetli Zahar, onun isteklerine yetişmekte zorlanır.

İlya İlyiç Oblomov, bir sabah Gorohovaya Caddesi'nde bütün bir kasaba halkı kadar kiracısı olan büyük evlerin birinde yatağına uzanmıştı. Otuz iki, otuz üç yaşlarında bir adamdı bu. Orta boylu, düzgün yapılı, hoş görünüşlü idi; fakat yüzünde, düşünce gayretinin, açık seçik hiçbir kaygının belirtisi yoktu. Düşünce bu çehrede serseri bir kuş gibi dolaşıyor, gözlerinden şöyle bir gelip geçiyor, yarı açık dudaklarında biraz duraklıyor, alınının kıvrımlarında saklanıyor, sonra iyice silinip gidiyordu. O zaman bütün çehreyi kayıtsızlığın tek renkli ışığı kaplıyordu. Sonra bu kayıtsızlık bütün vücuduna geçiyor, hırkasının kıvrımlarına kadar yayılıyordu. Zaman zaman gözleri sıkıntıya, yorgunluğa benzer bir şeyle bulanıyordu; ama yalnız çehresinin değil, bütün varlığının hâkim ve devamlı ifadesi olan rehaveti ne yorgunluk ne de sıkıntı bir an olsun bozabiliyordu.

(...)

Uzanmak İlya İlyiç için ne hastalarda ya da uykusu gelmiş insanlarda olduğu gibi bir zaruret, ne yorgun bir kimsedeki gibi geçici bir ihtiyaç, ne de uyuşuk bir insandaki gibi bir zevkti; bu onun tabii hali idi. Evde olduğu zamanlar -evde olmadığı zaman da yok gibiydi- hep uzanırdı; hem de hep aynı odada. Kendisini ilk defa içinde gördüğümüz bu oda onun hem yatak hem çalışma hem de konuk odası idi. Üç odası daha vardı. Ama onları yalnız sabahları, hizmetçi çalışma odasını temizlerken -ki bu da her gün olmazdı- şöyle bir görürdü. Bu odalarda eşyalar örtülü, perdeler inikti.

“Oblomov” aldı tiyatro oyunundan bir sahne

(...)

Sabahleyin yataktan kalkıp, kahvaltı edip divanına uzanınca başını ellerine alır, gücünü kuvvetini esirgmeden düşünceye dalar. Sonunda kafası bu sıkı çalışmadan yorulur ve rahat bir vicdanla kendi kendine “Eh, bugün insanlık için yeterince çalıştım.” derdi. O zaman Oblomov biraz dinlenmeye karar verir, çalışma yatışını değiştirerek daha rahat, hülyalara daha elverişli bir yatışla uzanırdı. Ciddi işleri bir yana bırakarak içine kapanmak, kendi yarattığı bir hayal dünyasında yaşamak Oblomov’un en büyük zevki idi.

Zahar, Oblomov’un hizmetçisidir. Algısı düşük biridir. Oblomov’un tembelliğinden bıksa da ona karşı saygı duymaktadır.

(...)

— Zahar, Zahar!

Zahar efendisinin odasına gelirken mırıldanıyordu:

— Ah, yarabbi! Ne işkencedir bu! Tanrı canımı alsa da kurtulsam...

Zahar, bir eliyle kapının tokmağını tutuyor, kızdığını anlatmak için de efendisine o kadar yan bakıyordu ki onu ancak göz ucuyla görebiliyordu... İlya İlyiç sertçe:

— Çabuk mendilimi getir. Kendiliğinden düşünebilirdin bunu. Görmüyor musun burnumu? dedi.

Zahar bu emir ve sitem karşısında ne memnuniyetsizlik, ne de şaşkınlık gösterdi, herhalde bunları pek olağan buluyordu.

— Peki ama ben ne bileyim mendilinizin nerede olduğunu? diyerek odanın içinde dolaşüyor ve üzerlerinde hiçbir şey olmadığı açıkça görülen sandalyeleri birer birer yokluyordu. Mendili salonda aramaya giderken kapıdan:

— Her şeyinizi kaybediyorsunuz, dedi.

— Nereye gidiyorsun? Burada ara. Üç gündür salona gitmedim. Haydi çabuk ol.

(...)

Ştoltz, Alman bir öğretmendir. Disiplinli, çalışkan bilge bir kişiliktir. Oblomov'u bulunduğu olumsuz durumdan kurtarmak için onu kitap okumaya teşvik eder. Aile kurmasına yardımcı olmaya çalışır ama Oblomov rahatını hiçbir şeye değiştirmek istememektedir.

Oblomov'un içinde olup bitenlerden kimselerin haberi yoktu. Eşi dostu sanıyordu ki onun bütün derdi yemek içmekten ve uyumaktan ibaret. Ne bilsinler? Herkes onu akıllı uslu bir insan diye tanıyordu. Oblomov'un içinden geçenleri bir Ştoltz bilirdi. Yalnız o İlya İlyiç'in yeteneklerinin, coşkun ruhundaki atışların farkındaydı; fakat Ştoltz Petersburg'da pek fazla durmazdı.

(...)

Oblomov'un anası babası, istemeye istemeye sevgili yavrularını okutmaya karar vermişlerdi. Tabii ağlayıp sızlamalar, bağırıp çağırmalar oldu. Ama İlya İlyiç sonunda Ştoltz'un eline düştü. Ştoltz, Almanların çoğu gibi düzenli, iş sever ve sert bir adamdı. Oblomovka Verhliyovo'dan ancak elli fersah uzakta olmasaydı İlyuşa bu Alman'dan birçok şey öğrenebilirdi; ama Oblomovka'nın çekiciliği, gelenekleri, yaşayış tarzı, vaktiyle Oblomovların çiftliği olan Verhliyovo'ya kadar uzanıyordu. Orada Ştoltz'un evinden başka her şeye aynı ezeli tembellik, saflık, sessizlik ve durgunluk işlemişti. Çocuğun yüreği ve kafası, kitap okumaya başlamazdan önce o hayatın etkisiyle yoğrulmuştu. Kim bilir, çocuk ruhu ne kadar erken gelişmeye başlıyor? Kim bilir bir çocuğun kafasında ilk düşünceler, ilk kavrayışlar ne zaman doğuyor?

(...)

— Değil mi? Nesi eksik? Düşün bir kere. Bir tek solgun, üzgün çehre görmeyeceksin; hiçbir derdin olmayacak, ne Danıştay davaları, ne borsa, ne şirket, ne rapor, ne bakan, ne rütbe, ne terfi... Bütün konuşmalar candan olacak. Evden taşınma derdin olmayacak... Yalnız bu nelere değmez! Bir de buna hayat değil diyorsun.

— Değil, kardeşim, değil.

— Nedir, öyleyse?

Ştoltz bir düşündü, bu hayata bir isim aradı:

— Bu... bir çeşit Oblomovluktur, dedi.

İlya İlyiç bu garip kelimeyi heceleyerek:

— Ob-lo-mov-luk... Ob-lo-mov-luk, dedi ve Ştoltz'a acayip bir bakışla dik dik baktı, ürkek bir sesle sordu:

— Peki, sence en güzel hayat nedir? Niçin Oblomovluk olmasın? Sanki herkes bu benim hayalimdeki hayat için uğraşmıyor mu? Sizin bütün koşmalarınız, tutkularınız, ticaretleriniz siyasetleriniz hep sonunda rahat etmek için, kaybolmuş bir cenneti bulmak için değil mi?

— Senin hayallerindeki Oblomovka...

— Herkes rahatı ve sükûnu arar.

— Hayır, herkes değil, sen de on yıl önce bambaşka şeyler arıyordun.

— Ne arıyordum sanki?

— Düşün, hatırlamaya çalış. Kitapların, çevirilerin nerede?

— Zahar kaldırdı; bir köşede kalmış olacak.

— Bir köşede! Düşüncelerin de o köşede kalmış. “Var gücümüzle çalışmalıyız, çünkü Rusya’nın bitmez tükenmez kaynaklarını işletmek için kollara ve kafalara ihtiyaç var; daha mutlu bir dinlenme için çalışmak; dinlenmek de bir çeşit yaşamak, daha sanatkârca, daha güzel yaşamak, şairlerin, sanatkârların hayatını yaşamak olmalı.” Bunlar senin sözlerindi. Bütün bu fikirleri de Zahar mı köşeye attı? Hatırlıyor musun, kitapları okuduktan sonra kendi ülkeni daha iyi tanımak ve sevmek için yabancı ülkelere gitmek istiyordun. “Hayat, düşünmek ve çalışmaktır,” diyordun. “Şöhret aramadan, durmadan çalışmak ve işini yaptığını görerek ölmek.” Hangi köşede unuttun bunları, söylesene?

(...)

Oblomov, hayatı boyunca tembellikten ve rahatından ödün vermedi. Ne bireysel ne de toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeden ölür.

Oblomov, ölüm döşeginde

Beş yıl geçti. Dünyada ve Viborg Mahallesi’nde birçok değişiklik oldu. Bayan Pşenitsin’in evinin önündeki boş sokağın öbür tarafına yazlık evler yapılmıştı. Bunlar arasında, hükümet konağına benzer büyük bir bina bizim rahatlık ve gamsızlık yuvasının pencerelerine bir zamanlar sevinçle dolan güneşe engel oluyordu. Küçük ev büsbütün küçülüp bir kulübe hâline gelmişti. Yıkanmamış, tıraş olmamış bir adam gibi bitkin, perişan görünüyordu... Evin içinde de her şey ne kadar değişmişti! Orada başka bir kadın oturuyor, başka çocuklar oynuyordu.

(...)

Oblomov’a ne olmuştu? Neredeydi? Oblomov’un vücudu, en yakın kilisenin sakin avlusunda, fundalar arasındaki mütevazı bir taşın altında dinleniyordu. Dost bir elin diktiği leylaklar, mezarını sarmıştı, sessiz havasında bir pelin kokusu yükseliyordu. Uykusuna huzur meleği kanatlarını germiş gibiydi.

(...)

İki bay, bir öğle vakti Viborg Mahallesi’nin bir sokağında yürüyorlardı; arkalarından bir araba yavaş yavaş geliyordu. Bunlardan biri Şoltz, öteki de bir yazar dostu, iri yarı, durgun hâlli bir adamdı; dalgın, uykulu gözleri vardı. Bir kiliseye geldiler, ibadet bitmiş, herkes sokağa çıkıyordu. İlk çıkanlar dilencilerdi. ...

İhtiyar döndü, şapkasını çıkarıp onlara doğru yürüdü:

— Beyefendiler, dedi; otuz savaşta yara almış ihtiyar bir askere yardım edin.

— Şoltz şaşkına dönerek bağırdı:

— Zahar! Sen misin?

Zahar birden durdu, eliyle gözlerini güneşten koruyarak Şoltz’a dikkatle baktı:

— Affedersiniz! Beyefendi hazretleri, sizi tanıyamadım... Gözlerim artık görmüyor ki.

— Şoltz’u unuttun mu? Efendinin dostu?

— Tanrım! Andrey İvanoviç, siz misiniz? Sahiden kör olmuşum! Ah sevgili efendim...

(...)

— İşitiyorum, Andrey İvanoviç, sevgili efendim, fakat... Ah... Onu mezarında bırakıp gitmek istemiyorum. Sevgili efendim, İlya İlyiç'i... Bugün yine onun için dua ettim! Tanrı gani gani rahmet eylesin. Böyle bir insanı Tanrı nasıl başımızdan eksik etti! Bizim saadetimiz ona bağılıydı. Yüz yıl yaşayacak adamdı... Ah! Ah! Bugün mezarına gittim, bu taraflara her geldikçe giderim, oturur ağlarım... Bazen orada kendimi unuttur kalırım, buralarda ses seda olmaz; birden sesini duyar gibi olurum: Zahar! Zahar! Bir ürperme alır beni. Böyle bir efendi bir daha bulunmaz. Ah, sizi ne kadar severdi... Tanrı rahmet etsin, cennetinden ayırmasın.

— Bize gel de Andreyuşa'yı gör. Söylerim, sana yemek yedirirler, elbise verirler. Şu parayı da al.

— Gelirim, gelirim; Andrey İlyiç'i görmem lazım. Kim bilir ne kadar büyümüşür! Ah yarabbi, iyi oldu da sizi gördüm. Gelirim. Sevgili Andrey İvanoviç, Tanrı size uzun ömürler versin. Şoltz'la dostu arabaya binip uzaklaştılar.

Şoltz sordu:

— Nasıl, bu dilencinin hikâyesini dinledin mi?

— Bahsettiği İlya İlyiç kim?

— Oblomov; sana ondan çok bahsetmişim.

— Evet, hatırladım; senin bir dostun, bir okul arkadaşın. Ne oldu?

— Öldü, hayatı yok yere harcandı, gitti.

Şoltz içini çekip biraz daldıktan sonra:

— Zekâca kimseden aşağı değildi, dedi. Tertemiz, billur gibi bir ruhu vardı. Asil heyecanları olan bir insandı. Ama hiçbir şey yapmadı.

— Niçin? Ne yüzden?

— Ne yüzden mi?... Oblomovluk!

— Oblomovluk mu? O da ne demek?

— Biraz zihnimi, anılarımı toparlayayım da anlatayım; sen de yazarsın; belki birisinin işine yarar. Şoltz dostuna işte bu okuduğumuz hikâyeyi anlattı.

İvan Gonçarov, Oblomov
Çeviri: Sabahattin Eyüboğlu - Erol Güney

Metin Sözlüğü

çehre: Yüz, surat.

funda: Süpürge otu.

hülya: Rüya, düş.

mütevazı: Alçak gönüllü.

sükûn: Durgunluk, dinginlik.

tabii: Alışılmış olan, olağan, normal.

zaruret: Mecburiyet, zorunluluk.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Roman, Avrupa'da sözlü edebiyattaki destan türünün geçirdiği değişimin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Romanın ortaya çıkmasına söylenceler, destanlar, kahramanlık öyküleri ve masallar kaynaklık etmiştir.

Bugünkü romanı hatırlatan ilk eser, Miguel de Cervantes'in (Migel de Sörvantes) 17. yüzyılda yazdığı Don Kişot'tur. Bu eser roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir. 18. yüzyılda İngiltere'de Daniel Defoe'nun (Danyel Döfo) "Robenson Cruze (Robinson Kruzo)", Jonathan Swift'in (Canıtın Svift) "Guliver'in Gezileri" adlı eserleri bu türün ilk örneklerindendir.

Bu türün yetkin örnekleri ise 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Roman, bir tür olarak karakteristik özelliklerini romantizm ve realizm akımları sayesinde 19. yüzyılda kazanmıştır. Stendhal (Stendhal), Balzac (Balzac), Flaubert (Flaubert), Turgenyev (Törjenyev), Dostoyevski, Tolstoy, Gonçarov, Zola, Henry James (Henri Ceyms) ve Proust (Prust) yüzyılın önemli romancıları olarak öne çıkmıştır.

Realizm, 19. yüzyılın gözde akımlarından biridir. Bilimsel alandaki gelişmeler, yazarların olaylara ve durumlara daha nesnel ve gerçekçi yaklaşımlarına neden olmuştur. Realist yazarlar tarafsız bir tutum sergilemişlerdir. Gerçekler anlatılırken kişilerin psikolojileri, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerinin tanıtımı, içinde bulundukları ortam ayrıntılarıyla verilir. Realist anlatımlarda ayrıntılı betimlemeler dikkat çeker.

19. yüzyılın önemli yazarlarından İvan Gonçarov'un Oblomov adlı romanından kesitler okudunuz. İvan Gonçarov romanlarında Rusya'da sanayileşmenin ortaya çıkardığı yeni yaşam biçimleri ve soylular sınıfının gelenekleri arasındaki çelişkileri yansıtmıştır. Oblomov, tembellikle bütünleşen bir kavramdır. Bu tembellik hem bireysel hem de soylu sınıfın tembelliğini ifade eder. Oblomov, bir şeyler yapmak ister, bir şeye teşvik edilir ama o rahatının kaçacağını düşünerek harekete geçmekten çekinir.

Romana adını veren Oblomov; iyi niyetli, cömert ama etkisiz ve kararsız bir soyludur. Hareket etmek onun için bir ızdıraptır. Yataktan çıkmak için bile saatlerce düşünür.

Romanın genelinde hemen hemen bir olay yoktur. Yazar, romanında bir mesaj vermek istemez. Oblomov'un ve zamanın Rusya'sının betimlemesini yapar. Bu betimlemeler oldukça ayrıntılıdır. Oblomov, realist bir bakış açısıyla yazılmış bir romandır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinde yazar, Oblomov'un tembelliğini nasıl tasvir etmiştir? Anlatınız.
2. Okuduğunuz metinde Oblomov'un yapmak istediği ve yapamadığı hayalleri nelerdir?
3. Oblomovluk kavramı parçada nasıl yorumlanmıştır? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz metinde ayrıntılı betimlemeler yapılmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
5. Romandan hareketle Rus halkının sosyal yaşamıyla ilgili neler öğreniyoruz?

6. Beş yıl geçti. Dünyada ve Viborg Mahallesi'nde birçok değişiklik oldu. Bayan Pşenitsin'in evinin önündeki boş sokağın öbür tarafına yazlık evler yapılmıştı. Bunlar arasında, hükümet konağına benzer büyük bir bina bizim rahatlık ve gamsızlık yuvasının pencerelerine bir zamanlar sevinçle dolan güneşe engel oluyordu. Küçük ev büsbütün küçülüp bir kulübe hâline gelmişti. Yıkanmamış, tıraş olmamış bir adam gibi bitkin, perişan görünüyordu... Evin içinde de her şey ne kadar değişmişti! Orada başka bir kadın oturuyor, başka çocuklar oynuyordu.

Yukarıda, okuduğunuz metinden alınmış bir bölüm bulunmaktadır. Bu metinde hangi anlatım biçimleri kullanılmıştır?

7. Okuduğunuz metinde tam bir olayın olmamasının metnin anlatımına etkisini değerlendiriniz.
8. Temel çatışmadan hareketle metnin tema ve konusunu belirleyiniz.
9. Metinde anlatıcının ve bakış açısının işlevini belirleyiniz. Seçilen bakış açısının metnin dil ve anlatımını nasıl etkilediğini belirtiniz.
10. *Bu kitapta önemli olan Oblomov değil, Oblomovluktur. N. A. Dobrolyubov*
Okuduğunuz metinle ilgili yapılan bu eleştiriye katılıyor musunuz? Anlatınız.

Etkinlik

1. Aşağıda tembellikle ilgili verilen atasözlerini tamamlayınız.
- a. Tembele iş buyur,
- b. Tembele, kapıyı ört, dediler; dedi.
2. Okuduğunuz “Oblomov” romanı realizm akımı etkisinde yazılmıştır. Buna göre romanın aşağdaki özellikleri sağlayıp sağlamadığını tespit ediniz.

a) Olağanüstü kişilere ve olaylara yer verilmemiştir.	
b) Yazar, eserde kişiliğini gizlemiştir.	
c) Betimlemeler ölçölü ve abartıdan uzak verilmiştir.	
) Olaylar neden-sonuç ilişkisiyle verilmiştir.	
d) Sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.	
e) Hayatın tüm kötölükleri, çirkinlikleri açıkça sergilenmiştir.	

Yazarın Biyografisi

İvan Gonçarov (1812 - 1891)

Gonçarov, Rusya’da doğmuştur. Babası zengin bir tahıl tüccarıdır. 30 yıl boyunca devlet memurluğu yapmıştır. Bu sıralarda yaptığı çeviriler, yazdığı şiir ve kısa öykülerle edebiyat çevrelerinde yer almaya başlamıştır. En ünlü romanı olan Oblomov’un aynı isimli karakteri, “Oblomovluk” kavramının doğmasına da yol açmıştır. Bu kavram aşırı tembelliğin bir ifadesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

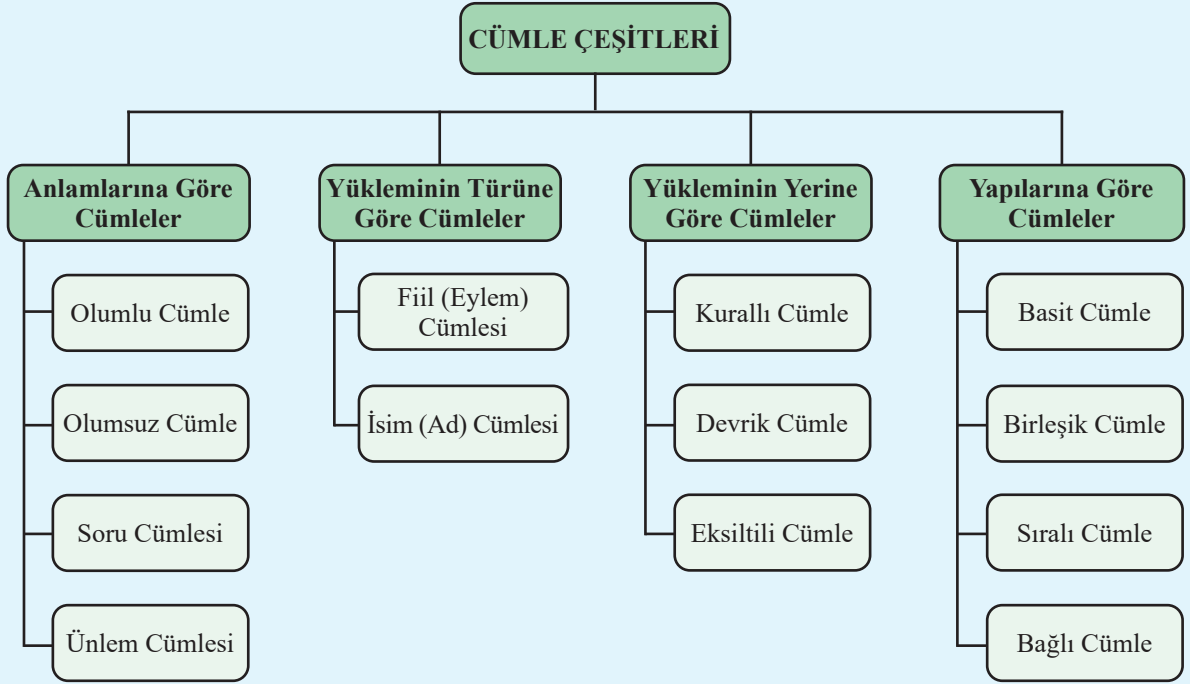
Realist gözlem ve geniş betimlemeleri ile döneminin resmini çizmiştir. Karakter yaratmadaki ustalığıyla Rus edebiyatının önemli yazarları arasına girmiştir.

Eserleri

Olağan Bir Öykü, Oblomov, Uçurum.

İvan Gonçarov

1. Aşağıdaki cümlelerin yüklemine bularak yüklemin türünü belirleyiniz.

- Dünyada ve Viborg Mahallesi'nde birçok değişiklik oldu.
- İlk çıkanlar dilencilerdi.
- Zahar, efendisinin odasına gelirken mırıldanıyordu.
- Ciddi işleri bir yana bırakarak içine kapanmak, kendi yarattığı bir hayal dünyasında yaşamak Oblomov'un en büyük zevki idi.
- Otuz iki, otuz üç yaşlarında bir adamdı bu.

2. Aşağıdaki cümleleri yüklemine göre isim cümlesi olacak şekilde tamamlayınız.

- Adalet, insan topluluğunun
- Ayakta ölmek, diz üstü yaşamaktan
- Bir kişiye yapılmış haksızlık, bütün topluma yöneltilmiş
- Cennet anaların
- En verimli yağmur
- Hiçbir miras doğruluk kadar
- İnsanın kendini fethetmesi
- Sevdigi bir işi bulan insan

3. Aşağıdaki parçada ayraçla boş bırakılan yere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Beyoğlu()na çıkan dik yamacıyla caddelerin en büyüğü Yeni Çarşı() buradaki kavşakta son bulur() burası tepeye kurulmuş bir Hristiyan mahallesidir() Adı geçen caddenin her iki yanında() asmadan çardakların altında() yanyana kapılarıyla birbirini izleyen Türk kahvehanelerin önü tıksık tıksık küçük tabure ve masalarla doludur() Bütün gün boyunca gemilere() rıhtıma() gümrüğe() yolcuların bavullarını()kasaları ve büyük balyalarını indirip çıkarmaktan canları çıkmış yüzlerce hama() buralara şöyle bir nefes almak için gelir() Akşamın dinlenme sevinciyle birbiri ardınca gelen bu geniş omuzlu, yorgunluk nedir bilmez insanlar() İstanbul()da henüz bilinmeyen kamyon ve yük arabalarının yerini tutar()

2. METİN

Metne Hazırlık

1. Başınızdand geçen önemli bir olayı veya macerayı (sergüzeşti) anlatınız.
2. Kölelikle ve esaretle ilgili düşüncelerinizi anlatınız.

SERGÜZEŞT

Dilber, Kafkasya'dan getirilmiş ve İstanbul'da esir olarak satılmış bir kızdır. Eski Harput Mal Müdürlüğü'nden azledilmiş Mustafa Efendi adında birine kırk liraya satılır. Taş yürekli bir kadın olan evin hanımı ile Arap cariye Taravet, Dilber'i çok hırpalarlar ve Dilber'e gücünün üstünde iş yaptırırlar. Dilber, bir gün bu evdeki zorlu hayata dayanamayıp kaçarsa da yakalanıp yine eski sahiplerine teslim edilir.

Rusya kumpanyasının Batum'dan gelen bir vapuru Tophane'nin önüne yanaştığı zaman denizin üzerinde sabırsızlıkla bekleyen birkaç kişi sandallardan vapurun içine atılmışlardı. Bunlardan birisi uzun boylu, geniş omuzlu, seyrek siyah bıyıklı, etekleri ayaklarına kadar uzun, beli gayet dar bir Çerkez paltosu giymiş; yanında kendi kavminin kalpağı elinde bir gümüşlü kırbacı olan Çerkez'e:

— Safa geldiniz cariyeler nerede?...

— İşte burada...

— Kaç dane?

Çerkez: — (Esirlerin perisini göstererek) Şu mai gözlere bak. Bir paşa buna bir hazine verir.

(...)

Dilber, Musta Efendi adında birine satılır. Yeni evinde Dilber hiç mutlu değildir. Evdeki işkencelere dayanamayarak en sonunda kaçır.

Zavallı esir! Bir tavr-ı alicenabane ile hanımın verdiği elbiseyi üstünden çıkararak yavaş yavaş dolabı açtı. Dolabın tozlar içinde bir köşesine atılmış Çerkez paltosuyla kalpağını çıkardı. Giyindiği zaman ikide bir de yatağında uyuyan tali-i siyahına bir nazar-ı haifane ile bakıyordu. Odanın içindeki kandilin necm-i ümidi gibi hafif ve zaif olan ziyası çocuğa minderin üzerine atılmış bir eski hırka, bir yırtık entariyi, ağır bir uykuya dalmış Taravet'i muhavvif bir surette gösterdi.

(...)

— Dilber sana ne oldu?

— Hiç ben kaçtım.

— Niçin kaçtın?

— Beni çok döğüyorlar, çok hizmet ettiriyorlar. Sonra her dakika pis Çerkez, pis halayık diyorlar. Oyun oynasam yasak. Üşüdüğüm zaman mangalın kenarına otursam Taravet maşa ile elimi yakıyor, bak koluma dedi. Vakıa yorganın içinden çıkardığı esmerlenmiş, katılaşmış kolunun üzerinde bir yanık nişanesi vardı. Sonra yine sözüne devam ederek:

Bu yatağı aşağı indirin de ben sizin esiriniz olayım. Sana su taşırım. Bebeklerini giydiririm. Odanı süpürürüm. Beni bırakma dedi. Lütfiye, ben seni burada dolaba saklarım, kimse bulup götüremez diye cevap verdi.

Bir çocuğun bir çocuktan istimdadı diğerinin muhabbet-i insaniyeye küşade olan küçücük kalb-i refik-i muhabbet-perverinin saikasıyla yegane çare-i tahlis ve necat olarak ben seni dolaba saklarım, yolundaki va'd-i himayetkarane ve masumanesini işitmek ne müessir şeydir! Bu muhavere-i hafiye ile verdikleri karar necat üzerine ikisinin de dehan-ı melaik ile sezavar-ı takbil olan vech-i pak-i masumanelerinde nur-ı sürür görünmeğe başladı.

Zavallı çocuklar! Sizin o mini mini elleriniz Asya vahşet-i kadimesinin istimal ettiği ve birkaç asırdan beri insaniyetin zirbar-ı tahakkümünde eylediği esaret zincirlerini kırmak için değil belki kendiniz gibi küçük kuşları güzel çiçekleri okşamak içindir.

Lütfiye koşarak büyük validesine bu kızın kimin halayıkı olduğunu, nasıl alam ve ızdırab içinde bulunduğunu suz-u güdaz ile iktidarının taalluk ettiği derecede tarif etti.

(...)

Bir köşede siyah tülle örtülen lamba, odayı karanlık gösterecek surette zaif bir ziya veriyordu. O esnada kesb-i şiddet ederek uzaktan uzağa pencerelerden akseden yangının alevleri, odanın safha-i zalamı içinde, şeklini, vaziyetini, tasvir ettiği Zehra Hanım, bir Roma İmparatoriçesine benziyordu. Yangının inikas-ı şuaı sertac-ı ziyeti olan sanrı saçlarında, uçuk renginde koyu mai gözlerinde, o güzel dudaklarında, dalgalanmasıyla bir letafet-i müdhişe kesbetmişti. Bu kadın içeri girer girmez, kendisini bar-ı ruhani altında ezmek isteyen ızdırab-ı ruhanisinin tazyikinden kurtulup çıkan, ve uzaktan uzağa işitilen gök gürlemesine müşabih bir sada ile: Bu getirdiğin Dilber evimin namusunu oğlumun istikbalini mahvediyor. Sen onu yarın getirdiğin yere bırak, dedi.

Bu kadın kendisine bir hisse-i atıfet tefrik eden böyle bir emrin icrasını sermaye-i iftihar ve menfaat bildiği cihetle kahyalarla: A, kadını! Sıkıldığın şeye bak! Yarın hem sizi kurtarırım. Hem ona muvafık bir yer bulurum, cevabını verdi.

(...)

O gece Dilberle beraber bir odada yatan Çaresaz muttasıl Kafkasya'dan, esaretten, ağlaya ağlaya bahsediyordu. Bütün hüviyet-i insaniyesini tehyic eden keder, sesine şedit bir tesir, aksanına garip bir talakat vermişti ki, Dilber refika-i esare hilaf-ı mutat olan bu halinden teessür ederek, niçin ağlıyorsun diye sordukça "Hiç! Ağlamak esaretin en büyük hakkıdır, o hürriyete malikiz!.." Diyordu. Garip şey!

Acaba bu biçare Çaresaz'ın kalbini kim kırmıştı ki Dilber soyunup da yatağına girdiği halde yine la-yankatı mendille gözlerini silerek ağlamasına devam ediyordu. Dilber yatağından kalkarak: Çaresaz! Yalnız dökülen gözyaşları acıdır. Sen hiçbir derdini benden gizlemezken bu ıstırabının sebebini niçin saklıyorsun? Memleketinde geçen bir şey mi hatırına geldi? Yoksa çocukken validenin kucağında ağladığını mı hatırladın?

Sen kalbini bana da açmazsan burada haline hanımlar mı acıyacak, beyler mi ağlayacak?

(...)

Dilber bir süre sonra Asaf Paşa'nın konağına satılır ve burada rahat bir yaşam sürmeye başlar. Burada kendisine Fransızca da öğretilir. Asaf Paşa'nın Avrupa'da resim öğrenimi görmüş Celal Bey adında oğlu vardır. Celal iyi kalpli, neşeli bir insandır. Dilber'in farklı kılıklarda resmini yapmaktadır.

İlk zamanlarda Dilber'i hiç umursamayan Celal, bir gün onun dilenci kılığındaki bir resmini yaparken Dilber'in olağanüstü güzelliğini fark eder. Dilber de gizliden Celal'i sevmektedir. Mehtaplı bir gecede Celal, Dilber'e onu sevdiğini söyler. Bu sırada aralarındaki sevgi, Celal'in annesi Zehra Hanım tarafından anlaşılır. Zehra Hanım oğlu için daha eğitilmiş, varlıklı bir aileden birini düşünmektedir. Oğlunun bir halayıkla gönül ilişkisinin olmasını kaldıramaz ve Dilber'i gizlice esirciye satarak konaktan uzaklaştırır.

— Dilber nerde?.. Niçin gözükmüyor?...

Çaresaz hiç cevap vermeyerek gözlerini dikkatle Celal Bey'e dikmiş bakıyordu. Refika-i esaretinin, yar-ı hemdeminin felaketiyle müthiş, ali bir hal kesb etmişti.

— Çaresaz!.. Sana ne oldu?..Niçin cevap vermiyorsun?.. Efendilerine böyle muamele etmeği nereden öğrendin?..

Efendiler küçükten beri büyüttükleri biçare esirleri kolundan tutup da satıya çıkarmağı öğrendikleri zamandan beri.

Celal Bey elinde fırçayla boya takımı olduğu halde başını kaldırıp Çaresaz'a bakarak.

— Anlamıyorum. Ne söylüyorsun?.. Çıldırıyor mı?..

Elbet bir esirin sözünü kibarlar anlamaz. Dilber! O sizin oyunağınız! Dilber! O sizin eğlenmeniz! Zavallı kız. Beni dinleydi. Kuzum siz Allah'tan da korkmaz mısınız? Hepsini yaktıktan sonra hiçbir şeyden haberiniz yokmuş gibi bir de eğeliyorsunuz. Biraz da merhamet etseniz a... Ben de ne söylüyorum. Bir beyde merhamet...

Celal Bey'in elinden fırçasıyla boya takımı düşerek mecruh olanlara mahsus bir hareket-i gayr-i ihtiyari ile yerinden kalkarak.

Çabuk söyle.. Dilber'e bir şey mi oldu? Dilber nerede? Sözünü muttasıl tekrar ediyordu. Çaresaz, hiç beklemediği bu hareketten dolayı biraz hayrette kaldıktan ve kapıdan çıkmak üzere geri geri çekildikten sonra "Dilber satıldı!" dedi. Şimşek gibi parladığı anda biten cevap bu gencin yıldırım sürat ve dehşetiyle cümle-i asabiyesine verdiği ihtilal-i azimden, dişleri kilitlenerek mizaç-ı demevisinin beynine is'ad ettiği kanın kesretinden devrilmiş bir istatu gibi yere düştü.

(...)

Celal her şeyi öğrenir ancak Dilber'i bulamaz. Sonra da Dilber'e olan sevdasından hastalanarak yatağa düşer. Dilber ise Mısır'a götürülmüş ve Mısırlı zengin bir tüccara satılmıştır. Dilber yeni efendisinin işkencelerine maruz kalır. Efendisi onu karanlık bir odaya kapatır.

Bu evdeki harem ağası Cevher, Dilber'i çok sever. Onu İstanbul'a kaçırmak için evin penceresine geceleyin bir merdiven dayar ve Dilber'i aşağıya indirir. Ancak kendisi inerken merdiven kırılır ve Cevher düşerek orada can verir. Ölürken Dilber'e vapur biletinin cebinde olduğunu söyler. Sokağa çıkmak için üzerinde örtüsü bulunmayan ve o güne kadar tek başına hiçbir yere gitmeye alışık olmayan Dilber, İstanbul'a kadar gidemeyeceğini anlayınca yakalanıp tekrar o işkenceli çekilmez hayata dönmek için kendisini Nil Nehri'ne bırakır.

Fakat kime söylemeli? Nehir merhametsiz! Ağaçlar hissiz! Bulutların arasında büsbütün kurtulmağa çalışarak neşri ziya eden ay kayıtsız!

Ruhu itila ettikçe vücudu sukut ediyordu.

Şimşek gibi ani olarak gubar eden bir zaman içinde Nil'in o soğuk, mühlik. Girdapları şarkın seması gibi saf, muhabbet gibi masum olan Dilberi birkaç kere ka'ına doğru çektikten sonra artık sathına çıkarmıştı.

Sath-ı nehre arka üstü çıkarak, gecenin sükuneti içinde akıntılara peyrev olmuş Dilber in uzun saçları, suların üzerinde dalgalanmakta ve ayın ziyası o renksiz çehrenin her arzuyu, ümit ve emeli, terk etmiş hut-ı manidarını tenvir etmekte idi.

Üzerinde mah-ı hüzn-efzanın donuk ziyasından başka bir renk olmayan o çehrede, bütün alam ve ıztırabın, sükunetyab olduğu, bütün sevda ve emellerin söndüğü görünüyordu. Acaba Nil'in bu müthiş, bu mühlik girdap ve seylabeleri, bu zavallı Dilberi, bu bedbaht esiri, nereye götürüyor?... Hürriyetine...

(Nihayet)

Samipaşazade Sezai
Sergüzeşt

Metin Sözlüğü

aksan: Bir ülkenin insanlarına veya bir çevreye özgü söyleyiş özelliği.
bar-ı ruhani: Ruhundaki ağırlık.
cevh-i pak-i masumane
cümle-i asabiye: Tüm sinirler.
çare-i tahlis: Kurtuluş çaresi.
Çerkez: Kafkasya'nın yerli boylarından birinin adı.
çeşm-i insaniyet: İnsanlığın gözü.
dehan-ı melaik: Meleklerin ağzı.
entari: Genellikle tek parçalı kadın giyeceği.
giryenak: Ağlayışlı.
halayık: Kadın köle.
hilaf-ı mutat: Alışılmışın dışında.
hisse-i atıfet: Lütuf payı.
hudut-u manidar: Anlamli sınırlar.
hüviyet-i insaniye: İnsan kimliği.
ihtilal-i azim: Büyük köklü değişiklik.
inikası- şua: Işık yansıması.
is'ad etmek: Yükselmek.
sergüzeşt: Baştan geçenler, macera.
istatü: Heykel.
istimdad: İmdat isteme, yardıma çağırma.
itila: Yükselme, yukarı çıkma.
kalb-i refik-i muhabbet-perver: Sevgi dolu arkadaş kalbi.
kesbetmek: Kazanmak, edinmek.
kesb-i şiddet: Şiddetini artırarak.
kesret: Çokluk.
kumpanya: Genellikle yabancı sınai, ticari ortaklık.
küşade: Açılmış, açık, ferah.
letafet-i müthişe: Müthiş bir hoşluk.
mah-ı hüzn-efza: Hüzünlü ay.
mecruh: Yaralı.
mizaç-ı demevis: Mizacı, kanın hâkim olduğu bir vücut yapısının özelliklerini taşıyan.

muhabbet-i insani: İnsan sevgisi.
muhavere-i hafiye: Gizli konuşma.
muttasıl: Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik.
muvafilek: Uygun, münasip.
müessir: Tesir eden, tesirli, etkili.
mühlik: Öldürücü, helâk edici.
müşabih: Benzeyen, benzer.
nazar-ı hafiane: Korkakça bakışlar.
necat: Kurtuluş, çare.
necm-i ümidi: Ümit yıldızı.
nur-ı sürur: Sevinç ışığı.
peyrev: Başkasının izinden giden, izleyen kimse,
refika-i esare: Esirlik arkadaşı.
saika: Sebep.
sath: Bir şeyin dışta olan, dıştan görünen tarafı, yüzü.
safha-i zalam: Karanlık zamanlar.
sermaye-i iftihar: Övünç sahibi.
sertac-ı ziynet: Baş tacı.
seylabe: Hızlı akan su, sel.
sezavar-ı takbil: Öpmeye layık olan.
sukut: Düşme.
suz-u güdaz: Yanıp erimek.
sükunetyab: Sakinlik bulan.
şedit: Şiddetli.
taalluk: İlgisi olma, ilgisi bulunma.
talakat: Düzgün, güzel ve rahat söz söyleme.
tali-i siyah: Kara bahtı.
tavr-ı alicanebane: Hasiyetli, yüksek ruhlu tavır.
tazyik: Sıkıştırma, darlaştırma.
tefrik etmek: Fark etmek.
tehyic etmek: Coşturmak.
tenvir etmek: Aydınlatmak.
vad'-i himayetkarane: Koruyucu vaat.

yegane: Biricik, tek.

vech-i pak-i masumane: Masumca yönleri.

yar-ı hemdem: Cancığer, dert ortağı.

zirbar-ı tahakküm: Zorbalık.

ziya: Işık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyatımızda roman türüne ait ilk örnekler 1860'tan sonra ortaya çıkmıştır. Fransız edebiyatından çevrilen romanları kısa bir süre sonra yazılan yerli romanlar izlemiştir. Edebiyatımızdaki ilk çeviri roman Fenelon'un Telemaque (Telemak) adlı eserinin çevirisidir. Bu eseri Yusuf Kamil Paşa Fransızca'dan çevirmiştir. İlk yerli roman örnekleri 1870'ten sonra ortaya çıkmıştır. Ahlakî bir anlayışla yazılan ve romantizm akımının etkisinde kalan bu eserler dil, anlatım ve teknik bakımından yetersizdir.

Şemsettin Sami'nin Taaşuk-ı Talat ve Fitnat eseri ilk yerli romanımız sayılır. Bu dönemin diğer bir önemli yazarı Ahmet Mithat Efendi'dir. Ahmet Mithat Efendi roman, hikâye ve tiyatro türlerinde iki yüze yakın eser vermiştir. Bu eserlerinde halka bir şeyler öğretmek ve okumayı sevdirmek amacı gütmüştür. İntibah, Namık Kemal'in Batılı anlamda yazdığı ilk eser olarak karşımıza çıkar. Asıl adı Son Pişmanlık olan bu eser 1874'te yazılmış, 1876'da İntibah yahut Sergüzeşt-i Ali Bey adı altında yayımlanmıştır. Namık Kemal'in 1880'de yazdığı Cezmi, ilk tarihî roman özelliğini taşır. Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası adlı romanı (1898) dönemin önemli romanlarındandır. Nabizade Nazım köy hayatını, köy insanını konu edinen gerçekçi bir roman örneği olan Karabibik'i yazmıştır. Bu dönemin en dikkate değer eseri Sami Paşazade Sezai'nin Sergüzeşt adlı romanıdır. Realist anlayışla yazılan eser, üslup ve teknik bakımından mükemmele yakındır.

Sergüzeşt, 1888'de yayınlanmıştır. Türk edebiyatında romantizmden realizme geçiş eseri olarak kabul edilir. Esaret konusunu ele alan ve bir paşazade ile cariye'nin uygun görülme'yen aşkını anlatan kitabın kahramanı, Kafkasya'dan getirilip konaklarda halayık olarak çalıştırılan Dilber'dir. Roman; halkı eğitmeyi, çağın gerisinde kalmış kurumları ve düşünceleri değiştirmeyi amaçlayan Tanzimat Dönemi düşünce sisteminin kölelik kurumuna yönelttiği toplumsal bir eleştiridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Celal Bey'in, Dilber'in ve Zehra Hanım'ın kişisel özelliklerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Kişiler	Kişisel Özellikleri
Celal Bey	
Dilber	
Zehra Hanım	

2. Çaresaz'ı ağlatan nedenler nelerdir? Açıklayınız.

3. Çaresaz "Ağlamak esirliğin en büyük hakkıdır. Biz o hürriyete sahibiz." sözüyle ne anlatmak istemektedir? Açıklayınız.

4. Dilber sabahın erken saatlerinde nasıl bir olayla karşılaşır? Buna tepkisi ne olmuştur?

5. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz. Olaylar nerede ve hangi dönemde geçmektedir?

6. Okuduğunuz metinde verilmek istenen temel ileti nedir? Açıklayınız.

7. Celal Bey’in annesinin, oğlu için yaptıkları sizce doğru mudur? Düşüncelerinizi söyleyiniz.
8. Dilber’in mücadeleden vazgeçerek kendini Nil Nehri’ne bırakmasını nasıl karşılıyorsunuz?

Yazarın Biyografisi

Yazarın biyografisi, “Hikâye” ünitesinde “Kediler” adlı metinde verilmiştir.

Dil Bilgisi

Yapı Bakımından Cümleler

1. Basit Cümle: Tek bir yargı bildiren cümlelere basit cümle denir. Basit cümleler tek yargı bildirdiğinden tek yüklemden oluşur.

Örnek: Sabaha kadar pencerenin kenarında bekledi.

2. Birleşik Cümle: Tek bir yüklemi ve bu yükleme bağlı en az bir yan cümlecığı bulunan cümlelere birleşik cümle denir. Cümlelerin temel yargısı dışında bir veya birkaç yargısı daha bulunur. Bazen fiilimsi, alıntı cümle, “ki” bağlacı ve şart eki bu yargıyı oluşturabilir.

Örnek: Eee, gülü seven dikenine katlanır.

3. Sıralı Cümle: Basit ya da birleşik yapıli birden fazla cümlelerin birbirine virgöl (,) veya noktalı virgülle (;) bağlanması sonucu oluşturulan cümlelere sıralı cümle denir. Sıralı cümlelerin en az iki yüklemi vardır. Ortak ögesi olan sıralı cümlelere **bağlı sıralı**, ortak ögesi olmayan sıralı cümlelere **bağımsız sıralı** cümle denir.

Örnek: Durdu, düşündü ve yeniden hareket etti.

4. Bağlı Cümle: Aralarında anlam ilgisi bulunan basit veya birleşik cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümlelere bağlı cümle denir. Bağlı cümlelerin birden çok yüklemi vardır.

Örnek: Sabahtan beri burada bekliyorum ama kimse henüz gelmedi.

1. Aşağıdaki cümlelerde kaç tane yargı bulunduğunu tespit ediniz.

- Yalnız dökülen gözyaşları acıdır.
- Bana acırsın bilirim...
- Kadın döndüğünde Dilber’i bıraktığı yerde bularak ikisi birden yürümeye başladılar.
- Yaşmağını yap.

2. Aşağıda verilen cümleleri yapı bakımından inceleyiniz.

- Kadın kapıdan çıkıp da yalnız başına kalınca ayağa kalktı.
- Pencere yanına doğru gidip biraz düşündü.
- Memleketinde geçen bir şey mi hatırına geldi?
- Senin gönlün pek yumuşaktır.
- Kalk, bohçanı topl. Senin bu evde kısmetin bu kadarmış.
- Sabah olmadan bu evden çıkacağız, efendilerin emri böyle, sözünü tekrar ediyordu.
- Dilber’in gözlerinde üzüntü gözyaşlarından eser görünmüyordu.
- Toprağın üzerine kapandığı zaman beş yaşındaki çocuklara özgü bir şiddetle hıçkırma hıçkırma ağlıyordu.
- Ağlamasının sesinden uzakta işe giden bir aile bile yolun üzerinde durmuştu.
- Bu evdeki harem ağası Cevher, Dilber’i çok sever.
- Ölürken Dilber’e vapur biletinin cebinde olduğunu söyler.
- İstanbul’a kadar kaçamayacağını anlayınca ya da yakalanıp tekrar o işkenceli çekilmez hayata döneceğini düşünerek kendisini Nil Nehri’ne bırakır.

3. METİN

Metne Hazırlık

*Yürü hür maviliğin bittiği son hadde kadar
İnsan alemde hayal ettiği müddetçe yaşar*
Yahya Kemal Beyatlı

*Yüzün bir sebepsiz korkuyla uçuk,
O gün başucuma karalarla gel!
Arkanda çepçevre, kızıl bir ufuk,
Tepende simsiyah kargalarla gel!*

Necip Fazıl Kısakürek

Okuduğunuz bu şiirlerde renkler hangi duygu ve düşünceleri ifade etmektedir? Renkler size göre hangi duyguları ifade eder? Açıklayınız.

MAİ VE SİYAH

Ahmet Cemil, babasının ölümünden sonra kız kardeşine ve annesine bakmak için hem okur hem de çalışır. Binbir güçlüklerle karşılaşır. Yabancı dil öğrenir; polisiye roman çevirileri yapar. Kitapçılar bu çevirilere istediği kadar ücret vermezler. Ahmet Cemil'in en büyük zevki şiir yazmak ve şiir üzerine sohbet etmektir. Ahmet Cemil'in büyük hayalleri vardır. Raci gibi kendisini kıskanan, arkasından dedikodular yapan birine rağmen şiirde bir şeyler yapacağına inanır. Bunlardan biri şiirde ilerlemek ve edebiyatımıza yeni bir yön vermektir. Ali Şekip, Hüseyin Nazmi gibi arkadaşlarıyla başlıca tartışma konusu dil ve şiirdir. Ahmet Cemil, günün birinde "Mirat-ı Şuûn" adlı gazetede çalışmaya başlar. Hayatı az çok düzene girer.

Sofranın çevresinde yedi kişi idiler.

Bir gün "Mir'at-ı Şuûn" gazetesinin imtiyaz sahibi Hüseyin Baha efendi, basımevine yüzünde bir başka sevinç parıldayarak girdiği zaman, dört sayıdan beri süregelen "Dahili Sanatlar" (başlıklı) yazısının altına son sözünü iri bir yazı biçiminde karalamakta bulunan başyazar Ali Şekib'e demişti ki:

— Yarın değil öbür gün Mir'at-ı Şuûn, onuncu yılının üç yüz altmış beşinci gününü tamamlıyor. Çarşamba günü için...

Ali Şekip hemen karşılık vermişti:

— Hiçbir şey yazamam. Şölen verilmeyince bir satır yazı yok.

Bu gece işte, Tepebaşı Bahçesi'nde yazı kuruluna o şölen veriliyordu. Çağrılanlar, Mir'at-ı Şuûn gazetesinin yazarlarından başkaları değildiler.

(...)

Herkes Ahmet Cemil'in başlamasını bekliyordu. Bu uzun sarı saçlı genç hepsince bir başka yaratılışa sahip bir kişi olmak üzere tanıtır, o söze başlarken herkes bir saygı duygusuyla susardı. Herkes Ahmet Cemil'in başlamasını bekliyordu.

(...)

Ahmet Cemil, dinleyenlerin sevgisine güveni olan bir konuşmacı rahatlığıyla, gülümseyen dudaklarını fincana uzattı. Sözüünü sürdürmekte mahsus gecikiyormuşçasına, kahvesinden bir yudum içti, sonra dedi ki:

(...)

— Bilseniz, şiirin nasıl bir dile muhtaç olduğunu bilseniz! Öyle bir dil ki ... Neye benzeteyim, bilmem? Konuşan bir ruh kadar temiz, sağlam ve iyi anlatıcı olsun... Bir dil ki, bizimle birlikte, güneşin batışının hüznünlü renklerine dalsın düşünsün; bir dil ki ruhumuzla birlikte bir yasın acısı ve umutsuzluğuyla ağlasın. İşte (öyle) bir dil istiyoruz ki onda o ezgiler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla sarsılsın; sonra veremli bir kızın yatağının kenarına düşsün, ağlasın; bir çocuğun beşiğine eğilsin, gülsün; bir gencin umutla parlayan bakışına saklansın ... Bir dil... Oh ! Saçma söylüyorum sanacaksınız; bir dil ki sanki bütünüyle bir insan olsun.

Çalıştığı gazete sahibinin oğlu Vehbi Efendi, Ahmet Cemil'in kız kardeşi İkbâl'le evlenir. Ahmet Cemil, İkbâl'in de istekli olması üzerine bu evliliği onaylar. Vehbi Efendi sürekli kötü alışkanlıkları olan biridir. İkbâl bu durumdan memnun değildir. Ailesi onun mutsuzluğunu hisseder ama İkbâl yaşadıkları hakkında kimse ile konuşmak istemez. Bir gece Vehbi, İkbâl'i öyle hırpalır ki hamile olan İkbâl çocuğunu düşürür ve yatağa düşer.

(...)

Doktor başını sallıyor:

— Bu ateşe karşı koyabilmeli, diyordu. Ahmet Cemil, şimdi tehlikeyi daha açık seçiklikle görüyordu. Bu adamın ağzındaki şu söz, bütün korkularının boş yere olmadığını anlatıyordu. Demek ki ateşe karşı konulamayacak olursa ...

O zaman, bir yardım umarak doktorun yüzüne bakıyor; ondan yürek rahatlatacak bir söz, bir işaret bekliyordu... Ama bu adamın aldatmak istemeyen yüzü ciddi, ağırbaşlı ve kaygı ile doluydu. Hepsini söylemek istiyormuşçasına basık duran dudakları “kötü” diyor gibiydi...

(...)

— İkbâl, kardeşim; ne oluyorsun kardeşim?, dedi. İkbâl onu işitmiyor; iri, açık gözleriyle, o korkulu bakışıyla ta oraya, duvardan ayrılarak gelen saldırgan hayale bakıyor, kendisini savunmaya çalışarak zayıf vücudu gerilmek, titreyen kolları bir güç almak, aramak için uğraşıyordu.

Sonra bu eller birdenbire Sabiha Hanım'ın orada bir çare araştırıyormuş gibi dolaşan başıboş ellerini kavradı. Bir çılgılık, korkunç bir çılgılık, sık sık soluk alıp vermelerle çırpınan göğsünü yırttı. Artık yenik ve bitkin, güçten dermandan yoksun kalan başı Ahmet Cemil'in omuzuna düştü. Bu iki kardeşin gözleri şu dakikada son bir sevgiyle birbirine bakıştı ...

Ahmet Cemil şimdi bu zayıf vücudu kollarıyla sıkıyor, onu alıp götürmek isteyen koparıp kurtarmak istiyordu. Ama kollarının arasındaki bu vücuttan uzun bir ürperti ile bir şey akıyor, bir şey çekiliyor gibiydi. Yeniden gözlerini İkbâl'in gözlerine dikti:

— İkbâl!.. dedi.

Şimdi bu gözler onun bu çılgınlığına karşı sessiz kaldı; hâlâ ona bakıyordu; ama artık bu gözlerde bir şey noksandı...

(...)

Ahmet Cemil, arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi Lamia'yı sevmektedir. Çocukluktan beri birbirlerini tanımaktadırlar. Ahmet Cemil'in bir diğer hayali de Lamia ile evlenmektir. Ahmet Cemil,

bir gün arkadaşı Hüseyin Nazmi'yi ziyarete gider. Bir aya kadar memleketten ayrılacak olan Hüseyin Nazmi, sevineceğini sanarak Ahmet Cemil'e başka bir haber daha verir. Lamia'yı evlendiriyorlardı. Ahmet Cemil çok üzülür. Lamia'nın zorla evlendirildiğini düşünür. Ama Lamia oldukça mutludur. Ahmet Cemil'in bir hayali daha son bulur.

Bu önce boğuk, kısık bir inilti gibi başladı. Karyolasının ucunu tuttu. Başını, ateşler içinde yanan başını soğuk demire dayadı, gözlerini kapadı.

Şimdi bütün yasları hep birden uyanmıştı. Bunlar birbirine karışıyor; babasını, İkbal'i, Lamia'yı kafasının içinde bir şimşek yinelenmesiyle birbirini izleyen tablolar gibi, bir zincirleme dizi hâlinde görüyordu.

Babasının ölümünden sonra geçen beş yıllık -ancak beş yıllık- zaman içinde hayatın ne acımasız sillelerine uğramıştı. Daha hayatının başlangıcında iken, bundan sonra kırılmış emellerle, sönmüş huyalarla, unutulmaz yaslarla geleceğin önüne çıkacak:

"İşte ben, senin bu omuzlarını çöktüren yüklerinle yaşayacağım!" diyecekti. Ah! Bundan sonra yaşayacağı yıllar ... Kimbilir yirmi yıl, belki kırk yıl. Artık gücü kalmamıştı. O yaşamaktan pay almayacak, umutsuz yılların kuru geçişi içinde kırık bir hayatı sürüklemek onun için ne büyük bir işkenceydi."

"Nasıl yaşayacağım?" diyordu. O zaman gene babasının, İkbal'in, Lamia'nın yüzleri birer birer, kimi zaman melalli bir anlamla yavaş yavaş, kimi zaman ondan kaçmak isteyerek, uçup silinerek düşüncelerinin içinden geçiyorlardı.

Şimdi ağlıyordu. Sessiz ve yavaş yaşlarla, güçsüzlüğün ve umutsuzluğun bezginliği ve yılgınlığıyla akan sıcak ve ıri damlalarla ağlıyordu. Niçin bu kadar hayallerinin esiri olmuştu?

Hayatın biraz da gerçekçi yönlerini düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir şiir bulutuna sarınarak uçmak için çalışmamış olsaydı, bugün bu kadar yenik düşmüş olmayacaktı.

En küçük sebepleri en büyük düşlemlere yeterli saymış, kendisine asılsız temeller üzerine kurulmuş bir hayat meydana getirmişti. İşte şimdi gerçeğin acımasız rüzgârları üzerinden geçtikçe, o düşlemleri hep birer birer düşürmüş, onu şuracıkta en küçük bir yaşamak isteğinden (bile) tam bir yoksunluk içinde bırakmıştı.

O zaman eserini düşündü. Ah, bu eseri! Ama şimdi ona ne gerek var? O artık ölmüş bir çocuğun boş ve soğuk gömleğinden başka bir şey miydi?

Yazı masasına gitti; o defteri -bir zamanlar eline aldıkça göğsünü özbenlik övüncü ile şişiren o defteri- bugün bir ölü anı armağanı gibi soğuk bir duyguyla aldı. Aramaksızın hemen (rastgele) bir yerinden açarak baktı; Okumadı, okumak için bir istek duymadı. Şimdi ondan bir soğukluk, ter gibi dışarı sızarak, kendi vücudunu üşütüyordu.

Ah, bu eser! .. Bir vakitler bunun için neler kurmuş, ondan neler beklemişti?

(...)

Önce kardeşi, sonra Lamia... Geriye ne kalmıştır? Genç adam, bütün ömrünü koyduğu şiirlerini bir an bile duraksamadan ocağa atıp yakar. Tüm bu olaylardan sonra Ahmet Cemil; bütün umutlarını, hülyalarını geride bırakarak annesiyle birlikte İstanbul'u terk eder.

Şimdi Ahmet Cemil'in gözleri bulanıyordu. Bütün denizi, gökyüzünü bu bulanıklık içinde karıştırdı; artık görmeyerek bakıyordu. Biraz sonra ayaklarının altında gizli bir hışıltıyla, gecelerin sırlarını taşımaya hazırlanan suların üzerine geniş, uzun bir gölge düştü.

O vakit vapurun kenarına, tahta kanepenin üzerine oturdu. Dirseğini dayadı, başını avcunun içine koydu; akşamın serin bir rüzgârıyla saçları uçuşarak gözlerinin önünde hazırlanan geceye bakmaya başladı...

Bu, siyah bir geceydi ... Öyle bir gece ki, gökler bütün kandillerini söndürerek denizlere bilinmezlikler dünyasının gizli şeylerini dökmek için hazırlanmış gibiydi. Yalnız ilerde, direklerle bacanın birer serseri biçiminde yürüyen gölgelerine karanlıklar içinde yol göstericilik eden vapurun kırmızı lambası, bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu. Bu siyahlıklar...

Birden bu siyah gecenin karşısında aklına bir başka gecenin anısı geldi: Ta hulya hayatının başlangıcında, umutlarının parıl parıl parlamakta olduğu zamanda, Tepebaşı Bahçesi'nde Haliç'e bakarak seyrettiği mavi gece ile baran-ı elmas'ı (elmas yağmuru) anımsadı.

Gözlerinin önünde o mavi geceyle bu siyah gece karşı karşıya geldi: Mavi ve siyah.

Ah! Zavallı hırpalanmış, ezilmiş hayat!.. Mavi bir geceyle siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, bahtsız ömür!.. Bir elmas yağmuru altında gelişerek, şimdi bir siyah inci yağmurunun altında gömülen o emel çiçekleri!..

İşte, işte, görüyor; gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir can çekişme hâlinin ezgisiyle boğulan bu karanlıklar, işte bunlar o hulya hayatının üzerine çekilen bir yas kefeni değil miydi?

O vakit denize baktı: Siyah bir deniz... Karanlığın içinde geminin kenarında esmer bir köpikle kaynaşarak kaçışan o siyahlıkları görüyor; altında korkunç, ürkütücü yokluğun kuruntusunu veren siyahlıktan başka bir şey görmüyordu.

Ah! Bu denizin karanlıklarında saklanan gerçekler, asıl gerçek! Bir karar atılımı, yalnız bir küçük bir hareket...Oraya gidebilirdi.

Oraya gitmek, bu siyahlığın içine -bir daha çıkılamaz, geri dönülemez- derinliklerine gitmek.

Dalgalar uzun, kalın birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana yuvarlana açılıyor; bellisiz bir dille karanlıkların sonsuz uzaklıklarına doğru serilerek onu çağırıyorlardı.

Bunların bu siyah kucağına atılmak, yarın doğacak olan o güneşin hayatın sefillikleriyle alay eden ışığından kaçmak, bu siyahlıklar içinde sonsuz bir yoklukla mutlu ve rahatlamış halde yuvarlanıp gitmek...

O zaman kendisini bu dalgaların arasında süzülüp, tatlı bir baygınlıkla kendinden geçmiş olarak, sınırları uyuşarak denizin o dipsiz uçurumlarına iniyor halde düşündü. İniyor, bitmeyen bir düşüşle karanlıkları tabaka tabaka yararak, şu siyah dalgaları yığın yığın sırtına alarak, yavaş yavaş, düzenli bir ahenkle, yokluğa tam bir teslim oluşla iniyordu.

Evet, nasipsiz geçen hayatıyla şu yararsız vücut arasında bu denizin bütün siyah tabakalarını bir set zincirlemesi gibi bırakarak, ta şu denizin bir türlü sonu bulunmayan derinliklerine kadar inecekti. Birdenbire silkindi; ta yanı başında bir ses:

— Cemil, niçin karanlıkla yalnız oturuyorsun? diyordu.

O vakit titreyerek ayağa kalktı:

— Geliyordum anne!.. dedi ve hayatta bir umudu kalmamış bu çocuk, yavaş yavaş, bu siyah geceden, şu kendisini çekip almak isteyen yokluktan ayrılarak, varlığını daha güçlülükle bu sese uyarak, annesini izledi...

Halit Ziya Uşaklıgil

Mai ve Siyah

haz.: Şemsettin Kutlu

Metin Sözlüğü

ezgi: Belli kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi, haz, nağme, melodi.

hulya: Kuruntu, tatlı düş, hayal.

imtiyaz: Başkalarına tanınmayan özel, kişisel hak veya şart, ayrıcalık.

mahsus: Özgü, özel.

mai: Mavi.

Mir'at-ı Şuûn: Olayların Aynası.

şölen: Ziyafet.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Servetifünun Dönemi'nde hikâye ve romanda teknik yönden gelişmeler gözlenir. Kısa hikâye, bu dönemde edebiyatımıza girmiştir. Hikâye ve romanların sanat değeri artmıştır. Romanlar teknik ve yapı bakımından olgunluğa erişmiştir. Olayların örgüsü, işlenişi ve konuşmalar başarılı bir biçimde verilir. Eserde yazar, kişiliğini gizler. Psikolojik romanın ilk örneği bu dönemde görülür. Kişilerin ruh durumları anlatılır ve çözümlenir; sosyal hayat tasvir edilir. Gerçek hayat sahnelerine yer verilir. Hayatta görülen

ve görülmesi mümkün olan olay ve kişiler anlatılır. Batı'ya ayak uydurma yolundaki çabalar romana konu olur. Sanatçının yol gösterici olduğuna inanan romancılar, Batılılaşma sürecinde kendilerine göre uygun buldukları örnekleri romana sokarlar.

Dönemin en önemli sanat akımı realizmdir. Bu akım anlayışında gerçekler anlatılırken kişilerin psikolojileri, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerinin tanıtımı, içinde bulundukları ortam ayrıntılarıyla verilir. Onun için de betimleme, realist yazarlarda en önemli anlatım biçimi olarak dikkat çeker. Realist yazarların okuyucuyu eğitme gibi bir amaçları yoktur; onlar gözlem, araştırma ve belgelere dayanarak, yaşananı nesnel bir şekilde aktarmayı amaçlar. Realist romanlarda bazen kahramanlar romantik özellikler gösterebilir.

Servetifünun Dönemi, pek çok özelliği ile Türk edebiyatında adından sıklıkla söz ettirmiştir. Sanatın ön planda tutulduğu bu devrin bazı şair ve yazarları içinde bulunulan ortamdan memnun değildir ve hayal kırıklığı içindedirler. Bunun sonucunda yaşamak için yeni bir ortam, uzak ülke hayaline kapılmışlardır. Edebî eserlere etki etmiş olan bu tasarılar da yaşanacak yerin coğrafi özelliklerinden meskenlere; uğraşı alanlarından edebî anlayışlara kadar pek çok şeyi bulmak mümkündür. Dönemin önemli romanlarından bazıları Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar; Mehmet Rauf'un Eylül ve Bir Aşkın Tarihi; Hüseyin Cahit Yalçın'ın Nadide'sidir.

Mai ve Siyah romanında renkler birer semboldür. Realizmin etkisinde yazılan romanda ruh ve mekân tahlilleri dikkat çekicidir. Ahmet Cemil aşırı duygusal ve hayalci biridir. Roman, Ahmet Cemil'in mavi düşlerden umutsuzluğa doğru gidişi ve en sonunda İstanbul'u terk etmesiyle son bulur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metne göre Ahmet Cemil'in hayalleri nelerdir?
2. Ahmet Cemil'in ruh hâline etki eden olaylar nelerdir?
3. Eserde hâkim olan bakış açısını eserden örnekler vererek açıklayınız.
4. Okuduğunuz metinde iç konuşmaların geçtiği yerlerin metnin anlamına katkısını değerlendiriniz.
5. Servetifünun anlayışıyla yazılan okuduğunuz metinde uzaklaşma duygusu nasıl anlatılmıştır? Açıklayınız.
6. Okuduğunuz metne göre mai ve siyah neyi ifade etmektedir?
7. Ahmet Cemil, hayallerine niçin ulaşamamaktadır? Bunun sonucunda İstanbul'u terk etmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Okuduğunuz metinde dönemin sosyal ve kültürel özellikleri ile ilgili ne tür bilgiler vardır? Açıklayınız.
9. Halit Ziya Uşaklıgil "Mai Siyah" romanının 1938 yılından sonraki baskılarında romanın dilini sadeleştirmiştir. Bunun nedeni ne olabilir? Açıklayınız.

Etkinlik

1. Halit Ziya Uşaklıgil, edebiyat yaşamına çeviri ve şiirle başlamış, çevresinde gördüğü olaylardan faydalanmış; kişilerin ruhsal durumlarıyla betimlemelere önem vermiştir. Türk romanında ciddi bir çığır açtığı ve ilk yetkin eserleri verdiği edebiyat çevrelerince kabul görmektedir.

Bu bilgidен yola çıkarak yazarın hayatının metindeki izdüşümlerine örnekler veriniz.

2. Uşaklıgil, romanında bütün olayları, kişileri, tabiatı hep Ahmet Cemil'in gözüyle anlattığına göre Mai ve Siyah, romantik bir tipin gerçekçi bir çizimidir diyebiliriz. Dilekleriyle gücünü iyi hesaplayamayan bir çeşit şehir Don Kişot'unun ilk hayati.

Asım Bezirci, Seçme Romanlar

Bu parçada verilen düşünceye katılıyor musunuz? Açıklayınız.

3. Servetifünun Dönemi romanı ile Tanzimat Dönemi romanlarını karşılaştırınız. Farklı ve ortak yönleri tespit ediniz.

Yazarın / Şairin Biyografisi

Halit Ziya Uşaklıgil (1867-1945)

İstanbul'da doğdu. Fatih Askerî Rüştiyesinde öğrenim gördü. İzmir Rüştiyesinde Fransızca öğretmenliği yaptı. Sonra İstanbul'a taşındı. Darülfünûn'da Batı edebiyatı ve estetik dersleri verdi.

Edebiyat yaşamına çeviri ve şiirle başlamış, çevresinde gördüğü olaylardan faydalanmış, kişilerin ruhsal durumlarıyla betimlemelere önem vermiştir. Realizmle natüralizmi benimsemiş, edebiyatımızda realist-psikolojik roman çıkırını açarken romantizmden kurtulamamıştır. Eserlerinde kişileri en çarpıcı yönleriyle tanıtır, konuları ilgi çekici bir nitelikle anlatır. Sanatçının en çok eleştirilen yönü dilidir. Roman ve hikâyelerinde Arapça ve Farsça kökenli sözcüklere, tamlamalara sıkça yer vermiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil

Eserleri

Roman: Nemide, Bir Ölünün Defteri, Ferdi ve Şürekası, Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Sefile.

Hikâye: Bir İzdivacın Tarih-i Muâşakası, Bir Muhtıranın Son Yaprakları, Küçük Fıkralar (3 Cilt), Bir Yazın Tarihi, Solgun Demet, Bir Hikâye-i Sevda, Hepsinden Acı...

Anı: Kırk Yıl, Bir Acı Hikâye, Saray ve Ötesi.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri anlamlarına göre (olumlu-olumsuz-soru) değerlendiriniz.

- *Evvela, hareket esnasında, o koşuşturma içinde hiçbir şey hissetmedi.*
- *Sanki bir siyah inci yağmuru!..."*
- *O artık ölmüş bir çocuğun boş ve soğuk gömleğinden başka bir şey miydi?*
- *Biraz hayatın parasal yönünü düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir şiir bulutuna sarınarak uçmak için çalışmamış olsaydı bu gün bu kadar mağlup olmayacaktı.*

2. Aşağıda verilen cümlelerde virgül hangi görevde kullanılmıştır? Açıklayınız

O vakit vapurun kenarına, tahta kanepenin üzerine oturdu, dirseğini dayadı, başını avucunun içine koydu, akşamın serin bir rüzgârı ile saçları uçuşarak gözlerinin önünde hazırlanan geceye bakmaya başladı.

3. Aşağıda verilen metinde üç nokta (...) hangi görevde kullanılmıştır?

Ah bu denizin karanlıklarında saklanan gerçekler, asıl gerçek... Bir karar hamlesi, yalnız küçük bir hareket, oraya gidebilirdi. Oraya gitmek, bu siyahlığın içine bir daha çıkılamaz, dönülemez derinliklere gitmek...

4. Aşağıda verilen cümleleri yapı bakımından inceleyiniz.

- *Ahmet Cemil şimdi bu zayıf vücudu kollarıyla sıkıyor, onu alıp götürmek, isteyen den koparıp kurtarmak istiyordu.*
- *O vakit titreyerek ayağa kalktı.*
- *Sofranın çevresinde yedi kişi idiler.*
- *Darülfünun'da Batı edebiyatı ve estetik dersleri verdi.*

Metne Hazırlık

Halide Edip Adıvar, Millî Mücadele'nin başlaması ile bu hareketin yılmaz savunucularından biri olmuştur. Sultan Ahmet Meydanı mitingleri ile halkı Millî Mücadele lehine örgütlemiştir. İngilizlerin yakalama kararı üzerine Anadolu'ya geçmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan onbaşı rütbesi ile gazi unvanı almıştır.

Aşağıdaki metni, metnin heyecanını yansıtacak şekilde okuyunuz. O dönemde yaşamış olsaydınız siz neler yapardınız? Anlatınız.

“Kardeşlerim, evlatlarım!

Ruhu göklerde olan ecdadımız minarelerimizden yedi yüz yılın şanlı Osmanlı tarihinin bugünkü faciasını seyrediyor. Bu tarihi, bu muazzam meydanda zafer alayları yapan kahraman ecdadımızın ruhları karşısında, dünyanın bir başından bir başına at süren ona mağlup erlerin gazapları karşısında başımı kaldırıyor ve diyorum ki: “Ben Türk ve Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Eskileri kadar kahraman fakat bedbaht yeni milletin de bedbaht bir anasıyım...Bugün kolları kesilmiş Türk milletinin geçmiş günlerdeki kadar cesur bir ruhu var.

(...)

Kardeşlerim, evlatlarım;

Asırlardan beri sinsi sinsi devam eden Avrupa'nın istila siyaseti her vakit Türk toprakları üzerinde en vicdansız bir şekilde tecelli etmiştir. Ayda ve yıldızlarda zapt edilecek Müslüman ve Türk toprakları ve milletleri olduğunu haber alsa oraya istila ordusu göndermek için mutlak yol bulacak olan Avrupa'nın eline nihayet bir fırsat geçmiştir..

Esaret boyunduruğunun zincirleri ta canına geçmiş olan Müslüman kardeşlerimiz sizin için bugün gür sesleri ile haykırıyor. Ben kardeş Müslüman dünyalarına da sizin namınıza yemin ediyorum. Davamız şudur: Türkiye'nin mevcut olan hak ve istiklalinin elinden alınmaması. Türkler ve Türkiye ecdadlarına ve bayraklarına ve milletimizin ebedi ve ilahi hakkına hıyanet etmeyeceklerdir.

Ya Rabbi, hakkın ve milletlerin bir mahşeri, bir mahkeme-i kübrası hazırlanıyor. Bu mahkemeye millet ve hakkı çiğneyen zalimler gelecektir. Ve bu zalimleri en evvel kendi milletleri mahkum edecektir. Milletlerin ruhunda her vakit ilahi bir hak ve büyüklük vardır.

Dinleyiniz! Sizin iki dostunuz var:

Bugünkü Müslüman alemi, öteki millet hakkı için bağırarak milletler. Birini kazandınız, ötekini bugünkü açtığınız davanın hak ve ulviyeti kazanacaktır.

(...)

Milletlerin ilahi hakkı ilan olunacağı güne kadar kalbimizde heyecanımız kalacak, eksilmeyecektir.

Yedi yüz senenin en asil ve büyük mirası olan vakarımızı, adalet ve terbiyemizi unutmayacağız.

Yemin ediniz!

Yedi yüz senenin tarihini ağlayan minareler altında yemin ediniz:

Bayrağımıza, ecdadımızın namusuna hıyanet etmeyeceğiz.”

Binlerce kişinin gökgürlemesini andıran bir uğultu şeklinde “Vallahi!” sesleri Halide Edib'in ayaklarının altındaki kürsüyü sarsıyordu. ”

Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal

ATEŞTEN GÖMLEK

Dışişleri bakanlığı memurlarından Peyami, zengin bir ailenin oğludur. Anadolu'yu hiç görmemiştir. Peyami'nin yakını Cemal, Birinci Dünya Savaşı'na katılmış, savaşta yaralanmış bir subaydır. Cemal, Peyami'yi Binbaşı İhsan ile tanıştırır. Peyami, Cemal ve İhsan sık sık buluşarak memleketin içinde bulunduğu durumu tartışırlar.

Cemal'in kız kardeşi Ayşe, İzmir'de oturmaktadır. 15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edilir. İşgalciler, Ayşe'nin eşi Mukbil Bey ve oğlunu öldürür. Ayşe'yi de kolundan yaralarlar. İzmir'de kalamayan Ayşe İstanbul'a gelir. İstanbul'da sıkıntılı günler yaşamaktadır. Peyami, Cemal, İhsan ve Ayşe, Sultan Ahmet Mitingi'ne katılırlar.

(...)

Herkes seslerin geldiği yere doğru dalgalandı, döndü. İki beyaz minarenin ortasını mavi havadan, bir dekor ayırıyor, önünde asırlık çınarların arasında siyah bayraklar altında siyah ve küçük bir kürsü var. Bütün bu sesler onun etrafından geliyor. Havadaki genç sesler ve yerdeki dedeler heyetinin derin ve muazzam bir gulgulesi geliyordu. Kürsünün önünde, malûl askerler bir hilâl gibi çevrilmişler, bu topraklar üstünde ne zaman yas, ne zaman bayram olsa onun mihrabında bu topraklar için parçalanmış vücutlarının toplanmasının en tabî bir şey olduğunu bütün İstanbul'la beraber onlar da anlamışlardı.

Kendim daha bunun manasını anlamıyordum. Bu müşterek bir sevgilinin cenaze merasimi mi? Yoksa muhalled ve kanlı bir düşünün ilânı mıydı? Bilmiyorum, yüz bin insan mucize gibi vücutlarından, vücutlarının bin bir alâkasından çözülmüş, bir oluvermişlerdi. Kala balığın içinde harp borusu çalınınca iplerini kırıp koşan asil harp atları gibi ihtilâl havasını koklayan bir iki Fransız, siyah millet bayrağının altına dün karşı karşıya dövüşükleri sakat Türk askerlerinin arasına koşmuşlardı.

Ne kürsünün üstündekileri seçebiliyor, ne de ne söylediklerini duyuyorduk. Bazan bir kadının tiz sesi sahrayı yırtıyor; bazan bir erkeğin gür kelimeleri dağılıyor. Yalnız Mehmet Emin Bey'in beyaz başını millî bir aziz gibi, bir evliya gibi seçtim. Askerlere doğru eğilmişti. Alil askerlerin topun karşısında sükûnla duran geniş, alil göğüsleri sarsılıyor, başları eğilmiş yüksek sesle ağlıyorlardı.

Ayşe'nin de Cemal ile yanımda yüksek sesle ağladığını duydum ve döndüm. Yüzü bir azap maske-sine benziyor, koyu yeşil gözlerinden yaşlar damla damla başlayarak ince billur bir göz yaşı sicimi uzun siyah kirpiklerinin uçlarından yanaklarına akıyordu.

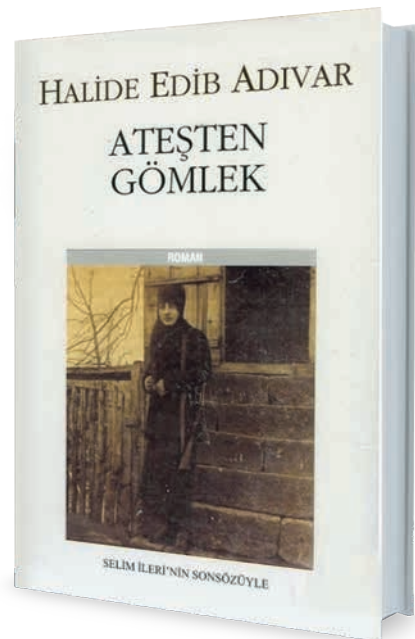
Ah, beyaz ve güzel memleketim! Bu meydanda birçok imparatorlar ve imparatoriçeler en mutantan alaylar, yarışlar, resmigeçitlerle geçtiler. Fakat bu beyaz ve ezeli meydanı bütün bir milletin göz yaşıyla hiçbir mutantan alay hiçbir Bizans ve Osmanlı ihtişamı takdis etmedi. Yeni Türkiye'yi doğuran esrarlı ve ilahi ruh mu bu merasimi bu millete öğretti? Yoksa İzmir'in zümrüt yamaçları, altın meyveleri, bal akan bağ-ları üzerinden geçen kan ve ızdırıp kasırgası mı burada tekerrür ediyor?

Bir aralık kürsünün kenarında denizin dibinden gelir gibi sesler hâsıl oldu; havada öyle derin bir sükûn vardı ki bu gulguleyi canımız kulaklarımıza toplanmış gibi dinledik ve ak gökte bir vızıltı duyduk. Minarelerin üstünde iki siyah tayyare dolaşı-yordu. Fakat halkın duyduğu şey ölümden kuvvetli idi. Kimse ne başını kaldırdı, ne alâkadar oldu.

Cemal:

— Ah, dedi, keşke bombalarını atsalar ve bu günü, bu keli-mesiz ahdimizi kanımızla mühürlesek.

Ayşe'nin yaşları arasından gözlerinde şimşekler çıktı. Belki

elli bin siyah çarşafının gözlerinde aynı şimşekler çakıyordu. Oradan ne kuvvetli, ne teselli bulmuş bir millet gibi dağıldık.

(...)

İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilir. Üç arkadaş ve Ayşe, Kuvay-i Milliye'ye katılmak ve Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek için Anadolu'ya geçerler. Ayşe de hemşire olarak İhsan'ın birliğinde savaşa katılır. Peyami ile İhsan, içten içe Ayşe'yi sevmeye başlarlar. Yakınları Yunanlılar tarafından öldürülen köylü kızı Kezban da karşılıksız bir aşkla İhsan'ı sever ve gönüllü olarak İhsan'ın birliğine katılmak ister.

Yanında giden adam bir nevi kuru hıçkırıkla cevap veriyor:

— Bizim kaptan vuruldu.

İhsan'ın kalbinin kininden hemen nadim olduğunu, belki de Ayşe'yi yüzünde bu ıstırapla koşturan felâketi kıskandığını hissediyorum ve hepimiz mütemadiyen uçarak gidiyoruz.

Nihayet onu tozlu yol üstünde bir ağacın altında uzanmış bulduk. Çenesini, yanaklarının çukurlarıyla hâlâ genç yüzü mütebessim, kalbini delen bir kurşunla yatıyor. Hepimiz ona koşuyoruz. En evvel Ayşe yetişiyor, bir çocuk gibi onu kaldırıyor:

— Rıfkı Bey, Rıfkı Bey!

Göğsünü çözüyor, açıyor. Allah'ım o manzarayı hiç unutmayacağım. Ceketinin altında gömlek yok, ucu yırtık bir yün kuşak pantolonunu tutuyor. Beyaz ince vücudu solundaki kırmızı ölüm yarasıyla nasıl garip görünüyor.

Ona söğüt dallarından bir sedye yaptık. Onu Ayşe ile beraber büyük bir dikkatle söğüt dallarının üstüne yatırdık, yanında hepimiz ağlayarak yürüyoruz.

Bütün gece terasta yatan ölünün etrafında Ayşe dolaştı. Artık kuvvetlerimiz o sırada yardım almadan uzun müddet kalamazdı. İhsan, Ayşe ile beni hemen götürmeye karar verdi. Ayşe asi ve katî idi. Ahmet Rıfkı'yı gömmeden gitmeyeceğini söyledi. İhsan, Ahmet Rıfkı'nın adamları ve kendi iki süvarisi ile bir baskın ihtimaline karşı sabaha kadar nöbet bekledi. Sabahleyin köyün imamıyla küçük cemaat onu mezarlığa götürürken Ayşe söğütlerin altında bir çocuk gibi hıçkırıyordu. Bu ıssız Anadolu mezarlıklarında ne kadar sevgili bıraktık, geçtik...

Mezarlıktan döndüğümüz zaman hareket hazırlığı yaptık. Hastalar doktora bırakılıyor, fazla araba ile arkamızdan hemen nakilleri için emir veriliyordu.

Ayşe gözleri ağlamaktan kırmızı ve şiş olarak köyden hareket etti. Umum köyde bir telâş ve korku vardı. Ayşe'nin boynuna kadınlar tekrar sarıldılar ve ağladılar. Ayşe'ye bir yaylı bulmuş, içini hazırlamıştık. Nihayet vedalar bitti, söğütleri bıraktık. Tozlu ve uzun yolda hayli ilerledik. İhsan da, ben de Ayşe'nin kederi dağılmayan yüzüyle alâkardık; ikide bir ikimiz de eğiliyor, yeis içinde, başı önünde giden kapanık gözlü yüze endişe ile bakıyorduk. İhsan, Ayşe'nin yüzünden başka her şeyi, hatta zavallı genç ölüyü, hatta ihtilâlin çok vuzuhsuz ve karışık tehlikesini unutmuş gibiydi. Bilmiyorum, ne kadar gittik. Arkadan ince bir kadın sesi haykırdı.

Döndük, yalın ayak genç bir köylü kız, ağlayarak, ellerini sallayarak bize doğru koşuyordu. Ben hemen anladım, fakat İhsan, ancak çocuk yanımıza geldiği zaman, hatta kendi atının başını yakaladığı zaman anladı.

— Babamı gâvurlar öldürdüler, anam yok, dedem yok, beni nerelere bırakıyorsunuz, diyor ve mütemadiyen ağlıyordu. İhsan biraz rikkatle, fakat çok canı sıkılmış bir tavırla Kezban'ı geri çevirmek için iknaya çalışıyordu. İlk defa o gün, Ayşe bizi gördü ve alâkadar gözlerle bu sahneyi takip etti. Kezban kani oluyordu.

— Gitmicam, gitmicam! Tüfek atamam mı, elin şehriden karılar gelir de ben gelip bir iş tutamam mı, diyordu.

Hakikat yeşil gözleri öyle genç bir ihtirasla tutuşuyordu ki, bu küçük mahlûkun herhangi bir ihtilâlcisi gibi dövüşebileceğine kaniydim. İhsan onu sonra gelip alacaklarını, şimdi dönmesini tavsiye ettikçe o, koşuyor ve haykırıyordu:

— Amanın anam, içim yanıyo, ben galaman, ben galaman.

Ayşe bu genç ıstıraptan müteessir miydi, bilmiyorum; arabadan atladı geldi, başını okşamak, teskin etmek istedi. Kezban'ın gözlerindeki ateş bütün bütün tutuştu; onu, nefretle, şiddetle itti. Şimdi Ayşe arabadan inince yere atlayan İhsan'ın kolunu yakalamış, gözleri gözlerinde yalvarıyordu:

— Beni de al, sen nereye varırsan ben de varırım. Her işini idem, guzum, guzum, ben bu şehir garısı gibi hastaya da baharım...

Diye başlayan uzun nutkunda İhsan'ın eğilmeyen soğuk inadıyla birdenbire meyvus tozlara çömeldi. Başı ellerinde sarsıla sarsıla ağlıyordu, herkes garip bir sarsıntı ile zavallı çocuğa bakıyor ve ne diyeceğini bilmiyorlardı. Hatta gençlerden biri:

— Beraber alsak olmaz mı efendim, diyecek oldu. O zaman İhsan en ağır, en dürüst sesiyle birdenbire emreden, hükmeden bir reis, bir erkek oldu:

— Bana akıl öğretmeyiniz, bu çocuğu bu hâlde nereye götürürsünüz? Sen de, Kezban, kalk bakayım, haydi kalk, şimdi yürü, geri dön, ben yapacağımı bilirim.

Kezban, İhsan'ın sesiyle kalktı, yaşlı gözleriyle ona sinmiş bir çocuk gibi baktı. Evvelâ bir şey söylemek istiyordu; sonra karşısında hâlâ sert ve âmir duran erkek nazarları altında eridi. Sesi ve kalbi kırılmış, fakat hâlâ ağlayarak döndü, köyün yolunu tuttu.

İhsan:

— Herkes hayvana, diye emir verdikten sonra elini uzattı, Ayşe'yi arabaya bindirdi. Arabanın basamağının başında bir an durduklarını, birbirlerinin gözlerine baktıklarını zannediyorum. Kezban'm yaşları bana da çok dokunmuştu; tozlu yolda yalnız metrûk, kalbi kırılmış dönen çocuğun yeisi bana da sirayet etmişti.

Ayşe'nin biraz acı tahayyül ettiğim sesiyle:

— İhsan Bey, bu zavallı çocuğu niçin almadınız, dediğini duydum.

— Bu kadar genç bir çocuğu nasıl bizim kuvvetlerin arasına alırım. Ötede beride muharip kadınlar var ama, hiçbirisi bu kadar genç değil. Siz isteseydiniz onu Eskişehir'e götürebilirdiniz.

— Fakat Kezban beni istemiyordu ki...

— İnsana istediğini verdiklerini nerede gördünüz?

(...)

Ayşe, İhsan ve Cemal, Kurtuluş Savaşı'nda şehit düşerler. Peyami ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılır. Hastanede anılarını yazar. Beynindeki kurşun çıkarılırken ölür. Doktorlar, Peyami'nin yazdığı anıların, beynindeki kurşunun etkisiyle girdiği bir bunalım sonucunda yazılmış olduğunu ileri sürer. Çünkü ordu kayıtlarında Ayşe ile İhsan'ın adlarına rastlanılmamıştır.

Cebeci Hastahanesi'nin yolundan inerken iki doktor konuşuyorlardı:

— İhtiyat mülâzımı Peyami Efendi'nin evrakındaki isimleri tetkik ettim.

— Ne çıktı?

— Ayşe isimli bir hemşire hiçbir kolordu seyyarında çalışmamış, İhsan isminde alay kumandanı yok.

— Akrabaları yok mu?

— Cemal isminde şehit olan bir dayızadesi var. Cemal'in bir de kız kardeşi varmış, fakat kimse ne ismini, ne de ne olduğunu biliyor.

— O halde?

— Kurşunun dimağındaki tesiri.

İki doktor çok uzun ve fennî bir münakaşadan sonra beyninden kurşun çıkarken ölen Peyami'nin ATEŞTEN GÖMLEĞİNE çetin ve Lâtince bir isim koydular.

15 Nisan 1338 Ankara

Halide Edip Adıvar
Ateşten Gömlek

Metin Sözlüğü

ahit: Kendi kendine söz verecek bir işi üzerine alma.

alil: Sakat.

çetin: Amaçlanan duruma getirilmesi, elde edilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli çok olan, güç.

dimağ: Bilinç, zihin.

fennî: Bilimsel yöntemlere, tekniğe uygun biçimde yapılan.

gulgule: Gürültü, şamata.

hasıl: Olan, ortaya çıkan.

huşu: Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve saygı ile dolu olma.

ihtiras: Aşırı, güçlü istek.

ihtiyat mülazımı: Koruma işinden sorumlu teğmen.

iltihak: Katılma.

kani: Kanmış, inanmış.

malül: Sakat, engelli kimse.

mehib: Görünüşü çekinme, ürperme ve hayranlıkla birlikte saygı uyandıran, pek heybetli.

merasim: Tören.

metruk: Bırakılmış, terk edilmiş.

muhalled: Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî.

muharip: Savaşçı.

mutantan: Görkemli, şatafatlı.

mütemadiyen: Devamlı.

müşahhas: Somut.

müşterek: Ortak.

müteessir: Üzülmüş, üzüntülü.

nadim: Yaptığı bir davranıştan pişmanlık duyan, pişman.

sirayet: Yayılma, dağılma.

sükun: Durma, hareketsiz kalma, durgunluk.

süvari: Atlı asker.

tahayyül: Hayalde canlandırma.

takdis: Kutsal sayma, kutsama.

tayyare: Uçak.

tekerrür: Tekrarlanma.

tetkik: İnceleme.

vuzuhsuz: Açık olma durumu, açıklık.

zahir: Açık, belli.

zillet: Hor görülme, aşağılanma.

yaylı: Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli, altında yayları olan, atla çekilen bir tür binek arabası, yaylı araba.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

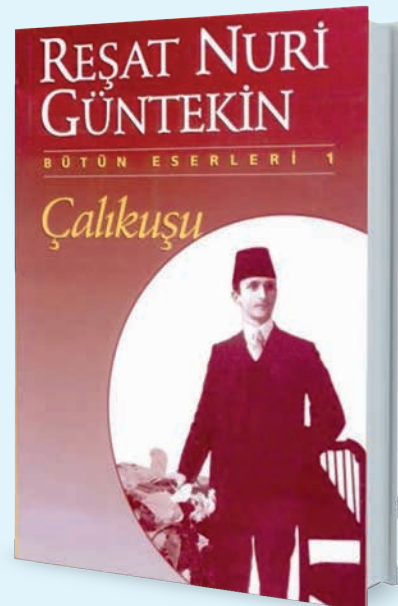
1911 ile 1923 yılları arasında etkili olan Millî Edebiyat Dönemi aynı zamanda Türk toplumunun en çalkantılı yıllarına denk gelir. Bu dönem büyük toprak kayıplarının, savaşların ve işgallerin yaşandığı bir dönemdir. Romancı yaşadığı toplumun aynasıdır görüşüyle yola çıkan Millî Edebiyat romancıları, bu dönemde yaşanan büyük savaşları ve kurtuluş mücadelesini tüm gerçekliğiyle anlatmışlardır. Millî Edebiyat romanlarında bireysel temalardan daha çok “Türkçülük, Millî Mücadele, yanlış Batılılaşma, çağdaşlaşma, yoksulluk, cehalet, gerilik” gibi temalar öne çıkar. Birçoğu bu mücadeleye katılmış olan sanatçılar, yaptıkları gözlemleri başarıyla romanlarına aktarmışlardır. Bu durum, Servetifünun Dönemi'nin bireysel roman anlayışının konu ve tema olarak tam zıddıdır. Romanda İstanbul dışına çıkılıp Anadolu işlenmiş ve bu dönemde yaşananlar realist bir bakış açısıyla anlatılmıştır.

Millî Edebiyat romancıları bu dönemde yaşanan siyasi mücadeleyi ve kurtuluş mücadelesini anlatmışlardır. “Yeni Lisan” makalesiyle başlayan bu dönemde diğer edebî ürünlerde olduğu gibi romanda da sade bir dil kullanılmıştır.

Yakup Kadri, romanlarında Tanzimat'tan itibaren Türk toplumunun geçirdiği değişimleri, bunların getirdiği sosyal konuları, aydın-halk ilişkilerini işler.

Reşat Nuri Güntekin, Anadolu'yu ve yerli hayatımızı romana geniş çapta sokması, tasvir ve tahlilciliği, özellikle kendisine büyük bir ün kazandıran Çalıkuşu'nda çizdiği öğretmen tipi, ayrıca batıl inançlar, din ve Batılılaşma üzerine geliştirdiği görüşleri ile öne çıkmıştır.

Refik Halit Karay, gözlem yeteneği, sade ve akıcı üslubu, betimlemedeki ustalığı ve mizahi görüş yeteneğiyle tanınır.

Aka Gündüz, teknik bakımdan ustalığa ulaşamamış olsa da milliyetçi, realist, kimi zaman da natüralist tavrı ile bu dönem romanının önemli temsilcileri arasında yer alır.

Millî Edebiyat Dönemi'nde Halide Edip; kişiliği, kültürü, Mustafa Kemal'e yakınlığı, kadın kahramanları, Doğu-Batı kültürleri karşısında takınacağımız tavrı araştırmasıyla dikkati çeker. Ateşten Gömlek Kuruluş Savaşı'nın ilk romanıdır. Kurtuluş Savaşı'nın tüm heyecanını yansıtan eser, aydın çevrelerin neden bu mücadeleye katıldığını da ifade etmektedir. Kurtuluş Savaşı anılarını dile getiren Halide Edip'le roman kişisi Ayşe arasında dikkat çekici yakınlıklar söz konusudur. Sultan Ahmet Mitingi'nin konuşmacısı Halide Edip, tıpkı Ateşten Gömlek'in Ayşe'si gibi savaş sırasında Anadolu'da hasta bakıcıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. “Ah, beyaz ve güzel memleketim!” ifadesindeki beyaz kelimesi hangi anlamda kullanılmıştır?
2. Miting alanındaki Türk bayraklarının siyah renkli olmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
3. Metinde yalınayak, ağlayarak koşan köylü kızı kimdir ve niçin koşmaktadır?
4. Metne göre savaş ne gibi kötü sonuçlar ortaya çıkarmaktadır? Açıklayınız.
5. Metindeki kahramanların ortak özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
6. Metnin olay akışını yönlendiren temel çatışma ve ona bağlı diğer çatışmalar nelerdir?
7. Metindeki anlatım tekniklerini, anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yöntemlerini tespit ediniz.
8. Okuduğunuz metindeki kişilerin sahip olduğu vatan sevgisinin kültürümüzdeki yerini değerlendiriniz.
9. Hazırlık çalışmasında ifade edilen Halide Edip Adivar'ın Sultan Ahmet Meydanı konuşması ile romanda tasvir edilen konuşmayı karşılaştırınız. Gerçek konuşmanın romana yansımalarını değerlendiriniz.

Dil Bilgisi

1. Aşağıda okuduğunuz metinden bir parça ile bir şiirden alınan dörtlük verilmiştir. Yüklemnin yerine göre farklı cümleler kullanılan bu parçalardan yola çıkarak devrik cümlelerin anlatıma katkısını değerlendiriniz.

Ayşe, gözleri ağlamaktan kırmızı ve şiş olarak köyden hareket etti. Bütün köyde bir telaş ve korku vardı. Ayşe'nin boynuna kadınlar tek tek sarıldılar ve ağladılar. Ayşe'ye bir yaylı bulmuş, içini hazırlamıştık. Nihayet vedalar bitti. Söğütleri bıraktık. Tozlu ve uzun yolda epeyce ilerledik.

*Bir korkusuzluk aldı yürüdü çevremizde
Sen çıkardın utancını duvara astın
Ben masanın üstüne kodum kuralları
Her şey işte böyle oldu önce*

Cemal Süreya

2. Aşağıda verilen cümlelerden kurallı olanı devrik, devrik olanı kurallı cümle hâline getiriniz.

- Bu ıssız Anadolu mezarlıklarında ne kadar sevgili bıraktık, geçtik.

.....

- İki odalı bir köy eviydi burası.

.....

- Halkın duyduğu şey ölümden kuvvetliydi.

.....

- Onun hayatındaki faciayı mutlak duymuşlardı.

.....

- Dolaşıyordu minarelerin üstünde iki siyah tayyare.

.....

3. Aşağıda verilen metinde ayraçla boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Şimdi Ankara Cebeci Hastahanesi'nin küçük bir odasından dışarıya bakıyorum() Uzun() sarı toprak yığınları yükselerek() alçalarak nihayetsiz uzanıyor() Fakat arkasında öyle kızıl bir gök var ki () Her şey acayip bir surette kızıl() galiba onun kanı() A() bunu böyle düşünmemek lâzım() Doktor ne dedi() Başımdaki kurşun bende hayalât yapıyormuş.

Halide Edip Adıvar, Ateşten Gömlek

4. Aşağıda verilen metinde noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

Muazzam bir gümbürtü, etrafımızda kalın, siyah bir duman ve toprak bulutu, anî bir sayha... Du-manlar arasından soluğu hissedilecek kadar sessiz mütemadiyen kaçışan, karışan bir halk. Arkamı bir dükkâna dayadığımı, dizlerimin, arka kemiğimin pişmiş paça gibi yıldıştığını, döküldüğünü duydum. Gözlerimi açtım. Yalnız Harbiye Nezareti'nin tayyare topları uzaktan havayı...

Halide Edip Adıvar, Ateşten Gömlek

Yazma

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Roman, gerçek veya kurmaca bir olayın zaman, mekân ve kahramanlar çerçevesinde anlatıldığı uzun soluklu yazı türüdür. Tanzimat Dönemi'nde edebiyatımıza giren bu tür, giderek yetkinleşmiştir. Edebiyatımızda bugün roman türünde dünya çapında beğenilen eserler verilmektedir. Romanı oluşturan ana unsurlar olay, bakış açısı, mekân, zaman ve şahıslardır.

Romanda en önemli unsur olaydır. Bu olayın okuyucuda merak uyandırması ve sonunun düşünülmesi kitabın okunurluğunu artıran, okuyucuyu heyecanlandıran bir unsurdur. Bazen olay tahmin edildiği gibi gerçekleşirken bazen de şaşırtıcı bir sonla bitebilir. Aşağıda Reşat Nuri Güntekin'in Acımak adlı romanın özeti verilmiştir. Bu roman için farklı bir son düşünülmüştür.

“Zehra çok çalışkan, disiplinli, verdiği kararların arkasında duran bir öğretmendir. Bulunduğu okulda birçok yenilik yapmıştır. Kırık dökük hâlde bulunan okulu kendi onarmaya kalkmıştır. Öğrencilerin elbiseleriyle, saçlarıyla usanmadan ilgilenmiştir, onların ikinci anneleri olmuştur. Ama onun tek kusuru, acıma duygusunun olmamasıdır. Zaafa, düşkünlüğe, çirkinliğe, tembelliğe hiç acı-mamaktadır.

Maarif müdürü (millî eğitim müdürü), çok iyi bir öğretmen olan Zehra'yı mebus Şerif Halil Bey'le tanıştırmak ister. Mebusun asıl amacı Zehra'ya babasının hasta olduğunu söylemektir. İki-si birlikte Zehra'nın okuluna giderler. İlk olarak onunla okul ve öğrencileri hakkında konuşurlar. Konu, Zehra'nın babasına gelir. Ama o konuşmak istemez. Babasının hasta olduğunu söylerler fakat Zehra babasını görmeye gitmek istemez. En sonunda maarif müdürünün ısrarı ile babasını görmeyi kabul eder ve İstanbul'un yolunu tutar.

Zehra, gözlerini her kapatışında çocukluğunda başından geçen olayları hatırlar. Her seferinde babasına olan kızılgınlığı bir kat daha artar. Nihayet tren yolculuğu bitmiş ve babasının bulunduğu eve varmıştır.. Evde sessizlik hakimdir. Onu yaşlı bir adam ile kadın karşılar. Babasının öldüğünü söylerler. Daha sonra Zehra'ya babasından kalan bir sandık olduğunu söylerler. Zehra sandığı açar ve içinden bir günlük çıkar. Günlüğü okumaya başlar. Babasının nasıl sıkıntılar çektiğini öğrenir ve ne kadar iyi bir insan olduğunu anlar. Babasının cesedinin bulunduğu odaya gider. Örtüyü açarak babasını öper ve ağlar. Babasına karşı takındığı olumsuz tavırlardan dolayı büyük pişmanlık içinde-dir. Babasını toprağa verir. Acılar içinde ağlar. Zehra birkaç gün sonra okuluna döner. Artık hiçbir eksiği kalmamıştır. Acımayı öğrenmiştir.”

Reşat Nuri Güntekin, Acımak

Romanın son bölümü şu şekilde değiştirilebilir: Babası Zehra'nın öğretmen olduğu köye gelir. Zehra'nın çalışmalarını görür. Onunla konuşmak ister. Zehra kabul etmez. En sonunda ona günlüğünü bırakarak gider. Zehra günlüğü okur ama inanmak istemez. Olayları araştırır ve günlükteki-lerin doğru olduğunu öğrenince babasının evine gider. Ama babası başka bir yere gitmiştir. Babasını her yerde arar ama bir türlü bulamaz. Artık acıma ve pişmanlık duygularını birlikte yaşamaktadır.

Roman, hikâye türünden daha hacimli bir eserdir. Olaylar, anlatımlar hikâyeye göre daha uzundur. Ayrıntılama romanda daha çoktur. Romanda olay içinde olay veya ana olay etrafından sürüklenen olaylar karşımıza çıkabilir. Aşağıda “Acımak” romanında “acımak” kavramı ile ilgili yazarın detaylı bir anlatımı görülmektedir;

Acımak... Ben insan ruhlarındaki derinliğin ancak onunla ölçülebileceğine kaniim. Evet dibi görünmeyen kuyulara atılan taş nasıl çıkardığı sesle onların derinliğini gösterirse başkalarının elemi de bizim yüreklerimize düştüğü zaman çıkardığı sesle bize kendimizi insanlığımızın derecesini öğretir... Fikrimce yalnız doğruluk hastalığı bir hak ve hakikat meselesi etrafında toplanmak kabiliyeti bir cemiyeti mesut etmeğe kâfi gelemez... Bunun için acımak birbirimizin feryadını iniltisini duyabilmek de lâzım...

Roman birden fazla teknikle yazılabilir. Bu tekniklerden biri de diyalog tekniğidir. Diyalog tekniği, eserde genellikle gerçeklik etkisini artırmak, şahısları karşı karşıya getirmek, bazen kendi iç dünyasını anlatmak şeklinde karşımıza çıkabilir. Diyaloglar özellikle şahısların karakter özelliklerinin anlaşılmasında önemlidir. Aşağıda “Acımak” romanından bir diyalog örneği verilmiştir.

Maarif Müdürü:

— *Hemen hazırlanmalısınız kızım dedi. Tren (.....) istasyonuna iki buçukta geliyor... On ikide ni hayet yarımda buradan çıkmalısınız ki yetişesiniz... Ben o vakte kadar size bir otomobil buldururum. .*

Zehra bir uykudan uyanır gibi silkindi. Maarif Müdürüne baktı. Kendine gelmiş kararını vermişti:

— *Teşekkür ederim... Hacet yok gitmeyeceğim. Tevfik Hayri şaşırdı kulaklarına inanamadı:*

— *Nasıl olur kızım?*

— *Öyle icap ediyor...*

Başmuallimin çehresi kapalı küçük gözleri karanlıktı. Bu fena alâmetti. Maarif Müdürü onu çok iyi tanıyordu. Fikrine ve mesleğine uymayan bir şey teklif edildiği zaman daima bu çehreyi alır ve dediğinden dönmezdi. Maarif Müdürünün zihni gittikçe karışıyordu. Bu vaziyet karşısında katî bir harekete lüzum görerek hemen hemen sert bir sesle:

— *Pederiniz hasta... hattâ ağır hasta dedi. Sizin mutlaka İstanbul'a gelmenizi istiyorlar. Siz gitmeyeceğinizi söylüyorsunuz. Sebebini izah edebilir misiniz?*

— *Maarifle alâkadar bir mesele olsaydı arz etmekte tereddüt etmezdim.*

Zehra amirine karşı haşın ve mütecaviz bir tavır almıştı.

Tevfik Hayri müşfik ve biraz mahzun bir tebessümle:

— *Zehra kızım... Bu suali Maarif Müdürü değil sizi daima kızı küçük kardeşi gibi sevmiş bir dostunuz sordu dedi. Onun için bana böyle cevap vermenizi doğru bulmadım.*

— *Affınızı rica ederim Tevfik Bey. Ayıp ettim. Fakat mazur görünüz. Bilemezsiniz. Çok karmakara-rişık olduğum bir zamanda...*

Devam edemedi dudakları titremeye ağlamaya başladı. Fakat şimdi nedense bu zaafını gözyaş-larını saklamaya lüzum görmüyordu sadece başını biraz yana çeviriyordu.

Uygulama

181 ve 182. sayfalarda verilen bilgiler ışığında; okuduğunuz bir romanın sonunu değiştirme, romandaki olay örgüsünü hikâye formunda yazma, romanın bir kesitini diyalog hâlinde yazma çalışmalarından birini yapınız.

Metninizi aşağıdaki aşamaları takip ederek yazabilirsiniz.

- Metinle ilgili hazırlık yapma
- Metni planlama
- Dil ve anlatım özelliklerine uygun yazma
- İmla ve noktalama bakımından gözden geçirme
- Metni değerlendirme
- Metni okul panosu, okul gazetesi veya genel ağ üzerinden yayınlama

Sözlü İletişim

Türk ve dünya edebiyatından sinemaya uyarlanmış, öğretmeniniz tarafından seçilmiş bir romanın filmini izleyiniz ve izlediğiniz filmi yorumlayınız. Yorumunuzu bir plan dahilinde yapınız. Gereksiz kelime ve tekrarlardan kaçınınız. Beden dilini etkili kullanınız. İzleyicilerle göz teması kurunuz. Konuşmanın önemli yerlerini vurgulayınız. Aşağıda Türk ve dünya edebiyatından sinemaya aktarılmış bazı romanlar verilmiştir.

Sinemaya Aktarılmış Bazı Romanlar

- *Çalıkuşu*- Reşat Nuri Güntekin
- *Hababam Sınıfı*- Rıfat Ilgaz
- *Yaprak Dökümü*- Reşat Nuri Güntekin
- *Selvi Boylum Al Yazmalım*- Cengiz Aytmatov
- *Sol Ayağım*- Christy Brown
- *Piyanist* – Wladyslaw Szpilman

“Hababam Sınıfı” filminden bir sahne

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. “Bunun sebebi, Türk aydını gene, sensin! Bu viran ülke ve bu yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa hâlinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksilmek hakkını kendinde buluyorsun.” “Anadolu halkının bir ruhu vardı; nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı; işletemedin. Onu, hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabanî ot gibi bitti. Şimdi elinde orak, buraya hasada gelmişsin! Ne ektin ki, ne biçeceksin?..”

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Yaban

Bir romandan alınan bu parçada, anlatılanlardan yola çıkarak romanın hangi edebî dönemde yazıldığını ve dönemin özelliklerini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların karşısına “D”, yanlış olanların karşısına “Y” yazınız.

a. Sergüzeşt romanı, edebiyatımızda romantizmden realizme geçişin ilk örneği kabul edilir.	
b. Edebiyatımızda ilk romanlar Servetifünun Dönemi’nde verilmeye başlanmıştır.	
c. Tanzimat Dönemi romanları teknik bakımdan kusurludur.	
ç. Millî Edebiyat Dönemi romanlarında mekân, İstanbul’dan çok Anadolu’dur.	
d. Dünya edebiyatında Cervantes’in yazdığı Don Kişot, modern romanın ilk örneği sayılır.	
e. Edebiyatımızda roman ve hikâyenin yerini tutan ve divan edebiyatı nazım şekli olan tür kasidedir.	
f. Servetifünun romanında realizm akımı etkilidir.	

3. Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları doğru şekilde doldurunuz.

a. Dönemi romanlarında Türkçenin kurallarına ve söz dizimine uymayıp yeni anlatım olanakları aranmıştır.

b. Edebiyatımızda roman türünün ilk örnekleri Dönemi’nde ortaya çıkmıştır.

c. Oblomov romanı kavramı ile özdeşleşmiş bir romandır.

ç. Millî Edebiyat Dönemi romanında genellikle, konuları işlenmiştir.

d. İlk tarihî romanımız....., köy hayatını işleyen ilk romanımıztir.

4. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat Dönemi romanının özelliklerinden biri değildir?

- A) Yazarlar, eserlerine kişiliklerini yansıtmışlardır.
- B) Olayların akışında rastlantılara sıkça yer verilmiştir.
- C) İşlenen konular gerçeklere uygundur.
- D) Genellikle romanlar, masallar gibi biter.
- E) Romanlarının kurgusu ve tekniği güçlüdür.

5. I. Realist olmasına rağmen romantizmin etkisinden kurtulamamıştır.

II. Modern Türk romanının kurucusu sayılır.

III. Romanlarında İstanbul'un aydın kesimini anlatmıştır.

IV. Servetifünun Dönemi'nin en önemli romancısıdır.

Yukarıda özellikleri verilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahmet Mithat
- B) Mehmet Rauf
- C) Halit Ziya Uşaklıgil
- D) Namık Kemal
- E) Ahmet Rasim

6. *Çerkez kızı Dilber'le, zengin konağın sahibi Celal Bey arasında çok kısa bir zamanda başlayan ve biten aşkın izleri görülür. Yazar, insan ruhunun çaresizlik karşısında takındığı tavrın doğal davranışlarını, güçlü bir duygusal düzlemde okuyucuya başarılı bir şekilde aktarmıştır. O dönemde geçerli olan fedakârlık, güven, dürüstlük ve vatan sevgisi gibi kavramların sancılı göreceliğinin neden olduğu haksızlığa dikkat çeker... Roman, küçük esir bir kızın tertemiz aşkını tutkulu bir biçimde işlerken özellikle aşkın karşı konulmaz yüceliğini anlatması bakımından da tüm dikkatleri üzerinde toplamaktadır.*

Bu parçada söz edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Araba Sevdası
- B) Sergüzeşt
- C) Mai ve Siyah
- D) İntibah
- E) Felatun Bey ve Rakım Efendi

7. Servetifünun Dönemi romanı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Batılı roman tekniğine uygun ilk eserler verilmiştir.
- B) Söyleyişe önem verilmiş, sanatlı sözlerle örülmüş geniş tasvirler yapılmıştır.
- C) Arapça ve Farsça tamlamalardan oluşan ağır bir dil kullanılmıştır.
- D) Fransız romantizminin etkisiyle gerçeklikten uzak karakterler yaratılmıştır.
- E) İstanbul ve çevresinde yaşanan olaylar konu edilmiştir.

8. Aşağıdaki yazarlardan hangisi Millî Edebiyat Dönemi yazarlarımızdan biri değildir?

- A) Reşat Nuri Güntekin
- B) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
- C) Refik Halit Karay
- D) Tevfik Fikret
- E) Halide Edip Adıvar

9. Realizmin en detaylı örneklerinden biridir. Olaylar en ince ayrıntısına kadar anlatılmaktadır. İvan İlyiç, romanın başkahramanıdır. Tembel ve uyuşuk bir kişi olan İlyiç, Rus soylularını temsil eder. Romanın başından sonuna İvan İlyiç'in hayat öyküsü anlatılır. İvan İlyiç'in hayalleri vardır ama tembelliği bu hayallerini gerçekleştirmesine engel olur. Kısacası bu roman tembellikle özdeşleşmiş bir romandır. Romandaki detaylı anlatımlarda herkes kendinden bir şeyler bulacaktır.

Bu parçada anlatılan eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sefiller B) Goriot Baba C) Oblomov
D) Suç ve Ceza E) Vadideki Zambak

10. Mai ve Siyah adlı öncü romanında bir yandan eski edebiyat eleştirilerinde bulunmuş bir yandan da yeni edebiyatı savunmuştur. Ahmet Cemil'in babasının ve kız kardeşi İkbâl'in ölümü, Ahmet Cemil'in sevgili adayı Lamia'yı ona duygularını bile açamadan kaybetmesi, yazarlık görevine son verilmesi, matbaadaki hissesini kaybetmesi ve babasından kalma evlerini yine şöhret hülyası uğruna kaybetmesi, Ahmet Cemil'in bir bilinmeyene doğru gece vakti bir yolculuğa çıkmasına neden olmuştur. Ahmet Cemil aslında Servetifünun aydınının ve onun her şeyden kaçışının simgesidir.

Aşağıdakilerden hangisi bu parçada söz edilen romanın yazarına ait bir eser değildir?

- A) Küçük Ağa B) Kırık Hayatlar C) Aşk Memnu
D) Bir Ölünün Defteri E) Sefile

11. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapı bakımından farklıdır?

- A) "Denemeler", daha çok eğitim ve felsefe konularına değinen ve Orta Çağ dogmatizmini yıkan bir aydınlanma kitabıdır.
B) Hümanist kültürün en önemli kaynaklarından biri olan bu yapıt, yazılmasının üzerinden 430 yıl geçmesine rağmen aydınların başucu kitabı olmayı sürdürmüştür.
C) Sokrates'ten sonra insan üzerine eğilen en önemli düşünür kabul edilen Montaigne, bu kitabıyla Avrupa insanına özgür düşünmeyi öğretmişti.
D) 1603'te ilk kez İngilizce'ye tercüme edilen eser Türkçeye de ilk kez 1940'lı yıllarda Sabahattin Eyüboğlu tarafından kazandırılmıştı.
E) 1950'li ve 1960'lı yıllarda aynı yayınevi, eserin muhtelif yeni baskılarını yaptı.

12. Tevfik Rıza Bey, 1914-1916 yılları arasında Çanakkale Goncasuyu telsiz telgraf istasyonunda I II III
yedek subay olarak görev yaparken Çanakkale'de yaşananları ve günlük yaşamı neredeyse saati saatine
kaydetmiş. IV V

Bu cümlede numaralandırılmış sözcüklerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Yöremizin en meşhur yemeği imambayıldır.
B) Tanzimat romanında genellikle mirasyedi tipler bulunur.
C) Biçer döverler ekin hasadına başladı.
D) Akşamüstü güneşe karşı çay içmek büyük bir zevk.
E) Başkomutanın emri ile ordular Ege'ye doğru hareket etti.

14. Aşağıda verilen cümlelerin hangisinde virgül (,) yanlış yerde kullanılmıştır?

- A) Köyde kim çaresiz kalırsa kimin işi bozulursa İstanbul yolunu tutar.
- B) Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.
- C) Adana'ya yarın gideceğim, dedi.
- D) Evet, bundan sonra bir daha seni görmeyeceğim.
- E) Meydanlığa varmadan, ilk sağa döndü.

15. Kömürü, eti, yağ ve zerzevatı nerelerden, nasıl alacağını artık biliyordu. Yalnız öğrendiği usul-lerin hepsini tatbiki imkân yoktu. Bunun için esnafla laubali olmak, onlara kâh aksilik kâh dalkavukluk etmek lâzım geliyordu. Bunlar, hiçbir zaman Ali Rıza Bey'in ağır tabiatına uyacak şeyler değildi. Bir gün, uzun zaman belediye reisliğinde bulunmuş bir arkadaşıyla çarşıya çıkmıştı. Zerzevat alacaklardı. Pazarlık esnasında kavga çıkmış, dükkâncı eski belediye reisinin elindeki kabakları çekip almış, "Git işine ihtiyar... Sen alışverişe değil, eğlenceye çıkmışsın... Paran yoksa çayırdan ot topla da onları ye!" diyen adamcağızı göğsünden ittiği gibi zerzevat küfelerinin içine yuvarlamıştı. Ali Rıza Bey, utancından yerin dibine girmiş, bir daha kimse ile çarşıya çıkmamaya tövbe etmişti.

Reşat Nuri Güntekin, Yaprak Dökümü

a. Bu parçada hangi anlatım teknikleri kullanılmıştır?

b. Bu parçanın anlatıcısı ve bakış açısı hakkında bilgi veriniz.

16. Güneşin son ışıkları baygın öpüşlerle Kanlıca tepelerini yalıyor, ta ötede, Beykoz'dan ağır akılcıkla gelen beyaz bir bulut parçasının bir kenarı donuk şişe beyazlığı ile parlarken altında geniş bir çizgi yavaş yavaş koyulaşan bir gölge biçiminde duruyordu. Bu tatlı kış gününden yararlanarak Boğaz'ın durgun sularını okşayan sandallar, kayıklar geçiyordu. Karşıda Şirket'in bir vapuru siyah du-manlarını serpererek yer yer yalıları gizlerken, iri bir İngiliz şilepi, güvertesinde öteye beriye koşan dört beş başla, sessiz ıssız, sanki yapayalnız Karadeniz'e doğru ilerliyordu.

Halit Ziya Uşaklıgil, Aşk-ı Memnu

Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Betimlemelerden yararlanılmıştır.
- B) Psikolojik çözümlemeler yapılmıştır.
- C) Kişileştirmelerden yararlanılmıştır.
- D) Anlatıma duygular katılmıştır.
- E) Niteleyici sözcükler kullanılmıştır.

17. Aşağıda verilen eser ve yazarları doğru şekilde eşleştiriniz.

a. Ateşten Gömlek	1. (...) Recaizade Mahmut Ekrem
b. İntibah	2. (...) Reşat Nuri Güntekin
c. Ankara	3. (...) Halide Edip Adivar
ç. Çalıkuşu	4. (...) Namık Kemal
d. Araba Sevdası	5. (...) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
e. Mai ve Siyah	

18. Aşağıdaki cümleleri tabloda verilenlere göre değerlendiriniz.

Sabah hayli erkendi; sandığını arabada bıraktı. Maarif Dairesi'ne girdi. Odanın kapısında bir ihtiyar bir adam, sac bir mangalda kömür yakıyordu. Bir ayağı kopuk hasır iskemleyi aynı zamanda duvara dayayarak muvazene yaptırıp üstüne oturmaya çalışıyordu. Yerde kabarmış kirlerin üzerinde ihtiyatla yürümek lazım geliyordu. Loş ve tavanı örümcekli bu dairenin çok ağır; insanın içine çöken bir kokusu vardı.

Halide Edip Adıvar
Vurun Kahpeye

Cümle	Anlamına Göre	Yüklemine Göre	Yükleminin Türüne Göre	Yapısına Göre
<i>Sabah hayli erkendi; sandığını arabada bıraktı.</i>				
<i>Maarif Dairesi'ne girdi.</i>				
<i>Odanın kapısında bir ihtiyar bir adam, sac bir mangalda kömür yakıyordu.</i>				
<i>Bir ayağı kopuk hasır iskemleyi aynı zamanda duvara dayayarak muvazene yaptırıp üstüne oturmaya çalışıyordu.</i>				
<i>Yerde kabarmış kirlerin üzerinde ihtiyatla yürümek lazım geliyordu.</i>				
<i>Loş ve tavanı örümcekli bu dairenin çok ağır; insanın içine çöken bir kokusu vardı.</i>				

6. ÜNİTE

TİYATRO

6. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Geleneksel Türk Tiyatrosu
- Modern Türk Tiyatrosu

DİL BİLGİSİ

- Cümle Çeşitleri ve Bunların Metindeki İşlevi
- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Geleneksel Türk Tiyatrosu ile İlgili Yazı Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Kısa Bir Meddah Oyunu Sunma
- Genel Ağ Üzerinden Karagöz Oyunu İzleme

Uyarı!

Sözlü iletişim etkinliğinden önce görevlendirmeleri yapınız. Meddah ve stand-up videosunu izleyiniz. İzletilecek Karagöz oyununu tespit edip gösterim için hazırlanınız.

1. METİN

Metne Hazırlık

1. Hoşsohbet insanların özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
2. Bir oyunun bir metne bağlı kalınarak oynanması mı yoksa doğaçlama oynanması mı zordur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

KANLI KAVAK

Kısaltmalar: K. (Karagöz), H. (Hacivat), Ba. (Bayram ağa, kavak bekçisi Arnavut), Ra. (Ramazan ağa, kavak bekçisi Arnavut), K. K. (Karagöz'ün karısı), Z. (Zenne)

Hacivat semai söyleyerek gelir:

(Makamı: Ferahnak)

Sözü canları bağışlar,

Bizim cananımız vardır var:

Yüzü hurşide benzer,

Meh-i tâbânımız vardır var:

(...)

Huzur-ı haziran cem'iyet-i irfan vakt-i safâ-yı merdan. Laindir, dinsizdir, münafıktır şeytan. Şeytanın dinsizliğine, Rahmanın birliğine ve bizi seyre-den ahibbânın sağlığına.

(...)

K. — (Penceresinden) Hoş geldin ıspanak suratlı. (Çekilir.)

H. — Bir yâr-i vefâşîârım olsa gelivierse şu dört kûşe hayme üzere kadem bassa. O söylese ben dinlesem. Haddim olmayarak bendeniz söylesem huzar-ı kiram safâyâb olsalar.

Diyelim işimizi Mevlâm rast getire.

Yâr bana bir eğlence meded!

Aman bana bir eğlence meded!

K. — (İçeriden) Geliyorum, geliyorum...

H. — Aman bana bir eğlence meded!

K. — (Atlar; boğuşurlarken) Dur Hacivat şaka yaptım.

H. — Bırak birader sakalımı yoldun. (Kaçar.)

(...)

H. — Bak Karagözüm, bu akşam Ramazan-ı Şerifin on sekizinci gecesi, Cenabıhak cemi cümleyi çok senelerine yetiştirsin.

K. — Âmin.

H. — Sen davul çalmasını bilir misin?

K. — Haydi doğru hapise.

H. — Ne hapsine Karagözüm?

K. — Bekçinin davulunu çalayım, polisler yakalasınlar.

H. — Yani Karagöz'üm, mânicilerin çaldığı gibi.

K. — Haa! Onu yaparım.

H. — Davulun var mı?

K. — Var ya...

H. — Haydi al da gel.

K. — Ne olacak?

H. — Mahalle mahalle dolaşınız, sen davul çalarsın, ben de mâniler söylerim. Beş on kuruş para kazanınız. Haydi git davulunu al da gel.

(...)

K. — (*Hem söyler, hem çalar.*) Dumbededumdum! Dumbede, dumbede dumdum, dumbede!

H. — Başta sarık büküm büküm.
Sırtımda davuldur yüküm,
Benim güzel komşularım,
Hele selâmün'aleyküm.

K. — Aleyküm selâm gümbedegümgüm...

(...)

H. — Ayna camlar açılır,
Çil paralar saçılır,
Beyimin gönlü olunca,
Kesenin ağzı açılır.

K. — Açılır... gümbedegüm, gümbedegüm, güm gümbede...

Z. — (İçerden) Bekçi baba biraz gelir misiniz.

H. — Geleyim efendim. (*Gider.*)

Z. — (İçerden) Alınız şu parayı, size lâyük değil ama kusura bakmayınız.

H. — Aman efendim, ne zahmet ne zahmet...

K. — Parayı alıyor. Bir de kedi gibi ne zahmet ne zahmet diyor...

(...)

H. — Ben söyledim bahşişimi aldım, sen de söyle, sen de al. (*Gider.*)

K. — Şey.. Hacivat... gitti kerata. (*Çalar.*)
Gümbede gümgümbede...

(...)

Z. — (İçerden) Bana bak davulcu. Başımız ağrıyor, git başka yerde çal..

K. — Hacivat paraları aldı savuştu gitti, bana metelik vermedi.

Z. — (İçerden) Sen ne istiyorsun?

K. — Bana da para verin.

Z. — (İçerden) Aşçıbaşı o bulaşık tenceresini getir, şunun kafasına dök de gitsin.

K. — Hay inayetinizle yerin dibine geçin. (*Gider.*)

(...)

K. — Aman kolum kanadım başım gözüm vay...

H. — (*Gelir.*) Ne oldun Karagözüm?

K. — (*Ayağa kalkarak.*) Bu ağacı buraya kim dikmiş?

H. — Ne oldu?

K. — Ne olacak, atlayım dedim, üstünce düştüm, az daha kafanı patlayacaktı.

H. — Bunun adına Kanlı Kavak derler. Bu ağaç Serez'le Selanik arasında netameli bir ağaçtır. Bunun altına çift gelen tek gider, tek gelen hiç gider, sen bunun altında çok dolaşma sonra karışmam. (*Gider.*)

K. — Hay uydurucu herif hay, bir alay yalanları uydurdu gitti. (*Ağaca bakarak*) Ooo.. burada bir de çeşme var. Şurdan bir su içeyim. (*Ağzını çeşmeye yanaştırırken başına vururlar.*) Aman kafama kim vurdu? (*Arkasına ve yukarı bakarak*) Burda kimse-ler de yok. Lâkin kafama kim vurdu? Belki çocuklar taş atmışlardır. Çeşmenin suyu da soğukmuş, hele biraz daha içeyim.

K. — (*Tam su içerken vururlar.*) Ay aman gene vurdular. Neme lâzım buradan savuşmalı Hacivat buralarda durma demişti. (*Gider.*)

(...)

H. — Karagöz bu hâlin ne?

K. — Sorma Hacivat sorma. Bir zırlıtlı geldi, aldı götürdü, işte bu hâle koydu. (*Ağlar.*)

H. — Ben sana demedim mi, buralarda dolaştım diye, bu ağaca ilişme diye. Var hâlini gör.

K. — Kuzum bana bir çare bul.

H. — Öğütle uslanmayı tekde ederler. Tekdirle de uslanmazsa döverler. Benim öğüdümü tutmadın dayak yedin.

(...)

K. — Benim bir eski baltam vardı, şunu ver bakalım.

K. K. — Ne yapacaksın?

K. — Sana kışlık odun keseceğim. (*Baltayla gelir.*) Şimdi sen görürsün. (*Ağaca çıkar, türkü söyleyerek kavağı kesmeye başlar.*)

H. — Aman Karagöz oturduğun dalı kesiyor-sun, düşersen kafan gözün patlar.

K. — Sen karışma defol oradan, şimdi kafana baltayı atarım.

H. — Yazıklar olsun, güzelim ağacı kesmişsin. (*Gider.*)

K. — Nasıl bizi çarpar mı? Ben de onu parçalayım, da görsün. (*Ağaca baltayı vurunca dalla beraber aşağı düşer.*) Vay kafam! Vay, vay...

(*Korucu Arnavut Bayram gelir.*)

Ba. — Morey çim çesmiştir bu kavayı?

K. — (*Baltayı arkasına saklar.*) Ne bileyim ben.

Ba. — Tû Allah belasını versin. Morey doğru söyle çim çesmiştir bu kavayı?

K. — Görmedim.

Ba. — Ne yaparsın sen bunla brey?..

K. — Ben yolcuyum işime gidiyorum.

Ba. — Ne var o elinde?

K. — Çubuk çubuk.

(...)

Ba. — Doğru söyle morey, nedir o elindeki?

K. — Kaval kaval.

Ba. — Ver onu bir çalayım.

K. — Çatlak çatlak.

Ba. — (Arkadaşı Ramazan'a seslenir.) Ho more

Ramezan...

Ra. — (Karagöz'ün arkasına gelir.) Ne var more Bayram?

K. — (Arkasına bakarak.) Eyvah Arnavutlar ikileşti, şimdi ne halt etmeli.

Ba. — Ne var bu adamın elinde?

Ra. — Balta more kardas, balta.

K. — (Kendi kendine) Eyvah şimdi hapı yuttuk.

Ba. — Demek sen çestin bu kavayı?

K. — Hayır ben kesmedim, bu balta kesmiş.

(...)

K. — Ellerinden zorla kurtuldum. Şimdi bu dalları eve taşıyayım, kışın yakarız. (Bir dal omuzlar eve gelir.) Yâhû al bakalım, sana kışlık odun getirdim.

K. K. — Aaaa.. Bu yaş ağacı nereden kestini, Allah'tan korkmadın mı?

K. — Nene lâzım kışın ısınırız.

K. K. — Ben korkarım, yaş ağaç yakamam götür başkasına ver.

K. — (Dalları birer birer taşır.)

H. — (Gelir.) Ne yaptın bunun dallarını?

K. — Sen şunu tut, bana yardım et, bizim eve götürelim.

K. — Aman Hacivat kaldır altında kaldım.

H. — Dur bakayım. (Kaldırırlar, bu sefer Hacivat'ın üstüne düşerler.) Aman birader altında kaldım eziliyorum.

K. — Geber kerata.

H. — Aman birader kaldır. (Kaldırırlar, birkaç kere böyle devam eder. Nihayet ağacı Karagöz omuzlar evine götürür, gelir.)

K. — Başka bir şey kaldı mı? (Yere bakarken)

H. — Aman Karagözüm nedir bu işler?

K. — Kafanı kırsın geyiklerle keşişler. (Tokat)

H. — Bana ne vurursun elin kırılınsın.

K. — Ekler kenetler gene vururum. (Tokat)

H. — Hoş olsun külhâni, yıktın perdeyi eyledin viran, varayım sahibine haber vereyim heman. (Gider.)

K. — Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola... (Temenna ederek çekilir, gider.)

Mehmet Muhittin Sevilen

Karagöz

Metin Sözlüğü

ahibbâ: Dostlar, arkadaşlar.

cem-i cümle: Bütün cemaat, herkes.

cemiyet'i irfan: Anlayışlı, ilim sahibi topluluk.

ferahnak: Klasik Türk müziğinde bir birleşik makam.

hayme: Çadır.

hurşid: Güneş.

huzur-u haziran: Hazır olanların huzurunda.

huzzar-ı kiram: Huzurda bulunan cömert kimseler.

inayet: Yardım.

kadem basmak: adım atmak, varmak.

kûşe: Köşe.

külhani: Külhanbeyi, kabadayı, serseri, hayta.

lain: Lanetlenmiş olan.

meh-i tâbân: Parlayan ay.

metelik: Çeyrek kuruş.

münafık: Dinî kurallara inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen.

netameli: Gizli bir tehlikesi olduğu sanılan, tekin olmayan.

safâyâb: Safa bulmuş, huzur ve sükûna kavuşmuş.

sürç-i lisan (sürçülisan): Dil sürçmesi.

tekdir: Azarlama, paylama.

vefaşîâr: Vefalı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Geleneksel Türk Tiyatrosu

Geleneksel Türk tiyatrosu, modern tiyatronun dışında kalan göstermelik türlere verilen addır. Bu başlık altında *Karagöz, orta oyunu, kukla, meddah ve köy seyirlik oyunu* gibi gösteri türleri yer alır. Bu göstermelik türler klasik tiyatrodan çok farklıdır. Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro yazılı bir metne dayanmaz. Geleneksel tiyatrodaki güldürü ögesi ön plandadır. Bunun yanında ders verici ve eğitici özelliği de vardır. Bunlar, genellikle sahnesiz tiyatrolardır. Seyirlik köy oyunlarının kökeni geçmişteki bolluk törenlerine ve dinî inançlara kadar uzanır. Karagöz ve orta oyunu birbirine benzetmekle birlikte sahneleniş tekniği bakımından birbirinden ayrılır. Meddah tek kişilik bir tiyatro örneğidir. Kukla ise çok eskiye dayanan bir türdür. Yüzyıllarca Türk halkının temaşa ihtiyacını gideren bu türler, bugün etkisini yitirse de modern tiyatromuza kaynaklık etmeye devam etmektedir.

Karagöz Oyunu

Geriden ışıkla aydınlatılmış bir perde arkasında hareket ettirilen resimlerin gölgelerinden yararlanılarak oynatılan oyuna **gölge oyunu** adı verilir. Karagöz oyunu hayali; hayalbaz veya Karagözcü denilen bir kişi tarafından oynatılan bir gölge oyunudur. Karagözcü, figürleri hareket ettirirken aynı zamanda kahramanların konuşmalarını da seslendirir. Yanında şarkı söyleyen ve def çalan yardımcıları bulunur. Karagöz’de sahne yerine geriden aydınlatılmış bir beyaz perde bulunur. Oyunun kahramanlarını deriden kesilmiş çeşitli insan, hayvan ve eşya figürleri oluşturur.

Oyunda asıl kahramanlar Karagöz ve Hacivat’tır. Oyunda Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan her kesimden insan (Arnavut, Laz, Rum vb.) bulunur. Karagöz dışa dönük, içi dışı bir, olduğundan başka gözükmeyen, yoksul bir halk tipidir. Halkın sağduyusunu ve törelerini yansıtır. Hacivat’ı dolandırmak gibi küçük kusurları hoş görülür. Çünkü o, ortağı tarafından daha büyük ölçüde dolandırıldığının farkındadır. Dürüst ve açık sözlüdür.

Hacivat yarı aydın, ağdalı bir dil kullanan, kurnaz, çıkarını düşünen bir tiptir. Biraz “mürekkep yaladığı” için yarım yamalak da olsa biraz şundan biraz bundan haberi olan bir yarı aydın tipidir. Görgü kurallarına uyar ama samimi değildir.

Karagöz oyunu bir metne bağlı olmayan, doğaçlama oynatılan bir oyundur. Bu oyun, özellikle Ramazan gecelerinde, sünnet düğünlerinde oynatılmıştır. Günümüzde de oynatılmaya devam etmektedir.

Karagöz oyunu dört bölümden oluşur:

Giriş (Mukaddime): Hacivat müzik eşliğinde bir semai okuyarak perdeye girer; “Of, hay Hak” diyerek perde gazelini söyler, dua ederek Karagöz’ü çağırır. Karagöz, Hacivat’ın çıkardığı gürültüye kızar, perdeye gelir, kavga ederler.

Muhavere (Karşılıklı Konuşma): Asıl oyundan bağımsız bir bölümdür. Hacivat ile Karagöz arasında geçen bir konuşmadır. Hacivat’ın “Vay Karagöz’üm, benim iki gözüm merhaba.” sözü ile başlayıp parçanın sonuna kadar devam eden kısımdır.

Fasıl (Oyun): Asıl oyunun yer aldığı bu bölümde konuya uygun olarak çeşitli tipler perdeye gelir. Bunlar kendi ağız özellikleriyle taklitler yaparak konuşur. Olaylar bir yerde düğümlenir kabadayı vb. bir tipin perdeye gelmesiyle düğüm çözülür.

Bitiş: Karagöz ile Hacivat’ın arasındaki konuşma kavga ile son bulur. Hacivat: “Yıktın perdeyi eyledin virân. Varayım sahibine haber vereyim hemân.” diyerek perdeyi terk eder. Karagöz de “Her ne kadar sürçülisan ettikse affola.” diyerek oyunu bitirir.

Okuduğunuz metinde yanlış anlaşılımlar, olay örgüsünü oluşturmaktadır. Karagöz, kelimeleri sürekli yanlış anlamakta ve Hacivat da bunu düzeltmeyi kendine görev saymaktadır. Okuduğunuz oyun, yazar tarafından derlenmiş ve yazıya geçirilmiş bir oyundur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. “Kanlı Kavak” adlı Karagöz metninde geçen güldürü öğelerini bulunuz. Güldürü öğelerinin genel olarak nasıl kurgulandığını söyleyiniz.
2. Okuduğunuz metinden hareketle Hacivat, Karagöz ve Arnavut tipinin kişilik özelliklerini belirleyiniz.
3. Karagöz oyunundaki tiplerden hangisini kendinize yakın buldunuz? Neden?
4. Metnin temel çatışmasını bulunuz.
5. Metnin temasını bulunuz.
6. “Kanlı Kavak” metninde herhangi bir zaman var mıdır? Açıklayınız.
7. “Karagöz hiç okumamış ama zeki bir halk adamıdır.” yargısını okuduğunuz metinden hareketle gösteriniz.
8. Okuduğunuz metinde Karagöz oyununun hangi bölümlerine yer verilmiştir?
9. Günlük dili kullanmanın okuduğunuz metnin anlatımına ne tür etkileri olmuştur? Açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

Mehmet Muhittin Sevilen (1886-1974)

Hayali Küçük Ali adıyla tanınmıştır. Gölge oyunu araştırmacısıdır. İstanbul'da Davutpaşa Rüştîyesini bitirdikten sonra Posta İdaresinde memur olarak çalıştı.

Geleneksel Karagöz oyunu ile daha sekiz on yaşında iken ilgilenmeye başladı. İlk bilgileri devrinin ünlü Karagözcülerini seyrederek aldı. Gölge oyunu çalışmalarını altmış yıl sürdürdü. Geleneksel Karagöz oyunlarına yeni tasvir ve tipler ekledi, yeni yorumlar getirdi. Karagöz koleksiyonları oluşturdu. Kitaplar yazdı, ses bantları doldurdu, filmler yaptı. Yazdığı ve derlediği Karagöz oyunları ile Türkiye radyolarında yirmi yılı aşkın bir süre hizmet verdi.

Mehmet Muhittin Sevilen

Eserleri

Tiyatro: Karagöz'ün Hamam Eğlencesi, Karagöz'ün Kağıthane Sefası, Hayal Perdesi, Karagöz...

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri yapı bakımından inceleyiniz.

Cümle	Basit	Bileşik	Bağlı-Sıralı
Bekçinin davulunu çalayım, polisler yakalasınlar.			
Alınız şu parayı, size lâıyk değil ama kusura bakmayınız.			
Neme lâzım buradan savuşmalı Hacivat buralarda durma demişti.			
Öğütle uslanmayı tekdi ederler.			
Başka bir şey kaldı mı?			
Kafanı kırsın geyiklerle keşişler.			

2. Aşağıda verilen cümlelerdeki yazım yanlışlarını tespit ediniz.

Aman bana bir eğlence meded!.

Haydi doğru hapise.

Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola

3. Aşağıdaki diyalogda ayraçla boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

K.() Ayyy() Gene kafama vurdun Hacivaci() Valla yanına gelirse tepelerim ha()

H.() İşte Karagözüm böyle sallayacaksın()

K.() Olur() sallarım()

H.() Şimdi gel Karagözüm() anlaşalım() Bu salıncak benim, sen yanıma gelince ortak olduk ()

Kaç kuruş kazanırsak üçe ayıracağız() bir kısmı senin bir kısmı da benim bir kısmı da salıncağın()

K.() Salıncak yemek yer mi() Niye onun oluyormuş()

H.() Tabii Karagözüm salıncağın bir tarafı sakatlanır() bir şeyler olur() Bunu tamir etmek lâzım onun için paranın üçte biri salıncağın masrafı()

K.() Olur() Hacivat()

H.() Ben gidiyorum() Allah hayırlı müşteri versin()

K.() Şimdi bunu nasıl sallayacaktık() Ha şöyle olacak galiba() Aman gene suratıma vurdu bu salıncak() Bir daha sallar() hemen geri kaçır() Salıncak sallanır() Karagöz() e vurmaz() Böyleymiş bunu sallaması() Sallangaca gel() sallangaca()

Mehmet Muhittin Sevilen, Salıncak Safası Oyunu

2. METİN

Metne Hazırlık

1. Tiyatro denilince aklınıza hangi kavramlar gelmektedir? Açıklayınız.
2. Geleneksel Türk tiyatrosuna hâkim olan duygu hangisidir? Açıklayınız.

“Kavuklu ile Pişekar” orta oyunundan bir sahne

FOTOĞRAFÇI

Kısaltmalar: P (Pişekâr), K (Kavuklu)

Pişekâr — Efendim cümleten safalar geldiniz. (Zurnacıya) Amma benim pehlivanım.

Zurnacı — Buyur benim pehlivanım.

P. — Bu da hesap değil.

Zurnacı — Acep nedir hesabın?

P. — Duasını al imamın, “Fotoğrafçı Oyunu” nun taklidini aldım, çal usul ahenk ile oyunumuz başlasın erkân edep ile.

Salkım İnci — Amanın çocuklar, nerelere geldik, ayol haberiniz var mı?

Paluzeten — Aman abla sen de buraları hiç bilmiyormuş gibi korku gösteriyorsun.

Kayarto — Aa, ne kadar doğru söyledi. Paluzeten ayol benimle beraber kaçtır gelmiyor musun, ne yalan söyledin?

Salkım — Aman bacı sen de her taşın altından çıkarsın. Biz buraya gelmedik değil, değil amma buraları böyle mi idi, baksanıza dört taraf kır olmuş hani burda koca koca konaklar, evler, dükkânlar baksana bir rüya olmuş.

Paluzeten — Amma ne kadar uzadıyorsun, kim bilir ne olmuş kadar zaman geçti, elbette böyle olur.

Kayarto — Doğru söyledi, baluze ayol yıkıldı kül oldu bilmem ne oldu oldu vesselam aa bak bir sivri adam geliyo.

Salkım — A, ayol o bizim İsmail Efendi yabancı değil, İnayet.

P. — Ooo, maşallah maşallah. Efendim hanım kızım, bir hayli zamandır göz nihan oldunuz. Nerelerde idiniz iki gözüm?

Salkım — Ah efendim orasını hiç sormayınız valdenin vefatı bizi tarumar etti dersem doğrudur.

Kayarto — Ya efendim (*ağlıyarak*) öyle oldu bizi barbar etti.

Paluze — Aman bacı sen de her şeye karışır, insanı meraklandırırın. Bir parça çeneni tutsan olmaz mı?

Kayarto — Ya ben, ne kadar meraklandım. Biliyor musun san? (*Ağlar.*)

Salkım — Aman bacı sus da derdimizi anlatalım. Ah efendim ah!

P. — Aman hanım kızım bu haberi matem sahih mi, ne zaman oldu bu felaket? Vah vah, hiç de haberimiz olmadı, ne ise Allah sizlere uzun ömürler versin o halde yalnız kaldınız peki ne yaptınız?

Salkım — Ah efendim, orasını hiç sormayınız o acı kederimizi bir az külleyebilmek için Bursa'da bir akrabamızın yanına gitmeye mecbur olduk.

P. — Evet, hanım kızım.

Salkım — Efendim Galata'dan Mudanya vaporuna bindik bindiğimize peşiman olduk ya.

P. — Neden efendim ne oldu da peşimanlık getirdiniz?

Salkım — Hayır iki gözüm vapor değil deniz fena idi.

(..)

Kayarto — Evat, öyle oldu amma deniz bana elini uzatup ta tutmadı ki.

Salkım — İşte ona, deniz tutma derler, a budala!

P. — Evet efendim sonra, tabîî sizi de deniz tuttu.

Salkım — Efendim şöyle böyle kara burunu döndük, ben artık çok fena olmuşum, kaptan merak etmiş yanıma geldi. Bana bir şeyler içirdi, heman oradan iki tayfa çağırdı beni alınca doğru kamara-sına götürdüler, kendime geldim bir takım kekremiş sular verdiler, ama efendim bir türlü içemedim zorladılar morladılar tiksine miksine içtim. Fena hâlde başım dönmeye başladı artık baygınlıklar geçiriyorum kaptan merak etme küçük hanım az kaldı limana gireceğiz diyor amma artık ben bimecal bir hale geldim, vücudumu hararet kapladı gözlerim süzüldü, kendimden geçtim.

(...)

P. — Efendim Bursa'da ne kadar kaldınız?

Salkım — Bir aydan fazla kaldık. İşte oradan da doğruca size geldik tabîî siz bizim pederimiz sayılırsınız. Bizi sizden başka muhafaza edecek kimimiz, kimsemiz yok.

P. — Pekâlâ ettiniz memnun oldum evladım tabîî öyle ben sizin gerek valdeniz merhumdan gerekse peder merhumun çok nam ve nimetler ile perverde oldum. Tabîî sizi himaye yegâne vazifemdir, eyi de bir tesadüf oldu hazır şuracıkta dudu kuşu gibi elimin altında bir yuvacık var, üç dört oda iki sofa bahçesi matbahı her şeyi yerinde gayet kullanışlı bir kutu gibi yuvacık, haydi buyurun sizi gezdireyim efendim.

(...)

Salkım — Eksik olmayınız efendim emriniz başım üzerine fakat öbür evde bir maşa dahi yoktur. Zira valdenin ebedi gaybubeti bizi divane etti gözüm görmesin dedik, içneden ipliğe kadar sattım savdım o acı ile evden işte böyle gördüğünüz gibi üryan sefil bir halde Bursa'ya canımızı attık.

P. — Efendim üzölme kızım Allah kerimdir badema belki eskisinden daha âlâlarını yaparsınız. Bak terütaze çocuklarsınız haydi yavrum üzölme malum ya bir beyit vardır:

“Her derdin olur çaresi her inleyen ölmez

Her mihnete bir aher olur her gama payan” demiştir şair Ziya paşa merhum. Haydi bakayım doğruca yuvanıza.

Salkım — Eksik olmayınız efendim. (*Gider, yeni dünyaya girer.*)

(...)

K. — (Kahkaha ile gülerek) İsmail bunlar da kim?

P. — Efendim bu çocuklar yeni kiracı benim elimde büyüyen çocuklar, neden sordun?

K. — Deli midirler diye sordum.

P. — Ne demek, neden deli olsunlar?

K. — Bunlara bu bezsiz paravanayı ev diye sen mi kiraladın?

P. — Elbette sen gözünü sil de öyle bak dudu kuşu gibi canım eve paravan diyorsun, hadi hadi sen kendi derdine yan, bir kere gözünün çapağını sil de bak.

K. — (...) Dürbinle baksam zırva tevil götürmez, ne ise senin dediğin doğru olsun, sen şimdi benim derdime bir çare bul , ben zaten sana onun için geliyordum.

P. — Hayrola.

K. — Hayrın çok ola, bilürsin ki iki aydır açıktayım. Çoluk çocuk çek sefil ondan bundan ödünç para ala ala borç gırtlığımı çıktı, artık bakkal kasap ta postayı kesti ne yapacağımı şaşırdım. Senin bildiğin çok olduğu gibi sözün de geçer, aman İsmail bana bir iş, şu hayatı kurtaralım.

P. — Bilmem ki sana göre bir iş nasıl bulunur, okuma yazma yok, bir iş yani bir sanatın da yok ki sana bir iş arayalım.

K. — (...)Benim elimden her şey gelir, ben hangi işe sarıldım da beceremedim. Sen bana iş bul da bir tecrübe et bakalım.

P. — Birader böyle şeylere tecrübeye sıkılmaz, iş bilen adam işinden belli olur. Her ne hâl ise benim bildiğim senin belli başlı bir sanat sahibi değilsindir, birader ben sana ne iş bulabilirim?

K. — Allah Allah İsmail, sen benim ne olduğumu pek âlâ bilirsin, sen istersen bana bir iş bulabilirsin, ben bugün uşaklığa bile razıyım.

P. — Aman birader o nasıl söz, biz seninle kardeşten daha ileriyiz, senin uşak olmanı ben ister miyim, dur dur aklıma bir şey geldi, efendim sen birçok yerlere girdin çıktın, belki bir malûmatın var mı, eğer ufak bir malumatın varsa sana karın doyuracak kadar şimdilik bir iş hatırıma geldi resimden anlar mısın birader?

K. — Eşek değilim ya güzel resim olursa ne anlamayayım.

P. — Hayır öylesi değil be canım, güzel resmi herkes sever, resim çıkarabilir misin?

K. — İsmail, (...) ben mektepte doğru dürüst okumamış herif resimden ne anlarım. Yani resim yapar mıyım diye soruyorsun?

P. — Hayır canım resim dedimse öyle yağlı boya sulu boya karakalem resim yapan ressamlar gibi resimden anlar mısın demedim, fotoğraftan haberin var mıdır?

K.— Ha şöyle yola gel, İsmail sen de hatırlıyacaksın, bir aralık buraya bir fotoğrafçı ufak bir dükkân açmıştı da yanına bir yardımcı aramıştı.

P. — Evet evet şimdi hatırıma geldi birader, seni onun yanına ufak tefek işlerini görmek üzere ben vasıta olmuş idim, evet evet aklıma geldi, peki bari bir şeyler öğrenebilmiş mi idin?

K.— Ne gibi?

P. — Mesela bir adamın fotoğrafını çekebilmek.

K.— Elimle mi yapacağım?

P. — Amma da yaptın birader sen ressam mısın?

K.— Onu bilmem ama birader tarif edip de eczalarını gösteren olursa o kadar eşek değilim ya elbette beceririm.

P. — Pekâlâ, hazır şurada elimin altında bir fotoğraf dükkânı var, sahibi bana bir müşteri bularak satmam için emanet etti, kendisi Avrupa'ya gitti sana orasını yapayım, bir az da benim malumatımdan istifade edersin eyi kötü ekmek parasını kazanırsın.

K.— Hay Allah razı olsun İsmail, sen yardım eder isen bu iş oldu demektir. Ne yapayım birader, zar zor çalışırım, elbette öğrenirim hay Allah razı olsun, sende İsmail kara gün atı dedikleri sensin, işte insanın en dar zamanında orada yetişirsin, haydi bakalım nerde ise hemen gidelim işe başlayalım...

P. — Fotoğrafhanenin alet ve edevatı yok mudur onları teslim edeceğim dedim, haydi yürü bakalım (Beraberce palangayı devre başlarlar.) İşte efendim şöyle böyle az zamanda kendini gösterdin mi dokunma keyfine artık müşterinin ardını alamazsın birader malum ya bu civarda başka fotoğrafçı da yok, dedim ya dokunma keyfine.

K.— Eyi ama İsmail öyle birdenbire de işe girişemem ya.

P. — Canım ben bildiğim kadarını sana öğretirim (...).

K.— (...) İsmail ne koşuyoruz daha uzak mı bu dükkân?

P. — Yok canım olsa olsa dört beş kilometre mesafede.

K.— Anlamadım.

P. — Canım dört beş kilometre kadar bir şey.

K.— O da ne demek öyle?

P. — Hangisi?

K.— Güllümetresi.

P. — Canım kilometre dedim ki mesafe mesahasıdır.

K.— Anladım masanın masası, bana bak İsmail, daha çok gidilecek ise ben her şeyden vaz geçtim, (...) yarım saattir meydana fıldır fıldır döndürüyorsun hâlâ olduğumuz yerdeyiz, eğleniyor musun?

P. — Aman birader, bu derece inkâr edilir mi şu etrafın letafetine bak, dağlar eteklerin de hafif dumanlar içinde köyler, sonra çağıl çağıl akıp giden dereceler, ya şu vadinin ekin tarlaları insanı gaşyediyor, a birader sende hiç tabiat şairane yok mu şu mevhibe-i tabiatın bahşettiği hüsnü tabiat yok mu?

K.— İsmail eğleniyor musun?

P. — Canım ne eğlenmesi, sen de hiç hissi şairane yok mu diyorum?

K.— Yok.

P. — Efendim ne yok?

K. — Hüseyin Şakir Ahmet.

P. — Canım nasıl Hüseyin Şakir Ahmet? Ben sana ne söylüyorum, sen ne anlıyorsun.

K. — Biraz daha böyle devam edersen Allah bilir bağlarım.

P. — Ne münasebet?

K. — Ne minas ne garabet, artık illallah...

P. — (Dalgındır birkaç adım daha yürüyerek) E birader görünen köy kılavuz istemez. Bak manzaraya doyum olmaz alim hissiz sen de (Ardına döner Kavuklu'nun arkada kaldığım görerek) Canım ne durdun? İşte şurada iki adım yer kaldı haydi yürü.

K. — İsmail, yarım saattir harman beygiri gibi döndük durduk, artık kendi kendine git dükkân mı tutacaksın, ressam mı olacaksın, ne halt edecek isen et, ben içten de dükkândan da vazgeçtim, ben burada eve dönüp dizlerimi bacaklarımı öldürerek yorgunluğumu alacağım her şeyden vazgeçirdin.

Metin And

Kavuklu Hamdi'den Üç Orta Oyunu

Metin Sözlüğü

aher: Gurbet, dışarı yer.

badema: Bundan sonra, bundan böyle.

bimecal: Güçsüz, takatsiz.

birader: Erkek kardeş.

dudu kuşu: Papağan.

erkan: Âdet, yol yöntem.

eyi: İyi.

gaşyetmek: Mest etmek.

gaybubet: Göz önünde olmama, hazır ve görünürde bulunmama, başka yerde olma.

icap: Gerek, lüzum.

kekremsi: Tadı buruk olma durumu.

lodos: Güneybatıdan, sıcak ve çok kez fırtına niteliğinde esen yerel rüzgâr.

malum: Bilinen, belli.

malumat: Bilgi.

matbah: Yemek pişirilen yer, mutfak.

mektep: Okul.

merhum: Ölmüş Müslüman (erkek), rahmetli.

mesaha: Yüz ölçümü.

mevhibe-i tabiat: Doğanın ihsanı.

nihan: Gizli.

palanga: Orta oyununun oynandığı alan.

perverde: Beslenmiş, büyütülmüş.

peşiman (pişman): Yaptığına üzülüp hayıflanan.

piyan: Son, nihayet.

tarümar: Alt üst olmak.

terütaze: Çok taze, çok körpe.

teşrif: Şerefliendirmek.

üryan: Çıplak, giyecek bir şeyi olmamak.

valide: Anne.

vapor(vapur): Su buharı gücüyle çalışan gemi.

yeni dünya: Bezsiz bir paravandan ve dükkân denilen iki katlı bir kafesten oluşan orta oyunu dekoru.

Metni Anlama ve Çözümleme

Orta oyunu; dört bir yanı seyircilerle dolu bir meydanın ortasında, belli bir konu çerçevesinde, herhangi bir yazılı metne bağlı kalmadan, doğaçlama olarak oynanan geleneksel seyirlik bir oyundur. Orta oyunu müzik, dans, şarkı, taklit ve konuşmalardan oluşan bir bütündür. Orta oyunu için Karagöz ve Hacivat'ın perdeden ortaya inmiş hâli denir. Bu oyunların iki başkişisi Kavuklu ile Pişekâr'dır. Pişekâr, Karagöz oyunundaki Hacivat'a; Kavuklu ise Karagöz'e benzer. Kavuklu, oyunun asıl komiğidir. Dobra ve patavatsızdır. Yalan dolanla işi olmaz. Gördüğü her şeyi ağzına geldiği gibi söyler.

Kaba biri olduğundan diğer oyuncu tipleri ile tartışıp kavga edebilir. Pişekâr herkesin huyuna göre konuşmasını, yüze gülmesini bilen içten pazarlıklı, ara bulucu, usulünce kavgaları yatıştıran, dargınları buluşturan, ölçülü, ağırbaşlı, her kalıba girebilen, işine gelince dilini tutmasını bilen, esnek bir kişiliğe sahip biridir. Oyunda gülmece; söz oyunlarına, hazırcevaplılığa, yanlış anlaşılmaya dayanan konuşmalara ve oyunun öbür tiplerinin ağız taklitlerine dayanır. Oyunda belli tipler, belli giysiler giyerler. Karagöz oyununda olduğu gibi Osmanlı coğrafyasının her köşesinden oyuncu tipleri oyuna dahil olabilir. Dekor olarak bir paravan (yeni dünya) bir de alçak bir paravan ya da bir hasır iskemle (dükkân) vardır.

Orta oyunu, dört bölümlerden oluşmaktadır.

Mukaddime (Giriş): Zurnacı, Pişekâr havası çalar. Pişekâr çıkar ve izleyiciyi selamladıktan sonra zurnacıyla konuşur. Bu konuşmada, oynanacak oyunun adı bildirilir. Daha sonra zurnacı Kavuklu havasını çalar. Kavuklu ile Kavuklu arkası oyun alanına girer.

Muhavere (Söyleşme): Bu bölüm Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle tanıdık çıktıkları tanışma konuşmasıyla başlar. Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirinin sözlerini ters anlamaları bir gülmece oluşturur ki buna arzbar denir. Arzbardan sonra tekerleme başlar. Tekerlemede Kavuklu, başından geçen olağan dışı bir olayı Pişekâr'a anlatır. Pişekâr da bunu gerçekmiş gibi dinler, sonunda bunun düş olduğu anlaşılır.

Fasıl (Oyun): Oyunun asıl bölümü, belli bir olayın canlandırıldığı fasıl bölümüdür. Orta oyununun fasılları genellikle iki paralel olay dizisinde gelişir. Dükkân dekorunda gelişen olaylarda genellikle Kavuklu bir iş arar. Pişekâr'ın ona iş bulmasıyla olaylar gelişir. Dükkâna gelip giden çeşitli müşterilerle ilgili oyunlar da vardır. İkinci olaylar dizisi yeni dünya denilen ev dekorunda geçer. Zenne takımının, Pişekâr aracılığıyla ev araması ve bir eve yerleşmesi biçiminde olaylar gelişir.

Bitiş: Oyunun son bölümüdür. Pişekâr, Kavuklu ile son bir konuşma yapar. Sonraki oyunun nerede ve ne zaman olduğunu bildirerek oyunu bitirir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıda anlamları verilen deyimleri boşluklara doğru şekilde yerleştiriniz.

iki dirhem bir çekirdek-her taşın altından çıkmak-yola gelmek-zırva tevil götürmez

a.: Saçma olan bir düşüncüyü döndürme, çevirme yolu ile savunmaya kalkışanlara söylenen bir söz.

b.: İstenilen biçimde davranışı kabullenmek, düzelmek, uslanmak.

c.: Her yerde görünmek, her olaya karışmak.

ç.: Çok güzel ve özenli giyinmiş.

2. Okuduğunuz oyunun kişileri kimlerdir? Bu kişilerin özelliklerini bulunuz.

3. Okuduğunuz metinden güldürü öğelerini tespit ediniz.

4. Kavuklu'nun fotoğrafçılık yapmaya çalışması oyunun hangi bölümünden alınmıştır? Açıklayınız.

5. Kavuklu'nun Pişekar'dan talebi nedir? Bu talep kabul görmüş müdür? Açıklayınız.

6. "Her derdin olur çaresi her inleyen ölmez

Her mihnete bir aher olur her gama payan" **Ziya Paşa**

Metinden alınan bu beyitte anlatılmak isteneni açıklayınız.

7. Orta oyununda ayrıntılı sahne ve dekor kullanılmamasının oyuna ve oyunculara ne tür faydaları olmuştur? Açıklayınız.

8. “Pekâlâ ettiniz memnun oldum evladım tabii öyle ben sizin gerek valdeniz merhumdan gerekse peder merhumun çok nam ve nimetler ile perverde oldum. Tabii sizi himaye yegâne vazifemdir.” okuduğunuz metinden alınan bu cümleler Türk toplumunun manevî değerleriyle ilgili ne tür bilgiler vermektedir?

9. Orta oyununda “Palutse, Koyanto, Salkım Rum, Yahudi, Kayserili” gibi tiplerin olması Osmanlı toplum yapısının hangi özelliğini gösterir? Açıklayınız.

10. Okuduğunuz “Fotoğrafçı” orta oyunu ile “Kütahya Çeşmesi” adlı Karagöz oyununu şahıslar ve içerik açısından karşılaştırınız.

Etkinlik

1. Aşağıda verilen orta oyunu metnindeki boşluklara diyaloglara göre oyunun ana karakterlerinden uygun kişileri getiriniz.

.....— *Ne ise devam buyurunuz, derken efendim!*

.....— *Derken efendim nerde kaldık? Kafamda hal mi bıraktın ki nerde kaldığımı bilip de anlatayım.*

.....— *Valde ve pederin vefatından sonra vaziyetin çok güçleştiğini soyuyordun. Ordan başla canım.*

.....— *Oradan değil senin silsilenden başlayacağım galiba. (...) Meydan ver de anlatayım. Yahut bırak da işime gideyim.*

.....— *Maşallah maşallah demek meşgulsünüz.*

.....— *Evet keşkülüm.*

.....— *Canım ne keşkülü?*

.....— *Fıkara keşkülü.*

.....— *Ne münasibet canım söz arasında bu da nereden çıktı?*

2. Aşağıda verilen Karagöz metnindeki boşluklara diyaloglara göre oyunun ana karakterlerden uygun kişileri getiriniz.

.....: *Pekala efendim bir soru daha.*

.....: *Sor bakalım ama dalga geçmek yok patlatırım enseni ona göre ha.*

.....: *Tamam Istanbulda yeni kapan sokağı nerde?*

.....: *Yahni kapan sokağı... yahni kapan sokağı... haaa hhhmm ya... yahni kapan sokağı. Allah Allah...*

.....: *Bilemezsin de, bulamazsın da ha ha hay...*

.....: *Zihnimi karıştırma benim, bildim bildim işte.*

.....: *Nerde peki ?*

.....: *Dolma yutan sokağının yanibaşında.*

.....: *Haa haa hay, dolma yutan sokağı olur mu?*

.....: *Ya yahni kapan sokağı olur da, dolma yutan sokağı neden olmasın?*

.....: *Tabiki olmaz, ben sana yahni kapan sokağı demedim, yeni kapan dedim.*

Metin And, Kavuklu Hamdi'den Üç Orta Oyunu

3. Okuduğunuz metin Kavuklu Hamdi'den alınmıştır. Kavuklu Hamdi Efendi (1841-1911) en üstün orta oyuncularındandı. Birinci Pişekârı Tosun Efendi, ikincisi ise Küçük İsmail Efendi'ydı. Kavuklu Hamdi Zuhuri kolu adıyla bir kol kurmuş ve saraya girmiştir.

Bu bilgilerden yola çıkarak orta oyunu ile ilgili çıkarımlarda bulununuz.

Yazarın Biyografisi

Metin And (1927-2008)

İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesini, ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Yurt dışında tiyatro eğitimi aldı. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim üyeliği yaptı.

Geleneksel Türk tiyatrosu üzerine araştırmalar yaptı. Radyo programları hazırladı, belgesel ve film senaryoları yazdı. Batı etkisiyle gelişen Türk tiyatrosunun dönemlerini belgelere dayalı araştırmalarla ortaya koydu. Karşılaştırmalı tiyatro araştırmalarının öncülerinden biri oldu.

Metin And

Eserleri

Araştırma-İnceleme: Oyun ve Büyü, Osmanlı Tiyatrosu, Osmanlı Dönemi Minyatürleri, Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu, Türk Kültüründe Oyun Kavramı, 100 Soruda Türk Tiyatrosu...

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki metinde yay ayracın kullanım amacını açıklayınız.

Pişekâr: (Olduğu yerden biraz ilerleyerek) Hamdi Efendi birader kurt görmüş beygir gibi ne kaçyorsun, a canım?

Pişekâr: (Dalgındır birkaç adım daha yürüyerek) E birader görünen köy kılavuz istemez. Bak manzaraya doyum olmaz alim hissiz sen de (Ardına döner Kavuklu'nun arkada kaldığını görerek) Canım ne durdun? İşte şurada iki adım yer kaldı haydi yürü.

2. Aşağıda verilen cümleleri yüklemine göre ve türüne göre inceleyiniz.

	Yüklemine Yerine Göre	Yüklemine Türüne Göre
Pişekâr: Şimdi tanıdım sizi.		
Kavuklu: Ya tanıdın demek.		
Pişekâr: Kurşuncu Habibe'nin oğlu, Hamdi değil misin? Babanda Nalbant Mustafa.		
Kavuklu: Kim bilir seni kaç kere nallamıştır?		
Pişekâr: Bir yaşına daha girdim.		
Kavuklu: Herhâlde altmış olmuşsundur.		
Pişekâr: Sen beni nasıl tanımazsın? Ben İsmail, Küçük İsmail. Çocukluk arkadaşın.		
Kavuklu: İsmail, İsmailciğim. Sahi sen misin? Vah kardeşim sana neler olmuş bayağı değişmişsin?		
Pişekâr: Zaman eskitti beni. Valide, peder hatırdı mı?		
Kavuklu: Evet ikisi de ayakta.		
Pişekâr: Oh, oh! Güle güle otursunlar.		

Metne Hazırlık

Haldun Taner, yazdığı oyunlarla dünyaca tanınan bir yazarımızdır. Yazdığı Keşanlı Ali Destanı tüm dünyada gösterilmiş uluslararası bir tiyatro eseridir. Bu eser ve ilgili bazı yabancı yazarların görüşleri aşağıda verilmiştir. Edebiyatımızdan bir eserin dünya çapında beğenilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Anlatınız.

Brecht'in (Bireht) epik teorisini iyi bilerek ama bu unsurlara kendi tiyatrosunun Karagöz, Türk gölge oyunu, orta oyunu, Türk geleneksel tiyatro olanaklarını da katarak ortaya getirdiği yeni üslup, sade entelektüelleri değil, geniş halk kitlesini de kavrayacak nitelikte idi. Mitteilungen (Mitelungen), Almanya, Aralık 1964.

Taner, dünyanın her yeri için geçerli, insancıl bir temayı büyük bir ustalıkla işliyor. Frankfurter Allgemeine Zeitung (Frankfurt Allgeymne Zeytung), Almanya, 13 Kasım 1964.

Keşanlı Ali Destanı'nın İstanbul'da büyük salonlarda 800 defadan fazla oynanmasının nedeni anlaşıyor. Gecekonduyu araç edinip büyük kenti alaya alan bir yapıt. Oyun herhangi Brecht'yen bir eserden daha sıcak ve neşeli. Evening Standart London (İvinig Standart Landın), İngiltere, 1 Haziran 1968.

Çağdaş Türk tiyatrosunda Haldun Taner müstesna bir yer alıyor. Preuves (Pervus), Paris, 30 Haziran 1968.

Haldun Taner, yeni deneme ufuklarına açılmak isteyen tiyatromuzun bunca özlemini çekip de bulamadığı usta, orijinal ve dinamik bir yazar. Aradığımızı onda bulduk. Al Havadis, Lübnan, 20 Ocak 1974.

Taner, Keşanlı Ali Destanı ile halkının hiç yabancı olmayan orta oyunu, meddah, karagöz seyirlik oyunları ve tuluattan aldığı öğeleri çağdaş bir anlayış içinde yoğurarak Brecht'inkinden çok farklı, hem yerli hem modern yepyeni bir epik üslup getirmiş ve bundan ötürü hemen benimsenmiştir. "Brecht'le Haldun Taner'in Epik Tiyatro Anlayışları", California Üniversitesi'nde yapılan doktora tezinden, 1974.

KEŞANLI ALİ DESTANI

Sineklidağ, büyük bir kentin kıyısında yoksul insanların yaşadığı bir mahalledir. Ali, Sineklidağ'da oturan bir gençtir. Zilha ismindeki bir kızı çok sevmektedir. Zilha'nın Çamur İhsan isimli belalı, herkes-ten haraç toplayan dayısı vardır. Bir gün Zilha'nın dayısı öldürülür. Suç, o sırada oradan geçen Ali'nin üstünde kalır. Mahalleli, Ali'yi bir kahraman olarak görmektedir. Hapishanede üstüne çok gelinir. Çok belalı adamları ve hapishane müdürünü dize getirir. Ali, büyük bir üne kavuşmuştur ve bir kahraman olmuştur artık. Genel afla hapishaneden bir kahraman olarak çıkan Ali, görkemli bir törenle karşılanır. Ali'nin hapisten çıkışı muhtarlık seçimlerinin yapılacağı günlere rastlamaktadır.

Keşanlı Ali Destanı oyunundan bir kare

Tablo: II

Projeksiyon: Her gecenin bir sabahı var. Af-tan faydalanan Keşanlı Ali'nin mahpushan çıkışı.

(Dışarda klakson sesleri koro hâlinde duyulur. “Ya ya ya, şa şa şa, Ali Ağabey çok yaşa” sesleri. İçeridekilerin bir kısmı dışarı taşar.)

DERVİŞ: (Bakarak) Hey koca aslan.

NİYAZİ: Er kişi ensesinden belli olur. Şu en-seye bak maşallah.

NURİ: Mahpushane yaramış. Saçları da us-tura ile kazıtmış.

Ş. POLİS: (İşgüzar) Açılın. (Düdük çalar.) Trafîği kapamayın.

(Ali'yi, kalabalık sırtta içeri getirir. Gazeteci elinde fotoğraf makinesi geri geri girer, flaş parla-tıp resim çeker.)

ŞERİF: Hoş geldin.

ALİ: Hoş bulduk, Şerif Abla.

TEMEL: Duyduk ki mahpushanede itibarın yerinde imiş Ali Abi?

ALİ: Eh, hürmette kusur etmediler...Sizler nasılsınız görmeyeli?

HAFİZE: Allah razı olsun, Çamur İhsan'dan kurtardın bizi ya, senden sonra öbek öbek küçük bataklar üredi başımıza oğul...

DERVİŞ: Bırakın nefes alsın be çocuk.

TEMEL: Çarşambayı, perşembeyi bize ha-ram ediyorlar.

ALİ: Edemezler.

NİYAZİ: Demin polis de söyledi. Damları-mızı hepten yıkacaklarmış.

ALİ: Yıkamazlar.

LUTFİYE: Ya bu ağaların açgözlülüğü?.. Sus parasını iki misli alacaklarmış...

ALİ: Alamazlar.

NİYAZİ: İhsan'ın takımı senin için, “Suyu ısındı ayağını denk alsın” diyesiymişler; yakın va-kitte seni vuracaklarmış.

ALİ: Vuramazlar...

Ş. POLİS: Dağılın be. Söyle de dağılsınlar. Trafîği tıkıyorlar. (Düdük çalar.) Toplu yürüyüş kanunu var. Şimdi zabıt tutuyorum.

ALİ: Buralara kadar zahmet ettiniz, büyük-lerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim. (Klakson tezahüratı) Bugün işlerini feda edip ge-

len şoför arkadaşlara mahsus selam ederim. (Sert) Dağılın lan.

NURİ: Sen öl de, ölelim.

(Kalabalık çil yavrusu gibi dağılıverir. Sah-nede Ali, Nuri, Derviş, Temel, Hafize kalırlar.)

NİYAZİ: (Derviş'e) Açtınız mı muhtarlık meselesini?

ALİ: Ziyarete geldiğinde çıtlatmıştı Derviş Dayı. Gulis yaptınız mı bari?

DERVİŞ: Sen organizeyi bana bırak.

ALİ: Durum vaziyetini iskandil ettiniz mi?

NİYAZİ: Hafize yukarı mahalleyi kolaçan etti.

NURİ: Hidayet'e de aşağı mahalleyi ispiyon-lattık.

DERVİŞ: Aşağı mahalleden biraz oy kaldı-rabileceğiz.

NURİ: Pazar meydanından korkun olmasın. Özel sektör senden yana.

HAFİZE: Mahalleli bilirsin seni tutar.

ALİ: Zilha da mı?

DERVİŞ: Boş ver şimdi Zilha'yı.

ALİ: (Telaşlı) Yoksa gitti mi burdan?

(...)

ALİ: Niye görünürde yok?

ŞERİF: Biraz rahatsızlandı da.

ALİ: Yoksa hâlâ dargınlık mı güdüyor?

ŞERİF: Dayısını öldürmüşsün. Bir de boy-nuna mı sarılacaktı!

(...)

(Gazeteci yaklaşır.)

GAZETECİ: Ne o, şimdiden seçim taktiği mi?

ALİ: (Etrafindakilere bakar.) Kim bu ruhsat-sız lafa karışan çarliston marka kereste?

GAZETECİ: Bir dakikanızı...

ALİ: Sus keten tohumu. Bak hâlâ konuşuyor.

GAZETECİ: Arz edemedim beyefendi.

ALİ: Ağzını topla, beyefendi babandır.

NURİ: Abiciğim ayağını öpeyim. Bey gaze-teci, seçimden önce iyi geçinmek...

GAZETECİ: Ayağınız hangi kavgada sakat-lanmıştı Ali Bey?

ALİ: (Boş bulunup) Duttan düşmüştüm küçükken. (Toparlanır.) Ha ayağım, eski bir hikâyedir. Çok kıyasıya bir kavga idi...

SİPSİ: Hani şerbetli idi?

NURİ: Anası topuğundan tutup şerbetlemiş. Bir ordan kurşun geçer angut.

(...)

GAZETECİ: Bir dakika daha. Hayat hakkında ne düşünüyorsunuz?

ALİ: Hayatta ya sünepe olup okkanın altına gideceksin ya da üste çıkıp ezeceksin. İkisinin ortası yok.

GAZETECİ: Çamur'un adamları kan davası güdüyormuş. Korkuyor musunuz?

ALİ: Allah'ın verdiği canı kula teslim edecek surat var mı bende?

GAZETECİ: Muhtar seçilince ne yapacaksınız?

ALİ: (Şüphe ile bakar.) Sana ne?

NURİ: (Uyararak) Abicim.

ALİ: Söyleyim de öbürküler de öğrensine değil mi? Islah edecekmiş, planlı kalkınma yapacakmış dersin. Bizde laf yok, iş var arkadaşım. Hadi çöz şimdi palamarı.

GAZETECİ: Kazanacağınıza emin misiniz?

ALİ: Dünyada önce bileğine güveneceksin.

GAZETECİ: Sonra?

ALİ: Vay aval vay. Sonra yine bileğine güveneceksin.

(Gider para makinesine bir yumruk atar. Makinenin deliğinden oluk gibi paralar dökülür.)

(...)

Ali, mahalle muhtarı olmuştur. Arazileri sömürmeye çalışan mütahitlerin korkulu rüyası olmuştur. Mahallede büyük değişiklikler yapar. Ama huzursuzdur çünkü sevdiği Zilha ona yüz vermemektedir.

Tablo V

Projeksiyon: Ali kötü bir açmazda. Bir yanda aşk, öte yanda vazife

ZİLHA: (Hiç istifini bozmadan) Ne o? İl baytarı gibi ne dolanıyon orda?..

ALİ: Hiç, uykum kaçmıştı da biraz. (Bir manda böğürtüsü.)

ZİLHA: İyi ya, dolan bakalım. (Kedi miyavlaması.)

(...)

ALİ: Sana bir diyeceğim var. Kız...

ZİLHA: Kese konuş öyleyse. Trafik memuru gibi uzatma yolu. (Alayla ilave eder.) Mıhtar efendi...

ALİ: Mıhtar efendi deme bana...

ZİLHA: Hoşuna gitmiyor mu? Kibrinden durulmuyormuş diyorlar mıhtar seçildin diye. Sineklinin efesi diyorlar ya sana. Daha ne istersin? Anlı şanlı Keşanlı Ali...

ALİ: Sana bir esrarımı açacağım Zilha...

ZİLHA: Lazım değil.

ALİ: Önemiyetinden kelli bunu dünyada benden, senden, bir de seyircilerden başka kimse bilmeyecek, anlaşıldı mı?

ZİLHA: He.

ALİ: Zilha.

ZİLHA: Ne var?

ALİ: Senin dayını ben vurmadım...

ZİLHA: (Gülmeye başlar) Bu mu idi söyleyeceğin?

ALİ: Kız vallahi doğru diyorum.

ZİLHA: Doğru söyleyen yeminsiz konuşur. Polisi mahkemeyi gandıramadın da şimdi beni mi gandıracan, gavlince...

ALİ: Kız doğru diyorum sana. Ben vurdum. Ben dayını çeşme yalağında inilerken buldum. Ağzı köpük içinde. Kucaklayıp eczahaneye götürüyordum dedim, elime kan bulaştı. Bir de baktım sırtından vurmuşlar. O ara bekçi yetişti. İhsan ölürken bana bir şey söylemek istedi. Ali dedi, gerisini getiremedi... Merkezde beni katil sandılar. Onun Ali deyişini de aleyhime ispat saydılar... Mahkemede asıl katilin adamları, seni bana vermeyişini sebep gösterdiler. Bıçaklarken gördük diye yalan şahatlık ettiler...

ZİLHA: Ben de şimdi inandım değil mi?

ALİ: Mahkemede mapusta hep direndim durdum. Ben maksumum diye... Hüküm giymekten çok seni kaybetmek kodu bana...

ZİLHA: Eksik olma...

ALİ: Ama duydum ki sen de beni katil sanırmışsın. Bir ağırıma gitsin, bir ağırıma gitsin... Tam üç ay, her gece ranzada ağladım için için...

ZİLHA: Bitti mi sözün?

ALİ: Daha yeni başladı. Mapustakiler beni sarakaya aldılar. Maksım Ali, gözü yaşlı Ali diye ad bile takdı...

ZİLHA: Hani kese konuşacaktın...

(...)

ALİ: Deli etme beni kız. Demem şu ki, bu dünyada namuslu insanıyetli oldun mu alaya alınıyorsun. Zorba katil oldun mu saygı itibar görüyorsun. Efsanemiz de bu yalandan çıktı. Hepsı bu kadar...

ZİLHA: Asıl yalan bu anlattığın senin. (Kırıtarak yürür.) İşin gücün takma bıyık asma sakal...

ALİ: Kitap öperim yalanım varsa.

ZİLHA: (Birden ciddileşerek) Madem öyle, neden çıkıp herkese doğrusunu ilan etmiyorsun?

ALİ: (Mahçup) Ok yaydan çıkmış bir kerem. Serde erkeklik var. Er kişi tükürdüğünü yalar mı?

ZİLHA: (Seyircilere) Lafa bak lafa. Er kişi başkasının işlediği cinayetle caka satar mı?

ALİ: (Bir çocuk safiyeti ile) Oldu bir kerem kız.

(...)

Ali'nin şöhreti, Çamur İhsan'ın gerçek katili Cafer'i çileden çıkarmaktadır. Zilha ile Ali barışmıştır. Cafer, Ali'yi öldürmek için plan yapmaktadır. Cafer, Zilha'ya ağır hakaretler eder. Bunu duyan Ali, Zilha'nın tüm ısrarlarına rağmen Cafer'in üstüne yürür.

Tablo: XIV

Projeksiyon: Mutlu sonu engelleyen devedikenı Manyak Cafer sahnede. Veyahut yalan iken doğru olan efsane.

(...)

TEMEL: Ali Abi, Ali Abi...

HAFİZE: Bu uğursuzun ağzını kapamayacak mısın?

ALİ: (Zilha'ya) Tab'am beni bekliyor. Durmak olmaz Zilhacığım.

ZİLHA: Boş ver tab'ana, korkmuyor musun?

ALİ: Korkmasına korkuyorum. Ama neylersin ki ortada destan var. Destanı yalan komak olmaz.

ZİLHA: Havva, Adem'e ne şart goşmuş: Ya ben ya cennet demiş. Ben de sana şart goşuyorum Ali. Ya ben ya destan.

ALİ: Maalesef mümkünsüz Zilha. Kaderim beni çağırıyor. (Mehabetle kalkar.) İnsanlar ölür,

destanlar kalır. Ben gidiyorum.

ZİLHA: Gitme Ali, dur Ali...

ALİ: (Kapının önüne çıkar.) Sinekli'ye canım feda. Kaderimiz böyle yazılmış, ne denir...

KORO: Aslan Ali, koç yiğit Ali...

ALİ: (Arkaya dönüp Zilha'ya) Yaşasın Sineklidağ. Son sözü bu oldu dersin. Tarihe böyle geçsin.

(Ali alevlerin kızıl fonu önünde bir siluet hâlinde Cafer'e doğru yürümeye başlar. Fakat onun her ateş edişinde sarsılıp korkar. Damağını bastırır. Yine ilerler. Halkta hayranlık tezahürü. Tremolo Cafer tezahürattan şaşırıştır. İki elinde iki tabanca, gelişigüzel ateş etmektedir.)

CAFER: Vasiyetini yaz hayvan. Cehennemde noter bulamazsın...

HİDAYET: Ona kurşun işler mi aval! Şaşkın işte.

NURİ: Tanrı kimseyi şaşırtmasın.

DERVİŞ: Eceline susamış, ötesi yok. Zavalı, demek ömrü on eylüle kadarmış...

TEMEL: Kelimeyi şahadet getir Manyak, Cehennemi imansız boyluyorsun...

(Ali ilerler, kurşunlardan biri Ali'yi bacağın-dan yaralamıştır. Ayağını tutar.)

LUTFİYE: Vuruldu.

SİPSİ: Şerbet ne oldu?

NURİ: O şerbetsiz ayağı aval.

DERVİŞ: Bak işte gidiyor üstüne.

(Ali yaklaşınca Cafer'in üzerine atlar. Cafer'in silahlı elini yakalar, indirir. Boğuşma. Kalabalık onları çevreler. Bir el boğuk tabanca sesi. Cafer yere yıkılır. Ali üstünü başını silkeler. Polis düdükleri. Yangın arabalarının sireni. Şişman polis, Ali'nin eline kelepçeyi geçirir...)

Of, off...

Sinekli'de durulmuyor yastan

Sağından vuruldun, soluna yaslan

Hey Ali, koç Ali, babamız Ali

Analar doğuramaz böyle bir aslan

(...)

(Koro bunları okur, polisler Ali'yi götürürken, sahne alınlığında Ali'nin prologdaki dosya resmi akseder. Şerif Abila sahne önüne ilerler. Kısadan hisseyi söyler.)

Haldun Taner
Keşanlı Ali Destanı

Metin Sözlüğü

ali cengiz oyunu: Akla hayale gelmedik hile.
angut: Ahmak, kaba.
aval: Saflığı sersemlik derecesine varan.
bizcilen: Bizim gibi (bizcileyin).
ehali: Ahali.
hürmet: Saygı.
ihvan: Yakın dostlar, arkadaşlar.
iskandil: İşin içyüzünü öğrenme, bilgi toplama, sorup soruşturma.
kese: Kısa.
klakson: Korna.
maksum: Masum, suçsuz.

okka: Ağırlık ölçüsü.
palamar: Gemileri iskele, rıhtım veya şaman-
dıraya bağlamaya yarayan kalın halat.
projeksiyon: Gösterim.
prolog: Ön deyiş.
ser: Baş.
sünepe: Kılıksız ve uyuşuk, sümsük.
şerbetli: Kötülüğe bağışıklığı olan.
şaraka: Alay.
taba: Tabi olanlar.
tremolo: Titreklik.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tanzimat, Osmanlı toplumunda büyük değişikliklerin olduğu, Osmanlı aydınının yüzünü tamamen Batı'ya döndürdüğü bir dönemdir. Tiyatroda da bu dönemde ciddi gelişmeler olmuştur. Geleneksel Türk tiyatrosu, yerini yavaş yavaş Batılı anlamdaki modern tiyatroya bırakmıştır.

Batılı anlamda, ilk Türk tiyatro oyunu İbrahim Şinasi'nin yazdığı "Şair Evlenmesi"dir. Yanlış geleneklerin eleştirildiği bu eserde geleneksel tiyatrodan özellikler bulunmaktadır. Şinasi'den sonra Namık Kemal; Vatan yahut Silistre (1873), Celâlettin Harzemşah (1881) oyunlarında tarihsel konuları; Gülnihal (1875), Zavallı Çocuk (1873) ve Akif Bey (1874) adlı oyunlarında ise toplumsal konuları işler.

Ahmet Vefik Paşa, tercüme yapmış ve adaptasyon eserler vermiştir. Moliere'den çevirdiği ve Zor Nikâh, Zoraki Tabip adını verdiği Türkçeye adapte edilmiş eserleriyle büyük başarı sağlamıştır. Direktör Ali Bey, Kokana Yatıyor, Misafir-i İstiskal gibi birer perdelik komedilerinin yanında Moliere'den adapte ettiği Ayyar Hamza ile tiyatromuza katkıda bulunmuştur.

1870'ten sonraki piyes yazarlarından biri de Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Recaizade Mahmut Ekrem'in "Atala ve Amerika Vahşileri" ve "Çok Bilen Çok Yanılır" komedisi Batılı anlamda tiyatronun bütün özelliklerini taşır.

Abdülhak Hamit Tarhan, dönemin diğer bir önemli tiyatro yazarıdır. Eserlerinin bir bölümü mensur, bir bölümü de manzum-mensur karışıktır. Şiir şeklindeki manzum tiyatrolarının bazılarını aruz, bazılarını hece ölçüsüyle yazmıştır. Tiyatro eserlerini sahnelenmek için değil, okunmak için yazmıştır; bu nedenle bu eserler sahne tekniğine ve diline uygun değildir. Tiyatro eserlerinde romantizm akımının etkisi görülür. Tiyatrolarının tümü dramdır. Shakespeare ve Victor Hugo'dan etkilenmiştir. Sardanapal, Eşber, Nesteren, Liberte, Mecara-yı Aşk, Sabr-u Sebat, İçli Kız, Duhter-i Hindu eserlerinden bazılarıdır.

Tanzimat Dönemi'yle birlikte başlayan modern Türk tiyatrosu Millî Edebiyat Dönemi'nde gelişimini devam ettirmiştir. Özellikle de Yeni Lisan hareketiyle konuşma diline yakın bir edebî dil oluşturan sanatçılar, tiyatro üzerine birçok çalışma yapmıştır. Bu dönemde özel tiyatroların yanında resmî tiyatrolar da kurulmuştur. Bu kurumlar arasında en önemlisi ise şüphesiz günümüzde ismi "İstanbul Şehir Tiyatroları" olarak geçen "Darülbey-i Osmanî"dir.

Modern bir tiyatronun tüm imkânlarına sahip olan bu kurum aynı zamanda ülkemizdeki ilk şehir tiyatrosudur. Darülbey-i Osmanî, sadece bir tiyatro değil aynı zamanda bir güzel sanatlar okulu olmuştur. Burada tiyatro oyunculuğunu meslek edinecek sanatçılar yetiştirilmiştir.

Darülbey-i Osmanî'de sahnelenen ilk oyun olan "Çürük Temel"den bir sahne

Cumhuriyet Dönemi, tiyatronun kurumsallaşması ve oyun yazarlığının gelişmesi bakımından önemli atılımlara sahne olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında oyun yazarları daha çok tarihimize ve efsanelerimize yönelerek ulusçuluğu aşıl原因an düşünceler üzerinde durmuşlar, toplumsal sorunları, değer yargılarının değişmesini ve ruhsal çelişkileri vermeye çalışmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında tiyatroya verilen önem giderek artmış ve 1940 yılında Devlet Konservatuarı Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla tiyatro eğitimi sistemli ve kurumsal bir yapıya bürünmüştür.

Cumhuriyet Dönemi'nin en usta kalemlerinden biri Haldun Taner'dir. Türk edebiyatında Keşanlı Ali Destanı ile epik tiyatro alanında ilk denemeye girişen Haldun Taner, Bertolt Brecht'in geliştirdiği epik tiyatro ile geleneksel Türk tiyatrosundan yararlanarak açık biçimli yeni bir oyun ortaya koymuştur. Epik tiyatrodaki seyirci; gözlemci kılınp etkin bir duruma sokulur. Yargı verdirmeye götürülür. Bir olay karşısında bırakılarak o olayın incelenmesine çalışılır. Oyun tartışmalarla sürdürülür. İnsan, bir araştırma konusu hâline getirilerek oluşumun içinde ele alınır. Her sahne kendisi için var olur.

1960'larda sanayileşmeyle birlikte köyden kente göçler yoğunlaşır. Barınma imkânı bulamayan insanlar derme çatma gecekonduarda yaşamaya başlar. Yazar, "Keşanlı Ali Destanı"nda Ankara'nın Altındağ semtinde sürdürülen gecekondu hayatı içerisinde kanunsuzluğun, düzensizliğin hüküm sürdüğü, kanun ve adaletin yerine kaba gücün hâkim olduğu durumu anlatmıştır. Bu eseriyle gecekondu insanının kentleşme sürecinde yaşadığı açmazları, yarattığı yerli karakterlerle başarılı bir şekilde sergileme yoluna gitmiştir. Metinde yöresel söylemler ve argo ifadeler yer verilmiştir. **Argo**, her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyimlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde kullanılan argo ifadeler örnekler veriniz.
2. Okuduğunuz metindeki olayları özetleyiniz.
3. Keşanlı Ali niçin hapse girmiştir? Gerçekleri neden diğer insanlara açıklamamaktadır?
4. Okuduğunuz metnin teması nedir?
5. Okuduğunuz metnin yazıldığı dönemi ve şartları düşünerek toplumsal değişimlerin metne etkisini değerlendiriniz.
6. Okuduğunuz metnin kahramanı olan Keşanlı Ali'nin özellikleri nelerdir? Mahalleli, Keşanlı Ali'ye nasıl bir rol biçmiştir? Keşanlı Ali nasıl biridir?
7. "Keşanlı Ali Destanı"nerede ve ne zaman geçmektedir?
8. Modern tiyatrodaki önemli kavramlardan biri de sahne ve dekordur. Sahne oyun alanıdır. Dekor ise oyunun özelliklerine göre sahnenin düzenlenmesidir.
- Okuduğunuz metinde mekânları ve bunlara göre düzenlenmesi gereken dekorların neler olduğunu söyleyiniz.
9. Okuduğunuz metinde geleneksel Türk tiyatrosuna benzer hangi özellikler bulunmaktadır?
10. Keşanlı Ali'nin yerinde olsaydınız oyunun son bölümünde nasıl bir tercihte bulunurdunuz?
11. Gecekondulaşma, köyden kente göç, Türk sinemasında oldukça fazla işlenmiş bir konudur. İzlediğiniz Türk filmlerinde Keşanlı Ali gibi kurtarıcı tiplere rast geldiniz mi? Anlatınız.
12. "1960'larda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin çağrılısı olarak, Tiyatro Enstitüsü'nde konuk hoca sııyla dersler verirdim. Bunun için her ayın son haftası gider Ankara'da kalır, sonra İstanbul'daki fakülteme dönerdim. Altındağ'la ahabplığım o tarihte başladı. Çoğu akşamlarım ve gecelerim orada geçti. Gün geçtikçe onlarla övür(alışkın) oldum. Gecekondu dünyasında geçecek bir oyun tasarlamaya da işte, o tarihte başladım. Konu ne kadar bizdense oyunun üslubu da o kadar bizden olsun istiyordum."
- Okuduğunuz metinde yazarın tabiriyle bize ait olan unsurlar nelerdir?

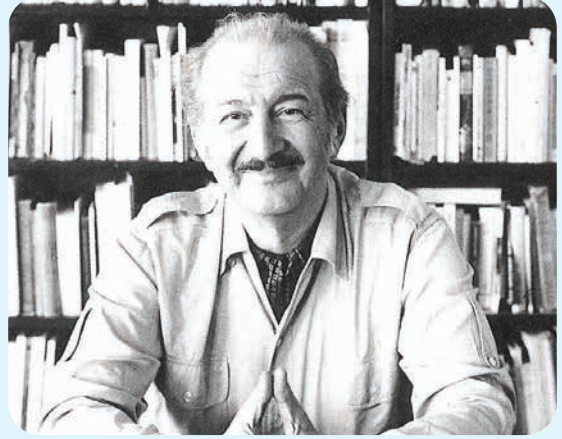
Yazarın Biyografisi

Haldun Taner (1915-1986)

Senarsit ve yazardır. Ortaöğrenimini Galatasaray Lisesinde tamamladı. 1950 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1950-54 yılları arasında üniversitenin sanat tarihi kürsüsünde asistanlık yaptı. Yurt dışında tiyatro araştırmalarında bulundu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde tiyatro dersleri verdi.

Hikâyelerinde bireyin toplumdaki yaşam biçimleri üzerinde durdu. Bunların aksayan yanlarını mizah unsurları kullanarak anlattı. Eski ve yeni yaşam biçimi arasında kalmış insanların, sonradan görme zenginlerin yaşamlarını ele aldı. Toplumun değişik kesimlerinden seçtiği kişilerin tutarsızlıklarını, çelişkilerini ikiyüzlülüklerini sergiledi. Hikâyelerinin arka planında da çoğunlukla İstanbul manzaraları oldu. Bazı eserlerinde Haldun Yağcıoğlu takma ismini kullandı.

Tiyatrodaki ilk eserlerinde dramatik türün başarılı örneklerini verdi. Ardından epik tiyatro denemelerine girişti. “Keşanlı Ali” adlı oyunu Türk tiyatrosundaki ilk epik tiyatro örneğidir.

Haldun Taner

Eserleri

Hikâye: Tuş, Şişhane’ye Yağmur Yağıyordu, On İkiye Bir Var, Konçınalar, Yaşasın Demokrasi, Sancho’nun Sabah Yürüyüşü, Şeytan Tüyü...

Oyun: Keşanlı Ali Destanı, Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım, Eşeğin Gölgesi, Zilli Zarife, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Vatan Kurtaran Şaban, Bu Şehr-i İstanbul ki, Astronot Niyazi, Ha Bu Diyar, Dev Aynası, Yar Bana Bir Eğlence, Hayırdır İnşallah, Marko Paşa...

Sohbet: Hak Dostum Diye Başlayım Söze.

Gezi: Düşsem Yollara Yollara, Berlin Mektupları.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki metinde parantezle boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretlerini yazınız.

Nasıl başladı () ne vakit başladı () bilemiyorum () Ama ilk belirtiler, dokuz yaşında iken patlak verdi () Misafirlerle bahçede oturuyorduk () Yaşlı bir zat saati sordu () Aksi gibi kimsede saat yoktu () Eniştem içeri saate bakmaya koştu () Ben o aralık ()
() Üçü yirmi üç geçiyor () deyivermişim ()

Haldun Taner, Konçınalar

2. Aşağıda verilen metindeki yazım yanlışlarını tespit ediniz.

Annem; benim babam, dert yoldaşım, arkadaşım, her şeyim oldu... Yaşamını bana adamıştı. Bunu hak etmek için ayrı bir çabayla çalıştım. İlk müsvettelerimin ilk dinleyicisi hep o olurdu. Anadilimizin, halk Türkçemizin bütün inceliklerini onun konuşmalarından edinmişimdir. Kendi kendimle hiç övünmedim ama onun benimle övünmesine çok çalıştım. Birikimim, aile terbiyem, büyük çalışma gücüm, onuruma karşı saygım, ben de olumlu ne varsa, hep anama borçluyum.

Haldun Taner’in Hikâyeciliği

3. Okuduğunuz metinden aşağıdaki cümle türlerine birer örnek yazınız.

İsim cümlesi	
Fiil cümlesi	
Soru cümlesi	
Olumlu Cümle	
Olumsuz Cümle	
Devrik Cümle	
Basit cümle	
Birleşik cümle	
Sıralı-Bağlı cümle	

4. Aşağıdaki cümlelerdeki yazım yanlışlarını bulunuz.

- İlk sergisini onbeş resimle Kızılay meydanında açtı.
- İngilizler'in Gelibolu yarımadasını alma çabaları husranla sonuçlandı.
- Her akşamüstü ayın şavkı denizin üstüne öyle güzel düşerki şaşırışınız.
- Edebiyatımızın baş yapıtlarından biri olan eser dört bölümden oluşuyor.
- 2'inci Haçlı Seferi Anadoluda büyük yıkımlara neden olmuştur.
- Başına gelenleri duyunca buna müstehak olduğunu düşündüm.

DÜNYA EDEBİYATINDAN TİYATRO

CİMRİ

Harpagon (Arpagon): Zorba bir aile reisi, Cléante ve Elise'in babası.

Cleante (Kiliente): Harpagon'un oğlu, Mariane'in sevgilisi.

Valere (Valer): Anselme'in oğlu, Mariane'in erkek kardeşi.

Frosine (Firosine): Çöpçatan. Entrikacı bir kadın. La Flèche'in yeğeni.

La Fleche: Cléante'in uşağı.

Jacques Usta: Harpagon'un aşçısı ve arabacısı.

Elise (Eliz): Harpagon'un kızı.

Sinyor Anselme: Valère ve Mariane'in babası.

Mariane (Mariyan): Anselme'in kızı. Valère'in kız kardeşi. Cléante'a aşık.

Eserin kahramanı Harpagon, yaşama amacı para biriktirmek olan çok cimri bir adamdır. Namus, ahlak, iyilik gibi erdemlerden vazgeçmiş parayı hepsinden üstün tutmuştur. Cimriliği hastalık derecesine getiren Harpagon herkese parasını çarpacak kişiler olarak bakmakta herkesten şüphe edip hiç kimseye güvenememektedir. Parasını kasaya bile koyamayan Harpagon, kasaları hırsızlar için bir kolaylık olarak düşünmektedir.

Çocukları Cleante ve Elise, zengin olmalarına rağmen babalarının tutumu yüzünden sıkıntı içindedirler. Elbiselerini bile veresiye satan dükkânlardan alabilmektedirler. Cleante, yoksul sevgilisi Mariane'a yardım edememekte, ona hediye dahi alamamaktadır. Harpagon, sokağa çıkarken süslenip püslenen oğlu Cleante'ı gereksiz yere para harcadığı için azarlamaktadır.

Harpagon — Doğrusu, evinde büyük bir para saklamak kolay iş değil; varını yoğunu emin bir yere koyup da, yanında sadece harcamalarına yetecek kadar bir şey bulundurana ne mutlu. Koca evde kimsenin bulamayacağı gizli bir köşe keşfetmek her babayiğidin harcı değil; kasa mı dedin, benden uzak olsun. Güvenim yok öyle

şeylere. Hırsızlara yemlik vazifesi görürler, önüne gelen en önce ona saldırır. Ama dün bana geri verdikleri on bin eküyü bahçeme gömmekle iyi ettim mi bilmem. Evinde altın para on bin eküsü olmak, adamı... (Burada kardeşle kız kardeş usul usul konuşarak görünürler.) Aman, ne yaptım? Kendi kendimi ele verdim. Fena coşmuşum, galiba aklımdan geçenleri yüksek sesle söyledim. Ne var?

Cleante — Hiç, baba.

Harpagon — Çoktan beri mi oradasınız?

Elise — Yok, daha şimdi geldik.

Harpagon — İştittiniz mi benim...

Elise — Neyi, baba?

Harpagon — Şeyi...

Elise — Neyi?

Harpagon — Söylediklerimi?

Cleante — Hayır.

Harpagon — İştittiniz, iştittiniz.

Elise — Yanılıyorsunuz.

Harpagon — Görüyorum ki, bir iki kelime iştittiğiniz. Hani, para bulmak ne kadar zorlaştı, diye düşünüyor da evinde on bin eküsü olana ne mutlu diyordum.

Cleante — Sözüünüzü kesmekten korkarak yanınıza gelemiyorduk.

Harpagon — İşte haber veriyorum, olur a, lafımı ters anlar da benim on bin eküm var sanırsınız.

Cleante — Sizin işlerinize karışmayız biz.

Harpagon — Ah keşke on bin eküm olsaydı. Tanrı'dan başka bir şey istemezdim.

Cleante — Sanmam ki...

Harpagon — Hani keyfime diyecek olmazdı, öyle bir şey olsaydı.

Elise — Bütün bunlar...

Harpagon — Ne kadar da ihtiyacım var.

Cleante — Galiba...

Harpagon — Bu para çok işime yarardı.

Elise — Siz...

Harpagon — Ne kötü günlere kaldık diye böyle hep sızlanmazdım.

Cleante — Aman, babacığım, ne diye sızlanıyorsunuz, hayli zengin olduğunuzu bilmeyen var mı?

Harpagon — Ne? Hayli zengin mi? Kim demişse halt etmiş onu. Bundan büyük yalan olmaz, bu söylentileri çıkaranlar rezil, soysuz insanlar.

Elise — Kızmayın canım.

Harpagon — Görülmüş şey mi bu? Kendi çocuklarım bana ihanet ediyor, düşmanım oluyorlar!

Cleante — Zengin olduğunuzu söylemek, size düşmanlık etmek midir?

Harpagon — Öyle ya: Bu türlü laflarla ettiğin masraflar yüzünden günün birinde beni altın babası sanarak boğazlamaya gelecekler.

Cleante — Ne masrafı ediyorum ki?

Harpagon — Ne mi? Nedir o sokağa çıkarken takıp takıştırdığın süsler püsler? Ne rezalettir o? Dün kız kardeşine çıkışıyordum, ama sen beterini yapıyorsun. Tanrı razı gelir mi böyle şeylere? Tepeden tırnağa üstünüzdekilerle bir irat almaya yeter.” Sana seksen kere söyledim, oğlum, bu gidişatını beğenmiyorum. Kibarlık taslamaya kalkmışsın. böyle şıklaşmak için herhâlde beni soyuyorsundur.

(...)

Harpagon, düğün masrafından kurtulmak için oğlunu zengin bir dul kadınla kızını da elli yaşlarındaki Senyör Anselme ile evlendirmeyi düşünmektedir. Çünkü Senyör Anselme, Harpagon'un kızı Elise'yi çeyizsiz olarak almayı kabul etmiştir. Harpagon ise çocukları Elise ve Cleante'den şüphelenmekte, paraları çalacaklar diye onlara şüpheli bakmaktadır.

Harpagon — Valere, buraya gel. Sana sormaya karar verdik, söyle bakalım kim haklı: Kızım mı, ben mi?

Valere — Hiç şüphesiz siz, efendim.

Harpagon — Neden bahsettiğimizi biliyor musun?

Valere — Bilmiyorum ama, siz yanılamazsınız, akıl mantık demek siz demek.

Harpagon — Onu bu akşam akli başında, zengin bir adama nikâhlamak istiyorum: Densiz, yüzüme karşı ona hiç varır mıyım, diyor. Ne dersin bu işe?

Valere — Ne mi derim?

Harpagon — Evet.

Valere — Bilme...

Harpagon — Ne?

Valere — Derim ki, esas itibariyle sizinle aynı fikirdeyim; haklı olmamanız mümkün mü? Ama onun da pek suçu yok, çünkü...

Harpagon — Nasıl? Senyör Anselme bençe çok iyi bir kısmettir; yumuşak huylu, ilgili, akli başında, çok zengin bir soydan, bir kişizade, ilk karısından da hiç çocuğu kalmamış, bundan iyisini mi bulacak?

Valere — Doğru, ama kızınız da size diyebilir ki, böyle palaspandıras olmaz, biraz zaman bırakmalı, düşünsün, taşınsın bakalım, gönlü o zatı...

Harpagon — Böyle fırsat her zaman ele geçmez, kaçırmamalı. Bu işte öyle bir yararım var ki, bir daha bulamam, kızı çeyizsiz almaya razı.

Valere — Çeyizsiz mi?

Harpagon — Ya!

Valere — Öyleyse bir diyeceğim kalmaz. Hani bu öyle bir sebep ki, önünde akan sular durur; boyun eğmek gerekir.

Harpagon — Bu benim için büyük bir tasarruf olacak.

Valere — Muhakkak ki bunun su götürür yeri yok. Gerçi kızınız diyebilir ki, evlenmek sanıldığından çok daha önemli bir iştir. İnsanın bütün ömrünce mutlu veya mutsuz olması buna bağlıdır, ölüme kadar sürecek bir anlaşmaya girişirken inceden inceye düşünmek gerekir.

Harpagon — Çeyizsiz.

Valere — Hakkınız var. Tabii, bu hiç kuş-kuya yer bırakmaz. Hani, birtakım kimseler çıkıp diyebilirler ki, böyle işlerde bir kızın gönlünü de göz önünde tutmak elbette hayırlıdır. Hem iki taraf arasındaki büyük yaş, huy ve duygu farkı bir evlenmeyi kötü sonuçlara uğratabilir.

Harpagon — Çeyizsiz.

Valere — Ah! Buna ne denir. Malum; kim buna karşı gelebilir? Gerçi çok babalar vardır ki paraya bakmaz, kızlarının mutlu olmasına bakarlar. Kızlarını, yararları uğrunda feda etmek istemezler, onları başgöz ederken her şeyden fazla evlilikte dirliği, düzenliği, onuru, namusu koruyan karakter birliği dedikleri şey var mı, yok mu ona bakarlar, hem...

Harpagon — Çeyizsiz.

Valere — Doğru; bu söz karşısında herkese ağzını kapamak düşer, çeyizsiz. Böyle bir sebep olunca yelkenleri suya indirmemek mümkün mü hiç?

Harpagon — (Bahçeye doğru bakar-, kendi kendine.) — Aman! Galiba bir köpek havlıyor. Sakın paramı çalmaya gelmiş olmasınlar? (Valere'e) Kımıldamayın, şimdi geliyorum.

(...)

Harpagon, (Alçak sesle) — İşler yolunda. (Yüksek sesle) E, Frosine, ne haber bakalım?

Frosine — Oh, oh! İyi! Sizi pek iyi gördüm! Yüzünüzden kan damlıyor!

Harpagon — Benim mi?

Frosine — Hiç renginizi bu kadar taze, bu kadar canlı görmemiştim.

Harpagon — Etme?

Frosine — Ne diyorsunuz? Ömrünüzde bu kadar genç olmamışsınızdır; yirmi beşinde ne delikanlılar görüyorum ki, sizin yanınızda yaşlı sayılırlar.

Harpagon — İyi ama, Frosine, yaş altmışı buldu.

Frosine — Ne çıkar? Altmış yaş da neymiş ki? Bunun da lafı mı olur hiç! Ömrün en hoş çağı, erkeğin güzel zamanı asıl bundan sonradır.

Harpagon — Orası öyle; ama ne de olsa yaşımdan yirmi yıl eksileydi hani bir şey kaybetmezdim gibime geliyor.

Frosine — Ne münasebet? Buna ne ihtiyacınız var? Hamurunuz sağlam yoğrulmuş sizin. Yüz yaşına kadar rahat rahat yaşarsınız.

Harpagon — Der misin?

Frosine — Ona ne şüphe! Her hâlinizden belli. Şöyle bir durun bakayım. Tamam! İşte iki kaşınız arasında uzun ömür işareti!

Harpagon — Böyle şeylerden anlarsın demek?

Frosine — Elbette anlarım. Gösterin elinizi bana. Aman, şu ömür çizgisine bakın!

Harpagon — Nasıl?

Frosine — Görmüyor musunuz, bakın çizgi nerelere kadar iniyor?

Harpagon — Peki, neye işaret bu?

Frosine — Yüz diyordum ama, siz yüz yirmiye de geçeceksiniz.

Harpagon — Yok canım?

Frosine — İnan olsun, biri hakkınızdan gelmezse ecelinizle ölmezsiniz siz, çocuklarınızı da çocuklarınızın çocuklarını da gömersiniz.

(...)

La Fleche, Cleante'ye yardım etmek ister. Harpagon'un paralarını sakladığı çekmeciye bulur ve Cleante'ye verir. Harpagon paralarının çalındığını fark edince polise gider ve durumu anlatır. Harpagon bütün şehirden şüphe etmektedir.

La Merluche, (Koşarak gelir ve Harpagon'u yere düşürür.)

Harpagon — Aman! Bittim.

Cleante — Ne oldu, baba? Bir yeriniz acıdı mı?

Harpagon — Alçak, muhakkak canıma kas-tetmek için alacaklılarımdan para almıştır.

Valere — Bir şey değil, merak etmeyin.

La Merluche — Kusura bakmayın efendim, hemen koşayım demiştim de.

Harpagon — Ne işin var burada senin, ayı?

La Merluce — Atlarınızın nalları düşmüş de onu haber verecektim,

Harpagon — Çabuk nalbanta götürsünler.

Cleante — Hayvanlar nallanıncaya kadar, sizin yerinize konuklara ikramda bulunayım, kendilerini bahçeye çıkarıp çerezleri de oraya getirteyim.

Harpagon — Valere, sen de onlara gözkulak ol; ne olursun, getirttiği öteberiden mümkün olduğu kadar fazla bir şey kurtarmaya çalış, dükkâncıya geri göndeririz.

Valere — Anladım.

Harpagon — Ah uğursuz evlat! Ocağıma incir mi diyeceksin?

Harpagon'un çocuklarının sevdiği kişiler zengin bir soylunun çocukları olduklarını öğrenirler: Çocukları Harpagon'dan paranın karşı tarafın karşılanması üzerine evliklerine müsaade etmesini isterler. Harpagon büyük bir mutlulukla kabul eder. Bütün düğün masraflarını karşı tarafa yükler. Artık Harpagon'dan daha mutlusuz yoktur.

Moliere
Cimri

Okuduğunuz “Cimri” adlı tiyatroyu “Fotoğrafçı” metni ile kahramanlar açısından karşılaştırınız. Aralarındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki tabloya yazınız.

Benzerlikler	Farklılıklar

“Cimri” ve “Keşanlı Ali Destanı” adlı metinleri tema, dil ve anlatım yönünden karşılaştırınız. Aralarındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki tabloya yazınız.

Benzerlikler	Farklılıklar

Yazma

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Geleneksel Türk tiyatrosu; Karagöz, orta oyunu, kukla, meddah ve köy seyirlik oyunu gibi gösteri türlerine verilen addır. Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro yazılı bir metne dayanmaz. Geleneksel tiyatrodaki güldürü ögesi ön plandadır. Bunun yanında ders verici ve eğitici özelliği de vardır. Geleneksel Türk tiyatrosunda çok uluslu Osmanlı toplum yapısı birebir yansıtılır. Yahudi, Acem, Cüce, Arnavut, Tiryaki gibi toplumun her kesiminden insan bu oyunlarda kendine yer bulur. Yüzyıllarca insanların tiyatro ihtiyacını karşılayan bu türler sadece halk tarafından değil saray erkânı tarafından da izlenmiş düğün, sünnet, tahta çıkma gibi törenlerde kendine yer bulmuştur.

Uygulama

İncelediğiniz metinlerden hareketle aşağıdakilere benzer konular üzerinde yazı yazma çalışması yapınız.

- Geleneksel tiyatrunun eğlence kültürümüzdeki yeri
- Osmanlı toplumunun bir arada yaşama kültürü
- İsimlerle karakter arasındaki ilişki
- Yanlış anlamalar ve şive taklitleri

Yazınızı yazarken ünite boyunca öğrendiğiniz bilgilerden ve araştırmalarınızdan yararlanınız. Yazınızı yazarken sayfa düzenine dikkat ediniz. Açık ve anlaşılır bir dil kullanınız. Metnin sorumluluğunu alınız. Yazdığınız yazıları sınıf ve okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb. alanlarda sergileyiniz.

Sözlü İletişim

Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Meddah taklitler yaparak, hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçıdır. Meddah yüksekçe bir yerde oturarak bir öyküyü başından sonuna kadar canlandığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır. Perdesi, sahnesi, elbiseleri, dekoru, kişileri bulunmayan bu tiyatrunun her şeyi meddah denilen o tek adamın zekâsına, bilgisine, söz söylemedeki başarısına bağlıdır. Meddahların çoğu, klasikleşmiş beyitlerle öykülerine başlar.

Meddah, kişilerin ağız özelliklerini taklit ettiği gibi hayvanların, doğanın ve cansız nesnelerin seslerini de taklit eder. Meddahın iki aracı vardır: Biri boynuna doladığı mendili, öteki de elinde tuttuğu sopasıdır. Mendille çeşitli başlıklar yapar, terini siler. Sopayı da oyunu başlatmak, seyirciyi suskunluğa çağırmak, kapıyı vurmak için ya da saz, süpürge, tüfek, at yerine kullanır.

Meddah hikâyeleri genellikle dini konular, efsaneler, destanlar ve halk hikâyelerinden oluşmaktadır.

Meddah, bir anlatı türü olmasından dolayı Karagöz ve orta oyunundan ayrılır. Ancak anlatı bölümlerinin aralarındaki söyleşmeli, taklitli, kişileştirmeli bölümler nedeniyle dramatik türden sayılır. Yöntemleri bakımından Karagöz ve orta oyununa çok yakın olmakla beraber, güldürüyü ve beraberinde daha çok ders vermeyi amaçlayan seyirlik bir türdür.

Uygulama

- İzlediğiniz bir meddah ve stand-up gösterisinden hareketle kısa bir meddah oyunu sununuz.
- Genel ağdan öğretmeniniz tarafından belirlenen Karagöz oyunu videosunu izleyiniz.

Değerlendirme: Yapılan etkinlikleri dikkatli bir şekilde dinleyiniz. Notlar alınız. İzlediğiniz tiyatro eserindeki mizahi unsurları tespit ediniz. Üniteye öğrendiğiniz bilgilerle dinlediklerinizi karşılaştırınız. Karagöz oyunuyla ilgili öğrendiklerinizi izlediğiniz gösteride yakalamaya çalışınız.

6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1, 2 ve 3. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Şair Evlenmesi'nden

Ziba Dudu: (Habbe Kadın'a) A dostlar! Damat bey gelin hanımı görür görmez sevincinden bayıldı.

Müştak Bey: Hayır, sevincimden bayılmıyorum. Kederimden yüreğime iniyor. Ah! Nedir bu?

Ziba Dudu: İşte ömrün oldukça sana can yoldaşı olacak sevgili karın Sakine Hanım.

Müştak Bey: O bana can yoldaşı olacağına benim canım çıksa daha canıma minnettir.

Ziba Dudu: (Habbe Kadın'a) Damat Bey sayıklamaya başladı. Galiba sevincinden aklını şaşırmış.

Habbe Kadın: (Ziba Dudu'ya) Zavallı hasretine kavuştuğu için sevinç delisi oldu...

Ziba Dudu: Haydi kuzum! Gelin hanınım duvağım aç da yüzünü gör. Biraz gönlün açılsın.

Müştak Bey: Neme lazım! Yüzünü göreyim de yüreğim bir kat daha mı kalksın?

Ziba Dudu: Aç evladım, aç! Sevgilin olduğuna kuşkun kalmasın.

Müştak Bey: İstemem! (Elini çekerken Sakine Hanım'ın duvağı ile iğreti saçı kazayla eline takılır kalır. Sakine Hanım'ın yüzü ve ak saçları ortaya çıkar.) Bu ne?..

Ziba Dudu: Vaaay! Zavallı kızcağızın sırma gibi nazik saçlarını yolup çıkardı.

(...)

Ebüllaklaka: Sanki beni bir telaşla böyle uykudan kaldırıp da getirtmenin ne anlamı var? Ortaoyununa çıkar gibi, bakın şu kıyafetime! Ayıp... Gürültünüz ne böyle? Ne oluyor?

Ziba Dudu: (Entarisinin kenarıyla başını örterek Ebüllaklaka'nın elini öper) Amanın efendim, güveyi olacak şu herif isteye dileye aldığı hanımı şimdi istemiyor. Bütün saçını başını yoldu. O şöyle dursun, yenge kadınla bana etmediği edepsizlik kalmadı. Size anlatmaya utaniyorum.

Ebüllaklaka: (Müştak Bey'e) Vay namussuz vay!

Müştak Bey: Efendim, izin veriniz bendeniz de bildiğim kadar gerçeği size anlatayım.

Ebüllaklaka: Sen sus sefil! Ninen gibi biçare hatun yalan mı söyleyecek?..

Ziba Dudu: Efendim bu kızı mutlaka almalıdır.

Ebüllaklaka: Almalı ya! Almazsa namusuna leke sürmüş olur. (Mahalleliye) Öyle değil mi komşular?..

Mahalleli: Hay hay!..

Müştak Bey: Alamam efendim! Bunda bir yanlışlık var. Çünkü bana nikâh ettiğiniz kız bu değildir. Bunun küçüğüdür. Ben onu isterim.

Ebüllaklaka: Hayır; sana nikâh ettiğimiz büyük kızdır.

Müştak Bey: Değildir.

Ebüllaklaka: Vay! Sen beni de mi yalancı çıkarıyorsun? Bu ne yüzüzlüktür!

Batak Ese: Afandi, biliyo musunuz ki ben bunun daha bilmen nelerini bilürün. Durun, size deyi-vereyim Bekçi olduğumdan için geceleri mahallede dolanırken buna çat pat çak sokak ortasında ırast gelirün. Bir kere kendüceğine "Nirden geliyor?" diyin soracak oldum. Bana ne garşuluk verse iyi, "Taratordan(tiyatrodan) geliyorun" dimesin mi? Bu beni maskaralığa alma dime değil de ne dimektür? Bahın şu ahmaha!

Müştak Bey: Vay ferasetli adam vay!

Batak Ese: Feres atlu adam sensin! Bana kotu alaf söyleyüp durma! Şimdi sana fan fin demeyi gösterimin!

Ebüllaklaka: Bu herif hem edepsiz hem deli.

İbrahim Şinasi
Şair Evlenmesi

1. Okuduğunuz metinde geleneksel Türk tiyatrosuyla benzerlik ve farklılık gösteren yönlerle örnekler veriniz.

2. Okuduğunuz metindeki olay nedir?

3. Okuduğunuz metinden aşağıda verilen tiplerin özelliklerini yazınız.

Ebüllaklaka :

Batak Ese :

Müştak Bey :

Ziba Dudu :

4. Aşağıda verilen bilgilerin hangi tiyatro türüne ait olduğunu tabloda gösteriniz.

Bilgi	Geleneksel Türk Tiyatrosu	Modern Türk Tiyatrosu
a. İlk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkmıştır.		
b. Yazılı bir senaryosu yoktur. Doğaçlama oynanır.		
c. Komedi, dram, trajedi gibi türleri bulunmaktadır.		
ç. Meddahlık geleneği bu tiyatro anlayışı içinde değerlendirilir.		
d. Güldürü öğeleri genellikle şive ve ağız taklitlerinden oluşur.		
e. Bir sahnesi ve oyuna göre hazırlanmış dekoru bulunur.		
f. İslamiyet öncesinden günümüze kadar köklü bir geçmişı vardır.		
g. İlk örnekleri adaptasyon yoluyla ortaya çıkmıştır.		
h. Daraulbeday-i Osmanî bu tiyatroyu geliştirmek için açılmıştır.		

5. I.: Bu bölüm Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle tanıdık çıktıkları tanışma konuşmasıyla başlar. Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirinin sözlerini ters anlamaları bir gülmece oluşturur ki buna arzbar denir. Arzbardan sonra tekerleme başlar.

II.: Oyunun asıl bölümüdür. Pişekâr zenne takımına bir ev bulur, onları eve yerleştirir, sonra Kavuklu'nun iş araması ve Pişekâr'ın ona yardımcı olması anlatılır.

Yukarıda boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Muhavere - Fasıl
- B) Mukaddime - Muhavere
- C) Fasıl - Mukaddime
- D) Mukaddime - Bitiş
- E) Muhavere - Mukaddime

6. Herhangi bir sahne dekoru yoktur. Oyunun dekoru bir baston ve mendildir. Tek kişilik bir oyundur. Bir öyküyü başından sonuna kadar canlandırdığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır. Bu hikâyeler genellikle dinî konular, efsaneler, destanlar ve halk hikâyelerinden oluşmaktadır. Bu tiyatronun amacı güldürmekten çok eğitmektir.

Bu parçada sözü edilen sahne oyunu, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Karagöz

B) Köy seyirlik oyunu

C) Orta oyunu

D) Meddah

E) Kuklacı

7. Aşağıdaki cümleleri tabloda verilen özelliklere göre değerlendiriniz.

Cümle	Anlamına Göre	Yüklem Türevine Göre	Yüklem Yerin Göre	Yapısına Göre
a. <i>Güzel hayat isteyen, güzel insan biriktirsin.</i>				
b. <i>Güzellik, çoğu zaman kusurları gizleyen bir örtüdür.</i>				
c. <i>Herkes başka birinin beceremediği bir konuda ustadır.</i>				
ç. <i>Yazı yazmayı öğrenmek, her şeyden önce düşünmeyi öğrenmektir.</i>				
d. <i>İnsanlar rakamlara benzer, durumlarına göre değer kazanırlar.</i>				

8. Aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların karşısına “D”, yanlış olanların karşısına “Y” yazınız.

a. Kavuklu, Karagöz oyununda bir tiptir.	
b. Geleneksel Türk tiyatrosunda usta-çırak ilişkisinin önemli bir yeri vardır.	
c. Karagöz oyununda Karagöz ile Hacivat’ın karşılıklı konuştuğu bölüme fasıl denir.	
ç. Orta oyunundaki tipler her oyunda değişir.	
d. Meddah birden fazla kişiyle oynanan seyirlik bir türdür.	
e. Kukla, modern çağda ortaya çıkmış bir tiyatro türüdür.	

9. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun ifadeleri yazınız.

- a) Karagöz oyununun diğer adıdur.
- b) Karagöz oyununun oynaticısına adı verilir.
- c) Geleneksel Türk tiyatrosunda güldürü ögeleri,,dir.
- ç) Karagöz oyunundaki Hacivat, orta oyunundaki ile benzerlik gösterir.
- d) Köy seyirlik oyunlarının kökeni dayanır.

10. Aşağıdakilerden hangisi Karagöz oyununun bölümlerinden biri değildir?

- A) Muhavere B) Göstermelik C) Mukaddime
D) Fasıl E) Bitiş

11. Aşağıdakilerden hangisi geleneksel Türk tiyatrosuna ait türlerden değildir?

- A) Dram
B) Karagöz
C) Meddah
D) Orta oyunu
E) Köy seyirlik oyunları

12. Bu oyun, genellikle kahvehane, köy meydanı gibi halkın topluca bulunduğu yerlerde oynanır. Her kesimden insan bu oyunun seyircileridir. Olayları temsil eden kişi, seyircilerin rahatça görebileceği yüksek bir yere oturur. Eline aldığı bir mendil ve sopa ile oyunu canlandırmaya başlar. Bu basit malzemelerden değişik tipteki kişilerin kıyafetini göstermek, ağzını kapatarak seslerini taklit etmek, oyunu başlatmak ve değişik sesler çıkarmak için yararlanır.

Yukarıdaki parçada tanıtılan halk tiyatrosu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orta oyunu
C) Komedi
B) Karagöz
D) Meddah
E) Köy seyirlik oyunu

13. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Orta oyunu meydana oynanan seyirlik bir oyundur.
- B) Orta oyunu, Karagöz'ün perdeden yere inmiş hâli olarak da tanımlanır.
- C) Orta oyunu herhangi bir yazılı metne bağlı kalmadan oynanır.
- D) Orta oyununda kişileştirmeye dayanan sözlü oyunların önemi büyüktür.
- E) Oyunu sonunda Pişekâr kusurları için özür diler, gelecek oyun hakkında bilgi verir.

14. (I) Halk tuluat tiyatrosu olarak da bilinen orta oyunu doğaçlamaya dayalı bir oyundur. (II) Ustadan çırağa intikal ederek gelen konular tekrarlanır. (III) Bir gölge oyunu olan Karagöz'ün canlandırılması olarak kabul edilmiştir. (IV) Toplumun ve çevresinin sorunlarını yansıtan oyun, eleştirenden komediye yönelir. (V) Orta oyununun kişilerinden Kavuklu, Karagöz oyunundaki Hacivat'tır.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde orta oyunu ile ilgili bir bilgi yanlış vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

15. Aşağıdakilerden hangisi Karagöz oyununda yer alan tiplerden biri değildir?

- A) Hacivat
- B) Zenne
- C) Yahudi
- D) Meddah
- E) Laz

16. Peki() dediğin gibi olsun() Büyükbaş ve küçükbaşları bir daha aynı ahıra bırakmayacağım() ağıllarını farklı yerlerde yapacağım() Bir daha böyle olursa()

Bu parçada boş bırakılmış yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri getirilmelidir?

- A) (,) (,) (,) (,) (!)
- B) (!) (,) (,) (...) (...)
- C) (;) (,) (,) (,) (,)
- D) (,) (,) (,) (,) (...)
- E) (,) (:) (,) (,) (,)

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlış vardır?

- A) Belki bir gün bize de güler kader.
- B) Pişekâr orta oyununun en önemli tiplerindendir.
- C) Yarın okulda karagöz oyunu sergilenecek.
- D) Baktın ki gelmiyor hemen orayı terk edersin.
- E) Onun bir dediği bir dediğini tutmuyor ki.

18. Orta oyununun asıl kahramanlarının özelliklerinden yola çıkarak aşağıdaki konuşmaları kimlerin yaptığını cümle başındaki boşluklara yazınız.

.....	— Demek o da senin gibi inkisarı hayale uğramış desene.
.....	— Evet öyle olmuş, ama benim gibi değil. O evvela etli hisar hıyara uğramış, orada bir iş görememiş, oradan da buraya gelmiş.
.....	— Anlayamadım. O etli hisar hıyar dediğin oralarda bir memleket mi oluyor?
.....	— Bilmem sen söyledin ya?
.....	— Hay Allah iyiliğini versin. Ben o adamın yanlış düşündüğünü ve aradığını bulamamış demek istedim.

.....	— Hoş geldin, sefa geldin ne istiyorsun onu söyle.
.....	— Ne sorarsın susak kafalı bilmeyer misin, tam gümüş para ile yedi mecî borcun vardı ya.
.....	— Onun üstünden bir çok gün geçmiş. Unuttum gitti.
.....	— Ne söylersin be şom ağızlı borcunu vermiyecek misin inkarımı geliyorsun ya. Her sene bunu yapeysin bana.
.....	— Oğlum geçmişe mazi, pişmişe kuzu derler. Hadi patırdı çıkarma da işine git. Nene lazım.
.....	— Sen kahveleri içerken iyidi de şimdilik inkârdan mı geliyorsun ya maskara?
.....	— Canım, geçende fırtına çıkmadı mıydı?
.....	— Evet, ben korkudan evin bodrumuna kaçtım.
.....	— Bir de baktım, göklerdeyim.
.....	— Deme!..
.....	— Nasıl deme!.. Tir tir titriyordum.
.....	— Sakın sıtma olmasın?

7. ÜNİTE

ANI

KENYA

31 Aralık 1992 Perşembe / Nairobi /

Seyschell (Seyşel)

Karadut kompostasıyla başlayan bir
"kontinental" kahvaltısıyla güne başladım.
Her zamanki "rutin" beydirici bürokrasi. Ama
daha iyisi hemiz keşfedilmedi. Freeshopları tefti-
se çıktık. Adında bu mağazalar bir ülkenin kim-
liğini anlamada ilginç bir mihenk taşı, utitrini
Kenya'nın "utitrinde" neler var acaba?
Klasik elektronik haydutluğun her yerde-
ki cepitleri yanında o güzelim abanoz beykeller,
yarı değerli taşlardan küro aksesuarları bir yi-
ğin var. Fakat Kenya'da bir şey alma-
ya kalkınca ilginç bir durum var, adamlarda
hemen bir telaş başlıyor. Pasaport numaraları,
imzalar, bir kopya birbirlirini kovalıyor. Ağ-
gelmişliğim bir göstergesi de bürokrasinin ağı-
gınlığı. Bir gün Paris'te başına gelmi his umut

munjari
Ameri
paras
yutü
ayo

Afrika
risinde bir deş doğu-
yorum. Ve çocukluğumun, edebiyat-
lar zihnime hücum ediyor. "Klomanjaro
Karlari" Ernest Hemingway (Ornis Hemingway).
Bu yaman yazam edebiyat adamının eserinin
filmi birden gözlerimin önünde oynamaya baş-
lıyor. Awa Gardner (Awa Gardner), bir yama-
nın küpüleyici afeti. Herhalde her küçük sinema
meraklısı gibi bir iki gün ben de bu bayana aşk
almışumdur. Safari merakı bu seçkin Batılıla-

7. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Servetifünun Dönemi Anı
- Cumhuriyet Dönemi Anı

DİL BİLGİSİ

- Cümle Çeşitleri ve Bunların Metindeki İşlevi
- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Anı Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Anı Anlatma

Uyarı!

Sözlü iletişim etkinliğinden önce anlatacağınız anıyı planlayınız.

Metne Hazırlık

Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Sizin de hayatınızda “unutulur şey değil, çaresiz geliyor aklıma” diyebileceğiniz anılarınız var mı? Anlatınız.

ANI

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil bu anılacak şey değil
Apansız geliyor aklıma

Nerdeyse gün doğacaktı
Herkes gibi kalkacaktınız
Belki daha uykunuz da vardı
Geceniz geliyor aklıma
(...)

Nice aşklar arkadaşlıklar gördüm
Kahramanlıklar okudum tarihte
Çağımıza yakışan vakur, sade
Davranışınız geliyor aklıma

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil, unutulur şey değil
Çaresiz geliyor aklıma.

Melih Cevdet Anday
Yanyana

İLK DEFA GÖRDÜĞÜM VE GEZDİĞİM MATBAA

Eski Vaniköyü nasıl bir yerdi?

Babam muhasebecilikte, defterdarlıkta dolaşır olduğu için, Erzurum’da doğmuş, Kastamonu’da yürümüş, İşkodra’da mektebe başlamış, sonra bir aralık Boğaziçi’nde aile ocağımız olan Vaniköyü’nde zaman geçirdikten sonra Şam Rüştüyesinde (ortaokulunda) ilk tahsilimi yapmıştım. Vaniköyü’ndeki yalımızın yerinde şimdi başka yalının bahçesi var; orasını ne zaman görsem çocukluğumun üç senesini geçirdiğim bu asude köyün eski şekli gözümün önüne gelir. Vapur iskelesi ta öte başta, Kandilli Lisesi’nin altına tesadüf eden açıklık yerdeydi ve iskeleden sonra İstanbul tarafına doğru sırayla çok büyük yalılar diziliyordu. Baştaki Serkâtip Mustafa Paşa yalısının rıhtımları hâlâ orada duruyor. Serkâtip’ in yalısının odaları kırkı aşkındı. Yalının sofaları, zamanın değişişyle, içinde at koşturulur türdendi, sofalarda komşu çocuklarıyla cami avlusunda koşar gibi koşuşup yalının ucunu bucağını zor bulurduk.

Vaniköy’den bir kare

Bursalı Rıza Efendi Yalısındaki Dershane

Serkâtip’ in yalısından sonra saygıdeğer üstat Recaizade Ekrem Bey’in yalısı, Niyazi Efendi yalısı, İhtisap Ağası Hüseyin Bey yalısı, İngiliz Ali Bey yalısı, Eşref Bey yalısı gelirdi. Bizim küçük yalı, Eşref Bey yalısına bitişikti. Saygıdeğer edebiyatçı Samipaşazade Sezai Bey’in oturduğu Eşref Bey yalısına

sonradan eklenen bizim yalıyı geçince Amedi Cafer Bey yalısı ve en sonda, ileri gelenlerden Bursalı Rıza Efendi'nin yalısı gelirdi. Bu yalı akıntının bittiği yerdeydi, orası şimdi çöp dökülen bir arsadır!.. Köyün mektebi olmadığı için, Bursalı Rıza Efendi'nin çocuklarına tuttuğu bir hocadan bütün köy çocukları ders alırdık. Merhumun yalısında bahçeye bakan büyük bir oda, Vaniköy çocukların mektebiydi.

(...)

Çubuklu, Dondurmalı Gece Sohbetleri

Yalılar yalnız yazın oturmak içindi. Kış gelince göçler olur, köyde kimse kalmazdı. Onun için, Vaniköy'nün fevkalade hayatı yaza mahsustu. Paşalar ve beyler her akşam bir yalıda toplanıp sohbet ettikleri için, yatsı ezanına yakın, yalıların sokak kapılarından, muhteşem muşamba fener önde evin efendisi çıkar ve o gece toplanılacak yalıya yönelirdi.

Paşa ya da efendilerin kılıkları hâlâ gözümün önündedir. Beyaz halis ketenden önü yırtmaçlı entari üzerinde Şam hırkası ya da ince bir kürk bellerinde şal ya da Trablus düğmesi kuşak ayaklarında kundura ve potin ellerinde tespih...

Hangi yalıda toplaşılacaksa oradaki en büyük odada lambalar ve iri şamdanlı mumlar yakılır, çubuklar hazırlanır, odanın üç yanını dolduran beyaz örtülü minderlerin üzerine beyaz entarili paşalar, efendiler ve beyler dizilirdi. Kandilli temannalar ve hatır sormalar tekrarlanırken kapıdan çubuk uşakları, ellerinde pirinç büyük lüle tablasını genellikle hasır kaplı olan yere, diz çökerek bırakırlardı. Ve biz çocuklar bu manzaraları kapı aralığından ya da pencere arkalarından görür, denizden gelecek dondurmacıyı beklerdik. Gündüzleri karpuz, geceleri nefis dondurma satan Beylerbeyi Hafız, öğleden sonra “Kan kırmızı kurabiyeler!” diye bağırırken yatsı zamanı paşalarla efendilerin toplandıkları yalı önüne gelince “kaymaklı, vişneli!”yi bastırırdı ve mutlaka onun dondurma kutusu, selamlık ve harem için dolaşan tabakalarla boşalırdı.

Şimdi Vaniköy'nden geçtikçe bunlar gözümün önünde canlanıyor. Bursalı Rıza Efendi'nin yalısındaki ders odamızı görüyorum. Sonraları Beyazıt'ta mürekkepeçilik ve mühreli kağıtcılık ettiğini gördüğüm hocamızın duvarda asılı falaka değneğini hatırlıyorum. Kargacık burgacıkla son bulan elifba dersimizi, Rıza Efendi'nin yalısındaki ihtiyar ayvazı, beni mektepten almaya gelen lalam Halil Ağa'yı düşünüyorum. Halil Ağa babamın da lalasıydı, evde ailemiz üyelerindenmiş gibi teklifsizdi ve beni gözü gibi severdi. İşte bu emektar Halil Ağa ile ömrümde ilk “matbaa”yı gördüm.

Serasker Kapısı'nda

Ayağıma lapçın kundura almak için Halil Ağa bir gün beni İstanbul'a indirmişti. Çarşıdan lapçınları aldık, yeni fesimin mavi ipek püskülünü okşayarak Serasker Kapısı'na geldik; orada muhasebeci yardımcısı olan babamın odasına uğrayıp beraber Vaniköy'ne dönecektik... Babamın odasındaki ufak yazı çekmecesinin üstünde, yeni yayımlanmaya başlamış olan Ceride-i Askeriye'yi gördüm. Heceleyle heceleyle birkaç kelimesini okudum ve babama:

—Gazete nasıl yapılır? diye sordum.

Oradaki pırasa kadar uzun ve ak bıyıklı bir subay babama dedi ki:

—Müsaade ediniz de mahdum beye matbaayı göstereyim!

Pırasa bıyıklı subay elimden tuttu, Halil Ağa yanımdan ayrılmadı. Serasker Kapısı'nın Fincancılar Yokuşu tarafındaki bir daireye geçtik ve orada askeriye matbaasını gördüm. Harflerden bir “Ahmet İhsan” dizip iplikle sararak bana verdiler. Matbaada nasıl makine vardı, nasıl basıyorlardı, iyi anlayamamıştım; fakat o yedi parçadan oluşa kurşun harfleri çok zaman yanımdan ayırmadım.

O zamandan beri tam elli üç yıl geçti ve ben yedi yaşındaydım.

Ahmet İhsan Tokgöz
Matbuat Hatıralarım

Metin Sözlüğü

ayvaz: Büyük konaklarda yemek ve mutfak hizmetlerinde çalıştırılan uşak.

entari: Tek parça giysi.

falaka: Ceza olarak ayak tabanlarına vurmakta kullanılan sopa.

lala: Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse.

lapçın: Tabanı meşinden olan mest, edik.

mahdum: Erkek evlat, oğul.

muşamba fener: İçinde mum ya da yanıcı yağa batırılan fitillerin yakılması esasına dayalı, körüğü muşambadan yapılmış ve istenildiği zaman katlanarak kapanabilen fener türü.

mühreli: Cilalanmış, parlatılmış.

potin: Ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

rıhtım: Bir akarsu veya deniz kıyısında doldurularak yapılmış, gemilerin indirme bindirme veya yükleme boşaltma yapabileceği yer.

Serasker Kapısı: İstanbul'da Beyazıt meydanında bulunan Harbiye nezareti (Savaş bakanlığı) kapısı.

serkâtip: Başkatip, yazı işleri müdürü.

sofa: Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol.

Şam hırkası: Bir tür uzun erkek hırkası.

temenna: Öne doğru eğildikten sonra doğrulurken eli başa götürerek verilen selam.

Vaniköyü: İstanbul'un Anadolu yakasında bir semt.

vükela vapuru: Osmanlı Dönemi'nde, yazın Boğaziçi'ne taşınan bakanlar ve diğer bürokratların bindikleri vapur.

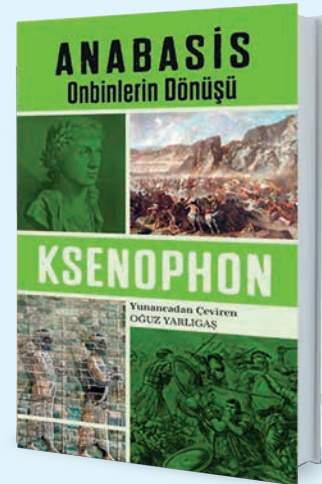
Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Bir edebî tür olarak anı, toplumca tanınmış ve alanlarında isimleri duyulmuş kişilerin geçmişte yaşadıkları ya da şahit oldukları olayları, durumları anlattıkları yazı türüdür. Anılar, yaşanabilecek olanı değil yaşanmış olanı anlatan yazı türleri olduğundan gerçeğe dayalıdır. Bu yönüyle anılar, yaşandığı dönemin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve tarihî yapısını yansıtan birer belge niteliği taşır.

Anı; insanın tanınma, unutulmaya karşı bir önlem alma, unutamadığı anıları paylaşarak yaşatma, ardında iz bırakma, ders alma-verme vb. gereksinimlerinden doğmuştur. İnsanın yaşadıklarını hatırlama özelliği ile hatırladıklarını çocuklarına, yakınlarına, çevresindekilere aktarma ihtiyacının birleşmesi sonucu ortaya çıkan anının geçmişi ilk çağlara dayanmaktadır.

Yazılı anlamda bilinen ilk anı örneği, milattan önce dördüncü yüzyılda Yunan tarihçi Ksenophon'un (Ksenöpon) yazdığı "Anabasis" adlı eserdir. XVII. yüzyılda Antoine Hamilton'un (Anton Hemilton) "Gramont Kontu'nun Anıları", Daniel Defoe'nun (Denyıl Döfo) "Bir Atlının Anıları" adlı eserleri roman biçiminde yazılmış ilk anı örnekleridir.

Türk edebiyatının yazılı ilk eserleri olan Kök Türk kitabeleri, birer söylev olmakla birlikte anı özelliklerini de taşımaktadır. XV. yüzyılda Babür Şah'ın yazdığı Babürname, edebiyatta bu türün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. XVII. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı "Şecere-i Türk" yer yer anı özelliği taşıyan bir tarih kitabıdır. Bunların dışında divan edebiyatında yazılan tezkire, gazavatname, vakayiname, menakıpname, sefaretname, seyahatname gibi türlerde anlatılan olaylar, tanınmış kişilerin hayatından örnekler de yer yer anı özelliği göstermektedir.

Tanzimatla birlikte gelişen bu tür; II. Meşrutiyet sonrası edebiyatımızda tam olarak yerini bulmuştur. Ziya Paşa'nın "Defter-i Amal", Muallim Naci'nin "Ömer'in Çocukluğu", Halit Ziya Uşaklıgil'in "Saray ve Ötesi" ile "Kırk Yıl", Halide Edip Adıvar'ın "Mor Salkımlı Ev" ile "Türkün Ateşle İmtihanı", Yusuf Ziya Ortaç'ın "Portreler" ve "Bizim Yokuş", Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Zoraki Diplomat" ve "Politikada 45 Yıl", Falih Rıfkı Atay'ın "Çankaya" Şevket Süreyya Aydemir'in "Suyu Arayan Adam" adlı eserleri edebiyatımızda bu türün tanınmış ilk ve önemli örneklerindendir.

Anı, başlı başına edebî tür olsa da bir hikâye veya romana da kaynaklık edebilir. Yazar çoğu zaman kurmaca ile eserini oluştururken kimi zaman da yaşadıkları, şahit oldukları, roman veya hikâyeye konu olur. Ömer Seyfettin'in çocukluk yıllarındaki anılarına dayanan üç-dört öyküsü vardır. Bunlardan At adlı öyküsü, aynı zamanda onun ilk öyküsü olma özelliğini taşır. Bunun dışında "İlk Namaz", "Ant" ve "Kaşığı", onun çocukluk yıllarını neredeyse bir anı niteliğinde sergiler özelliğindedir. Gerçekten de Ömer Seyfettin'in çocukluğuna ilişkin yoğun anıların somut izlerini taşıyan bu hikâyeler, hikâye ile anı türü arasında gider gelir. Bu nedenle olmalıdır ki; bu hikâyeleri değerlendiren çoğu araştırmacı Ömer Seyfettin'in öykülerindeki birinci tekil kişi olan "ben" anlatıcısını Ömer Seyfettin'in kendisi olarak görür. Yine edebiyatımızda Orhan Kemal'in "Sağ İç" hikâyesi, çocukluğuna ait hikâyeleri anlatmaktadır.

Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" romanı bir anıdan hareketle yazılmıştır. Peyami Safa'nın yakın arkadaşı Elif Naci'nin şu sözleri tespitimizi destekler mahiyettedir: "Bütün yaşamında Peyami Safa hastalıkları ile didinmiş, çok acı çekmiş bir insandı. Yedi yıl kolunda dinmeyen bir ağrı, işleyen bir yara. Doktorların koydukları teşhis, sağ kol mafsasında, 'Arthrite tuberculeuse'. Ha bugün ha yarın o kol kesilecekti. Sonradan yazar olacak bir çocuk için sağ kolunu kaybetmek dramını ben de yaşadım onunla birlikte. Hastane dönüşlerinde ilaç kokularıyla bana gelir, dertleşirdi. Bütün tıp deyimleri ile hastalığını, doktorların o gün ne dediklerini en ince ayrıntılarıyla anlatırdı, karşılıklı ağlaşırdık sabahlara kadar. Gerçi ankylose olup kolu kesilmekten kurtuldu ama Türk edebiyatı 'Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nu kazandı. Bu, benim de içinde bulunduğum çektiği tüm acıların, sancıların acı romanıdır. Yalnız oradaki çocuk bacağından hastadır, Peyami ise kolundan."

Okuduğunuz eser, Türk basın hayatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Ahmet İhsan Tokgöz'e aittir. Servetifünun dergisinin basımını yapan yazarımız, bu dergiyi 1891'den 1944 yılına kadar aralıklarla çıkarmaya devam etmiştir. Ülkemizde yeni nesil baskı tarzlarının kullanılması için büyük çabalar sarfetmiş, yenilikleri yakından takip edebilmek için sürekli yurt dışına çıkmıştır.

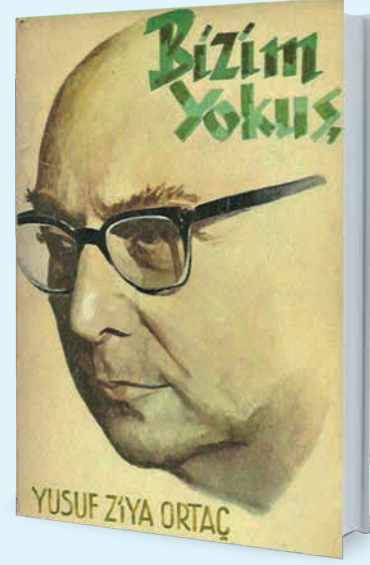
Metni Anlama ve Çözümleme

1. Vaniköy'ndeki yalımızın yerinde şimdi başka yalının bahçesi var; orasını ne zaman görsem çocukluğumun üç senesini geçirdiğim bu asude köyün eski şekli gözümlün önüne gelir.

Kargacık burgacıkla son bulan elifba dersimizi, Rıza Efendi'nin yalısındaki ihtiyar ayvazı, beni mektepten almaya gelen lalam Halil Ağa'yı düşünüyorum.

Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili ifadelerin anlamlarını cümlelerin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi TDK Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz.

2. Metne göre Vaniköy yalılarının özellikleri nelerdir?

3. Yazarın matbaa ile tanışması nasıl olmuştur?

4. Okuduğunuz metinde yazarın yaşadığı döneme ait hangi özellikler anlatılmaktadır?

5. Okuduğunuz metinde hangi anlatım yöntemleri kullanılmıştır?

6. Metindeki anlatıcıyı ve bakış açısını bulunuz.

7. Servetifünun yazarları genellikle ağır ve süslü bir dil kullanmışlardır. Servetifünun Dönemi'nin önemli kalemlerinden biri olan Ahmet İhsan Tokgöz'ün bu metindeki dilini değerlendiriniz.

8. Metne göre yazarda en derin iz bırakan anı hangisidir? Açıklayınız.

9. *Yazarlar anılarını anlatırken kendileriyle ilgili gerçekleri örtmeye önem verirler ama başkalarıyla ilgili gerçekleri kolayca açığa vururlar. Bunun için anılara başkalarının kusurlarını, küçüklüklerini, patavatsızlıklarını ve haksızlıklarını anlatan kitap gözüyle bakılsa yeridir.*

Salah Birsal, Anı Üzerine

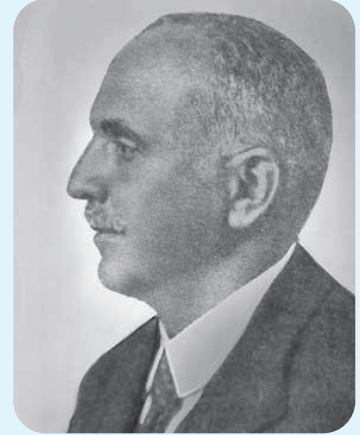
Bu düşünceye katılıyor musunuz? Salah Birsal bu sözü söylerken anıların hangi özelliğine dikkat çekmek istemiştir? Okuduğunuz metinde böyle bir durum söz konusu mudur? Açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

Ahmet İhsan Tokgöz (1869-1942)

Gazeteci, yazar, siyasetçidir. Mülkiye Mektebini (Siyasal Bilgiler Fakültesi) bitirdi. Öğrencilik yıllarından itibaren yayın hayatına atıldı. Gazete ve dergiler çıkarmaya başladı.

Servetifünun dergisini uzun bir müddet çıkarmaya devam etti. Tokgöz, Fransız romantiklerinden birçok yapıtı dilimize kazandırmanın yanı sıra, Jules Verne kitaplarını ilk kez çevirerek de bir başka alanda öncülüğünü sürdürdü. Kaleme aldığı anılarıyla, basın yayın ve edebiyat tarihine kaynaklık etmiştir.

Ahmet İhsan Tokgöz

Eserleri

Roman: Ülfet, Haraşo, Haver.

Araştırma: Takvim-i Ümran, Nev Usul Fotoğraf...

Gezi: Avrupa'da Ne Gördüm, Tuna'da Bir Hafta...

Anı: Matbuat Hatıralarım, Siyasî Anılar, Tanıdıklarım.

Dil Bilgisi

Okuduğunuz metinde kullanılan aşağıdaki kelimelerden yazımı yanlış olanların üzerini çiziniz.

kâtip

katip

asude

asûde

mektep

mekteb

makine

makina

kâğıt

kağıt

yalnız

yanlış

2. METİN

Metne Hazırlık

Okulunuzda bir edebiyat şöleni düzenlense hangi şair ve yazarları davet etmek istersiniz? Davet ettiğiniz yazar ve şairlere hangi soruları yöneltmek, onlarla hangi konularda sohbet etmek istersiniz?

CENNET BAHÇESİ

Ayazpaşa'da Park Otel'in bitişiğindeki Park Pastanesi'nin yanından sapıp hep sağa doğru bir "Z" harfi çizerek yürürseniz Cennet Bahçesi'ne gelirsiniz. Cennet Bahçesi Kazancılar Yokuşu'nun başındaki Namık Kemal İlkokulu'nun üstüne de düştüğü için, okulun yanındaki merdivenli sokaktan da oraya çıkılır.

Bahçe set settir. Her setten Üsküdar'ın önleri, Kız Kulesi rahatlıkla görünür. Bizim kahve kuşları en arkadaki sette, kahve ocağının sağına düşen yerde oturur ve çokluk limonata içerler. Limonata dedikse, getirilen, bardağın içine konmuş bir parmak turuncu reçeli ve bir kaşıktır. Yanında da bir şişe su. Bizimkiler, suyu bardağın ağzına kadar doldurur, karıştırır ve elde ettikleri altın sıvıyı yarı yarıya içtikten sonra üstüne yine su boca ederler. Böylece kimi zaman, bir yerine iki bardak şerbet içildiği olur.

(...)

Cennet Bahçesi Genç Kuşak'ın yazlık kahvesidir... Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Süavi Koçer, Bebe Lütfü, Cahit Saffet, İlhan Berk hep burada oturur... Behçet Necatigil de ilk 1945'de adını uzatır buraya...

Behçet'in ilk günleridir. Herkesin kendinden başka türlü oluşu karşısında Behçet zaman zaman arkadaşlarına uymak gereğini duyacak, ama bir yüz hareketi, bir söz onu her zaman ele verecektir. Ne ki, Behçet'i herkes sevdiği için kimi zaman ötekiler de onun dümen suyundan gidecek ve öfkeli olduğunu sezdikleri an konuyu başka yönlerle çevireceklerdir.

İlhan Berk o sıralar Giresun'un Espiye bucağında ilkokul öğretmenidir. Temmuz aylığını aldı mı, bir, iki, üç, dördünde İstanbul'dadır. Tophane rıhtımına çıkar çıkmaz hemencecik Yüksekaldırım'a tırmanır ve cumbadak Haşet Kitabevi'ne dalarak bütün parasını Fransızca kitaplara yatırır. Cennet'e de koltuğunda, kucığında bir sürü kitapla gelir ve gelir gelmez onları masanın üstüne atar. Bu, herkes için gerçek bir şölen olur. İlhan'a merhaba bile demeden kitaplara el atar, onları saatlerce ellerinde evirir, çevirir, şurasından burasından okurlar.

İlhan iplik gibi ipince bir şeydir. Ayak ayak üstüne attığı vakit ayakları kadınların saç örgüsü gibi birbirine dolanır. Upuzun boyu üstünde küçük bir kavunu andıran bir başı vardır. Cennet'in o lime lime hasır koltuklarına oturur oturmaz da ilk "Harika!" sözünü başışlar. İlhan "Harika"larını kendine takılanlar olduğu zaman da bol bol kullanmaktan kaçınmaz. Birsal'den, bir kez Virginia Woolf (Vircinya Volf)'un *Deniz Ferine Yolculuk* adlı kitabını almıştır. İki gün sonra kitabı getirince Birsal sorar: "Nasıl buldun?"

— Beğenmedim.

— Sen okumamışsındır onu.

— Benim için önemli değil.

Birsal kitabın sayfalarını karıştırır gibi yapar:

— Sen bu kitabı okumadın. İçinde yaprakları açılmamış 8 sayfa vardı. Olduğu gibi duruyor.

İlhan çılgınca gülmeye başlar:

— Harika! Harika!

Birsal biraz daha ileri götürür:

— Yahu sen bu kitabı eline bile almamışsın. Çünkü sana söylediğim de doğru değil. Kitabın sayfaları açık.

İlhan, voleybol topu gibi yerinde zıplar:

— Harika! Harika!

İlhan'ın harikalarına en çok Fahir Onger biter. Zamanla o da hoşuna giden şeyler karşısında kıkıh kıkıh gülp, "Harika!" demeye başlamıştır. Fahir, İlhan'ın şiirlerini de çok sever. 1946 yılının nisanında *Bugünkü Şiirimiz* adlı güldestesini yayınladığı vakit, orada onun için "Büyük şiirin kapısını zorluyor." di-

yecektir. Ama Birsell bu yargı karşısında “Büyük şiirin kapısını zorluyorsa, içeri girmediği içindir.” demek acımasızlığını gösterecek, Fahir de buna yine “Harika! Harika!” diyerek katıla katıla gülecektir.

(...)

İlhan, Cennet Bahçesi’ne gelişinin ertesi günü de kendini sokaklara dar atar ve bin göz bin dudak halinde -bu söz İlhan’ındır- dimdik ayakta duran İstanbul’uyla kucaklaşmaya koşar. Beyazıt Meydanı’ndan geçerken çılgınlaşır, Edirnekapı tramvaylarında kendinden geçer, Fatih’te Garipler Mahallesi’nde çığlıklar atar, Gülhane Parkı’nda güneş altında uyur, Tünel’deki vagonların ışıklarını görünce irkilir, Kapalı Çarşı’da zıp zıp zıplar, Süleymaniye ve Ayasofya önlerinde havaya uçar. En çok hoşuna giden şey de sabahın alacasında işe giden insanlardır. Bir de daha erken saatlerde Köprü’nün açılışını bekleyenlere bayılır.

Yığın yığın olmuşlar hepsi köprü’nün açılmasını bekliyor

Bir anda şehrin dört bucağına akacaklar

Bir anda iki ayrı kıtadaki insanlar gibi

Fatihliyle Beşiktaşlı sarmaş dolaş olacak.

İlhan budur... Her güzel şeye tutulur, onun ardından gitmeye kalkışır. Hayranlık onun sözlüğünde yaşamak anlamına gelir. Soyadı yasasından sonra Nurullah Berk’in soyadına da hayran kalmış ve hemen kendi soyadını (Birsell) atarak onun soyadını kullanmaya başlamıştır. Bu değiştirme bir kez İlhan’ın işine yarar ve Tan gazetesine götürdüğü bir yazı Nurullah Berk’in sanılıp yayınlanır. Ama İlhan yazısının parasını almak için gazeteye gittiği vakit durum anlaşılır. İlhan’ın yazısı da bir daha o gazeteye giremez. Bu yanılgıya yol açan İlhan’ın o sıralar -bu tutumu 1953’lere değin sürmüştür- adının başına bir de büyük “N” harfi oturtmasıdır. Yoo... N’nin bu kez Nurullah Berk’le bir ilgisi yoktur. Bu İlhan’ın eski adı Niyazi’den kalma bir şeydir.

(...)

Gelin görün ki, İlhan İstanbul’a geldikten birkaç gün sonra iyiden iyiye parasız kalır ve Haşet’ten büyük paralarla aldığı kitapları bu kez Yüksekalkırım’daki kitapçılara yok pahasına satar. Ama buna hiç üzülmez, tersine kitaplardan elde ettiği o birkaç günlük mutluluğu her şeyden üstün tutar, ertesi yıl aynı şeyi yapmak için de kendine söz verir.

(...)

Birsell’in Melih Cevdet’le tanışması da Cennet’de olmuştur. 1941 yazımıdır ne, bir gün Sabahattin Kudret onu Beyoğlu’nda yakalayarak Cennet’e getirmiştir. Melih sarı saçları, sarı bıyıkları ve tombul yanaklarıyla Türk’ten çok bir Alman baronunu andırır ve Cennet’tekileri sıkılamak için hoş şeyler anlatmak ister...

O gün, Orhan Veli’nin çıkardığı Garip üzerinde de bir hayli durulur. Birsell, Melih’in sözlerinden Orhan Veli’nin Garip’i, arkadaşlarının onayını almadan çıkardığını anlamıştır. Melih’in Garip’teki ön sözde gerçeküstücü bir şiirin savunusu yapılmasından hoşlanmadığı da görülmüştür. Cennet’tekilerin konuyu çokça sağa, sola evirip çevirmesine karşın, Melih’in ağzından arkadaşını küçültecek bir söz çıkmaz. Cennet’teki konuşmalar iyice kızışmaya başladığı vakit kahve ocağının önünde Cahit Saffet görünür ve ayakta kendisine ses edilmesini bekler. Oturanlar:

—Cahit, Cahit! diye seslenince de hemen onlara doğru gelir ve onları görememiş olmasının nedenini açıklar:

—Tuh Allah kahretsin! Hâlâ dünyayı karanlık görüyorum. Sizi de göremedim. Dublajdan geliyorum. Amerikan filmlerini Türkçeleştiriyoruz. Stüdyo öyle karanlık ki gözlerim bozuluyor. Gerçi 10 mumluk kırmızı ampuller yanıyor ama bunlar gözleri daha çok yoruyor. Karanlık! Karanlık! Hafakanlar boğacaktı.

Cahit’in konuşması en çok Samim’in -bunları *Onbinlerin Dönüşün*’de anlatmıştır- hoşuna gider. Onu konuşturmakta da en usta odur:

—Ama iyi para kazanıyorsundur.

—Para bile biriktiriyorum. Para!

—İşin iş demek?

—Alay etme, yüksek sanatımı gösteriyorum.

Cahit bunu biraz gülerek söylemiştir. Söyleyince de cebinden bir banka defteri çıkararak Samim’e uzatır:

—Bak bakalım şu deftere. Yazın başından beri ne birikmiş? Ne zannettin ya! Valideye her ay gönderdiğim de cabası.

Bu kez de cebinden daha küçük bir defter çıkarır:

— Bir de şuna bak! Bu da bizim haşerata verdiğim borçların listesi! Üstüne bir bardak su içmem gerekenlerin yanına da çizgi çizdim.

— Ama dublaj seni yormuyordur.

— İki saat Robert Taylor (Rabirt Teylr)’ın yerine konuş da göreyim seni. Hem bitti sanma. Daha günlerce konuşacağız.

Fena mı, sen de talim yapıyorsun. Bir oyuncu için konuşmak önemli bir şey.

— Yok canım, sen de konuşursun. İş, sahneye çıkınca konuşmakta. Bir sahneyi on kez çevir, beğendiğini al, beğenmediğine vur tekme. Tiyatro öyle mi ya! Perde açıldı mı bitti. Sahneye bir kez çıkarsın. Çuvalladın mı seyirciye: “Aman efendim, bu oyunumu ben de beğenmedim, izin verirsiniz yüksek huzurunuzda, bir kez daha tekrarlayım!” diyemezsin. De de göreyim seni. Adamı öyle bir ıslıklar ki bir daha sahneye çıkamazsın. Ya kötü oynayacaksın, kötü oyuncusun. Ya da iyi oynayacaksın, iyi oyuncusun. Bu işin ortası yoktur.

Kahvedekilerden birinin Cahit’in başarılı bir oyuncu olduğunu söylemesi de onu adamakıllı coşturur:

— Söyle, söyle alay da olsa hoşuma gidiyor.

— Alay değil, bir gün sahnede seni Hamlet olarak görmek isterim.

— Ustalığımı göstermek için Hamlet’i bir gün oynayacağım. Ama ben her zaman bizden, memleketimden bir tip canlandırmayı dilerim sahnede. Ahmet beyi, Mehmet beyi, Hüseyin beyi. Daha doğrusu, Ahmet’i, Mehmet’i, Hüseyin’i.

(...)

Cennetteki konuşmalar eninde sonunda yine şiire dönüşür.

Salah Birsal
Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu

Metinde geçen standart dışı yazımlar (hal vb.) yazıldığı döneme özgü veya yazarın tercihidir.

Metin Sözlüğü

cumbadak: Ses çıkararak.

dublaj: Yabancı dildeki filmlerin başka bir dile çevrilmesi işi, seslendirme.

gerçeküstü: Gerçeği aşan gerçeğin üstündeki gerçek.

haşerat: Böcekler. Değersiz ve zararlı kimseler.

ön söz: Kitabın amacını, konusunu, işleniş biçimini açıklayan veya hazırlanmasında emeği geçen kişileri anan yazı.

talim: Öğretim, alıştırma.

valide: Anne.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Salah Birsal, İstanbul yaşamının en renkli yazarlarından biridir. Geniş bir kültürün ve kıvrak bir anlatımın görüldüğü düzyazılarında, günlük konuşma dilinin az bilinen sözcük ve deyimleriyle kendi yarattığı ilginç deyişlerden yararlanarak yalın bir üslupla alaycı bir tavır geliştirmiştir. Özellikle İstanbul kahvelerini, Beyoğlu ve Boğaziçi’nin sanat çevrelerini, edebiyat sohbetlerini renkli ve ustalık dolu bir dille anlatmıştır. Yazar, “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu” eserinde Beyoğlu yaşamını kendine özgü çarpıcı üslubuyla dile getirir. Eser anekdotlar ve günlük yaşam ayrıntılarıyla zenginleştirilmiştir. Yazar, eserlerinin genelinde yergici, alaycı bir üslup kullanır. Ayrıca yazarın en belirgin yönlerinden biri de kendine has zengin kelime hazinesidir. “Benim Sözcüklerim” başlıklı yazısında bu türden aykırı ve ayrıcalıklı bir dile yönelişin gerekçesini düşüncenin ufuklarını zorlama ve Türkçeyi daha zengin bir dil kılma çabası olduğunu ifade etmektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metindeki anılar nerede ve hangi dönemde yaşanmıştır?
2. *Cennet Bahçesi* adlı metinde hangi sanatçılarla ilgili anılara yer verilmiştir?
3. *Cennet Bahçesi* adlı metinde İlhan Berk’e ait hangi özelliklere değinilmiştir?

4. *Behçet Necatigil de ilk 1945 'de adımını uzatır buraya.*

Behçet'i herkes sevdiği için kimi zaman ötekiler de onun dümen suyundan gidecek.

İlhan, Cennet Bahçesi'ne gelişinin ertesi günü de kendini sokaklara dar atar ve bin göz bin dudak halinde -bu söz İlhan'ındır- dimdik ayakta duran İstanbul'uyla kucaklaşmaya koşar.

Yukarıdaki cümlelerde geçen altı çizili ifadelerin anlamlarını cümlelerin bağlamından hareketle tahmin ediniz.

5. Salah Birsel'in üslubunu öne çıkaran önemi unsurlardan biri de alay, ironi ve yergidir. Yazarın bu üslubunu yansıtan bölümlerden örnekler veriniz.

6. Salah Birsel olayları kendisi yaşamış olmasına rağmen olanları dışarıdan bir gözlemci gibi anlatmasının nedeni nedir? Açıklayınız.

7. Yazar, anılarını anlatırken hangi anlatım tekniklerine başvurmuştur? Metin üzerinde örneklerle gösteriniz.

8. Anılarda olayın geçtiği yer ve zaman ayrıntılı olarak anlatıldığından zaman zarfları ve yer belirten sözcükler sıkça kullanılır. Anılarda anlaşılması güç cümlelere yer verilmez; anılar açık, yalın, duru bir üslupla anlatılır. Bu bilgilere göre okuduğunuz metni değerlendiriniz.

9. *Bu kitaba, bir edebiyat tarihi gözüyle bakılsa yeridir. Çünkü bu kitapta, elden geldiğince, yazarların sanat anlayışlarından, edebiyat dergilerinden ve şiir akımlarından da açılmıştır.*

Salah Birsel, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu

Bu parçada yazarın ifade ettiği duruma okuduğunuz metinden örnekler veriniz.

Yazarın Biyografisi

Salah Birsel (1919-1999)

Şair ve yazardır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Memurluk, kütüphane müdürlüğü, tercümanlık ve basımevi müdürlüğü yaptı.

Garip şiir akımından etkilendi, kendine özgü bir şiir dili geliştirdi. Şiirlerinde ve düzyazılarında alaycı ve yergici üslubundan vazgeçmedi. Düzyazılarında dönemin İstanbul hayatını birebir yansıttı. Eserlerinde akılcılığı ön planda tutmuştur.

Salah Birsel

Eserleri

Roman: Dört Köşeli Üçgen.

Şiir: Dünya İşleri, Hacivatın Karısı...

Deneme: Sev Beni Sev, Paf Puf, Kendimle Konuşmalar...

Anı: Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Kahveler Kitabı, Boğaziçi Şıngır Mıngır...

Dil Bilgisi

Aşağıdaki cümleleri yapı bakımından inceleyiniz.

- *Her setten Üsküdar'ın önleri, Kız Kulesi rahatlıkla görünür.*
- *İlhan Berk o sıralar Giresun'un Espiye bucağında ilkokul öğretmenidir.*
- *Upuzun boyu üstünde küçük bir kavunu andıran bir başı vardır.*
- *Çünkü sana söylediğim de doğru değil.*
- *Beyazıt Meydanı'ndan geçerken çılğınlaşır, Edirnekapı tramvaylarında kendinden geçer.*
- *Birsel'in Melih Cevdet'le tanışması da Cennet'de olmuştur.*
- *Yok canım, sen de konuşursun.*

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Anı günlük olarak yazılabileceği gibi sonradan da yazılabilir. Anı, yaşanan olayın ya da dönemin üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra yazıldığı için yazar; zamanın unutturma, belleği yanıltma özelliğini gözden uzak tutmaz.

Anının ilgiyle okunabilmesi için ilginç olay ve bilgileri içermesinin yanı sıra inandırıcılık açısından anlatımın içten, abartısız olması gerekir. İçtenlik ve ilginçlik, anılarda aranan önemli niteliklerdir. Bunun dışında her yazınsal yapıt için vazgeçilmez bir koşul olan dilin ustaca kullanılması gereği, anı yazıları için de geçerlidir.

Anı yazarken aşağıdaki adımları takip edebilirsiniz.

- Yazacağınız metnin ana düşüncesini, konusunu ve hedef kitlesini belirleyiniz.
- Hazırlık (araştırma, bilgi toplama) yapınız.
- Metni planlayınız.
- Yazacağınız metnin türünün özelliklerine dikkat ediniz.
- Dil ve anlatımı metnin türüne göre şekillendiriniz. Konu ile ilgili deyim, atasözü kullanabilirsiniz.
- Yazınızın açık, akıcı ve duru olmasına dikkat ediniz.
- Metninizde farklı cümle türleri kullanabilirsiniz.
- Görsel ve işitsel unsurlardan yararlanarak metninizi zenginleştiriniz.
- Metninizi dil bilgisi, yazım, noktalama, anlatım ve tür özellikleri bakımından gözden geçiriniz.
- Metninizin hukuki, ahlaki ve mesleki sorumluluğunu alınız.
- Yazdığınız metni arkadaşlarınızla paylaşınız.

Uygulama

Okuduğunuz anılardan yola çıkarak bir anınızı yazınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız. Yazdığınız anıyı blog, sosyal medya ortamında veya e-posta ile de arkadaşlarınızla paylaşabilirsiniz. Anılarınıza yapılan yorumları değerlendiriniz.

Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Anı, insanların geçmişte yaşadığı olayları başkalarıyla paylaşma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Derin gözlem gücünün ürünü olan anılar, sade ve akıcı bir dille anlatılır. Anılar anlatılırken birinci kişi anlatımı kullanılır. Anıda anlatılanlar doğru, anı anlatımı samimi bir hava içinde olmalıdır.

Uygulama

Bir anınızı anlatınız. Dinleyici olarak, arkadaşlarınızın sunduğu anının konu akışını takip ediniz. Notlar alınız. Dinlediklerinizin tutarlılığını ve konuşmanın dayanaklarını sorgulayınız. Konuşmacıya aldığınız notlarla ilgili sorular sorunuz.

7. ÜNİTE ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. Aşağıda verilen yazar isimlerini eser isimleriyle eşleştirerek harfleri numaraların yanındaki yay ayraçların içine yazınız.

- () a. Zeytindağı
- () b. Suyu Arayan Adam
- () c. Kırk Yıl
- () ç. Portreler
- () d. Boğaziçi Yahıları

- 1. Abdülhak Şinasi Hisar
- 2. Falih Rıfkı Atay
- 3. Yusuf Ziya Ortaç
- 4. Şevket Süreyya Aydemir
- 5. Halit Ziya Uşaklıgil
- 6. Yahya Kemal Beyatlı

2. Anılarla ilgili aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız.

- () a. Geçmiş zaman tamamen verilir, seçilmez.
- () b. Tarih ve edebiyat için belge niteliği taşır.
- () c. Sadece gerçek yaşam konu edilir.
- () ç. İnandırıcı olmak zorunda değildir.
- () d. Gözlem ve izlenimlere yer verilir.

3. soruyu aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Ben köprüyü, ağzından beyaz gömlekli ve enine sıralanmış dört beş kişi ile yolu kesilmiş bir geçit olarak hatırlıyorum. Bu dediğim köprü eskiden Galata, şimdi Karaköy köprüsü denilen bildiğimiz “yer”dir...

Üsküdar’da oturduk. Çocukluğumuzda İstanbul’a geçmek için pek fırsat düşmezdi. “Karşı” dediğimiz İstanbul kıyısında oturan bir yakınımız ve akrabamız da yoktu.

O zamanlarda ahbaplık, hududu semti hatta mahalleyi pek geçmezdi. Onun için ben çocukluk dediğimiz çağda İstanbul’a ancak bir iki defa geçmiştim. Bunlardan birisi, kaç yaşında olduğumu hatırlayamadığım bir tarihte ama meşhur komik Abdürrezzak efendiyi görmek için babam tarafından götürüldüğümüdür... O tuluat dediğimiz sistemde oynayan bir sanatkârdı...

Benim bu tiyatrodan hatırımda kalan, Abdi efendinin başında püskülsüz, kalıpsız bir fes ve elinde bir bahçe kovasıyla çıkmış olduğu sahnedir. Ne dedi, ne demedi, hatırımda kalmadığına göre, yaşım hayli küçük olmalıydı...

Bunlardan başka bir kere de Üsküdar’da okuduğumuz Ravzai Terakki Rüşdiyesi’nde iken Müdürümüz merhum Halil Rüştü bey mektebin çalışan bir iki talebesini alıp -ya Numunei Terakki veya Rehberi Terakki adındaki benzeri- bir rüşdiyeye bizi, hani şu ara sıra yapılan kültür yarışmalarına benzer bir niyetle İstanbul’a götürmüş ve bizi o mektebin talebesiyle yarıştırmıştı. İşte bir kere de o zaman gittim. Ondan sonra “Karşı”ya geçtiğimiz için çocukluk devrimde köprüye ait hatıralarım pek azdır. Bu da Üsküdar’ı köprüye bağlayan Harem veya Üsküdar vapurlarının köprüye yanasmasından ileri gelen bir zarurettten doğmuştur.

Burhan Felek
Bu Şehr-i İstanbul ki
haz.: Şemsettin Kutlu

3. Yukarıdaki metinle ilgili aşağıdaki durumları değerlendiriniz.

- a. Yazar düşüncelerini sanatsal bir söylem ile ifade etmiştir.
- b. Anıların edebî kişiliğinde etkisi olduğunu ifade etmiştir.
- c. Yazar bir anısından söz etmiştir.
- ç. Metinde betimlemeler yapılmıştır.
- d. Yazar metinde kişileştirme yapmıştır.
- e. Birden çok duyuya seslenilmiştir.

4. Aşağıda verilen metinlerin türünü tespit ediniz. Aralarındaki farkları yazınız.

a. 1924 yılı Ekim ayında'yık. Büyük zaferden sonra Atatürk iki girişimde bulunmuştu. Birisi İzmir 'de topladığı İktisat Kongresi ki "Millî ekonomi" sözü tarihimizde ilk defa bu kongrede ortaya atılmıştı. İkinci hareket Avrupa 'ya ilk öğrenci kafilesinin gönderilmesidir. Bu ilk kafilede Avrupa 'ya gitmek üzere 150 arkadaş başvurmuştu. Son derece sıkı bir eleme sınavı geçirdik, bir süre sonra sonuçlar ilan edildi. 150 kişi içinden 13 kişi seçilmişti. ...Yola çıkacağımız gündü. Beni Berlin Üniversitesine yolluyorlardı. O zaman Berlin 'e Balkanlardan ve Polonya 'dan geçen bir trenle gidilirdi. Trene bineceğim sırada bir telgraf müvezzinin (dağıtıcı) "Mahmut Sadi" diye avaz avaz bağırdığını duydum. Elime bir telgraf tutuşturuldu. İmza Millî Eğitim Bakanı 'nındı. Atatürk 'ün emri ile çekilmişti. İçinde hatırımdan çıkmayan şu cümle vardı: "Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyoruz. Gür alevler hâlinde dönmelisiniz." Hangi derse girsem, hangi imtihana çıksam kulaklarımda bu cümle çınlardı. Yol boyunca içimde alevden bir şevk ve omuzlarımda dağlar gibi bir sorumluluk taşıyordum. Bu ses artık ömrüm boyunca beni biç bırakmayacaktı.

Sadi Irmak
Atatürk Bir Çağın Açılışı

Metin türü:

b. Orta Anadolu'nun seksen evlik köylerinden Ç. köyünün erkekleri o yıl da çalışmak için çeşitli iş bölgelerine dağıldılar: Sekizi onu Kayseri Dokuma fabrikasına gitti, dördü beşi Sivas Çimento fabrikası, Cer atölyesine. İçlerinden üçü de Çukurovanın yolunu tuttu.

Bu üç kişi, iflahsızın Yusuf, Köse Hasan, Pehlivan Ali köyde kapı komşuydular; çocuklukları bir arada geçmişti, Biraz palazlanınca şunun bunun tarlasına, dağa oduna birlikte gidip geldiler. Birbirlerinden çokluk ayrılmadılar. Yalnız iflahsızın Yusuf, birinde Sivas Cer atölyesinde iki ay hamallık etmişti. Ötekilerse köyden siftah çıkıyorlardı.

Omuzlarında beyaz torbaları, koltuklarında birer er kaputu gibi kıvrılıp kınnapla çeke çeke bağlı yorganları, trene bindiler. Sivas'tan gelen tren, köyün üç saat ötesindeki ufacık istasyonda birkaç dakika dururdu.

Orhan Kemal
Bereketli Topraklar Üzerinde

Metin türü:

İki metin arasındaki farklar:

5. I. Yedi yaşında bile yoktum. Arabaya binmekten, evden uzaklaşıp değişik yerler görmekten inanılmaz ölçüde hoşnut olurdum. Bir gün motora bindirdi babam beni, eski model bir motora. Yine uzaklaştık evden, değişik değişik yerler gezdik. Ama bir yer vardı, bir köprü, bir tren köprüsü. Bu köprüünün altından geçerken sınıksız sarıldım babama, bu anı hiç unutmayacağım dedim içimden, öyle de oldu, ne zaman bir köprüünün altından geçsem bu anı hatırlarım.

II. Bu sabah gözlerimi ağırlar içinde açtım. Sokak lambaları sönmemişti daha, kalın bir sis vardı çevrede ve benim gözlerim kızarıp şişmişti. İki kaşımın arasında çıkan sivilce büyümüş, çıban gibi olmuş bir gecede.

Yukarıda verilen iki metnin karşılaştırılmasıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. metinde geçmiş yaşam, II. metinde ise içinde yaşanan zaman anlatılmaktadır.
- B) Her iki metinde de geçmiş zaman kipi kullanılmıştır.
- C) II. metinde, I. metne göre ayrıntılara daha fazla yer verilmiştir.
- D) I. metin kurguya, II. metin gerçeğe dayalıdır.
- E) Her iki metin de birinci tekil kişi ağzından anlatılmıştır.

6. (I) Edebiyatımızda anı türünün en eski örneği Babür Şah'ın yazdığı Babürname'dir. (II) Kök Türk Kitabeleri'nden Bilge Kağan anıtı da bir tür anıdır. (III) Batılı anlamda anı, Tanzimat'tan sonra gelişmiş bir türdür. (IV) İlk anı örneklerini Şinasi vermiştir. (V) Anı alanında önemli yazarlarımızdan biri de Ahmet Rasim'dir.

Yukarıdaki paragrafta kaç numaralı cümlede bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

7. Ben çok küçükken, yani çocukların itfaiyeci ya da pilot olmak istedikleri dönemde, büyüyünce bir şey icat etmek, ya da bir şey keşfetmek istedim. Bu nedenle de idealim, bir makine icat edebilmek için makine mühendisi ya da bir ilaç keşfedebilmek için biyolog falan olmaktı. Sanıyorum, bu isteğimin arka planında insanlığa hizmet ederek tarihe geçmek arzusu vardı. Bunu, biraz bilinçlenince daha iyi anladım.

Bu paragrafta kendinden söz eden kişi için aşağıdaki niteliklerden hangisi en uygundur?

- A) Düş kırıklığına uğrayan
- B) Bilgi edinmekle övünen
- C) Bilime önemli hizmetleri olan
- D) Güçlü bir belleğe sahip olan
- E) Mesleğinde ünlü biri olmayı düşleyen

8. (I) Oyun ve oyuncak, başım pek hoş değildi onlarla. (II) Babamın beni oyun oynamaya zorladığını bugün bile hatırlarım. (III) Kitaplarla oynamak için özendirilmeme pek gerek yoktu. (IV) Sonunda babam kitaplara zarar vermediğimi anlayınca kendininkileri de bana bırakmakta güven gösterdi. (V) Hazreti Ali'nin savaşları, Battal Gazi, Kara Davut elime nereden geçtiğini bilemediğim, zevkle okuduğum kitaplar.

Bu parçada numaralandırılmış cümlelerin hangisi yapı bakımından basit bir cümledir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayraçla boş bırakılan yere farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) Yazın, eleştirisi çok eski bir etkinliktir() tarihi ise yazının tarihiyle örtüşür.
- B) Şiirde sözü kısa() özlü tutmak en önemli yöntemdir.
- C) İstanbul'un üstünde zayıf() ısıtmayan bir kış güneşi.
- D) Futbol yazarlarımız ülkeyi() dünyayı ve çağlarını çok iyi tanıyan çağcıl kişilerdir.
- E) Yeni usul şiirimiz() zevksiz, acemice görünüyordu.

10. Aşağıdakilerden hangisinde bir yazım yanlış yoktur?

- A) Bu gün sana söylediklerimi iyice bir düşün.
- B) İlerde daha başarılı bir doktor olacak.
- C) Aşçı en güzel yemekleri misafirlere ikram etti.
- D) Tatilden döndüğümüzde evi karafatmalar sarmıştı.
- E) Herhangibir yanlışlığa müsamaha göstermeyin.

11. (I) Okumak sohbet etmektir. (II) Okur çoğu kez bir kalem alıp metnin kenarına notlar alma gereksinimi duyar. (III) Bazen en sevdiğimiz kitaplara da eklenen bu yorum, bu açıklama, bu yankı genişler ve metni bir başka zamana, bir başka yaşantıya taşır. (IV) Okumak; tek başına gerçekleştirilen, yavaş ve duygusal bir görevdir. (V) Bir zamanlar yazmada da vardı bu niteliklerden bazıları.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi yüklem yerine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

12. Ben, öteden beri ne zaman Orhan Veli'nin şiirine ısınmak istediysem de başaramadım.

“Isınmak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Havalar ısınınca bizim piknikçiler ayaklandılar.
- B) Şöyle güzel bir sütlü kahve yapayım da içimiz ısınsın.
- C) Bunca çabaya rağmen Batı müziğine ısınamadım.
- D) Maçtan sonra ortalık oldukça ısındı.
- E) Isınmak için korunaklı bir yere geçelim.

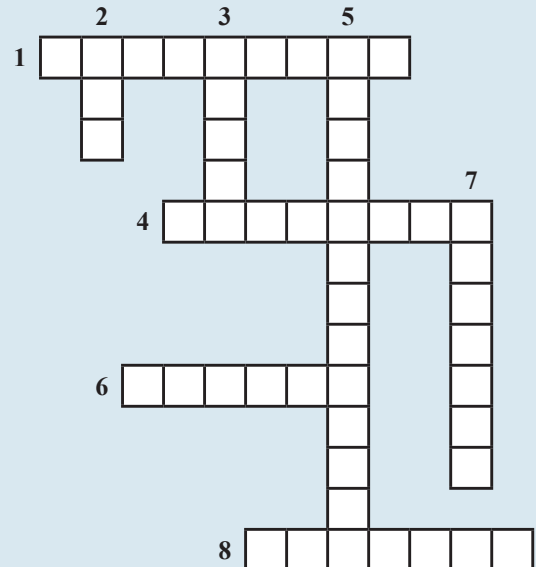
13. Herkes yazmalı, yazıyla, edebiyatla, dille uğraşmalı, yazar olmaya çalışmalı. İlle de yayınlamak için değil. Yazarak derinleşmek, dönüşmek için. İnsan yazarken hem kendi içine hem kendinden dışarıya doğru mekânı genişletir, zamanı esnetir. Böylelikle yaşamayı anlamlı hâle getirmiş olur.

Bu parçaya göre herkesin yazar olmasının istenmesinin nedeni nedir?

- A) Düşünce dünyasını daha da derinleştirmek
- B) Mekânı genişletip zamanının dışına çıkmak
- C) Hayatı refah içinde yaşamak
- D) Yazdıklarını yayınlatarak tanınmış biri olmak
- E) Dille uğraşarak dil konusunda daha da derinleşmek

14. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

- 1. Türk edebiyatında ilk anı örneği.
- 2. Bir edebî tür.
- 3. Mai ve Siyah adlı eserin türü.
- 4. Dünya edebiyatında ilk anı örneği.
- 5. Halide Edip Adıvar'ın anı türündeki bir eseri.
- 6. Yazarı belli olmayan.
- 7. Yergi şiiri.
- 8. Orta oyununda bir tip.

8. ÜNİTE

HABER METNİ

8. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Güncel Gazete ve Dergi Haberleri
- Genel Ağ Haberi

DİL BİLGİSİ

- Cümle Çeşitleri ve Metindeki İşlevi
- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Haber Metni Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Haber Spikerliği
- Yazdığı Haberi Sunma

Uyarı!

Sözlü iletişim etkinliklerinden önce hazırlıklarınızı yapınız. Detaylar için sözlü iletişim bölümüne bakınız.

1. METİN

Metne Hazırlık

1. Aşağıdaki şiiri okuyunuz, düşüncelerinizi söyleyiniz.

(...)

İnsan büyür beşikte

Mezarda yatmak için.

Ve...

Kahramanlar can verir

Yurdu yaşatmak için...

Hüseyin Nihal Atsız

2. Genel ağda hangi kamu hizmetleri verilmektedir? Bu hizmetlere nasıl erişilmektedir? Hangi hizmetlerin genel ağ üzerinde olmasını istersiniz?

GAZETE HABERLERİ

I. Haber Metni

KORKUDAN DEĞİL MİLLET AŞKINDAN!

Hastanede devresiyle el ele çekilen fotoğrafıyla gündeme gelen Gazi Ali Uysal: Korkudan değil ayaktayız mesajı vermek istedik.

Zeytin Dalı Harekâtı kapsamında yaralanan ve Türkiye'ye getirilen 2 askerin hastanede yan yana yattıkları sedyelerden birbirlerinin elini tutarak destek vermesi sosyal medyada büyük yankı uyandırdı. Türkiye'nin konuştuğu Gazi Ali Uysal, o fotoğrafın hikâyesini anlattı:

YETER Kİ SANCAĞIMIZ İNMESİN!

Özcan Özşan benim devrem. Beraber yaralandık. Duvarda roket patladı. Roketin şarapnel parçalarıyla duvar parçaları vücudumuza isabet etti. Askeri araçla bölgeden alındık. Hastaneye getirildiğimizde Olcay'ın çok acı çektiğini gördüm. Elimi uzattım destek olmak istedim. Milletimize ayakta olduğumuzu gösterip, birlik ve beraberlik mesajı vermek istedik. Yeter ki bayrağımız sancağımız inmesin. Asla arkadaşım ve ben korktuğumuz için el ele tutuşmadık. Biz her şeyin üstesinden geliriz.

Benim acilen gitmem lazım

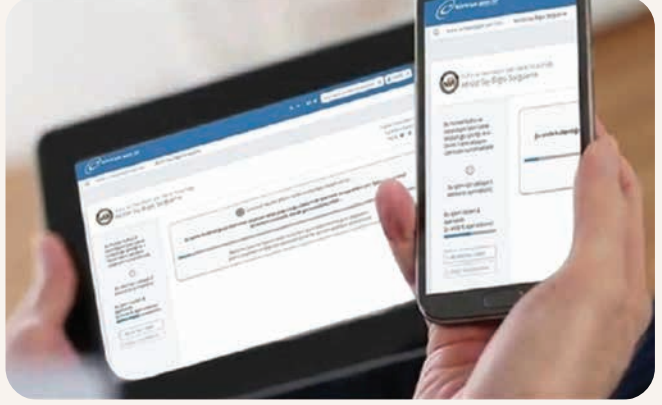
İyi ki de Zeytin Dalı Harekâtı başlamış. Harekâtın başlamış olmasının önemini içeriye girdikten sonra anladık. Allah'a çok şükür devletimiz ayakta kalacaksa biz her zaman canımızı kolumuzu ve bacağımızı vermeye hazırız. Ayağa kalkıp gideceğim zaten. Benim tankımın şu anda doldurucusu boş, acilen gitmem lazım.

Basından, 09.02.2018
(Düzenlenmiştir.)

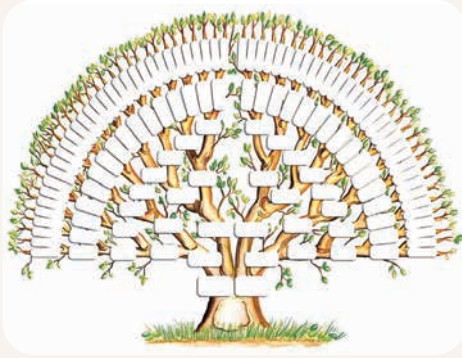
Soyağacı Hizmeti e-devlet'i Kilitledi

E-devlette alt-üst soy bilgisi sorgulama bölümü açıldı. Vatandaşlar portala hücum etti.

E-devlet'te dün yürürlüğe giren bir hizmet büyük ilgi gördü. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü başlığı altında "alt-üst soy bilgisi sorgulama" bölümü kullanıma açıldı. Hizmetin yürürlüğe girdiğinin sosyal medyada yayılması üzerine e-devlet sitesi kilitlendi.

"Alt-üst soy bilgisi sorgulama" bölümüne girenler "Yaşanan talep yoğunluğu nedeniyle işleminiz sıraya alınmıştır. İşlem sonucunuz birazdan otomatik olarak görüntülenecektir." uyarısıyla karşılaştı.

NASIL BAKILIYOR?

Soyağacını öğrenmek isteyenlerin, e-devlet sitesindeki Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bölümündeki 'alt-üst soy bilgisi sorgulama' ekranını açması gerekiyor. Buradaki ekrandan 'alt-üst soy' listesi açılıyor. Ayrıca belge görüntülenmesi de sağlanabiliyor.

*Basından, 09.02.2018
(Düzenlenmiştir.)*

Metin Sözlüğü

soyağacı: Bir kişinin veya ailenin en uzak atasından başlayarak bütün kollarını belirten çizelge.

e-devlet: Kamu kurumlarının resmî hizmetlerini sundukları bilişim sistemi.

gazi: Savaşta sağ olarak dönen kimse.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye **haber** denir. Bu bilginin gazete, dergi gibi yayın organlarıyla ya da radyo, televizyon gibi iletişim araçlarıyla topluma sunulmak üzere hazırlanan metinlere **haber metni** denir.

Haber, kaynağını yaşamdan alır ve özellikle çok hızlı değişimlerin olduğu günümüz dünyasında habersiz kalmak, adeta yaşamın dışında kalmak anlamına gelmektedir. Her olay ve olgu, haber değeri taşımaz. Haberi verilecek olayda ya da olguda ilgi çekicilik ve toplumun genelini ilgilendirme nitelikleri aranır. Bu niteliklere sahip olay ve olgular haber değeri taşır. Haberciler bunu "Köpeğin insanı ısırması haber değildir, insanın köpeği ısırması haberdur." sözleriyle basitçe ilkeleştirmişlerdir.

Haberin yazımı açısından günümüzde kullanılan en geçerli yöntem, 5N 1K kuralıdır. 5N 1K kuralı **kim, ne, nasıl, neden, nerede, ne zaman** sorularına göre haberin oluşturulması anlamına gelir. Bu nedenle gazeteci haberini yazarken bu 6 sorunun cevabına haber metninde yer vermeye çalışmalıdır. En çok da “**Kim?**” ve “**Ne?**” soruları önemlidir. Okuyucular; “Kim ne yaptı?”, “Kimin başına ne geldi?” ve “Ne oldu?” sorularının cevabını haberde görmek istemektedir. Bu nedenle öncelikle bu iki soru cevaplandırılmalı, ilk paragraftan itibaren okuyucuların merak duygusu giderilmelidir. “Ne zaman?”, “Nerede?” ve “Nasıl?” soruları da okuyucular açısından önemlidir. Bu sorular da haber metninin devamında cevaplandırılmalı, muhabir haber yazımında öncelikle bu unsurlara yer vermelidir. Aksi hâlde okuyucu, haberi okumayı yarıda bırakmakta, habere olan ilgisini kaybetmektedir.

Bazı habercilik terimleri şunlardır:

- **ajans:** Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.
- **asparagas:** Uydurma.
- **manşet:** Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlık.
- **muhabir:** Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren veya yazan kimse.
- **sansasyonel:** Çarpıcı.
- **spot:** Haber metninden daha büyük harfli puntolarla dizilen, başlıktan sonra yer alan haber ayrıntısı.
- **sürmanşet:** Gazetelerin birinci sayfasındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.
- **sütun:** Gazete ve dergilerde yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış dar bölüm.
- **tekzip:** Yalanlama.
- **tiraj:** Baskı sayısı.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz I. haber metnini 5N 1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

Kim?	
Ne?	
Nasıl?	
Neden?	
Nerede?	
Ne zaman?	

2. I ve II. haberdeki görsellerin haber içeriğiyle uyumunu değerlendiriniz. Verilen mesajı yansıtır yansıtmadığını belirleyiniz.

3. II. haberdeki bilgi ve yorumları tespit ederek yazınız.

4. Okuduğunuz I. haber metninde Gazi Ali Uysal'ın davranışını değerlendiriniz. Siz olsaydınız nasıl davranırdınız?

5. Okuduğunuz II. haber metninde sunulan hizmetin sistemi kitlenmesine neden olan olay nedir? Sizce bu uygulamaya bu kadar ilgi gösterilmesinin nedeni nedir?

6. Okuduğunuz haberlerin doğruluğunu nasıl tespit edersiniz? Açıklayınız.

2. METİN

Metne Hazırlık

1. Genel ağ üzerinden turnalarla ilgili bir türkü dinleyiniz.
2. Son yüzyılda ulaşım ile ilgili hangi gelişmeler yaşanmıştır? Önümüzdeki yıllarda ulaşım ile ilgili ne tür gelişmeler olabilir?
3. Millî park ne demektir? Bildiğiniz millî park isimlerini söyleyiniz.

DERGİ HABERLERİ

I. Haber

TURNALAR HEP UÇSUN

Adana il sınırlarındaki Yumurtalık Lagünü, “Turnalar Hep Uçsun” projesi kapsamında 25 Aralık 2017’de özel bir tanıtım etkinliğine ev sahipliği yaptı. Lagünde turnaların beslenme ve geceleme alanları incelendi, türü korumak için sürdürülen çalışmalar hakkında bilgi verildi. “Turnalar Hep Uçsun” projesi 2013 yılında WWF katkısıyla Anadolu’nun doğasında ve kültüründe önemli yere sahip turnaların korunması amacıyla başlatıldı.

Yumurtalık Lagünü, dünyadaki 15 turna türünden ikisine ev sahipliği yapmasıyla dikkat çekiyor. Yöre sakinleri ve öğrencilerin de yer aldığı proje, Türkiye’de bir kışlama alanında yapılan en kapsamlı çalışma. Koruma ve tanıtım faaliyetlerinde 30’dan fazla köy ziyaret edildi ve iki bin adet turna eğitim kitapçığı ilköğretim öğrencilerine dağıtıldı. “Turnalar Hep Uçsun”, ulaştığı bilgiler ve türün korunması için yarattığı farkındalıkla Anadolu’da turna popülasyonunun devamı ve güncel durumun ortaya konması açısından önemli bir umut.

Atlas dergisi, 2018

II. Haber

TAKSİM'DE ULAŞIM SEDYEYLE YAPILIRDI

İstanbul'un en ünlü semti olan Beyoğlu, bir zamanlar kendi adıyla anılan bir "araç" ile de anılırdı: Beyoğlu sedyesi. Neden "Beyoğlu sedyesi" denildiğini Sermet Muhtar Alus, Aralık 1958 tarihli Tarih Hazinesi dergisinde yayımlanan "Beyoğlu'nda Sedyeler" başlıklı yazısında şöyle anlatır: "Bahsedeceğimiz sedye, hasta ve yaralı nakline mahsus, uzun kerevete benzeyen, üstü muşamba örtülü, çifte kollu teskere değildir. Fransızlarca "Chaise à porteur" tabir olunan, vaktiyle asilzadelerin, zenginlerin araba yerine kullandıkları, iki uşağa taşıttıkları şimdi Avrupa'nın hiçbir diyarında bulunmayan yalnız doğu Hindistan'da, Çin'de, Japonya'da rastlanan tahtirevandır." 19. yüzyılın ikinci yarısında Beyoğlu'nda gayrimüslimlerin kullandığı tahtirevan tipi bir taşıma aracı olan Beyoğlu sedyesi, ülkemize Avrupa'dan gelmiştir. 13. yüzyılda İtalya'da hasta taşımada, 6. yüzyıldan itibaren de Avrupa'da soyluların taşıma

aracı olarak kullanılan aracın Beyoğlu ve Galata'da ikamet eden elçilikler tarafından getirildiği iddia edilir.

Semtin dar yollarında, dik yokuşlarında, özellikle kışın çamurlu sokaklarında arabalar ile seyahat etmek mümkün olmadığından bu "araç", büyüklüğüne göre iki ya da dört kişi tarafından taşınmıyordu. Ödenecek para, gidilecek mesafe ve gündüz ya da gece oluşuna göre değişirdi.

Atlas Tarih dergisi, 2018

Metin Sözlüğü

kerevet: Tahtadan yapılmış, üzerine minder ve şilte konarak oturulan veya yatılan yüksek sedir.

lagün: Denizden bir kanal veya dar bir kıyı kordonu ile ayrılmış göl biçiminde su tabakası.

tahtirevan: Katır ve develer veya insanlar tarafından taşınan, üstü kapalı, yanlarında pencereleri bulunan, ufak bir oda şeklindeki tekerleksiz taşıt.

teskere: Hastaları ve ağır eşyaları taşımaya yarayan dört kollu tahta sedye.

turna: Turnagiller familyasından, Avrupa ve Afrika'da toplu olarak yaşayan, büyük sürüler halinde göçen iri kuş.

WWF: Dünya Doğayı Koruma Vakfı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Haberi destekleyen nitelikteki fotoğraf, illüstrasyon (resimleme), karikatür, tablo ya da grafik gibi görsel malzemeler haberi tanımlayan ve açıklayan görsel unsurlardır. Görsel unsurlarla birlikte karikatür ya da resimlemelerde bir yazıya gerek duyulmaz. Ancak "fotoğraf altı" yazılarda fotoğrafa ilişkin veya haber konusuna ilişkin ifadeler bulunur.

Dergi; sanat, edebiyat, bilim gibi çeşitli alanlarda haftalık veya aylık hazırlanan yayınlardır. Dergiler belli alanlarda çıktığı için genellikle o alana ilgi duyan kişiler tarafından talep edilir. Okuduğunuz metinler doğa ve tarih üzerine yayınlanan dergilerden alınmıştır.

Haberler bazen reyting amacıyla kullanılmaktadır. Şiddet içerikli haberler ise daha fazla kişiye ulaşmak için kullanılabilir. Tüm dünyada artan kriz ve savaşlar, şiddetin yaşandığı bölgede şiddeti yaşayan ve şiddete tanık olan kişilerin olduğu kadar dünyanın bir diğer ucunda haber kanalları ve sosyal medya üzerinden şiddete tanıklık eden kişilerin de ruhsal dünyalarında yıkıma sebep olmaktadır. Çocuklar, ergenler ve genç yetişkinler tüm bu şiddet içeriğinden en fazla etkilenecek kişilerdir. Bu sebeple şiddet içerikli haberler reyting aracı olarak kullanılmamalıdır. Yapılan haberlerin, kitlenin ve bireylerin ruh sağlığı üzerinde ciddi etkileri olabileceği için bu tür haberleri yapılırken titiz davranılması gerekmektedir.

Haberler toplumu yansıtır. Toplumdaki sorunlar ve ilginç olaylar haberlere konu olmaktadır. Yazarlar da eserlerinde içinden çıktıkları toplumu anlatırlar. Haberlerdeki olaylar, yazarların edebî eserlerine kaynaklık edebilmektedir. Dünya edebiyatında önemli eserlerden Dostoyevsky'nin "Suç ve Ceza"sı, Orhan Kemal'in Adana ve Çukurova bölgesinin sıkıntılarına değinen "Vukuat Var" adlı eseri bir haberden yola çıkılarak yazılmış eserlerden bazılarıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz II. haber metnini 5N 1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

Kim?	
Ne?	
Nasıl?	
Neden?	
Nerede?	
Ne zaman?	

2. Okuduğunuz haberlerdeki bilgileri aşağıdaki kutucuklara yazınız.

I. Haber Metni	II. Haber Metni

3. Okuduğunuz I. haber metninin amacı nedir? Açıklayınız.

4. Okuduğunuz I. haber metninin farklı hedef kitleler (doğa severler, avcılar, yöre insanı, kuş gözlemcileri vb.) üzerindeki etkilerini değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz II. haber metnine göre kullanılan ulaşım aracı ülkemize nasıl gelmiştir? Aracın fiyat tarifi nasıl belirlenmektedir?

6. Okuduğunuz haberlerdeki görsellerin haber içeriğiyle uyumunu değerlendiriniz.

3. METİN

Metne Hazırlık

1. Mimar Sinan hakkında neler biliyorsunuz? Anlatınız.

2. Aşağıda Mimar Sinan'la ilgili anlatılan olayı okuyunuz, düşüncelerinizi söyleyiniz.

Selimiye Camisi, taşıdığı manalarla da ziyaretçilerini olduğu kadar, sanat tarihçilerini de kendisine hayran bırakıyor. Kubbe yazılarını yazan hattat Hasan Çelebi'nin gözüne kaçan kireç tozunu, kalemlerini yıkadığı suyla silmesi sonucu kör olmuştur. Öylesine bir hat uygulamıştır ki kubbenin altına iki dakika yatın ve bakın iki dakika sonra kubbe düzleşecektir.

Minareler 3 yolludur. 82 metrelik minareye Mimar Koca Sinan 3 yolu yerleştirmiştir. Bu yollar sayesinde şerefelere çıkanlar birbirlerini görmezler. İlk yol 1 ve 3. şerefeye, ikinci yol 2 ve 3. şerefeye, 3. yol ise direkt 3. şerefeye çıkar.

Ters lale ile ilgili en çok kabul edilen hikâye inatçı yer sahibi teyzedir. Mimar Sinan Kavak meydanına camiye yapmaya karar verdiğinde, meydanın bir bölümünde lale bahçesi olan bir kadını ikna etmekte zorlanır ve sonunda kadın arazisini verir. Sinan da bu inatçılığı simgelemek üzere caminin müezzin mahfilinin bir köşesine ters lale figürü işler, diye anlatılan bir rivayet vardır. Ancak gerçek hikâye Mimar Sinan ile torunu Fatma'nın hikayesidir. Mimar Sinan, İstanbul'dan Selimiye'yi yapmak için Edirne'ye geldiğinde 8-9 yaşlarındaki çok sevdiği torunu Fatma'sına hasret kalmamak için onu da Edirne'ye getirir. Bir süre sonra hastalanan ve vefat eden Fatma'ya duyduğu hasret nedeniyle torunu için yaptırdığı türbedeki mermer sandukaya boynu bükük bir lale koyar, bu üzüntüyü gören çıraqlardan biri ustasının üzüntüsünü Selimiye'ye de işler. Ters lale efsanesinin gerçek hikayesi budur.

Basından, 2017

Selimiye Camisi Külliyesi, Edirne

EDİRNE

20. yüzyılın başına kadar etkin şekilde kullanılan muvakkithane ve güneş saatleri, modern teknolojiyle birlikte kullanım dışı kaldı. Selimiye Camisi Külliyesi'nde bulunan bu eserler, aktif olarak kullanılsa da varlığını sürdürüyor.

Vakıflar Edirne Bölge Müdürü Osman Güneren, gazetecilere yaptığı açıklamada, Selimiye'de yer alan muvakkithane ve güneş saatlerinin özgün şekilde korunduğunu söyledi.

Muvakkithanelerin dönemin namaz ve ramazan imsak vakitlerinin belirlenmesinde kullanıldığını

ifade eden Güneren, şunları kaydetti:

“Muvakkithaneler önceden modern teknolojinin kullanılmadığı, modern hesaplamaların yapılamadığı zamanlarda özellikle namaz vakitlerinin belirlenmesi için çalışmaların yapıldığı bir bölümdü. Büyük camilerdeki özel görevlilerin özel astronomik aletleri kullandıkları ve bu vesileyle ilk etapta namaz vakitlerini günlük olarak belirlemeye çalıştıkları çeşitli gözlemlerle ramazan imsakiyelerini çıkardıkları, halkın ibadetini doğru zamanda yapması için çalışmaların yapıldığı yerler. Selimiye Camisi de Osmanlı cami mimarisinin zirve yapısı. Böyle bir yapının da Selimiye’de yapıldığını görüyoruz. Muvakkithane’de çalışan kişilere de zamanı belirleyen kişi manasına gelen ‘muvakkit’ denirdi. Sultan 2’inci Abdülhamid döneminde özellikle şehirlerde saat kulelerinin yapılması ve yaygınlaşmasıyla birlikte halk zamana ve saate daha kolay ulaşmaya başladı. Bu zamandan itibaren muvakkitlerin çalışma alanı daraldı ve muvakkithanelerin fonksiyonları kayboldu. Selimiye Camisi Külliyesinde yer alan muvakkithane ise özgün hâliyle korunmakta ve günün şartlarına uygun olarak fonksiyonunu sürdürmekte.”

Güneren, zamanın doğru şekilde belirlenmesinde muvakkithanelerin yanı sıra güneş saatlerinin de kullanıldığını belirtti.

Selimiye Camisi’nde avlu girişinde 3 adet güneş saati bulunduğunu anlatan Güneren, “Bunların her birinin fonksiyonu farklı. Büyük olanı yaz ve kış gün dönümlerini belirleyebilmek için kullanılıyordu. ‘Mermer olan güneş saati’ ise saat dilimlerinin gözlemlendiği bir saat var. Hemen onun altında taşa işlenmiş bir saat var. O güneş saati de özellikle ikinci namazının belirlenmesini sağlayan bir saat. Bu üç saatten ikisinin milleri mevcut durumda, birininki yerinde yok. Caminin restorasyonu esnasında onu da yapacağız.” diye konuştu.

Osmanlı Dönemi’nde namaz vakitleri ve ramazan imsakiyelerinin belirlenmesi için Selimiye Camisi Külliyesi’ne yapılan güneş saati

Selimiye Camii Muvakkithanesi: Selimiye Camii Muvakkithanesi arastanın kuzey kapısının üst kısmında yer alıyor. Girişi caminin iç avlusunda bulunuyor. Muvakkithaneler, şehirlerdeki ulu camilerin bahçesine inşa edilmiş, bir iki odadan büyük olmayan yapılar olarak biliniyor. Bunlar, içinde bulundukları külliyenin veya bitişik olduğu caminin vakfı tarafından idare edilirdi. Buralarda çalışan kimselere ise zamanı ayarlayan, vakitten sorumlu kişi manasında “muvakkit” denilirdi.

Muvakkithane içerisinde rubu tahtası, kadran, usturlap, sekstant, kum saati, güneş saati, mekanik saatler gibi astronomi aletleri bulunurdu. Ayrıca astronomi ve matematik üzerine yazılmış çok sayıda eserden oluşan kütüphaneleri de vardı.

Basından, 2018

Metin Sözlüğü

arasta: Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm.

imsakiye: Ramazanda imsak vaktini ve namaz vakitlerini gösteren çizelge.

kadran: Saat, pusula vb. araçlarda, üzerinde yazı, rakam veya başka işaretler bulunan düzlem.

küllîye: Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane vb. yapıların bütünü.

muvaakkithane: İçinde muvaakitler tarafından ayarlanmış saatlerle bu işe yarayan aletlerin bulunduğu, küçük bir rasathaneyi andıran ve genellikle büyük camilerin bitişiğinde yer alan bina.

rubu tahtası: Çeyrek daire şeklinde, yıldızların ufuksal açıklık ve yükseklik olarak koordinatlarını saptamaya yarayan araç.

sekstant: Güneş'in, yıldızların açısız yüksekliğini ölçmeye yarayan bir alet.

usturlap: Gök cisimlerinin yükseltisini ölçmekte kullanılan araç.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Genel ağ, 20. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan, bir iletişim aracı olarak tüm dünyayı çevreleyen, hayatımızın hemen her alanına girecek şekilde yaygınlaşan bir teknolojidir. 1960'lı yıllarda ABD'de kullanılan ARPANET, genel ağın temeli sayılır. Dünya'da 1990'lı yıllarda yaygınlaşmaya başlayan genel ağ, 2000'li yıllarda ülkemizde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Genel ağ; çok küçük maliyetlerle hem yazılı basının hem de görsel medyanın fonksiyonlarını da içeren yapısıyla habercilik alanında önemli bir yer tutmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de genel ağ haberciliği son yıllarda büyük gelişme kaydetmiştir. Genel ağ haberciliğinin yaygınlaşması gazetelerin baskı sayısında gözle görülür bir düşüşe neden olmuştur.

Genel ağ; etkileşimli teknolojisiyle gazete, TV, dergi, radyo haberlerinin tüm özelliklerini içinde barındırmaktadır. Gazete ve dergiler, teknik açıdan haberleri anlık olarak sunamamaktadır. Televizyon ise anlık olarak haber yayıncılığı yapabilmektedir ancak bu habere ulaşabilmek için televizyon altyapısının olduğu bir yerde bulunmak gerekmektedir. Genel ağ ise anlık ve mobil teknolojilerle her yerden ve her zaman habere ulaşma imkânı sunar.

Genel ağ üzerinde kendine özgü teknolojisiyle haberlerin kaç kişi tarafından izlendiği tespit edilebilir. Haberin okuyucu üzerinde bıraktığı etki, haber yorumlarından yola çıkarak tespit edilebilir. Haberlerin, anahtar kelimeler ve etiketlerle arşivlenmesi; haberlerin öncesi ve altyapısı hakkında da bilgi sahibi olmamızı ve konu ile ilgili haberlere arama yöntemi ile daha çabuk ulaşmamızı sağlar.

Genel ağ evrensel bir nitelik taşır. Dünyanın neresinden olursa olsun genel ağ sayesinde habere ulaşabilir. Tarayıcılar yardımıyla farklı dillerdeki haberlerin çevirilerini okuyabilmek, genel ağ haberciliğinin en önemli artılarından biridir.

Habere hızlı ve kolay ulaşım sağlayan genel ağ, aynı zamanda büyük riskler de barındırmaktadır. Asparagas haberlerin genel ağda hızla yayılması toplumsal tepkilerin de hızlı bir şekilde ortaya çıkmasına neden olabilir. Montajlanan görüntüler ve videolar insanlarda olumsuz kanılar oluşturabilir. Bu yüzden genel ağdaki haberlerin güvenilir kaynaklardan okunması zorunluluktur. Özellikle sosyal medya üzerinden yayılan haberlerin doğruluğu mutlaka kontrol edilmelidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Edirne" adlı metni 5N 1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

Kim?	
Ne?	
Nasıl?	
Neden?	
Nerede?	
Ne zaman?	

2. Okuduğunuz metne göre muvaakkitlik mesleğinin tehlike altında olmasının nedeni nedir?

3. Okuduğunuz metnin bilgi ağırlıklı mı yoksa yorum ağırlıklı mı olduğunu tespit ediniz.
4. Metindeki görsellerin metne katkısını değerlendiriniz.
5. Okuduğunuz genel ağ haberi ile gazete haberlerini dil, içerik, yöntem ve etkililik bakımından karşılaştırınız.
6. Genel ağ haberlerinde metnin etiketlenmesinin ve paylaşım simgesinin (🔗) konmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
7. Genel ağ metninde birinci kişi ağzından bilgiler verilmesinin habere nasıl bir katkısı olmuştur? Değerlendiriniz.

Dil Bilgisi

1. Aşağıdaki cümleleri türlerine göre değerlendiriniz.

Cümle	Yüklemine Göre	Anlamına Göre	Yüklemin Türüne Göre	Yapısına Göre
Mermer olan güneş saatinde ise saat dilimlerinin gözlemlendiği bir saat var.				
Girişi caminin iç avlusunda bulunuyor.				
Muvakkithane’de çalışan kişilere de zamanı belirleyen kişi manasına gelen ‘muvaakit’ denirdi.				
Türkiye’de bir kışlama alanında yapılan en büyük çalışmadır.				
Ödenecek para, gidilecek mesafe ve gündüz ya da gece oluşuna göre değişirdi.				

2. Metinde tek tırnak işaretinin (‘ ’) kullanılmasının amacı nedir? Açıklayınız.

3. Aşağıdaki kelimelerden yazımı yanlış olanın üstünü çiziniz.

yüzyıl	yüz yıl
camii	camı
astronami	astronomi
birçok	bir çok
ikâmet	ikamet

Yazma

Yazma Tür ve Teknikleri Tanıma

Habere kaynaklık eden olaylar, tıpkı yaşam gibi çok boyutlu değerlendirmeye açıktır. Muhabir ileteceği haberi hazırlarken hedef kitlenin ilgisini en çok çekecek noktaları ön plana çıkarır. Böylelikle haberin geniş kitlelere ulaşmasını, ilgi çekiciliğini ve okunurluğunu artırmayı hedefler. Haber yazıları genel olarak 5N 1K ve ters piramit tekniğine göre yazılır.

5N 1K Örnek Haber

Türk Dil Kurumundan Sözlük Uygulaması

Türk Dil Kurumu, yüzlerce sayfa ve binlerce kelimedenden oluşan Türkçe sözlüğü tek tıkla ulaşılabilir hâle getirmek amacıyla yeni bir çalışma başlattı. Buna göre sözlük, bir uygulama programı hâline getirilecek ve çok yakında dijital program indirme mağazalarında hizmete sunulacak. İndirme mağazalarından ücretsiz olarak indirilebilecek uygulama sayesinde sözlük, cep telefonu ve tablet gibi mobil cihazlarda kullanılabilir. Dijital Türkçe sözlük için tüm sözcükler harf harf, kelime kelime tekrar yazılıyor. Mobil sözlükle de TDK web sitesinde yer alan sözlük gibi aranan kelimelerin anlamları ve doğru yazılışları ekrana gelecek. Uygulamada kelimelerin yanı sıra aratılan deyimler ve atasözlerinin de anlamları yer alacak.

**Basından, 2019
(Düzenlenmiştir.)**

NE: TDK'nin sözlük uygulaması

KİM: Türk Dil Kurumu

NEREDE: Dijital program indirme mağazalarında

NE ZAMAN: Çok yakında

NASIL: Ücretsiz ve mobil cihazlardan da kullanılabilir şekilde

NEDEN: Kelimelerin anlamları ve doğru yazılışlarını vermek için

Haber yazma kuralları içinde en eskisi ve en çok kullanılanı ters piramittir. Bu teknikte habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre en önemliden daha az önemliye doğru sıralanması öngörülür. En can alıcı, en önemli bilgi en başta verilir ve ardından konunun ayrıntılarına değinilir. Söz konusu “önemlilik sıralaması” nedeniyle bu tekniğe, ters dönmüş bir piramit şeklini andırdığından “**ters piramit**” adı verilmiştir.

Ters piramit tekniğinde haberin bütün ağırlığı ya da haber değeri taşıyan en önemli bilgi; özet bir şekilde en başta, giriş bölümünde verilir. Bu nedenle ters piramit tekniği ile yazılmış haberlerin büyük çoğunluğunda özetleyici giriş tekniği kullanılır. Ardından da olayın ayrıntılarına değinilir. Konuyla ilgili yapılan açıklamalar, ileri sürülen deliller, ortaya çıkan durumlar, olayın geçmişine ilişkin bilgiler sıralanır. Bunlar da yine muhabirin karar vereceği önemlilik sıralaması içerisinde sunulur. Sonuçta ise bir haber sonlandırma ifadesi yer alır.

Genel olarak bu teknikte yazılmış haberler, iki ayrı bölümden oluşur.

1. Giriş paragrafı: Girişte olayın ne olduğu ve sonucu özet olarak verilir. Genellikle haber değeri açısından yapılacak önemlilik sırasına göre; “ne”, “nerede”, “ne zaman” ve “kim” sorularının yanıtları giriş bölümünde yer alır.

2. Haberin gövdesi: Ayrıntılara yer verilen gövde bölümünde genellikle olayın “neden” ve “nasıl” olduğu kronolojik bir sıra içerisinde açıklanır.

Ters Piramit Tekniği

Uygulama

Bir gazete haber metni yazınız. Bu metin, gerçek olabileceği gibi kurgusal bir metin de olabilir. Metni yazarken aşağıdaki adımları takip edebilirsiniz. Metninizi 5N 1K ve ters piramit yöntemlerine uygun yazdıktan sonra görselle destekleyiniz. Örnek olarak daha önce kullanılan gazete haber metnlerini inceleyebilirsiniz. Yazacağınız haber metnini bu ilkelere göre değerlendiriniz.

1. Metninizi öncelikle 5N 1K ilkelerine göre şekillendiriniz.

- Kim
- Ne
- Nasıl
- Neden
- Nerede
- Ne zaman

2. Ters piramit tekniğini kullanabilirsiniz.

- Üst başlık, başlık ve alt başlıkları belirleme
- Özetleyici giriş
- Ayrıntılar
- Olayın geçmişi
- Sonuç

3. Haberle ilgili görsel kullanınız.

Sözlü İletişim

Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Radyoda ve televizyonda haberleri sunan, yorumlayan ya da takdim eden kişilere haber spikeri denir. Kitle iletişim araçlarının son derece geliştiği günümüzde insanlara mesaj aktaran bu kişiler büyük önem taşımaktadır.

Haber spikerliğinde önemli bir husus dili iyi kullanmaktır. Özellikle spikerin telaffuzu çok iyi olmalıdır. Spikerlik mesleğinde telaffuzun anlaşılır, vurgunun doğru, tonlamanın anlamlı olması gerekir. Haber spikeri, söylediklerine önce kendisi inanmış olmalıdır. Haber spikerliğinde konuşmanın karakteristik özelliği bilgi verici, eğlendirici, inandırıcı olmalı, ayrıca izleyicilerin ve dinleyicilerin istek ve beklentilerini karşılamalıdır.

Haber spikerinin haberi incelemeyen anlatması mümkün değildir. Haber öncesi yapılan inceleme, yayın sırasında herhangi bir teknik sorun meydana gelmesi durumunda spikerin zaman kazanmasını sağlar. Spiker, haber sunumları öncesinde okuyup gözden geçirdiği haber metinlerinde bulunabilecek telaffuzunu bilmediği sözcüklerin doğru söylenişlerini öğrenmelidir.

Uygulama

Yazdığınız veya seçtiğiniz haber metnlerini haberin içeriğini yansıtacak şekilde sununuz. Haberinizi sunarken aşağıdaki ilkelere dikkat ediniz.

- Haber sunumlarını, ilgili video kanallarından izleyiniz.
- Haberinizi görsellerle destekleyebilirsiniz.
- Etkinlik öncesinde konuşma provasını yapınız.
- Konuşmanızda boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ediniz.
- Konuşurken gereksiz “ııı, eee, hım” gibi ifadelerden kaçınınız.
- Konuşurken haberin önemli yerlerini ön plana çıkarınız.
- Süreye dikkat ediniz.
- Konuşmanızı planlarken ve uygularken teknolojik araçlardan yararlanınız.

8. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1. Aşağıda verilen cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun habercilik terimleri yerleştiriniz.

a. İç ve dış politika, ekonomi, kültür, spor ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz olarak, her gün ya da haftanın belli günlerinde düzenli olarak çıkarılan basılı yayınlaradenir.

b.gerçekmiş gibi yayımlanan yalan haberdur.

c. Gazetelerin ilk sayfalarındaki koyu başlıklı kısmadenir.

ç.haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş demektir.

d. Basın yayın organlarına haber toplayan ve yapan kimseyedenir

e. Basın yayın organları içinde etkileşime en açık haber türü.....

2. Aşağıdaki yargılardan bazıları doğru, bazıları yanlıştır. Doğru olan yargıların karşısına “D”, yanlış olanların karşısına “Y” yazınız.

a.	Haberler; günlük, kolay anlaşılır, ilginç ve önemli olmalıdır.	
b.	Haber yazılarında açık, anlaşılır bir dil kullanılır.	
c.	Haber yazıları bilgi vermek için yazılır.	
ç.	Haber yazılarında kapalı bir anlatım kullanılır.	
d.	Haberde bilgiden çok yoruma önem verilir.	
e.	Habere hızlı ulaşır haberi en önce yayınlamak için doğruluk ilkesinden ödün verilebilir.	
f.	Haber görselleri haber metnine uygun resim veya fotoğraftan oluşmalıdır.	

3. Genel ağda, gazetede, TV’de bir haberi okurken, dinlerken, izlerken nelere dikkat etmeliyiz? Açıklayınız.

4. Habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre en önemliden daha az önemliye doğru bir sıralamasının öngörüldüğü haber yazma tekniği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düz piramit tekniği
- B) Ters piramit tekniği
- C) Kare tekniği
- D) Çoklu yazım tekniği
- E) Konuşma dili tekniği

5. Aşağıdaki haber metnini 5N 1K yöntemine göre değerlendiriniz.

Yangın Nedeniyle Binada Mahsur Kaldı

Şişli’de, 7 katlı boş bir binanın en son katında henüz belirlenemeyen bir nedenle yangın çıktı. Hurda toplayan bir kişi 6. katta mahsur kalınca, itfaiye ekipleri tarafından merdiven yardımıyla kurtarıldı.

Yangın, saat 17.30 sıralarında Halaskârgazi Caddesi 196 numaradaki binada meydana geldi. Bir süre önce boşaltıldığı öğrenilen binanın son katında henüz belirlenemeyen bir nedenle yangın çıktı. O sırada hurda topladığı iddia edilen bir kişi duman yüzünden binada mahsur kaldı. Bina-daki dumanı gören çevredeki vatandaşlar durumu itfaiye ekiplerine bildirdi. Olay yerine gelen itfaiye ekipleri bir yandan yangına müdahale ederken, bir yandan da merdiven yardımıyla 6. katta mahsur kalan kişiyi kurtardı. Hayati tehlikesi bulunmadığı belirtilen bu kişi Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne kaldırıldı.

İtfaiye ekipleri yangını kısa süre içinde söndürürken, olayla ilgili soruşturma başlatıldı.

Basından, 2016

KİM	:	
NE	:	
NASIL	:	
NEDEN	:	
NEREDE	:	
NE ZAMAN	:	

6. Genel ağ haberciliğinin geleneksel gazete haberciliğine göre en önemli üstünlüğü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Haberlerde fotoğraf kullanılması
- B) Haberlerde grafik ve tablolar kullanılması
- C) Haberlerde okur yansımalarının hemen alınması
- D) Haberlerin istenen uzunlukta yazılabilmesi
- E) Haberlerde başlık ve spot kullanılması

7. Aşağıdakilerden hangisi genel ağ gazeteciliğinin ayrıcalıklı özelliklerinden biri değildir?

- A) Hangi sayfa, haber ve yazarın ne sayıda okunduğunun anında saptanması
- B) Haber ile fotoğrafın birlikte kullanılabilmesi
- C) Dağıtım sorunu yaşanmaması
- D) Araştırmacılar için geniş bir kaynak bulma olanağı sunması
- E) Kâğıt, mürekkep, baskı maliyetlerinin olmaması

8. Aşağıdakilerden hangisi bir haber niteliği taşımaz?

- A) Pistten çıkan bir uçak
- B) Ölümlü, zincirleme trafik kazası
- C) Ülkedeki ekonomik kriz
- D) Böcek tarafından ısırılan bir çocuk
- E) Hiç uyumayan bir insan

9. ÜNİTE

GEZİ YAZISI

9. Ünite Hakkında Genel Bilgiler

OKUMA

- Divan Edebiyatında Gezi Yazısı
- Cumhuriyet Dönemi Gezi Yazısı

DİL BİLGİSİ

- Cümle Çeşitleri ve Bunların Cümledeki İşlevi
- İmla ve Noktalama Çalışması

YAZMA

- Gezi Yazısı Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

- Gezi Yazısı Sunma

Metne Hazırlık

Aşağıda Evliya Çelebi ile ilgili verilen kıssayı okuyunuz ve kıssayla ilgili düşüncelerinizi söyleyiniz.

Evliya Çelebi Osmanlı coğrafyasının birçok yerini 40 yıl boyunca gezmiştir. Yine bir seyahat esnasında vefat ettiği bilinmektedir. Seyahatname’de seyahat macerasını bir gece evinde gördüğü bir rüyaya dayandırmaktadır. Rüyada kendini Yemiş İskelesi yanında bulunan Ahi Çelebi Cami’sinde görür, bu camide diğer peygamberler, sahabeler ve Hz. Muhammed (S.A.V.) vardır.

Hazret, mihrabda ayak üzere dururken hemen Ebi Vakkas oğlu Sa’d hazretleri elimden yapışarak Hazret’in huzuruna götürüp, “Sadık aşışın ve müştak ümmetin Evliya kulun şefaatin rica eder” deyip Hazret’e götürdü. “Mübarek ellerini öp” deyince ağlamaklı olup mübarek ellerine küstahane dudaklarımı vurup mehabetinden, “Şefaati ya Resulallah” diyecek yerde, “Seyahat ya Resulallah” demişim. Hemen Hazret tebessüm edip, “Allah’ım, şefaati, seyahati ve ziyareti sağlık ve esenlikle kolaylaştır.” deyip “Fatih” dediler.

(...)

Daha sonra sabahleyin pak abdest alıp sabah namazını kıldım, İstanbul’dan Kasımpaşa’ya geçip yorumcu İbrahim Efendi’ye rüyamızı yorumlatıp “Cihanı süsleyen ve dünyayı gezip dolaşan seyyah olup sonra işin tamam olup Hazret’in şefaati ile cennete girersin” diye müjdeleyip el-Fatih dedi.

Evliya Çelebi
Seyahatname

BİTLİS

Eşkâl ü ecrâm-ı zemîn-i kal’a-i Bitlis

Evvela bu kala-i ser-bülend kûh-ı Dehdîvân ile kûh-ı Âvîh mâbeyninde bir vâsi’ sengistân öz içinde Âvîh deresi solunda ve İskender deresi sağında bu nehreyn-i zülâleyn bir yere mahlût olduğu mahalde evce ser çekmiş bir yalçın kaya üzere Şeddâdî binâ-misâl seng-tıraşlar ile mebnî bir kal’a-i kavîdir kim her seng-i hârâsı pil-i Mengurûsî cüssesi kadardır.

(...)

Der-beyân-ı hudûd-ı eyâlet-i Bitlis

Evvelâ cânib-i şarkisinde Van deryâsı kenârında Van’ın Tahtivân nâm subaşılığı ile ... cânib-i şarkda Hakkarî hâkiminin ve Sultân kal’asıyla hudûddaşdır ve cânib-i cenûbda Şîrvân beğiyle hem-cenâhdır...Diyârbekir eyâletinde Hazzo beğiyle sınırdadır...Erzurûm hâkinde Mamrevân beğiyle ...Van deryâsı kenârından Van sancağından Ahlat beği ile hudûddaşdır ammâ cânib-i şarkîsi hâki cümle Van deryâsıdır kim andan öte alâkası yoktur.

(...)

Der-beyân-ı ibret-nümâ-yı âbâdân

Evvelâ kal’anın hâ’ilinde Dehdîvân nâmıyla meşhûr bir kûh-ı bülend vardır, ol cebel-i âlî üzere İskenderi Zülkarneyn kal’a-i Bitlis’i hazînedârı olan Bedlîs elinden kal’ayı feth etmek için bu dağda

Bitlis Kalesi

on gün müşâvere ve divân etdiğinden Dehdîvân dahi derler. Hâlâ ol cây-ı mürtefi'de bir mastaba esâsı vardır. Ehl-i beled andan gâfildir kim o cebelden cümle Van deryâsı ve Van kal'ası ve Rahova sahrâsı ve Muş ovası ve Deliklikaya deresi el-hâsıl ol kadar eflâke ser çekmiş kûh-ı bî-hemtâ değil iken ana hâ'il olan kûh-ı bülend-i azîmin mâverâsında olan sahrâlar ve kurâ vü kasabâtlar cümle nümâyândır. Bu kûh-ı bülend üzre medfûn olan mutalsamâtların ilâ hâze'l-ân te'sîri ile her taraf böyle nümâyândır, ammâ halk bundan bî-haberdir.

(...)

Vâcibü's-seyr-i sâlis

Şehir içinde, kal'a dibinde Hâtûniyye cisri başındaki hân-ı azîmin içindeki bir yalçın kayada bir gâr-ı ibrenümâ vardır. Ol kehfin kapusu üç âdem kaddi âlîdir. İçinde bir gürüldü istimâ olunur, ammâ kimesne ana dahi muttali' olamamışdır. Ol gâr ise Târîh-i Mıkdısî tahrîr etdiği üzre mukaddemâ tahrîr olunan İskender bu kal'a-i Bitlis'i muhâsara etdükde bu gârdan arı askeri çıkup İskender'i bozan zenbûr mağarasıdır. İlâ hâze'l-ân küşâde bâblı bir gâr-ı yetîmândır. Bu gâra bir merd girmeye kâdir değillerdir. Hattâ Mihmân Kulı ve Seyf Alî nâm yârânlarımız ve huddâmlarımız ile bu gârı temâşâ ederken hân içre bir tula çapar lâşesi var idi. Ya'nî bir zağar kelb leşi idi. Seyf Alî refikimizin bir sefih gulâmı bu gâr bir mu'attal kehfdır, deyü kelbin leşin alup gârın kapusundan içeri niçe atdı ise ol ân tarfetü'l-ayn içre lâşe-i kelb-i bî-câmı taşra pâre pâre ve dilim dilim ve şilim şilim ve çilim çilim taşra atıldı. Hemân hakîrin aklı başından gidüp hândan taşra firâr etdim, ammâ zehrem çâk oldu.

Der-ayân-ı me'kûlât

Evvelâ beyâz ekmeği ve beyâz lavaşa yufkası ve beyâz gül-pembe-misâl çakıl ekmeği ve kahık halka çöreği ve katmer şeref çöreği... ve baklavası ve keklik böreği ve ışıknı ve mastaba çobrası ve cacıhlı ve kıjılı peyniri ve kaymağı ve gömeç balı ve keklik kebâbı ve lavaşalı keklik yahnisi ve keklik pilavı meşhûr ta'âmlardır.

(...)

Matrakçı Nasuh, Bitlis Minyatürü

Menzil-i Hüsrev Paşa Hânı

Bitlis hânı hükmünde bir hân-ı kadîmdir. Yanında asla imârîstân yoktur. Hatta merhûm sâhibü'l-hayrât Hüsrev Paşa bu hândan ta Van diyârına varınca ve yine bu hândan ta Bitlis şehrine gelince bu hânın yemîn ü yesârında kâmil on üç sâ'atlık yere bu Rahova sahrâsı içre içi boş kemer binâlar etmiş kim vakt-i şitâda cemî'i tüccârân-ı berr ü bihâr ve seyyâhân-ı ehl-i züvvâr bu tâk-i Hüsrev altından ubûr ideler kim mâh-ı temmûzda serdâb ola, vakt-i şitâda germâ ola. Zîrâ bu Rahova sahrâsına nüzûl eden berf-i rahmet ne Muş sahrâsına ve ne Erzurûm sahrâsına ve Pasin ovalarına ve Tercân vâdîlerine ve Soğanlı hâmunlarına ve Kelkik deşterlerine ve Ardalân fezâlarına ve Kırım heyhâtlarına ... eyle kar yağmak ihtimâli yoktur. Kâmil sekiz ay minâre kaddi kar bu Rahova'da kalup Bitlis yolu bu tarafda sedd olur. Anınçün Hüsrev Paşa merhûm mâl-ı Kârûn harc edüp bu sahrâ içre bu hanı inşâ edüp yemîn ü yesârına kemerler edüp içinden ibâdullah âyende vü revendegân güzer ederlermiş.

(...)

Evliya Çelebi
Seyahatname

Metin Sözlüğü

alî: Yüksek.
anınçün: Onun için.
Ardalân: Kuzey İran'da bir bölge.
âyende: Gelip gidenler.
azim: Ulu, büyük.
bâb: Kapı.
Bedlîs: İskender'i Zülkarneyn'in hazinesinin yöneticisidir. Rivayete göre İskender, Bedlîs'e bana öyle iyi bir kale yap ki ben bile fethedemeyeyim der. Bedlîs kaleyi yapar, İskender kaleye girmek ister, Bedlîs izin vermez. Büyük mücadele olur sonunda İskender pes eder. Bedlîs ondan sonra kalenin anahtarını İskender'e verir.
beled: Şehir.
berf: Kar.
bî-cân: Cansız.
bî-haber: Habersiz.
bi-hemta: Eşi bulunmaz, eşsiz, benzersiz.
bülend: Yüksek, ulu.
cânib: Yön.
cây: Yer.
cebel: Dağ.
cemî: Tüm.
cenûb: Güney.
cisr: Köprü.
çak: Yarılmak.
çapar: Benekli.
çobra: Çorba.
dehdîvân: On divan anlamında Bitlis'teki bir dağ ismi.
deşt: Ova.
ecram: Büyüklük.
eflak: Gökler.
ehl: Halk.
eşkal: Şekil.
evc: Gök.
gâr: Mağara.
germâ: Sıcak hava, yaz.
gömeç: Küle gömülerek pişirilen çörek.
gulam: Köle, genç.
güzer: Geçme.
hâ'il: Bir şeyin önünü kapayan, ileriye görmeye veya ileriye geçmeye engel olan şey.
hâk: Toprak.

hâmûn: Geniş ova, sahra.
hemcenah: Komşu.
heyhat: Kırım bölgesindeki geniş bir alan.
huddâm: Hizmet edenler.
ışkın: İlkbaharda çıkan bir ot.
ibretnüma: İbret gösteren, ibret veren.
ilâ hâze'l-ân: Bu ana kadar.
imaristan: Yerleşim yeri.
İskenderi Zülkarneyn: İslam dininin kutsal kitabı kur'an'ın kehf suresi'nde geçen bir kişidir.
istimâ: Duymak.
kad: Uzun boy.
kadim: Geçmiş, uzun zamana dayanan, eski.
kal'a: Kale
kala-i ser-bülend: Yüksek kale.
kamil: Noksansız, tam.
Karun: Kur'an'da kendisinden çok zengin olarak söz edilen ve bütün mal varlığı bir anda yok olan kişi.
hakir: Küçük, değersiz (tevâzu sözü olarak kullanılmıştır).
kavi: Güçlü, sağlam.
kehf: Mağara.
kelp: Köpek.
kıjı: Bir tür ot.
kimesne: kimse.
kûh: Dağ.
kûh-ı âvîh: Avih dağı (Bitlis'te bir mahalle, dağ ismi).
kurâ: Köyler.
küşâde: Açılmış, açık.
laşe: Leş.
mah: Ay.
mahlût: Karışmak.
mastaba: Peyke, sedir, oturulan yer.
mavera: Bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman.
mebni: Bina edilmiş, yapılmış.
menzil: Yolcuların konakladıkları yer.
merhum: Rahmetli.
misal: Gibi.
muattal: Bırakılmış, terkedilmiş, kullanılmaz, iş görmez veya işe yaramaz duruma gelmiş.

mukaddemâ: Bundan önce, evvelce, eskiden.
muttali: Bilen.
mürtefi: Yüksek.
müşavere: Danışma
nâm: İsim.
nehreyn-i zülâleyn: Tatlı nehirler.
nümayan: Görünen, meydanda olan, ayan, âşikâr.
nüzul: İnme, yağma.
pil-i mengurusi: Mengerus fili (bir çeşit fil).
Rahova: Bitlis Tatvan arasındaki bölge.
refik: Arkadaş.
revendegân: Yola düşen.
sahra: Şehir dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova.
sefih: Basit, bayağı, adi.
seng-i hara: Mermer taşları.
tıraş: Yontma taş.
serdâb: Sıcak ülkelerde çok sıcak havalarda oturulan yer altı odası.
şark: Doğu.
şeddadi bina-misal: Yemen'de Ad Kavminin hükümdarı şeddâd'ın yeryüzünde bir cennet kurmak iddiasıyla yaptırdığı irem bağı ve buradaki büyük köşkten dolayı "şeddad tarzında, şeddâd'ın binâsı gibi büyük ve sağlam (yapı)" anlamına gelmektedir.
Şirvan: Siirt'e bağlı bir ilçe.
şıta: Kış.
taam: Yiyecek.
tahrîr: Yazı yazma.
tarfetü'l-ayn: Görünen taraf.
târîh-i mıkdisî: Ünlü Arap coğrafya bilgini Muhammed Bin Ahmet Şems Al-Din Al-Mukaddasi'nin yazdığı kitabın ismi.
ubûr: Karşı tarafa geçmek.
vâsi' sengistân: Geniş taşlık
yemin ü yesar: Sağ sol.
yetimân: Yetimler.
zağar: Av köpeği cinsi.
zehre: Öd.
zenbur: Eşek arısı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Gezi yazıları; gezilip görülen yerlerle ilgili bilgi, gözlem ve hatıraları yansıtan yazılardır. Bunlar; tarih, coğrafya, sosyoloji ve diğer bilim dallarına kaynak olabilecek niteliktedir. Bu bakımdan bu tür yazılar eskidikçe önem kazanırlar. Gezi yazıları, insanların çok eski çağlardan beri merakla izledikleri bir türdür. Uygarlıkların anlaşılmasında ve bir ülkenin diğer bir ülkeyi tanınmasında büyük rol oynarlar. Gezi yazarı, gezilen yerlerin tabiat güzelliklerinden başka orada yaşayan insanların adet ve geleneklerine, dinlerine, yaşama tarzlarına dair çeşitli bilgiler de verir.

Gezi yazılarının anı ve günlük türleriyle de önemli ortak yanları vardır. Batı edebiyatlarında olduğu gibi, Türk edebiyatında da yazılan diğer edebî türlere rastlanmaktadır. Cervantes'in Don Kişot'u, Goethe'nin Wilhelm Meister'ı ve Yolculuk Yılları isimli eseri; Hermann Melville'in Moby Dick adlı kitabı bu konuda verilebilecek başlıca örneklerdendir. Aynı şekilde Türk edebiyatında da ilhamını gezmek fikrinden alan bu tarz eserlere rastlamaktayız. Ahmet Mithat Efendi'nin Hasan Mellah ve Paris'te Bir Türk'ü, Yakup Kadri'nin Bir Sürgün'ü, Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu adlı romanı, Halide Edip Adıvar'ın Handan'ı, Refik Halit Karay'ın Sürgün ve Gurbet Hikâyeleri adlı eserleri, Ercüment Ekrem Talu'nun Meşhedi'si ile Devr-i Âlem'i gezi merkezli roman ve hikâyelerden bazılarıdır.

Bütün dünya edebiyatlarında geçmiş yüzyıllardan beri gezi yazılarına rastlanmaktadır. Resmî görevlerle başka ülkelere gitme; savaş, kıtlık, ticaret ve din gibi nedenlerle başka yerlere göçme gibi sosyal etkenlerin haricinde ilginç yerler görme, yeni coğrafyalar keşfetme gibi bireysel amaçlarla da çıkılan yolculuklar, görülen yerler, gezi yazıları için birer kaynak olabilmektedir. Dünya edebiyatındaki önemli gezi yazılarından bazıları şunlardır: Homeros, Odysseia; İbni Fadlan, Risale; Nâsr-ı Hüsrev, Sefername; Marco Polo, Dünyanın Hikâye Edilişi; İbni Batuta, Rihlet'ül- İbni Batuta, Gerard de Nerval, Doğu'da Seyahat...

Tanzimat öncesi Türk edebiyatında, daha çok "seyahatname" adı altında gezi yazılarına rastlanmaktadır. Diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyıllarında da Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla gönderilen elçilerin yazmış olduğu sefaretnameler de gezi yazısı sayılmaktadır. Türk edebiyatında seyahatname türüne örnek olabilecek ilk eser Hoca Gıyaseddin Nakkaş'ın Hıtay Sefaretnamesi olarak da bilinen Acâibü'l-Letâif adlı eseridir. Pirî Reis'in Kitab-ı Bahriye'si, Seydi Ali Reis'in Mir'a-tü'l-Memâlik'i, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'si, Nâbi'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i, Kâtip Çelebi'nin Cihannümâ'sı, Keçecizade İzzet Molla'nın Mihnet Keşan'ı, Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris Sefaretnamesi Tanzimat Dönemi'nden önce yazılan gezi yazısı türündeki eserlerdir.

Divan edebiyatı içindeki gezi yazılarından şüphesiz en önemli olanı Seyahatname'dir. Evliya Çelebi'nin yarım asır boyunca gezip dolaştığı yerleri titiz bir şekilde anlattığı on ciltlik Seyahatname, dünyanın saygın eserleri arasında yerini almıştır. Değişik dillere çevrilen bu Seyahatname, yerli ve yabancı bilim insanlarının başvuru kaynaklarından. Seyahatname, 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, dinî vb. yönleri hakkındaki en önemli ve dikkat çekici çalışmalardandır.

Evliya Çelebi gezdiği yerlerde gördüklerini, duyduklarını aktarmakla kalmamış; bunlara kendi yorumlarını ve düşüncelerini de katmıştır. Seyahatname'deki abartılı anlatımlar, esere eleştiriler yöneltilmesine neden olmuştur.

Evliya Çelebi insanlarla ilgili bilgilerin yanında, yörenin evlerinden, cami, mescit, çeşme, han, saray, konak, hamam, kilise, manastır, kule, kale, sur, yol, havra gibi değişik yapılarından da söz eder. Bunların yapılış yıllarını, yapanı, yaptıranı, onaranı anlatır. Yapının çevresinden, çevrenin havasından, suyundan söz eder. Böylece konuya bir canlılık getirerek çevreyle bütünlük kazandırır. Seyahatname'nin bir özelliği de değişik yöre insanların yaşama biçimlerine, davranışlarına, tarımla ilgili çalışmalarından süs takılarına, çalgılarına kadar ayrıntılarıyla geniş yer vermesidir. Eserin bazı bölümlerinde, gezilen bölgenin yönetiminden, eski ailelerinden, ileri gelen kişilerinden, şairlerinden, oyuncularından, çeşitli kademelerdeki görevlilerinden ayrıntılı biçimde söz edilir.

Evliya Çelebi gezi yapmadan önce; tarih kitaplarından, seyahatnamelerden ve o yeri gezen kişilerden aldığı malumatla iyi bir tahlilini yapmıştır. Osmanlı tarih kitapları, Arap tarih kitapları, Batılı tarih ve seyahat kitapları faydalandığı başlıca yazılı kaynaklarıdır. Bölgeye geldikten sonra bölgenin ileri gelenleri ile ve halkla sohbet eder. Tarih, coğrafya, kültür namına ne varsa bu bilgileri not eder. Gece geç saatlere kadar

bunları tasnifle meşgul olur. Sadece okuduğunuz Bitlis gezisinde kendi ifadesiyle yüz sayfadan fazla bilgi toplamıştır.

Çelebi, gezdiği yerlerde geçen olayları, onlarla ilgili gözlemlerini aktarırken orada kullanılan kelimelerden de örnekler verir. Bu örnekler, dil araştırmalarında, kelimelerin kullanım ve yayılma alanını belirleme bakımından yararlı olmuştur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Evliya Çelebi, okuduğunuz metinle nasıl bir amaç gütmüş olabilir? Söyleyiniz.
2. Metinde açıklama, öyküleme, betimleme yapılan yerleri tespit ediniz.
3. Okuduğunuz metinden yaklaşık yüzyıl önce Matrakçı Nasuh tarafından çizilen Bitlis minyatüründeki görselle metinde anlatılanları karşılaştırınız. Benzerlikleri söyleyiniz.
4. Metinde yazarın mübalağalı anlatımlarının olduğu yerleri belirleyiniz.
5. Metinde Evliya Çelebi, Bitlis ile ilgili ne tür bilgi ve yorumlar verilmiştir? Aşağıdaki kutucuklara yazınız.

Bilgi

.....

.....

.....

.....

.....

Yorum

.....

.....

.....

.....

.....

6. Metinde yazarın bakış açısı(kurgusal/sanatsal/bilimsel) nasıldır? Değerlendiriniz.
7. Yazar hangi kaynaklardan araştırma yapmıştır? Söyleyiniz.
8. Okuduğunuz metinde hangi tarihî karakter ve olaylara atıflar yapılmıştır?

Yazarın Biyografisi

Evliya Çelebi (1611-1682)

Seyahatname yazarıdır. Hayatı hakkında bilinenler seyahat anılarını topladığı on ciltlik “Seyahatname” adlı eserine dayanır. Çelebi, bir süre Şeyhülislâm Hamit Efendi Medresesi’nde İslâmî bilimleri öğrenerek Kuran’ı ezberledi. Enderun’da okuduktan sonra sipahi sınıfına katıldı. IV. Murat döneminde Saray’a alınıp orada ayrıca hat (yazı), tecvit, nahiv (dil bilim) ve müzik dersleri gördü.

Çelebi’nin Hicaz’a götürüldüğü, Kâbe’nin oluklarını biz-zat yaptığı, Sultan Ahmet Camisi’nin kapı ve pencere süsleme işlerinde çalıştığı bilinmektedir. Hattat, nakkaş, şair ve müzisyen olarak kendisini kanıtlayan Evliya Çelebi, ayrıca iyi ata biner ve iyi cirit oynardı. Tatlı dili ve hoş sohbeti nedeniyle zaman zaman padişahın meclislerinde bulundu. Saraydaki çevresi onun edebiyat bilgi ve görgüsünü arttırdı. Devletin taşra kentlerine atanan devlet adamlarının yanında görev alarak, kimi kez savaflara katılarak, mektup getirip götürerek ya da kendi başına çıktığı gezilerde, Osmanlı topraklarını dolaşarak izlenimlerini yazdı. Eserinde halk bilimi, dil bilimi, edebiyat, tarih, coğrafya bilimleri ile ilgili detaylı bilgiler sunmaktadır. Osmanlı Dönemi’ne ait en önemli başvuru kaynaklarından biri olan Seyahatname, türünün ve döneminin en önemli eserlerindendir.

Eserleri

Gezi Yazısı: Seyahatname 10 Cilt.

Evliya Çelebi Minyatürü

Metne Hazırlık

Han Duvarları şiiri, 1922 yılında Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından yazılmıştır. Şair Ulukışla'dan Kayseri'ye "yaylı" denilen at arabasıyla yapılan üç günlük bir yolculuğun sonucunda bu şiiri yazmıştır. Hayatında ilk defa İstanbul'dan ayrılan şair yolculuk esnasında gurbeti içinde hisseder. Ayrılıkla derinleşen bu duygu Han Duvarları şiiri olarak karşımıza çıkmıştır.

Aşağıdaki şiiri okuyunuz. Okuduğunuz şiirin divan şiirinde hangi türe benzediğini söyleyiniz.

HAN DUVARLARI

Yağız atlar kışnede, meşin kırbaç sakladı,
Bir dakika araba yerinde durakladı.
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar..
Gidiyordum, gurbeti gönlümle duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya
İlk sevgiye benziyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık,
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inliyen tekerlekler..
(...)

Gurbet beni muttasıl çekiyordu kendine
Yol, hep yol, dâima yol... Bitmiyor düzlük yine.
Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayâli,
Sonun ademdir diyor insana yolun hâli.
(...)

Karşıda hisar gibi Niğde yükseliyordu,
Sağ taraftan çingirak sesleri geliyordu:
Ağır ağır önümden geçti deve kervanı,
Bir kenarda göründü beldenin vîran hanı.
(...)

Uzun bir yolculuktan sonra İncesu'daydık,
Bir handa, yorgun argın, tatlı bir uykudaydık.
Gün doğarken bir ölüm rü'yâsiyle uyandım,
Başucumda gördüğüm şu satırlarla yandım!
Garibim, nâmıma Kerem diyorlar
Aslı'mı el almış harem diyorlar
Hastayım derdime verem diyorlar
Maraşlı Şeyhoğlu Satılmışım ben
(...)

"Hancı, dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu
Gözleri uzun uzun burkuldu kaldı bende,
Dedi:

— Hana sağ indi, ölü çıktı geçende!
Yaşaran gözlerimde her şey artık değişti,
Bizim garip Şeyhoğlu buradan geçmemişti...
Gönlümü Maraşlının yaktı kara haberi.
Aradan yıllar geçti, işte o günden beri
Ne zaman yolda bir han raslasam irkilirim.
Çünkü sizde gizlenen dertleri ben bilirim,
Ey köyleri hududa bağlayan yaşlı yollar,
Dönmeyen yolculara ağlayan yaşlı yollar!
Ey garip çizgilerle dolu han duvarları,
Ey hanların gönlümü sızlatan duvarları...

Faruk Nafiz Çamlıbel

OTORAY YOLCULUĞU

Niğde'ye yaklaşıyorduk.

Yanımda oturan bir Niğdeli, şehrin eteğini saran ağaç kümeleri arasında pek iyi seçemediğim bir noktayı işaret etti:

— Faruk Nafiz'in hanı, dedi.

Büyük şairin han sahibi olduğu günleri de inşallah görürüz. Fakat yol arkadaşımın bana gösterdiği bina, sadece Faruk Nafiz'in unutulmaz Han Duvarları şiirinde tasvir ettiği han idi.

Kıyafetinden anlaşıldığına göre Niğdeli arkadaş bir esnaf yahut işçi idi. Böyle olmakla beraber Han Duvarları'nı ve Faruk Nafiz'i biliyordu. Daha garibi trende ilk gördüğü bir yabancınnın bu şiiri, şiir-

de tasvir edilen hanı ve Faruk Nafiz'i tanımamasını kabul etmiyor, ateş ve su nev'inden herkesçe malûm şeylerden bahseder gibi iki kelime ile bana maksadını anlattığına inanıyordu.

Güzel şiirin kudreti! İyi yazılmış bir manzum hikâye koskoca bir hanı, koynundaki tapu senedine rağmen asıl sahibinin elinden alıyor, Faruk Nafiz'e mal ediyordu.

Mamafih, arabamızda ayakta duran ve bizi dinliyen uzun boylu bir sakallının “yok, yahu... o han falanındır” diye öteki mal sahibinin hakkını da zıyâdan kurtardığım itirafa mecburum.

Niğde ile Kayseri arasındaki yolu, Faruk Nafiz'in İstiklâl Muharebesi senelerinde kona göçe üç günde aştığı o uzun mesafeyi, ben, bugün otoray denen yeni icat bir alet içinde, âdeta uçarak geçiyorum.

Akşamın beş buçuğunda daha Niğde istasyonunda kahve içiyordum. Sokak fenerleri yanarken Kayseri'de olacağım.

Bisikletin ilk icadı zamanlarında ona verilen şeytan arabası ismini bu otoraya saklamak lâzımmış! Otoray, görünüşte yirmi otuz kişilik büyücek bir otobüs. Fakat ikisi arasında âdeta nalınlı adam ile patenli adam farkı var. Otobüsün mütemadiyen taşla, toprakla boğuşmasına mukabil Otoray, cilâlı çelik raylar üstünde yağ gibi kayıyor.

Ulukışla ile Kayseri arasında günde iki sefer yapan bu arabaların, birinci ve ikinci sınıf yolcuları için, şoförün arkasında dört maroken koltuğu, camekânlı bir kapı ile buradan ayrılan geri tarafında da demokratlara mahsus, yirmi otuz kişilik kanapesi var.

Bazı şakacı yolcular lüks kısma lortlar kamarası ötekine avam kamarası adını takmışlar.

Bu otoray, yolları âdeta çocuk oyuncağına çevirmiş. Meselâ Kayserililer bizim ada vapurları biletinden daha ucuz bir para ile günübürlüğüne Bor bahçelerinde eğlenmeye gidiyorlar.

Şoför, daha doğrusu makinistin bana anlattığına göre Adana ve Kayseri'de oturan iki akraba, meselâ bir ana kız pazar sabahları bulundukları yerden hareket ediyor, öğleyin Ulukışla'da birleşiyorlar; akşama doğru yine evlerine dönüyorlarmış.

Bu seyahat, artık yolculuktan usandığım bir zamana rastlamış olmakla beraber beni atlıkarıncaya binmiş bir bayram çocuğu gibi eğlendiriyordu. Otoray, son derece munis bir dekor arasından akıp giderken kâh makinistin omuz başından önümüzdeki yola, kâh arkaya geçerek akşam ışıklarıyla sararıp kızaran ovalara bakıyordum.

Yeni bir icat yalnız manzaraları ve hayatı değiştirmekle kalmıyor; duygularımıza, dünyayı görüş tarzımıza da tesir ediyor.

Yolculukta akşam, insanın gayriihtiyari garipsediği, kendini karanlık düşüncelere bıraktığı saattir. Halkın akşam garipliği terkihiyle anlattığı bu duyguda kendimizi uçsuz bucaksız mesafeler arasında kaybolmuş hissetmemizi, arkada bıraktığımız uzağı bir daha görmek şüphesinin, öndeki uzağa yetişememek korkusunun elbette bir payı vardır. Mesafelere hâkim olmak emniyeti işte bu şüphe ve korku mefhumunu kaldırıyor, insana bu geniş ovalarda kendi mahallesinde, evinin bahçesinde dolaşmak hissinin veriyor.

Faruk Nafiz;

“Dönmiyen yolculara ağılayan yaşlı yollar” diye anlattığı bu yolu, vaktiyle bir yaylının şiltesine uzanarak, “kendini tekerleğin sesine kaptırarak” geçmiş olmasaydı da benim bindiğim otoray içinde tayarrede gibi geçseydi bu acı gurbet şiirini bilmem yazabilir miydi?

Yeni edebiyatlarda romantik hüznün ve spleen'in (siplin) gide gide kaybolmasında bu yeni icatların da bir tesiri olsa gerektir.

Öküz Mehmet Paşa Külliyesi, Ulukışla

Reşat Nuri Güntekin
Anadolu Notları I

Metin Sözlüğü

avam: Alt tabaka.

kamara: İngiltere yasama meclisi.

lort: İngiltere’de babadan oğula veya ailenin ilk erkek kişisine geçen veya kral tarafından bağışlanan soyluluk unvanı.

makine: Lokomotif, vapur, fabrika vb.nin makinesini işleten kimse.

mamafih: Bununla birlikte.

maroken: Fas’ta işlenen yumuşak bir tür keçi derisi.

muharebe: Savaş.

munis: Alışılan, alışılmış, yabancı olmayan.

mütemadiyen: Ara vermeden, sürekli olarak, mütemadi.

nahın: Takunya.

nev: Tür.

otoray: Ray üzerinde işleyen motorlu taşıma aracı.

spleen: Gurbet acısı, sıkıntı.

şilte: Üstünde oturlan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.

tayyare: Uçak.

yaylı: Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli, altında yayları olan, atla çekilen bir tür binek arabası, yaylı araba.

terkip: Birleşim, birleştirme, bir araya getirme.

zıyâ: Kaybolma, yok olma, kayıp, yitim.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tanzimat sonrasında Batı edebiyatının da yakından tanınmasıyla gerek çeviri yoluyla Batılı yazarların gerek doğrudan Türk yazarlarına ait gezi yazılarının edebiyatımızda sayıca artmaya başladığı görülmektedir. Mehmet Rauf’un Seyahatname-i Avrupa’sı, Celal Nuri’nin Şimal Hatıraları ve Kutup Musahabeleri, Halit Ziya’nın Almanya Mektupları ve Alman Hayatı, Cenap Şahabettin’in Avrupa Mektupları ve Hac Yolunda’sı Tanzimat sonrasında yazılan gezi yazılarından bazılarıdır.

Cumhuriyet Dönemi’ne gelince zengin bir gezi edebiyatıyla karşılaşırız. Cumhuriyetin ilk yıllarında yurt dışına yapılan seyahatler ve bunun sonucunda yazılan eserler dikkat çeker. Halide Edip Adıvar, İtalya seyahatini Dağa Çıkan Kurt’ta Yolculuk Notları başlığı altında anlatır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin’in Albümünden adlı kitabında hastalığı dolayısıyla tedavi olmak için gittiği İsviçre Alpleri’nde yaşadıklarını, gördüklerini anlatır. Ahmet Haşim, Cumhuriyet Dönemi’nde yazmış olduğu Frankfurt Seyahatnamesi’nde ve Bize Göre adlı eserinde yurt dışı gözlemlerine yer vermiştir. Cumhuriyet Dönemi’nin önemli yazarlarından biri olan Falih Rıfkı, Denizaşırı, Yeni Rusya, Yolcu Defteri, Tuna Kıyıları ve Hind isimli kitaplarında Brezilya’nın tropik ormanlarından Rusya’ya kadar geniş bir coğrafyadaki gezip gördüklerini gözler önüne serer.

Reşat Nuri Güntekin’in, iki ciltlik Anadolu Notları adlı eseri gezi edebiyatının da en güzel örneklerindendir. Anadolu’da yaptığı memuriyetler dolayısıyla yakından tanıma fırsatı bulduğu Anadolu insanı, Anadolu coğrafyası, kültürü, tarihi, yaşama biçimi, ızdırabı, sefaleti, ihtişamı ve her türlü manzarasıyla Reşat Nuri’nin bu eserinde yer alır.

Edebiyatımızdan diğer önemli gezi kitapları:

- Haldun Taner’den Düşsem Yollara Yollara ve Berlin Mektupları
- Bedri Rahmi Eyüboğlu’dan Canım Anadolu
- Fikret Otyam’dan Doğudan Gezi Notları, Adı Yemendir
- Melih Cevdet Anday’dan Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan
- Azra Erhat’tan Mavi Anadolu

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde yazar “güzel şiirin kudreti” ifadesiyle ne anlatmak istemiştir? Söyleyiniz.
2. Yazarın otorayla ilgili betimlemelerini gösteriniz.
3. Okuduğunuz metinde yazarın ulaşım ile ilgili yaptığı eleştiri nedir? Açıklayınız.
4. Metinde geçen “Yeni bir icat yalnız manzaraları ve hayatı değiştirmekle kalmıyor; duygularımıza, dünyayı görüş tarzımıza da tesir ediyor.” cümlesindeki düşüncelere katılıyor musunuz? Değerlendiriniz.
5. Metinden yola çıkarak yazarın üslubu hakkında çıkarımlarda bulunuz.
6. “Han Duvarları” şiiriyle aynı bölgede anlatılan “Otoroy Yolculuğu”nu karşılatınız.
7. Metinde Anadolu insanının yeni icatlara bakışı nasıl anlatılmıştır?
8. Teknolojinin gelişmesinin insan hayatındaki duygusallığı azaltacağı görüşüne katılıyor musunuz? Açıklayınız.
9. Okuduğunuz parçanın anlatımıyla ilgili aşağıda verilenleri değerlendiriniz.
 - a. Tanımlama yapılmıştır.
 - b. Değerlendirme yapılmıştır.
 - c. Çıkarımlarda bulunulmuştur.

Yazarın Biyografisi

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

Roman, hikâye ve oyun yazarıdır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi. 1913 yılında Bursa Sultanisi (Lisesi) orta kısmına Fransızca öğretmeni olarak atandı. Eğitimcilik mesleğini daha sonra İstanbul’daki okullarda öğretmenlik ve yöneticilik görevleriyle sürdürdü. Millî Eğitim Bakanlığı müfettişliği yaptı. Milletvekili oldu.

Eserlerinde gezip gördüğü Anadolu şehir ve kasabalarındaki gözlemlerinden yararlanarak Anadolu insanının gerçeklerini anlatmaya çalıştı. Günlük konuşma dilini, doğallığıyla edebiyat diline yüksekti. Olayları kahramanın ağzından aktararak aşmaya çalışan yazar, bu özeniyle de önemli bir roman tekniği kurmuştur. Eserlerinde çoğunlukla toplumsal ve duygusal konuları işleyen Reşat Nuri Güntekin, hikâyelerinde mizah unsurunu da kullanır. Ruh çözümlemelerinde son derece başarılıdır, güçlü gözlemlerini gerçekçi bir biçimde dile getirir. Son derece lirik, akıcı, doğal ve canlı bir anlatımı vardır. Ayrıca benzetme, mecazlar ve sıfatlarla zenginleştirilmiş sağlam bir hikâye üslubuna sahiptir.

Reşat Nuri Güntekin

Eserleri

Roman: Çalıkuşu, Gizli El, Yeşil Gece, Acımak, Kavak Yelleri, Yaprak Dökümü...

Hikâye: Eski Ahbap, Sönmüş Yıldızlar, Tanrı Misafiri, Leyla ile Mecnun...

Gezi: Anadolu Notları I-II.

Oyun: Hançer, Eski Rüya, Ümidin Güneşi, Hülleci, Bir Yağmur Gecesi...

1. Aşağıda verilen birleşik cümlelerdeki fiilimsileri tespit ediniz.

Büyük şairin han sahibi olduğu günleri de inşallah görürüz.

Sokak fenerleri yanarken Kayseri’de olacağım.

Otoray, son derece munis bir dekor arasından akıp giderken kâh makinistin omuz başından önümüzdeki yola, kâh arkaya geçerek akşam ışıklarıyla sararıp kızaran ovalara bakıyordum.

Herkesçe malûm şeylerden bahseder gibi iki kelime ile bana maksadını anlattığına inanıyordu.

2. Aşağıda verilen cümlelerin yüklemine göre türünü belirleyiniz.

Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar.

Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar.

Yaşaran gözlerimde her şey artık değişti.

Bizim garip Şeyhoğlu buradan geçmemişti...

3. Aşağıda verilen parçadaki noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

Faruk Nafiz:

“Dönmiyen yolculara ağlıyan yaşlı yollar” diye anlattığı bu yolu, vaktiyle bir yaylının şiltesine uzanarak, “kendini tekerleğin sesine kaptırarak” geçmiş olmasaydı da benim bindiğim otoray içinde tayıyarede gibi geçseydi bu acı gurbet şiirini bilmem yazabilir miydi?

Yeni edebiyatlarda romantik hüüzün ve spleen’in gide gide kaybolmasında bu yeni icatların da bir tesiri olsa gerektir.

Noktalama İşareti	Kullanım Amacı

Metne Hazırlık

1. Ülkemizde deniz turizmi denince aklınıza nereler gelmektedir? .

2. Aşağıda Halikarnas Balıkcısı ile ilgili metni okuyunuz ve düşüncelerinizi söyleyiniz.

Halikarnas Balıkcısı, ya da gerçek adıyla Cevat Şakir Kabaağaçlı, kitapları ve Bodrum sevgisi ile tanınır. Cevat Şakir Kabaağaçlı Bodrum’u daha da güzelleştirmek ve el değmemiş doğasını korumak için çok çaba sarfetmiş birisidir.

Bodrum’un bir turizm merkezi olmasında, gelişmesinde Balıkçı’nın çok büyük katkıları vardır. Ege-Akdeniz kıyılarını, onun kadar edebiyata taşıyan, anlatan ve tasvir eden bir başka yazar daha yoktur.

Balıkçı’nın Bodrum’a katkıları yalnızca, onu yazın alanına taşımasıyla sınırlı değildir. Bodrum’a palmiye ağaçlarını ilk diken, yurt dışından getirttiği bitki tohumlarıyla, şehrin dört bir yanını güzelleştirir.

Nermin Yazıcı, Halikarnas Balıkcısında Tabiat

BODRUM

Sabah pencereden başımı uzatınca, bulutsuz bir göğün altında bembeyaz bir sokak gördüm. Kahveci, bakkal, berber, hepsi dükkânlarının kapısına çıkmış güneşleniyorlardı. Sokağın ucundaki meydandan Halikarnas Balıkcısı elinde bir dizi balıkla, sağa sola merhabalar fırlatarak geliyordu. Bodrum’da bizi ağırlamak için sabahın altısında sokaklara düşmüştü.

– Merhaba! Haydi kahvaltıya gelin yahu! diye bağırırdı.

Gece aç karınla yattığımızı, gözümüze pek uyku girmediğini, handa yüzümüzü yıkamak için bir damla su bulamadığımızdan rahatsız olduğumuzu ve hanı saran... Balıkçı’nın da akşam “Ne güzel koku!” diye övdüğü tatlımsı harnup kokusundan pek hoşlanmadığımızı belli etmenin sırasıydı. “Her türlü meşakkate dayanırız” demiştik ya. Alev’le giyindik, aşağıya indik. Tatlıcı dükkânının önünde kazanla süt kaynıyordu. Dükkâncı çocuğa; Balıkçı, rafadan yumurta pişirmesini de öğretmişti. Bodrum’un ekmeği francala kadar pışkin ve lezzetli idi. O sabah yediğimiz yumurtalar, bardak bardak içtiğimiz kaynar süt canımıza can kattı. Asıl maceramız şimdi başlayacak diye seviniyorduk: Bodrum’u gezeceğiz, kaleye çıkacağız, sonra da belki bir kayık tutacak, Gökova’ya açılacaktık. Ama sabırlı olmak gerekti, bir yıldır Bodrum’a gelmemiş Balıkçı’ya dostları, ahabları ile görüşmek, dertleşmek için vakit bırakmalıydı. Alev, Mehmet, ben Bodrum’u keşfe çıktık.

Bodrum yuvarlak bir koya yayılmış, beyaz badanalı evleri göz kamaştıran apaydın bir şehirciktir. Halikarnas Balıkcısı bir zamanlar Avrupa’dan, Amerika’dan tohumlar getirip Bodrum’u tropikal bir bahçe hâline koymuştu. Geniş gölge veren bellasombralar, okaliptüsler, grevilyalar, şamfistği ağaçları, çeşit çeşit palmyeler, cins cins kaktüsler, neler de neler dikmiş Bodrum’a! İklimi elverişli diye burasını Rivyera’da bile eşi görülmeyen bir bitki cennetine çevirmek istemişti. Yıllar yılı şuraya buraya diktiği ağaçların büyümesini, gelişmesini seyretmişti. Ne var ki günün birinde de Bodrum’dan ayrılıp İzmir’e ta-

Bodrum ve Bodrum Kalesi’nin genel görünümü

şınmıştı. Balıkçı'nın bıraktığı emanete Bodrumlular çok iyi baktı denemez. Belediye bahçesine dikilen ağaçlar, dev kaktüsler az çok bakımlı olarak duruyor, ama meydanlarda, sokaklarda ve rıhtımda birçok palmiyeler sökülüş, Brezilya'nın en nadide bir ağacı olan belasombraların biri gitmiş, yalnız biri kalmış, şamfistığı ağaçlarının erkeği getirilemediğinden, dişi ağaçlar meyva vermiyor, oysa Bodrum da tıpkı Antep gibi Türkiye'nin şamfistığı yetiştiren bir bölgesi olabilirdi. Şurada bir palmiyenin, burada bir okalip-tüsün kesildiğini gören Balıkçı, Bodrum sokaklarında durup durup üzülyordu. "Ağaçların üçte biri yok" diyordu. Bu ağaçlar niçin kesildi diye araştırdık: Meydan açmışlar, pazar yerini büyük beton kaldırımlarla döşemişler, evler yapmışlar, bu işleri yaparken de karşlarına bir ağaç çıktı mı, kesmişler. Hep işin kolayına gidilmiş. Ağacın değerini anlayacak kültür düzeyine ulaşmadık henüz bizler. Her köşe başında Halikarnas Balıkçısı'na rastlayıp "Sen bizim babamızsın!" diye boynuna sarılan Bodrumlulara biraz gücenmemek elden gelmiyor doğrusu. Bunca emekle şehirlerini cennete çeviren Cevat Şakir'i Bodrumlular sevinç ve sevgi çılgınlıkları ile selamlayacaklarına, diktiği ağaçlara saygı gösterecekleri daha iyi etmezler miydi? Zevk-sizliği daha da ileri götürerek, kesilen uzun gölgeli ağaçların yerine ne diksinler beğenirsiniz? Ufak, cılız akasyalar, hani toprağı kurak diye Ankara'da bile yetişen akasyalardan. Rivyera veya Kaliforniya gibi olmak varken bozkır manzarasına dönmek cehalet değil de nedir? Hem Bodrumlular bunun sorumluluğunu gelen geçen belediye başkanlarına yüklemekle de temize çıkaramazlar kendilerini, Halikarnas Balıkçısı'nın mektebinde yetişmiş olan Bodrumlular dışarıdan gelen memurlara ders verselerdi ya!

Var olanın yıkılıp, yerine daha az değerli bir yatırımın yapılması Bodrum'un oldum olasıya alın yazısı gibi görünüyor. Zengin Karya bölgesinin başkenti Halikarnas, İlk Çağ'da dünyanın yedi harikasından birini taşırdı: Mausolcum, yani Mausolos'un anıtkabri... Pithcus, Sparaksis, Stayros adlı Anadolu mimarlar elli metre yüksekliğindeki bu anıtı o zamana kadar görülmemiş bir ihtişamla meydana getirmişlerdi. 20 metre enindeki bir dörtgen kaide üzerine İon üslûbunda sütunlarla çevrili bir çeşit tapınak kurulmuş, daha üstüne basamak basamak bir uçan ehram dikilmiş, tepesine de dört atlı bir mermer arabaya Mausolos'la Artemisia'nın heykelleri konmuştu. Bu anıt yapılırken, günün birinde para tükenmiş, sanatçılar da böyle büyük bir esere başladık, ücret almadan da bitireceğiz deyip işe devam etmişler. Eserlerinden bugün bir şey kalmamışsa da adı ölmezliğe erişmiş ya. O gün bugün büyük çapta anıtkabirlerin hepsine "mozole" denir. Mausoleum'un bulunduğu yer bugün bomboş bir tarladır. Yüzyıllarca dayanan koca yapı, Bodrum'da Sen Jan Şövalyelerinin kurdukları kaleye malzeme verdikten sonra, 1865'te Newton adlı bir İngiliz'in yağmasına uğramış, böylece kalan kabartma, sütun ve heykel parçaları da British Museum'a aktarılmıştır.

XIV. yüzyılda Rodos adasına sığınan ve iktidarı Cenevizlilerden alıp askeri bir papaz idaresi kuran Sen Jan Şövalyeleri Bodrum'da da bir kale kurmuşlar. Çoğu malzemesini Mausoleum'dan sağladıkları bu üsle Şövalyeler Kanuni zamanına kadar karadan ve denizden saldırılara karşı koyabilmişlerdi. Deniz kıyısında koca bir alan kaplayan Bodrum kalesi "Bodrum" adı da "Aziz Petro'nun kalesi" anlamına gelen "Petronium"un Türkçeleştirilmiş şeklidir- Ortaçağın Anadolu'da bıraktığı en sağlam kalmış yapılarından biridir. Yüksek burçlarından aşağıya bakıp beyaz dalgaları seyretmek, ne kadar hoşsa, şehrin süsü ve özelliği olan bu kalenin denizden görünüşü, hele sabah gün doğarken koya saldığı pembe, mavi ve sarı yankılar o kadar güzeldir.

Bodrum her çağda ünlü evlâtlar yetiştirmiş: Herodotos, Turgut Reis, Neyzen Tevfik. Çatal adalarının karşısındaki kıyıda Turgut Reis'in bir anıtı var, Neyzen Tevfik'in de adı anılır, anılmasa bile neyin sesi rüzgârın üfleyişinde duyulur sanki. Dünyanın ilk tarihçisi, ilk hikâyecisi, ilk seyyahı, bugünkü anlamda ilk röportaj yazarı Mısır'dan Yunanistan'a İlk Çağ üzerine bize bilgilerimizin hepsini veren Herodotos'un Bodrumlu olduğunu kim bilir? "Halikarnaslı Herodot" derler ona, ama kitaplarını Yunan dilinde veya çeşitli çevirilerinde okuyan okuyucularının pek azı "Halikarnas"ın bugünkü Bodrum olduğunu düşünür. Avrupalıların çoğu Halikarnas'ı Yunanistan'da bilirler.

Öğleden sonra tek başıma fenere yaptığım bir gezintiden dönerken bunları düşünüyordum. Güneş batıyordu ki arkadaşların bulundukları çardak altındaki kahveye vardım. Lokantada balıklarımız pişirilmiş, soframız kurulmuştu, otelci bize oda ayırmıştı. Ertesi sabah Gökova'ya açılmak için kayık da tutulmuştu. Arkadaşlar bana bunları müjdelirken yanlarında sarkık bıyıklı, başı bezden bir sarıkla sarılı, gözleri fıldır fıldır dönen yaşlıca bir adam oturuyordu. Halikarnas Balıkçısı:

— Paluko, diye tanıttı.

Bodrum'un tipik bir denizcisi diye adını dostlar arasında sık andığımız Paluko'nun ellerine sarıldım.

— A bre Paluko, sen de bizimle yarın gelecek misin?

Gelezeim, gelezeim, dedi Paluko.

Kambersiz düşünmediği gibi Palukosuz Gökova yolculuğu olamazdı. O gece geç vakte kadar konuşuldu. “Orfos, sinagrit, vlahos, skaros, barrakuda, sirti, tirandil, gangava” gibi sözler sık sık geçiyordu. Bize açılan yeni dünyanın belli başlı kavramları idi bunlar.

Azra Erhat
Mavi Anadolu

Metin Sözlüğü

bellasombra: Sürekli yeşil olan, gölgesi ile meşhur bir tür ağaç.

ehram: Piramit.

greviya: Süs bitkisi olarak yetiştirilen, tırmanıcı ya da dik gövdeli, demet ya da salkım hâlinde bileşik çiçekli, tüylü ve odunsu bitki.

harnup: Keçiboynuzu bitkisi.

maiyet: Üst görevlinin yanında bulunan kimse-ler, alt kademedekiler.

okaliptüs: Mersingiller familyasından birçok türü bulunan bir ağaç cinsi.

Rivyera: Marsilya ile Cenova arasında plajla-riyle meşhur sahil.

sedef: Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde.

tepelemek: Bozguna uğratmak, hırpalamak.

tropikal: Tropik bölgeye has; ekvatorun kuzey ve güneyindeki 23°27' enlemleri arasında kalan bölge ile ilgili.

uyuz (mecaz): Hareketli, canlı olmayan, uyusuk, pısırik.

yankı: Bir olayın çevrede uyandırdığı etki.

ziyan: Zarar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebî akımlardan biri olan hümanizm; insanîyetçilik insancılık demektir. Avrupa'da ortaya çıkan, oradan dünyanın dört bir yanına yayılan soyut bir insanlık sevgisini esas alan, insanı yüceltmeyi amaçlayan bir görüştür. İçerik olarak eski Yunan felsefesinin her şeyi bitirdiğini, onları okumanın iyi bir hayat için yeterli olduğu düşüncesinden hareketle, eski Yunan edebiyatının çevirilerinin yapılmasını sağlamış akımdır. Edebiyatımızda Halikarnas Balıkcısı, Azra Erhat ve Sebhattin Eyüboğlu bu anlayışı benimsemiş yazarlardır.

Azra Erhat hümanizm akımından etkilenecek Anadolu mitolojisi üzerine derin araştırmalar yapmıştır. Azra Erhat, Atatürk'ün “Anadolu'ya gelmiş geçmiş bütün kültürler bizindir.” sözünden yola çıkarak sadece Yunan kültürünü değil, Hitit, Frig gibi Antik çağ kültürlerini ve bunların Anadolu kültürüne etkilerini araştırdı. Yazdığı eserlerle bu kültürleri tanıtmayı amaçladı. Yazar, Mavi Anadolu ve Mavi Yolculuk eserleri ile Anadolu'nun arkeolojik ve turistik beldelerini tanıtarak Anadolu sevgisini ve ilgisini güçlendirdi.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metinde geçen “Canımıza can katmak, kolayına gitmek, elden gelmek” deyimlerinin anlamlarını söyleyerek cümle içinde kullanınız.
2. Metinde “Balıkcı” diye söz edilen kişi kimdir? Bodruma ne tür katkılar sağlamıştır?
3. Metinde yazar Bodrumlulara neden sitem etmektedir? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz metinden Bodrum ile ilgili hangi bilgilere sahip oldunuz? Anlatınız.
5. Daha önce okuduğunuz Otoray Yolculuğu adlı metinle Bodrum adlı metni karşılaştırınız. Aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları söyleyiniz.

6. Metinde yazarın herhangi bir yönlendirmesi söz konusu mudur? Yazarın kullandığı öznel ve nesnel yargılara örnekler veriniz.

7. Yazarın “Mavi Anadolu” fikrinden yola çıkarak okuduğunuz metindeki medeniyetlere ait hangi tarihî bilgilere yer verdiğini söyleyiniz.

Etkinlik

Aşağıdaki metinleri tabloda verilenlere göre değerlendiriniz.

I. Metin

Bodrum Kalesi diye duyarım, “Şuna gideyim de bir bakayım,” dedim. Kale zaten kentin ortasındaki bir yarımada üzerine kurulmuş. Beş altı yüzyıl önce Sen Jan şövalyeleri tarafından yapılmış bu bina. Şövalyeler bu alameti yapabilmek için, kentte Fid-yas’ın, Praksiteles’in ne kadar şaheseri varsa, kırıp kırıp kale duvarlarında yapı taşı diye kullanmışlar. Arkeolojik bilgilerden hiç hoşlanmam. Not almaya da niyetim yoktu. Neler gördüğümü size düpedüz anlatayım:

(...)

Koca kale, genel savaşta adamakıllı bir top ateşi yemiştir. Şimdi Müzeler Müdürlüğü onu antika diye, taş ve moloz yığınları ile, yılanları, akrepleri, dikenli otları, ekspres katarı gibi, çıyan ve tanklar gibi kertenkelelerle korumaktadır. Bırakılmıştır. İçinde bazı kimselerin üç dört koyun ve ineğinden başka evcil hayvan yoktur. Ben gezerken “Bu kimdir acaba?” diye meraklı ve ürkek bakışlarla ardım sıra geliyorlardı. Dönüp bakmıyordum.

Halikarnas Balıkcısı, Ege’den Denize Bırakılmış Bir Çiçek

II. Metin

Oysa her şey Cem’i engelliyordu. Bunu yapabilmesi için yolculuk yeniden yaşanmalıydı. İlk Kale’yi görmemeliydi Bodrum’a inildiğinde. Şimdi Kale, o büyük, yıkılması olanaksız, dalgalarla hırpalanmamış Kale tam anlamıyla kavrayamadığı, ne olduğunu çözemediği, ad takamadığı bu yürek çarpıntısının tek nedeni gibiydi. Dalgakıran da, dalgakırandaki arkadaşlar da (yalın serüvenleri yüklenen arkadaşlıklar), hepsi birden istemiyorlardı oraya dönmesini, Kale’nin önünden geçmesini, tirandillere bakmasını.

(...)

İşte ilk avlu, işte bir bilinmeyen gibi on gündür, bin yıldır gözlenen ve nefret edilen Kale: arkadaşlıkları... o da bozguna uğradı, o da bir yıkıntı kendine, Tarık’la Murat’ın korunaklı dostlukları da çözüldü, yapaylığı mı algıladılar, bilinmez ki. ama şimdi başka ilişkiler korunaklı: “Bitmiş şeylerin simgesi Kale.”

Selim İleri, Her Gece Bodrum

I. Metin	II. Metin
Konu:	Konu:
Anlatım Biçimleri:	Anlatım Biçimleri:
Dil ve Anlatım:	Dil ve Anlatım:

Yazarın Biyografisi

Azra Erhat (1915-1982)

Yazar ve çevirmendir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini bitirerek Klasik Filoloji Enstitüsünde öğretim üyeliği yaptı. Gazetelerde çalıştı, çeviriler yaptı.

Hümanizm akımından etkilendi ve Mavi Anadolu fikrinin savunucularından biri oldu. Mitoloji üzerine incelemeler yaptı. Hümanizm düşüncesiyle Anadolu kültürünü ve Anadolu'nun güzelliklerini insanlara anlatmaya çalıştı.

Eserleri

Deneme: İşte İnsan-Ecce Homo, Sevgi Yönetimi.

İnceleme-Araştırma: Sophokles: Hayatı Sanatı ve Eserleri, Aristophanes, Yunus Emre, Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı, Hesiodos Eseri ve Kaynakları, Pir Sultan Abdal...

Gezi: Mavi Anadolu, Mavi Yolculuk, Karya'dan Pamfilya'ya Mavi Yolculuk.

Anı: En Hakiki Mürşit, Gülleyle Anılar.

Çeviri: Elektra, Devlet III...

Sözlük: Mitoloji Sözlüğü...

Azra Erhat

Dil Bilgisi

1. Aşağıda verilen cümlelerin türünü yüklemine göre değerlendiriniz.

- Bodrum yuvarlak bir koya yayılmış, beyaz badanalı evleri göz kamaştıran apaydın bir şehirciktir.
- Ağacın değerini anlayacak kültür düzeyine ulaşmadık henüz bizler.
- Hele sabah gün doğarken koya saldıği pembe, mavi ve sarı yankılar o kadar güzeldir.
- Öğleden sonra tek başıma fenere yaptığım bir gezintiden dönerken bunları düşünüyordum.
- Bize açılan yeni dünyanın belli başlı kavramları idi bunlar.

2. Okuduğunuz metinden birleşik cümle türüne iki örnek yazınız.

.....

.....

3. Aşağıda verilen cümlede “-“ kısa çizgi işaretinin hangi görevde kullanıldığını söyleyiniz.

Bodrum kalesi - “Bodrum” adı da “Aziz Petro’nun kalesi” anlamına gelen “Petronium”un Türkçeleştirilmiş şeklidir- Ortaçağın Anadolu’da bıraktığı en sağlam kalmış yapılardan biridir.

4. Aşağıda verilen metindeki yazım yanlışlarını bulunuz.

Tahran’ın yarısı türkçe biliyor. Karşınızdakinin yüz ifadesinden bunu ilk bakışta sezinliyorsunuz.

— Türki danışırsen? diye sormak bile abes..

— Beli. Sen Türkiyeden gelmişsen mi?

Sevimli azeri lehçesi ile türkçenin yeni yeni, sizce taze kelime ve deyişleri ve sentaksı ile karşı karşıyasınız.

Haldun Taner, Düşsem Yollara Yollara

Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Gezi yazısı; gezip görülen yeri tanıtmak, o yer ile ilgili hisleri ve duyguları yansıtmak amacıyla yazılabilir. Bazı gezi yazıları daha çok tanıtmak amacı güderken bazı gezi yazılarında gezilen yerin yazarda bıraktığı izlenimler görülür. Okuduğunuz metinler incelendiğinde Evliya Çelebi'nin yazılarını çoğunlukla bilgi vermek amacıyla yazdığı anlaşılır. Cumhuriyet Dönemi gezi yazılarından olan “Anadolu Notları”nda bilgiden çok yazarın izlenimleri ve gezinin yazar üzerindeki etkileri görülmektedir. Bodrum metninde hem izlenimleri hem de bilgiyi bir arada bulabilmekteyiz.

Gezi yazıları normal yazı planına göre giriş, gelişme ve sonuç olarak yazılabilir. Gezilen yeri daha iyi tanımak ve tanıtmak için o yer hakkında bilgi edinmek gerekir. Bu bilgi kaynakları yöre insanı veya yazılı kaynaklar olabilir. Günümüz gezi yazıları teknolojik gelişmelerle birlikte fotoğraf veya resimlerle zenginleştirilmektedir.

Aşağıda bir gezi yazısından alınan kısa izlenim verilmiştir. Yazıyı inceleyiniz.

Bu pamuk tarlası denizinde eli çapa, kazma tutan on binlerce insan, diziler hâlinde, kadın erkek, yaşlı genç, on binlerce insan geçimini sağlamak için, çalışır... Didinir. (...)

Ağustos ortalarına doğru, pamuğun elmaları çatlamaya, ak ak pamuklar elmaların ortasından fişkırmaya başlar...

Pamuk üreticileri, “Elci” denilen araçlarına haberler salar. On binlerce insan, kap kacak, yorgan döşek, un bulgur torbalarıyla, kamyonlara, naylonlara biner, kimi yalın yapıldak, çoluk çocuk genç ihtiyar yollara, oradan Çukurova'ya dökülür.

Çukurova'nın çıldırmış sıcağı altında, sabahtan akşama dek, doğru dürüst sosyal güvenliği olmayan bu on binler “tarım işçisi” olarak ölesiye çalışır, alın teri döker yaşamak için.

Fikret Otyam, Can Pazarı Vay Kurban Hayvanlar ve İnsanlar

Uygulama

Gezdiğiniz bir yer hakkında çeşitli kaynaklardan araştırma yapınız ve bir gezi yazısı yazınız. Yazıyı görsel unsurlarla destekleyebilirsiniz. Yazınızı ayrıca blog, sosyal medya veya sınıf panosunda sergileyebilirsiniz.

Uygulama

Yazdığınız gezi yazısını sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız. Konuşmanın konusunu tespit ediniz. Konuşma akışını izleyiniz. Konuşmadaki açık ve örtük iletileri tespit ediniz. Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırarak konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.

9. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

1 ve 2. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

TUNA'YI TAKDİM

Ne deniz tek başına güzel, ne kara. Uzun uzun denize çıkın, karayı özlersiniz, uzun uzun karada kaim, denize hasret çektiniz. Tabiatın asıl güzelliği denizle karanın birleşmesinde: Yarımlar o zaman tamam oluyor.

Ruşçuk'tan Viyana'ya kadar, gündüz ve gece, beş günlük bir seyahat. Tuna'nın bütün çağlarını gördüm. Rusçuk'ta kemalini bulmuş olgun bir varlıktır. Belgrad'dan sonra güçlü kuvvetli bir delikanlı. Peşte'yi geçince genç, Viyana'yı aşınca körpe... Sade suda seyahat değil, önüne bir ömrün bütün devreleri serilidir.

Hep derler ki Tuna'da iniş seyahati çıkıştan daha güzelmiş. Hayır bu ondan iki defa daha iyi: Şimdiden maziye gidildiği için bir ve bu gidiş bir misli sürdüğü için iki: Güzellikte sürat kusurdur.

Nehirler mademki canlıdır, onların da bizler gibi bahtiyar ve bahtsız var. Tuna kaç defa talihli: Berzahları yenmek gibi çilesi yok, yatağına rahat rahat yerleşmiş. Çölde değil kavrulmuyor; fakir değil gelirli; çıplak değil ağaçlı. Binlerle ve binlerle kilometre; hep kucaklanan maviyle kucaklayan yeşil: Hiçbir tablo kendine bu kadar uygun bir çerçeve bulmadı.

Bir tarafta küpeşteden etrafı seyreden kız; diğer tarafta ufka yaslanan güneşten Tuna'ya serpilen ziya demetlerinin rakısı; ve açık maviliğiyle enine boyuna uzayıp giden Tuna'nın suları... Hakkın var Rodin, bu dünyada bu üçünden daha güzel şey yok, dedim.

İsmail Habip Sevük
Tuna'dan Batı'ya

1. Okuduğunuz gezi yazısında Tuna Nehri ile ilgili nasıl benzetmeler yapılmaktadır?
2. Okuduğunuz metinde bilginin mi, izlenimlerin mi ön planda olduğunu söyleyiniz.
3. Evliya Çelebi'nin eserinin edebiyatımız ve kültürümüz açısından önemini değerlendiriniz.

4. Aşağıda verilen gezi yazar ve eserlerini doğru şekilde eşleştiriniz.

a. Hac Yolunda

b. Düşsem Yollara Yollara

c. Adı Yemendir

ç. Paris Seferatnamesi

d. Cihannüma

e. Mirat'ül Memalik

(.....) 1. Katip Çelebi

(.....) 2. Fikret Otyam

(.....) 3. Cenap Şehabettin

(.....) 4. Haldun Taner

(.....) 5. Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet

5. *Peşte'yi geçince genç, Viyana'yı aşınca körpe...*

Bu cümlede kullanılan üç noktanın görevi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.
- B) Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.
- C) Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.
- D) Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.
- E) Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.

6. *(I) Ne deniz tek başına güzel, ne kara... (II) Uzun uzun denize çıkın, karayı özlersiniz, uzun uzun karada kalın, denize hasret çekersiniz. (III) Tabiatın asıl güzelliği denizle karanın birleşmesindedir. (IV) Yarımalar o zaman tamam oluyor. (V) Rusçuk'tan Viyana'ya kadar gündüz ve gece, beş günlük bir seyahatle sürüyor.*

Bu parçada numaralandırılmış cümlelerin hangisi yapı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?**

- A) Tuna Nehri Dünya'daki en büyük nehirlerden biridir.
- B) Tuna'nın kaynağı Almanya'daki Kara Ormanlar bölgesidir.
- C) Tuna ile ilgili yazılmış bir çok türkü vardır.
- D) Tuna ile Karadeniz'in birleştiği yer de birçok canlı yaşamaktadır.
- E) Tuna üzerine Osmanlı tarafından birçok köprü yapılmıştır.

8. *Yol kıyı boyunca uzanıyor: Gelibolu yarımadası, Kumkale, Seddülbahir gözümüzün önünde. Önümüz, arkamız, çevremiz tarih. Efsane ve tarihle yoğurulmuş bir toprağa basıyoruz. Hem garip değil mi, buranın çağdaş tarihi dört bin yıl önceki macerasına çok benziyor. Yunanistan'dan yüzlerce kral, gemileri, askerleri, silâhları ile gelip Troya kapılarına dayanmışlar, on yıl çarpışmışlar, savaşmışlar da, düşürememişler Priamos'un kalesini. Dört bin yıl kadar sonra İngilizler, Fransızlar koca orduları ve donanmalarıyla gene dayanmışlar Boğazlara, vurmuşlar, öldürmüşler; ama alamamışlar Türk toprağını.*

Bu parçada ağır basan anlatım şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tartışma
- B) Betimleme
- C) Öyküleme
- D) Açıklama
- E) Karşılaştırma

9. *(I) Bir yayınevi kurdu. (II) Onu da intihar edercesine yönetti. (III) Aralarında bazı ünlü yazarlarda bulunan birçok kişi incelemesi için ona kitaplarını getiriyorlardı. (IV) Bir hafta sonra da telif haklarını almak için uğruyorlardı. (V) Sanırım, basmayacağı kitaplar için de telif ücreti ödeyen tek yayımcı odur dünyada.*

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

HİKÂYE VE ROMAN OKUMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Adı ve Soyadı :
Sınıfı :
Numarası :

ÖLÇÜTLER	Zayıf	Kabul edilebilir	Orta	İyi	Çok iyi
	1	2	3	4	5
Okuduğum hikâye ve romanlarda ne anlatılmak istendiğini bir iki paragrafla ifade edebilirim.					
Hikâye veya romanın; mekân, zaman, kişi ve olay örgüsü bakımından gerçeklikle ilişkisini anlatabilirim.					
Metnin kim tarafından, kime, niçin anlatıldığını yazarım.					
Mekân-insan ilişkisi konusunda tespitlerimi yazarım.					
Metnin temasını bulurum, temanın insan açısından önemini belirtirim.					
Metnin sanat eseri olmasını sağlayan hususları araştırırım.					
Metnin yapı (olay örgüsü, kişi, mekân, zaman) özelliklerini kısaca yazarım.					
Metnin temasının başka eserlerde ele alınıp alınmadığı konusunda düşüncelerimi yazarım.					
Metni dil ve anlatım biçimi bakımından değerlendiririm.					
Metin hakkında yorum yazarım.					
GENEL TOPLAM					

Kendinizi formdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Her ölçüte göre düzeyinizi belirleyiniz. Eksiklikleriniz varsa gidermeye çalışınız.

YAZMA ÇALIŞMALARI YÖNERGESİ

• Yazacağınız metnin konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleyiniz. Yazınızda kullanacağınız olay, düşünce ve bilgileri belirleyiniz.
• Yazma konusuyla ilgili araştırmalar yapınız.
• Yazınızın konusunu sınırlandırınız.
• Yazınızın ana düşüncesini belirleyiniz.
• Yazınızda kullanacağınız yardımcı düşünceleri belirleyiniz Yazınızda düşünceyi geliştirme yollarından yararlanınız.
• Metin türlerinin özelliklerini dikkate alarak yazınız.
• Yazacağınız metni planlayınız.
• Yazma planından hareketle taslak metin oluşturunuz.
• Duygu ve düşüncelerinizi farklı cümle yapılarını kullanarak yazınız.
• Duygu ve düşüncelerinizi açık ve etkili biçimde ifade eden paragraflar yazınız. Yazılarınızı cümle ve paragraflar arasındaki ilişkileri dikkate alarak yazınız.
• Metin türüne uygun anlatım tür ve tekniklerini kullanınız. Metin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.
• Yazınızda farklı kaynaklardan etik kurallar çerçevesinde yararlanınız.
• Taslak metni geliştiriniz.
• İyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri (açıklık, akıcılık, yalınlık, duruluk vb.) dikkate alarak yazınız.
• Görsel ve işitsel unsurları doğru ve etkili kullanınız.
• Metni içerik açısından düzeltiniz.
• Metni biçim özellikleri açısından düzeltiniz. Yazdığınız metni başkalarıyla paylaşınız.
• Ürettiğiniz ve paylaştığınız metinlerin sorumluluğunu üstleniniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI YÖNERGESİ

A) Konuşma
• Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleyiniz.
• Konuşma metnini planlayınız.
• Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlayabilirsiniz.
• Konuşmanızda yararlanacağınız görsel ve işitsel araçları hazırlayınız.
• Konuşmanıza uygun sunu hazırlayınız.
• Konuşma provası yapınız.
• Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşunuz.
• Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınınız.
• Konuşmanızda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanınız.
• Konuşmanızda etkili bir başlangıç yapınız.
• Konuşmanızın içeriğini zenginleştiriniz.
• Konuşmanızda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.
• Konuşmanızı etkili bir biçimde sonlandırınız.
• Konuşmanızda süreyi verimli kullanınız.
• Konuşmanızda teknolojik araçları etkili biçimde kullanınız.
• Amacına uygun dinleme tekniklerini kullanınız.
B) Dinleme
• Dinlediğiniz konuşmanın konusu ve ana düşüncesini tespit ediniz.
• Dinlediğiniz konuşmada konu akışını takip ediniz.
• Dinlediğiniz konuşmadaki temel kavramların ve ayrıntıların belirlenmesini sağlayınız.
• Dinlediğiniz konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
• Dinlediklerinizi özetleyiniz.
• Dinlediklerinizle ön bilgilerinizi karşılaştırınız.
• Dinlediğiniz konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.
• Dinlediğiniz konuşmayı; konu akışındaki uyum, olaylar, bilgiler ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından değerlendiriniz.
• Dinlediğiniz konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

3. a. Batı etkisinde
gelişen Türk edebiyatı
b. İslami dönem Türk
edebiyatı
c. İslami dönem Türk
edebiyatı
ç. İslamiyet öncesi
Türk edebiyatı
4. a.3, b.4, c.2, ç.1, d.5
5. a.1, b.4, c.2, ç.3
6. Eski Türkçe
Orta Türkçe
Batı Türkçesi
Türkiye Türkçesi
9. B
10. B
11. D

2. ÜNİTE

4. Kerem-Aslı
Ferhat-Şirin
Elif-Mahmut
Emrah-Selvihan
Arzu-Kanber
5. A
7. B
8. E
9. A
10. A
11. C
13. C

3. ÜNİTE

3. a. Divânu Lügat'it-
Türk
b. Kutadgu Bilig
c. Divan-ı Hikmet
ç. Kutadgu Bilig
d. Hakaniye
(Karahanlı)
e. sade bir
4. a.D, b.D, c.D, ç.Y,
d.Y
6. B
7. D
8. E
9. D
10. E

11. C
12. C
13. A
14. B
15. B
16. D
17. B
18. A
19. E
20. a. Düz mani
b. Kesik mani
c. Yedekli mani
21. a. sagu
b. koşuk
22. a. Şarkı
b. Mesnevi
c. Gazel
ç. Mâni
d. Kaside
e. İlâhi

4. ÜNİTE

2. a. Nibelungen
b. İlyada
c. Gılgamış
ç. Kalevela
d. Şehname
3. C
4. D
5. A
6. a.D, b.Y, c.Y, ç.D, e.D
10. A
12. A
13. a.Y, b.D, c.D, ç.Y, d.Y
14. D
15. A

5. ÜNİTE

2. a.D, b.Y, c.D, ç.D,
d.D, e.Y, f.D
3. a. Servetifünun
b. Tanzimat
c. tembellik
ç. Anadolu
d. Anadolu insanı,
millî mücadele
e. Cezmi-Karabibik
4. E
5. C

6. B
7. D
8. D
9. C
10. A
11. E
12. C
13. C
14. E
16. B
17. a.3, b.4, c.5, ç.2, d.1

6. ÜNİTE

4. Geleneksel Türk
tiyatrosu: b, ç, d, f
Modern Türk
tiyatrosu: a, c, e, g, h
5. A
6. D
8. a.Y, b.D, c.Y, ç.D,
d.D, e.Y, f.Y
9. a. Gölge oyunu
b. hayalbaz
c. yanlış anlaşılmalara
şive taklidi-söz
oyunları
ç. Pişekâr
d. dinî törenlere
10. B
11. A
12. D
13. E
14. E
15. D
16. D
17. C

7. ÜNİTE

1. a.2, b.4, c.5, ç.3, d.1
2. a.Y, b.D, c.Y, ç.Y, d.D
5. D
6. D
7. D
8. A
9. E
10. D
11. E
12. C
13. A

14. 1. BABÜRNAME
2. ANI
3. ROMAN
4. ANABASİS
5. MOR SALKIMLI
EV
6. ANONİM
7. SATİRİK
8. KAVUKLU

8. ÜNİTE

1. a. dergi
b. Asparagas
c. manşet
ç. Ajans
d. muhabir
e. genel ağ haberleri
2. a. D, b. D, c. D, ç. Y,
d. Y,
e. Y, f. D
4. B
6. C
7. B
8. D

9. ÜNİTE

4. a.3, b.4, c.2, ç.5, d.1
5. A
6. B
7. A
8. B
9. C

EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

A

abdâl: Gezgin derviş.

açık oturum: Seçilmiş bir konuşmacı grubu tarafından güncel, siyasal, sosyal ve bilimsel konuların veya sorunların herkesin izleyebileceği bir biçimde açık olarak tartışıldığı toplantı, panel.

açıklayıcı anlatım: Bilgi verme amacıyla yazılan öğretici metinlere özgü anlatım biçimi.

açıklık: Bir metinde belirtmek istenen duygu ve düşüncelerin kolay, anlaşılır, herhangi bir ek yorum ve açıklamaya gerek kalmadan kavranabilir olması.

adaptasyon: Uyarlama. Farklı türde bir eserin (roman, öykü, anı gibi), sahne veya sinemaya uyarlanması ya da farklı türde bir eserden (roman, destan, öykü gibi) farklı bir edebî eser meydana getirilmesi.

adapte: Uyarlanmış. Herhangi bir dilde yazılmış bir eseri, başka bir dile yer ve kişi adlarını değiştirerek, olayları örf ve âdet, duygu ve düşünüş bakımından aktarıldığı dili konuşanların hayatına uygulama yöntemli serbest çeviri tarzı. Türk edebiyatında daha çok tiyatro eserlerinde kullanılır.

ağıt: Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının dile getirildiği söz veya ezgi.

ağız: Bir ülkede görülen değişik konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini ve ayrılıklarını yansıtan kullarımlardan her biri.

ahenk: Uyum.

akıcılık: Söz, yazı ve anlatımın akıcı olma özelliği.

alegori: Bir sanat eserindeki öğelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu. Simge.

aliterasyon: Şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünsüzün veya hecelerin tekrarlanması.

ana düşünce: Bir yazının ya da yapıtın oluşumuna yön veren, işlenip geliştirilen temel düşünce.

anı: Bir kimsenin görüp geçirdiği olayları, durumları ve yaşantıyı içeren yazı veya yazılar, hatıra.

anlatıcı: Öyküleyici anlatımda öyküye konu olan olayı anlatan.

anlatım: Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazıyla bildirme.

anonim: Yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen (eser).

antoloji: Seçki. Gerçek sanat eseri değerindeki örneklerin bir araya getirildiği derleme yapıtlar.

ara söz: Doğrudan doğruya konuşulan veya yazılan konuyu ilgilendirmeyen dolaylı söz.

aruz: Hecelerin uzunluk ve kısalık, kapalılık veya açıklık değerlerine göre türlü ses kalıplarından oluşan divan edebiyatı nazım ölçüsü.

arzbar: Orta oyununda söyleşmenin ilk kesimi. Söyleşenlerin birbirleriyle tanış çıkarken, söyleşilerinin ters anlamlarını içeren geçiş.

asonans: Aynı aksanı veren ünlüyü ondan sonra veya önce gelen ünsüzü dikkate almadan her dizinin sonunda tekrarlama biçiminde yapılan uyak.

âşık: Halk ozanı. Şiirlerini sazla çalıp söyleyen ozan.

âşıkane gazel: Aşk ve sevgilinin güzelliğini anlatan gazel türü.

atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel.

B

bade: İçki. Tasavvuf edebiyatında aşk.

bağlam: Bir dil bilimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü.

bağlama: Türkü nazım biçiminde nakarat.

bahariyye: Divan edebiyatında, bahar tasviri ile başlayan kaside.

belagat: Konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmacıktan uzak, düzgün anlatma sanatı.

bent: Tamamı aynı aruz kalıbıyla yazılan birden çok dizeli veya beyitli şiir bölüklerine verilen isim.

berceste: Sanat değeri yüksek olan dize. Öz, güzel, latif, ince anlamlı, kolayca hatırlanan, yapısı sağlam dize ya da beyit. Dize için daha çok mısra-ı berceste, beyit için de “beyt-i berceste” tanımlamaları kullanılır. Genel anlamda bir şiirdeki en güzel dize ya da beyit de denebilir.

betimleyici anlatım: Bir varlığı, bir olayı, bir durumu ya da kavramı göz önünde ve zihinde canlandırarak şekilde anlatma.

beyit: Anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

beytül-gazel: Gazelin en güzel beyti.

biyografi: Öz geçmiş.

Ç

çatışma: Olay dizisinin gelişmesinde basamakları ortaya çıkaran kişiler arasındaki iç ve dış çatışmalar.

D

destan: Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir.

devriye: İnsanın ve evrenin Allah’tan gelip tekrar Allah’a dönmesi görüşünü temel alan şiir.

didaktik: Öğretici nitelikte olan.

divan: Divan edebiyatında şairlerin belli bir düzene göre şiirlerini topladıkları eser.

doğal destan: Adı belli bir yazarca işlenmemiş ancak çok eskiden derlenen destan.

döşeme: Halk edebiyatında türkülerden önce söylenen, bazen tekerleme biçiminde olan uyaklı giriş bölümü.

drama: Sahnede oynanmak için yazılan, olayları oluş hâlinde ve karşıt oluşların çatışmasıyla geliştirip gösteren yapıt.

dramatik: Sahne oyununa özgü olan.

durak: Heceyle yazılan şiirlerde, dizelerin belli yerlerinde durulan kısım.

duruluk: Sözlü ve yazılı anlatımın gereksiz sözlerden, gereksiz uzatmalardan arındırılmış olma durumu.

dükkân: Orta oyununda iş yeri olarak kullanılan dekor.

E

efsane: Eski çağlardan beri söylenegelen olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence.

eğretileme: Bir benzetmede benzeyen veya benzetilenden biriyle yapılan edebî sanat, istiare.

epik şiir: Yiğitlik ve kahramanlık temalarını işleyen şiir türü.

epope: Kahramanlık konusunu işleyen uzun şiirler.

ezgi: Belli bir kurala göre oluşturulan ses dizesi, beste.

F

fahriye: Kasidede, divan şairinin kendisini övdüğü bölüm.

fasıl: Tiyatroda, orta oyununa başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna; eski dilde Osmanlı ve Arap tiyatrosunda oyunun perde bölümü.

folklor: Bir halkın geçmişten bu yana oluşturduğu gelenekler, inançlar, töreler ve kültür.

G

gazel: Beyit sayısı 5 -15 olan, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri gibi konuları işleyen sözlü edebiyat ürünü.

girizgah: Kasidelerde, nesib bölümünden sonra asıl konuya geçmeyi sağlayan bölüm.

gözlemci bakış açısı: Anlatıcının olay içinde yer alan şahıs kadrosunu oluşturan fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izlediği ve onlar hakkında bilgi verdiği anlatım tarzı. Olayın üçüncü şahsın ağzından anlatılması.

güzelleme: Aşk, sevgi konularını işleyen koşma türü.

H

halk hikâyesi: Âşıkların anlattıkları, 16. yy.dan başlayarak destanın yerini alan şiirle konuşma dilinin karışımından oluşan, sözlü halk geleneğinde varlığını sürdüren anlatıların genel adı.

halk şiiri: Toplum arasından çıkan ve geleneksel yöntemlere ve ilkelere bağlı olarak halk ozanları tarafından yazılıp söylenen veya anonimleşmiş edebî tür.

hamse: Beş mesneviden oluşan eser.

hatırat: Anılar, andaç. Bir kimsenin kendi hayatını, yaşadığı devrede gördüğü veya duyduğu olayları anlattığı yazılar.

hayalî: Karagöz oyununu oynatan kişi.

hece ölçüsü: Dizelerdeki hece sayısının eşitliğine dayanan, halk şiiri ölçüsü olarak bilinen millî ölçü.

hiciv: Bir kişiyi veya toplumsal bozuklukları eleştirme amacıyla yazılan şiir.

hicviye: Bir kimsenin aksayan yönlerini yermek amacıyla yazılan kaside.

hikâye: Gerçek veya gerçeğe uygun olayları, kişi, zaman, mekâna bağlı anlatan kısa yazı, öykü.

hikemî gazel: Özdeyiş niteliğindeki sözlerin ağır bastığı gazel.

hikmet: Ahmet Yesevî'nin hece ölçüsüyle ve halk diliyle yazdığı ve Divân-ı Hikmet'te topladığı manzumelere verilen isim.

hikmet: Dinî-ahlaki konuları işleyen, nasihat eden, atasözleri ve öğütlerle süslü nazım.

hümanizm: İnsanı evrende tek ve en yüce değer sayan, bu nedenle insana ve insan onuruna saygıyı sağlamak için gerekli koşulları hazırlama amacı güden düşünüş.

İ

iç kafiye: Beyitlerin dize ortasındaki kelimeleri arasında kullanılan uyak, iç uyak.

iç konuşma: Roman, öykü gibi kurmaca bir anlatıda kişilerin içinden geçen şeylerin aktarımı.

iç ses: Kelimenin ön sesle son sesi arasında kalan ses veya sesler.

içerik: Bir yapıtın ya da sanatsal yaratının içerdiği duygular, düşünceler, imgeler kısacası biçim dışındaki tüm öğelerin toplamı.

içtenlik: Sözlü ya da yazılı anlatımda duygu ve düşünceleri içe doğduğu gibi doğal biçimde aktarma niteliği.

ilahi: Allah aşkını, dinî, tasavvufi duyguları konu alan, genellikle 3-7 dörtlükten oluşan, tekke edebiyatı nazım türüdür.

intak: İnsan dışı varlıkları insan gibi konuşturma sanatı.

istifham: Soru sorma sanatı.

K

kafiye: Dize sonlarında anlam ve görevleri farklı ses benzerliği, uyak.

kafiye örgüsü: Bir şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliklerinin yani kafiyelerin çizgilerle ve alfabetik sıraya uygun olarak düzenlemesi işi.

kahraman bakış açısı: Anlatıcı, metindeki kahramanlardan biridir. Olayları kahraman kadar bilir. Olay, 1. şahıs ağzından anlatılır.

kahraman: Olay anlatımına bağlı eserlerde olayların akışını en çok etkileyen ve göze çarpan kişiler.

karakter: Anlatmaya bağlı metinlerde toplumsal bir tabakayı değil de sadece bireyi temsil eden.

kaside: Divan şiirinde genellikle din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan, kafiye düzeni gazelle aynı olan beyit sayısı çoğunlukla 33 ile 99 arasında değişen nazım şekli.

kavuştak: Şarkı ve türkülerde tekrarlanan dize, nakarat.

kıt'a: En az iki, en çok on iki beyitten oluşan divan şiiri nazım biçimi.

kinaye: Bir sözü hem gerçek hem de mecaz anlama gelebilecek şekilde kullanarak yapılan söz

klasisizm: Edebiyatta Antik Yunan ve Roma sanatını temel alan tarihselci yaklaşım ve estetik tutumdur. "1660 ekolü" olarak da bilinir. Yeniden doğuş diye adlandırılan Rönesans döneminde gelişmiştir.

koçaklama: Yiğitlik, kahramanlık temalarını işleyen koşma türü.

komedî: İnsanların ve olayların gülünç yanlarını ortaya koyan tiyatro türü.

koşuk: Dörtlükler hâlinde ve 11'li hece ölçüsüyle yazılan; aşk, sevgi, tabiat, kahramanlık, güzellik gibi konuları işleyen sözlü edebiyat ürünü.

kurmaca: Roman ve hikâyelerde olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu ekseninde verilen; olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış sistem.

L

lirik şiir: Kişinin içten gelen duygularını coşkulu bir dille anlattığı şiir türü.

M

mahlas: Kimi ozan ve yazarların yapıtlarında kullandıkları değişik ad. İsim, takma ad.

makta: Gazel ya da kasidenin son beyti.

mânî: Çoğunlukla 7'li hece kalıbıyla söylenen, anonim halk edebiyatının en yaygın nazım biçimi.

manzum hikâye: Şiir şeklinde yazılan hikâyelere manzum hikâye denir. Manzum hikâyelerin öykülerden tek farkı şiir biçiminde yazılmış olmalarıdır. Bu tür hikâyelerde didaktik şiir özelliği görülür. Hikâyede bulunan bütün özellikler (olay, yer, zaman, kişiler) manzum hikâyede de bulunur.

matla: Gazel ya da kasidenin ilk beyti.

mazmun: Belli bir kavramı anlatan, onu düşündürüp çağrıştıran kalıplaşmış söz.

mecaz: Bir sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılması.

mecaz-ı mürsel: Benzetme amacı güdülmeden bir sözün başka bir söz yerine kullanılması sanatı.

meddah: Geleneksel Türk tiyatrosunda tek kişilik tiyatro çeşidi.

melodram: İlkçağlarda özellikle de eski Yunan'da kimi bölümlerinde müzik çalınan, yer yer şarkılarla desteklenen ancak sözleri ezgili olmayan sahne yapıtı.

menkıbe: Din büyüklerinin, ermişlerin yaşamlarını, yaptıkları olağanüstü işleri dile getiren öyküler.

mersiye: Bir kişinin ölümünden duyulan acıyı konu edinen divan şiiri nazım türü.

mesnevi: Her beyti ayrı uyaklı bir divan edebiyatı nazım biçimi.

methiye: Kasidede ele alınan kişiyi öven bölüm.

mısra: Manzum yazıların her bir satırı, dize.

mimik: Düşünceleri, duyguları yüz ve gövde anlatımı ile verme sanatı.

mitoloji: Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim. Bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü.

mitos: Tarih öncesi dönemleriyle ilgili Tanrı, tanrıça, yarı Tanrı ve kahramanların yaşamlarını, serüvenlerini anlatan, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini, dolaylı bir biçimde yansıtan efsane.

miyan: Divan edebiyatı nazım şekillerinden şarkının üçüncü dizesine verilen isim.

mizahi: İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan yazı, karikatür vb.

monografi: Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme.

monolog: Tiyatroda bir kişinin dinleyicilere anlattığı, genellikle güldüren olay.

muamma: Aşıklık geleneğinde manzum bilmece.

muhavere: İki kişi arasında karşılıklı olarak yapılan konuşma.

mukaddime: Başlangıç.

murabba: Divan edebiyatında dörder dizelik bentlerle kurulan nazım biçimi.

mübalağa: Anlatıma ahenk katmak için bir şeyi olduğundan fazla veya az gösterme sanatı.

münacaat: Divan edebiyatında Tanrı'yı öven şiir türü.

mürşid: Tasavvufta yol gösterici.

müstezat: Gazelin her dizesine, kullanılan aruz ölçüsüne uymak koşuluyla bir kısa dize ekleyerek oluşturulan nazım biçimi.

N

naat: Konusu Hz. Muhammed'i övmek olan kaside.

nakarat: Şiirde bentlerin sonunda tekrarlanan mısra veya mısralar.

natüralizm: Doğalcılık; felsefe, sanat ve edebiyatta doğal dünyayı temel alan çeşitli akımlara verilen ortak ad. Bu akımların takipçilerine natüralist denir.

nazım: Hecelerin sayısı, vurgusu, uzunluk veya kısalığı gibi herhangi bir bakımdan ritim meydana getirecek şekilde, kelimeleri düzenli olarak dize, beyit ve koşuk şekillerinde dizme.

nazım biçimi: Mısra sayısı, birim sayısı, kafiye ve ölçü bakımından belli özellikler gösteren manzum.

nazım birimi: Şiirde en küçük anlam bütünlüğünü sağlayan ve kendi içinde bağımsız dize topluluğu.

nefes: Bektaşî törenlerinde makamlarla okunan, teması Bektaşî inanışları olan tekke edebiyatı.

nesib: Kasidede tasvir yapılan bölüm.

nesir: Genel olarak ölçü ve uyak gibi kayıtlara bağlı olmayan yazı, düzyazı.

O

olay öyküsü: “Klasik öykü” de denir. Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları “serim, düğüm, çözüm” sırasına uygun olarak anlatan öykü türü.

orta oyunu: Sahne, perde, dekor, suflör kullanılmadan halkın ortasında oynanan Türk halk tiyatrosu.

oyun: Sahnede oynanmak amacıyla yazılmış eser.

ozan: Kopuzla türkü söyleyen şair.

Ö

öğretici metin: Öğretme, bilgilendirme amacıyla oluşturulan metin.

ölçü: Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu.

P

palanga: Orta oyununda oyun alanı.

pastoral şiir: Çoban ve tabiat hayatını konu edinen şiir.

perde: Tiyatro eserlerinde oyunun belli başlı bölümlerine verilen isim.

portre: Bir kimsenin yağlı boya, sulu boya, karakalem vb. bir yolla yapılmış resmi. Bir kimsenin, bir şeyin sözlü veya yazılı tasviri.

R

realizm: Gerçekçilik, bir estetik ve edebî kavram olarak 19. yüzyıl ortalarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Nasıl ki romantizm klasisizme bir başkaldırı niteliğinde ise gerçekçilik yani realizm, hem klasisizme hem de romantizme bir başkaldırıdır.

redif: Şiirde, kafiye den sonra gelen, yazılışı ve anlamı aynı olan sözcüklere ya da aynı görevli eklere verilen ad.

rindâne gazel: Yaşamaktan zevk almayı anlatan gazel türü.

roman: Gerçek veya gerçeğe uygun olayları; kişi, zaman ve mekâna bağlı anlatan uzun yazılar.

romantizm: 18. yüzyılın sonlarında Fransa'da başlayan ve klasisizme tepki olarak ortaya çıkan akım.

romantizm: XVIII. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole çokça yer veren sanat akımı.

rubai: Aruz ölçüsünün belirli kalıplarına göre yazılan dört dizeli manzume.

S

sagu: İslamiyet öncesi Türk edebiyatında ölüm temalı şiir.

sahne: Sinemada dekorun ve kamera açılarının değiştiği yerler. Aynı kişiler ve aynı dekor (mekân) içinde geçen, sürekli bir olayı gösteren bir ya da daha çok çekimden oluşan görüntüler dizisi.

satirik şiir: Birini yermek ya da toplumsal düzensizlikleri eleştirmek için yazılmış şiir.

sav: İslamiyet öncesi Türk edebiyatında atasözlerine verilen ad.

saz şiiri: Halk edebiyatında genellikle saz eşliğinde söylenen şiir.

sebkihindî: İran'dan Hindistan'a gelen İranlı şairlerce geliştirilmiş daha sonra da divan şairlerini etkisi altına alan, anlamın kapalı olduğu akım.

seçki: Edebiyat yapıtlarında seçilen parçaları içeren yapıt.

sefaretname: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kimi elçilerin gittikleri yabancı ülkeleri tanıtmak amacıyla yazdıkları eser.

segâh: Klasik Türk müziğinde si perdesi ve bu perdedeki makam.

semai: Klasik Türk müziğinde iki basit usulden biri. Sekizer hece ölçüsüyle yazılmış halk şiiri türü.

senarist: Senaryo metnini yazan kişi.

senaryo: Tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin.

serbest müstezat: Hem aruz, hem hecenin değişik kalıplarıyla yazılan bir şiir biçimi.

serbest nazım: Bent, vezin ve kafiye kurallarına bağlı olmayan nazım şekli.

söz sanatları: Edebî eserleri etkili ve güzel kılmak amacıyla başvurulmuş söz ve anlam oyunlarının tümü.

Ş

şaman: Şamanlıkta büyü yapan, gelecekte haber verdiğine, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan kimse, kam.

şarkı: Divan edebiyatında, dörtlülükler hâlinde ve bestelenmek için yazılan bir nazım şekli.

şathiye: Tasavvuf konularını mizahlı bir biçimde işleyen, coşku hâlinde söylenen bir şiir türü.

T

taç beyit: Kasidede şairin adının geçtiği beyit.

tariz: Bir sözü karşıt anlamını düşündürecek biçimde söyleme sanatı, iğneleme, dokundurma.

tasavvuf: Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu "varlık birliği" anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım. Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslam gizemciliği.

taşlama: Halk edebiyatında bir kişiyi ya da olayı eleştiren şiir, hiciv.

taştir: Bir gazelde her beytin iki mısrasının arasına iki veya üç mısra ekleyerek manzume meydana getirmek. Divan edebiyatı nazım şeklidir.

tecahül-i ârif: Bir anlam inceliği yaratmak için şairin bildiği bir şeyi bilmezlikten geldiği edebî sanat.

tegazzül: Kasideyle aynı ölçü ve kafiye yazılmış bir gazelin olduğu bölüm.

tekrir: Tekrar etme sanatı.

telmih: Hatırlatma sanatı.

tema: Bir ders programı, bir öğretim ünitesi, bir eğitim etkinliği için temel olarak benimsenen ve yinelenen düşünce ya da konu. Bir konunun, bir düşüncüyü belirtmek için işlenmesiyle ortaya çıkan düşünce.

temel çatışma: Anlatıma dayalı edebî metinlerde gerilimi sağlayan, olayların dayandığı asıl unsur.

tenasüp: Uygunluk sanatı.

tenkit: Eleştiri. Herhangi bir kişiyi, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlışlarını dile getirmek amacıyla yazılan metinler. Hedeflenen öğeyi doğru ve yanlış yönleriyle tanıtmayı amaçlayabileceği gibi, bu öğenin doğru tanıtılmasını sağlamayı ve bir değerlendirmeyi de hedef alabilir. Edebiyat sorunlarını ve yapıtlarını konu alan inceleme, yorum ya da değerlendirme olarak da tanımlanabilir.

terci-i bend: Biçimsel yönden terakib-i bentle aynı olan, vasıta beytinin her bendin sonunda tekrarlanması.

terakib-i bend: Gazel uzunluğunda, onun gibi uyaklı, tek ölçülü bentlerden oluşan Divan şiir biçimlerine verilen ad.

teşbib: Kaside türünde şairin sanat gücünü gösterdiği, hayal gücünün zenginliğini ortaya çıkarmak için yaptığı giriş bölümü.

teşbih-i belîğ: Benzetmenin sadece temel öğeleriyle yapılan söz sanatı.

tevhid: Allah'ın varlığını ve birliğini işleyen kaside türü.

tevriye: Birden fazla gerçek anlamı olan bir sözü iki anlama da gelecek biçimde kullanma sanatı.

tezkire: Divan şairlerinin hayatlarını ve şiirlerini genellikle öznel bir bakış açısıyla değerlendiren eser.

tip: Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.

tiyatro: İnsan hayatı ile ilgili bir konuyu ve bir olayı sahnede gösterme ve canlandırma ilkesine dayanan gösteri topluluğu.

trajedi: Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, facia, tragedya, ağlatı.

trajik: Çok acıklı, feci.

tuyuğ: Divan şiirine Türklerin kattığı nazım biçimi.

türkü: Belli bir ezgisi olan ve hece ölçüsüyle yazılan anonim halk şiiri nazım şekli.

Ü

üç birlik kuralı: Zaman birliği (oyundaki olayın yirmi dört saat içinde geçmesi), yer birliği (olayın aynı yerde geçmesi) ve konu birliğini (tek bir konunun işlenmesi ve olayın kişilere bağlı olması) esas alan klasik tiyatro anlayışı.

üslup: Bir sanatçının kendine özgü anlatım biçimi.

V

varsagı: Bre, hey gibi kelimeleri içeren, beste ile söylenen âşık edebiyatı nazım şekli.

Y

yalnlık: Açık, süsten ve zorlamadan uzak, kolayca anlaşılabilen anlatım.

yapma destan: Bir şairin toplumu ilgilendiren bir olayı ele alarak oluşturduğu destan.

yedekli mâni: Düz mâninin sonuna iki dize daha eklenmesiyle oluşan altı dizeli mâni.

yek-âhenk gazel: Beyitleri arasında anlam birliği bulunan gazel.

yek-âvaz gazel: Tüm beyitleri aynı güçte, değerde ve güzellikte olan gazel.

yeni dünya: Orta oyununda ev olarak kullanılan paravan.

yuğ: İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı'nda Türklerde ölen bir kişinin ardından yapılan tören.

Z

zenne: Orta oyununda veya Karagöz'de kadın rolüne çıkan erkek oyuncu.

zihniyet: Anlayış. Bir toplumda ortak olan birtakım inançlar, yargılar ve temsiller bütünü.

KAYNAKÇA

- Abbas Sayar, *Yılkı Atı* (31. bs.), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2017.
- Abdurrahman Güzel, Ali Torun, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- Abdülbaki Gölpınarlı, *Nedim Divanı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1951.
- Abdülkadir Hayber, *Necmettin Halil Onan*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- Abide Doğan, *Aka Gündüz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Adem Akkuş, *Türk Halk Şiiri*, Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, Eskişehir, 2013.
- Ahmet Haşim, *Bize Göre*, (Hazırlayan: Mehmet Kaplan), Millî Eğitim Yayınları, İstanbul, 1988.
- Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım* (3. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı-2* (2. bs.), Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1966.
- Akşam gazetesi, *Korkudan Değil Millet Aşkından*, 9 Şubat 2018.
- Akşam gazetesi, *Soyağacı Hizmeti E-Devleti Kitledi*, 9 Şubat 2018.
- Akşam gazetesi, *Türk Dil Kurumu'ndan Sözlük Uygulaması*, 30 Nisan 2019.
- Ali Duymaz, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Altun Yaruk, (Hazırlayan: Mehmet Ölmez), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, Ankara, 1991.
- Anton Çehov, *Bütün Öyküleri I*, (Çeviren: Mehmet Özgül), Cem Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Asım Bezirci, *Seçme Romanlar* (3. bs.), Varlık Yayınları, İstanbul, 1983.
- Atlas dergisi*, Şubat 2018 Sayısı, İstanbul, 2018.
- Atlas Tarih dergisi*, Şubat 2018 Sayısı, İstanbul, 2018.
- Azra Erhat, *Mavi Anadolu* (2. bs.), Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1969.
- Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I-II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Baki Süha Ediboğlu, *Türk Şiirinden Örnekler*, Berkalp Kitabevi, Ankara, 1944.
- Bilge Umar, *Nibelung'lar Destanı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Biröl Emil, *Reşat Nuri Güntekin*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş* (9. bs.), Can Yayınları, İstanbul, 1994.
- Cevdet Kudret, *Divan Şiirinde Üç Büyükler 2-Bâki* (4. bs.), İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Doğan Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (3. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.
- Edip Ahmet Yükneki, *Atabetü'l Hakayık* (2. bs.), (Hazırlayan: Reşid Rahmeti Arat), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi İstanbul* (5. bs.), (haz.: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname* (2. bs.), (Hazırlayanlar: Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı-yayı) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhi'nin Harnâme'si* (2. bs.) Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*, Devlet Kitapları, İstanbul, 1969.
- Fazıl Hüsnü Dağlarca, *Çocuk ve Allah* (3. bs.), Kitap Yayınları, İstanbul, 1966.
- Fikret Otyam, *Gide Gide 10 (Can Pazarı Vay Kurban Hayvanlar ve İnsanlar)*, Doğan Yayınları, Ankara, 1969.
- Fuzuli, *Türkçe Divan*, (Hazırlayanlar: Kenan Akyüz, Sedit Yüksel, Süheyl Beken, Müjgan Cunbur), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1958.
- Gülten Akın, *Toplu Şiirler I* (2. bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Haldun Taner, *Düşsem Yollara Yollara*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1979.

- Haldun Taner, *Keşanlı Ali Destanı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.
- Haldun Taner, *Konçinalar*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1967.
- Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek*, Can Yayınları, (Hazırlayan: Mehmet Kalpaklı, Gülbün Türkgeldi), İstanbul, 2007.
- Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye* (83. bs.), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Halikarnas Balıkcısı, *Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek* (6. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995.
- Halit Ziya Uşaklıgil, *Mai ve Siyah*, (Hazırlayan: Şemsettin Kutlu), İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1988.
- Homer, *İlyada* (4. bs.), (Çeviren: Ahmet Cevat Emre), Varlık Yayınları, İstanbul, 1971.
- Hüseyin Tuncer, *Tarık Buğra*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- İ. Zeki Eyüpoğlu, *Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.
- İbrahim Şinasi, *Şair Evlenmesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.
- İlhami Soysal, *20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi* (11. bs.), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2009.
- İlhan Bøşgöz, *Yunus Emre*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1999.
- İnci Enginün, *Tanzimat'tan Cumhuriyete 1839-1923 Yeni Türk Edebiyatı* (9. bs.), Dergâh Yayınları, 2007.
- İskender Pala, *Divan Edebiyatı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005.
- İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro* (3. bs.), Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.
- İsmail Habip Sevik, *Tuna'dan Batı'ya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- İsmail Toprak, *Hazret-i Ali Cenkleri* (2. bs.), Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2016.
- İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenkleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- İvan Gonçarov, *Oblomov* (3. bs.), (Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, Erol Güney), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kaşgarlı Mahmut, *Dîvânü Lugati't-Türk*, (Hazırlayan: Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.
- Kenan Akyüz, *Türk Edebiyatının Ana Çizgileri T*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1990.
- La Fontaine, *La Fontaine'in Masalları* (6. bs.), (Çeviren: Orhan Veli Kanık), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1970.
- Mehmet Âkif Ersoy, *Safahat*, (Yayına Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ) Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- Mehmet Kaplan ve Diğerleri, *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal C. I-II.*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* (2. bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983.
- Mehmet Kaplan, *Tip Tahlilleri 3* (4. bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.
- Melih Cevdet Anday, *Yanyana*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1956.
- Metin And, *Kavuklu Hamdi'den Üç Orta Oyunu*, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1962.
- Metin And, *Osmanlı Tasvir Sanatları: I Minyatür* (2. bs.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12.Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara, 2018.
- Moliere, *Cimri*, (Çeviren: Sebahattin Eyüboğlu), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974.
- Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.
- Muharrem Ergin, *Kadı Burhanettin Divanı*, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980.
- Muhittin Sevilen, *Karagöz* (2. bs.), Devlet Kitapları, İstanbul, 1969.
- Mustafa Necati Karaer, *Karacaoğlan*, Tercüman gazetesi, İstanbul, 1974.

- Mustafa Özçelik, *Seyyit Battal Gazi*, Sistem Ofset, Ankara, 2009.
- Nazım Hikmet, *Bütün Şiirleri* (4. bs.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Necmettin Halil Onan, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi* (3. bs.), MEB Yayınları, İstanbul, 1991.
- Nermin Yazıcı, *Halikarnas Balıkcısı'nın Eserlerinde Tabiat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyat Tarihi 1-2* (25. bs.), Devlet Kitapları, 1983.
- Nihad Sami Banarlı, *Türkçenin Sırları* (24. bs.), Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerine*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1972.
- Orhan Seyfi Orhon, *Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi* (8. bs.), Everest Yayınları, İstanbul, 2012.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Hikâyeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Önder Göçgün, *Ziya Paşa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İzmir, 1987.
- Özdemir Asaf, *Seçme Şiirler*, Adam Yayınları, İstanbul, 1997.
- Özkul Çobanoğlu, *Halk Edebiyatına Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.
- Pertev Naili Boratav, *Folklor Ve Edebiyat 2*, Adam Yayınları, İstanbul, 1983.
- Reşat Nuri Güntekin, *Acımak* (20. bs.), İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Reşat Nuri Güntekin, *Anadolu Notları* (5. bs.), İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1965.
- Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf* (63. bs.) Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2015.
- Sabahattin Küçük, *Bâki Divanı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Sadi Irmak, *Atatürk Bir Çağın Açılışı* (8. bs.), İnkılap Yayınevi, 1984.
- Salah Birsell, *Anı Üzerine*, Türk Dili Artı Özel Sayısı, 1972; S. 377-378.
- Salah Birsell, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* (2. bs.), Sel Yayınları, İstanbul, 2005.
- Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler* (3. bs.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017.
- Samipaşazade Sezai, *Sergüzeşt* (2. bs.), Sahhaflar Kitap Saray, İstanbul, 2012.
- Selim İleri, *Her Gece Bodrum*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* (5. bs.), Diriliş Yayınları, İstanbul, 2003.
- Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan* (10. bs.), Diriliş Yayınları, İstanbul, 1987.
- Sezai Karakoç, *Şahdamar-Körfez-Sesler* (9. bs.), Diriliş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Sıddıka Dilek Yalçın, *Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1995.
- Suut Kemal Yetkin, *Günlerin Göttürdüğü*, 1. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul, 1965.
- Şemsettin Kutlu, *Bu Şehr-i İstanbul ki* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972.
- Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* (8. bs.), Akçağ Yayınevi, Ankara, 2004.
- Talat Halman, *A'dan Z'ye Yunus Emre*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Talat Tekin, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- Turgut Özakman, *Şu Çılgın Türkler* Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012.
- Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör: M. Oğuz Öcal), Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Türkçe Sözlük* (30. bs.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara* (26. bs.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (16. bs.), İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.
- Yazım Kılavuzu (27. bs.), *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara, 2012.
- Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, (Hazırlayan: Mustafa S. Kaçalın), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2015.
- Ziya Gökalp, *Altın Işık*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

Genel Ağ Kaynakları

- <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/tr-12787/kaygusuz-abdal-1341--1444-.html> (Erişim Tarihi: 10.10.2018)
- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-78361/baki-divani.html> (Erişim Tarihi: 01.11.2018)
- <http://kulturturizm.gov.tr/eklenti/56443,seyyad-hamza--yusuf-ve-zeliha.pdf> (Erişim Tarihi: 01.09.2018)
- http://turkoloji.cu.edu.tr/yeni%20turk%20edebiyati/seyyit_battal_ugurlu_sahmeran_arketip.pdf (Erişim Tarihi: 03.11.2018)
- <http://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/selimiyyenin-za-man-belirleyicileri-varligini-koruyor/1056751> (Erişim Tarihi: 04.10.2018)
- <http://www.biyografya.com> (Erişim Tarihi: 15.08.2018)
- <http://www.buyukustamimarsinan.com/tr/mimarsinan/sinan-efsaneleri> (Erişim Tarihi: 07.10.2018)
- <http://www.dergipark.gov.tr/download/article-file/411192> (Erişim Tarihi: 05.10.2018)
- <http://www.eba.gov.tr/ses/dinle/28578f775924043eb4ce496fa46a75bd5e6e20ef3e002> (Erişim Tarihi: 01.12.2018)
- <http://www.haberler.com/younginda-mahsur-kaldi-8494148-haberi> (Erişim Tarihi: 11.11.2018)
- <http://www.haberler.com/younginda-mahsur-kaldi-8494148-haberi> (Erişim Tarihi: 07.06.2018)
- <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/selimiyyenin-hic-bilinmeyen-manevi-sifreleri-40483659> (Erişim Tarihi: 03.06.2018)
- <http://www.ismek.ist/tr/branslar.aspx?branscode=634> (Erişim Tarihi: 07.07.2018)
- <http://www.lugatim.com> (Erişim Tarihi: 10.08.2018)
- <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/haydar-ergulen/kusuzumudur-kediler-726095/> (Erişim Tarihi: 15.10.2018)
- <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.12.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/?option=com_dlt&view=dlt&kategori=hikayesi (Erişim Tarihi: 05.12.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri (Erişim Tarihi: 07.09.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama (Erişim Tarihi: 07.06.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (Erişim Tarihi: 03.09.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:noktalama-ısaretleri-aciklama-lar&catid=50 (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=50 (Erişim Tarihi: 07.12.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (Erişim Tarihi: 04/08/2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_yazimkilavuzu&view=yazimkilavuzu (Erişim Tarihi: 02/10/2018)
- <http://www.turkoloji.cu.edu.tr/cukurova/makaleler/32.php> (Erişim Tarihi: 09.12.2018)
- https://www.academia.edu/25058559/zeynep_t%3%bcrk%3%bcs%3%bc_hik%3%a2yelerinde_mitik_ve_yitik_zeynep (Erişim Tarihi: 04.10.2018)
- <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2016/05/30/arizali-kamyonet-kaynak-yapilirken-alev-alev-yan-di> (Erişim Tarihi: 17.09.2018)
- <https://www.turkedebiyati.org> (Erişim Tarihi: 15.12.2018)

GÖRSEL KAYNAKÇA

Sayfa Nu.	Kaynak
13	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
15	http://i.milliyet.com.tr/GaleriHaber/2015/02/06/fft20_mf5274440.Jpeg (İndirilme Tarihi: 02/02/2018)
16	1. görsel: Buğra, Tarık, Osmancık , 69. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1996.
16	2. görsel: Tahir, Kemal, Devlet Ana , 14. Basım, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2000.
18	http://admin.biyografya.com/_docs/photos/aa35ce227f703775abb2f1e8ece02c50.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
23	Banarlı, Nihad Sami, Türkçenin Sırları , 21. Baskı, L&M Yayıncılık, İstanbul, 2005.
25	https://i0.wp.com/turkcetarih.com/wp-content/uploads/gdrive/tonyu31-jpg.jpg?ssl=1 (İndirilme Tarihi: 11/11/2018)
27	https://www.alfabe.gen.tr/orhun-alfabesi.html (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
28	1. görsel: http://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/1150 (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
28	2. görsel: http://semazenn.site.probase.com.tr/Portals/132/dua/latin65ek.jpg (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
29	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
33	1. görsel: Binyazar, Adnan, Dede Korkut , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
33	2. görsel: Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Mesnevi , 5. Baskı, Panama Yayıncılık, İstanbul, 2012.
33	3. görsel: Ömer Seyfettin, Forsa , 1. Baskı, Parıltı Yayıncılık, İstanbul, 2011.
36	Bu kitap için yapılmıştır.
39	Bu kitap için yapılmıştır.
41	https://www.turkedebiyati.org/images/yazarlar_sairler/muharrem_ergin.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
42	http://www.edebiyatevi.com/upload/yazi/169230-124211852016.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
48	http://medya.dpu.edu.tr/files/2016/04/29/5723201d6534e/2fd4f786c14b1a8532c4a074380cb1e1_.jpeg (İndirilme Tarihi: 15/12/2018)
50	https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/44/zulfikar-2.jpg (İndirilme Tarihi: 01/11/2018)
54	https://www.bihavadis.com/images/haberler/2017/10/hz-ali-nin-cenkleri-kitabi.jpg (İndirilme Tarihi: 01/11/2018)
55	And, Metin, Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası , 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007
57	And, Metin, Osmanlı Tasvir Sanatları -1: Minyatür , 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2004
61	Bu kitap için yapılmıştır.
62	Bu kitap için yapılmıştır.
66	https://i.ytimg.com/vi/Y6IUmYOaZ8Q/maxresdefault.jpg (İndirilme Tarihi: 19/02/2018)
67	Ömer Seyfettin, Forsa , 1. Baskı, Parıltı Yayıncılık, İstanbul, 2011.
71	Bu kitap için yapılmıştır.

79	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
84	http://admin.biyografya.com/_docs/photos/2e49bbfbbe8e0dcb9cd255042a2a43fb.jpg (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
86	https://onturk.files.wordpress.com/2011/04/kasgarlimahmut.jpg?w=529 (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
87	http://www.nedir.org/sozluk_resim/pics/6393/1319287012_d5305b8f31eea7f3e071d98537ee4e-da_975037141.jpg (İndirilme Tarihi: 25.02.2018)
90	1. görsel: Bu kitap için yapılmıştır.
90	2. görsel: Bu kitap için yapılmıştır.
91	Bu kitap için yapılmıştır.
92	http://www.konyakutuphanesi.gov.tr/Resim/139969,konya-fotograf-lari-21.jpg.png?0 (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
94	Bu kitap için yapılmıştır.
95	Bu kitap için yapılmıştır.
99	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
101	Bu kitap için yapılmıştır.
102	Bayrı, M. Halit, Gevheri , 1. Baskı, İstanbul Maarif Kütüphanesi, İstanbul, 1985.
103	Bu kitap için yapılmıştır.
104	Bu kitap için yapılmıştır.
105	https://www.metmuseum.org/toah/images/hb/hb_25.83.9.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
108	Bu kitap için yapılmıştır.
112	Bu kitap için yapılmıştır.
113	1. görsel: http://www.arkofcrafts.com/media/catalog/product/cache/1/image/500x/9df78e-ab33525d08d6e5fb8d27136e95/i/m/img_8969_detay_1.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
113	2. görsel: https://im.haberturk.com/galeri/2011/10/17/ver1453790659/410148/da51a537692c1de-61b04cc72af8332bb_840.jpg (İndirilme Tarihi: 27/10/2018)
113	3. görsel: http://i.sabah.com.tr/sbh/2017/01/19/1484811621797.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
114	Bu kitap için yapılmıştır.
121	http://www.karaman.pol.tr/Haberler/PublishingImages/canakkale2.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
123	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
124	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
127	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
129	http://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/08/tarihce-prof-bilge-umar.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
130	http://www.fikretotyam.com/uploads/resimleri/1984.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
132	https://i.ytimg.com/vi/mnOxieLmBZ4/maxresdefault.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
133	Bu kitap için yapılmıştır
135	Bu kitap için yapılmıştır
136	Bu kitap için yapılmıştır.

141	http://www.sakarya.bel.tr/uploads/haber/large/lrkDHar239.jpg (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
143	https://www.beyaztarih.com/uploads/default/photos/0d253f5b333dbe47a3aea4721164478c_big_r.jpg (İndirilme Tarihi: 20/10/2018)
145	https://img.antoloji.com/media/sair_resimleri/75/75_b_7160.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
148	http://antakya.bel.tr/Files/HaberImage/2017/temmuz/1307/15_Temmuz_Mesaj_1600x714.jpg (İndirilme Tarihi: 18.12.2018)
153	Bu kitap için yapılmıştır.
155	https://www.iter.org/img/resize-900-90/www/content/com/Lists/Stories/Attachments/344/cigfourmi.jpg (İndirilme Tarihi: 18.12.2018)
156	https://www.cinema.de/sites/default/files/styles/schema_org/public/sync/cms3.cinema.de/imgdb/import/dreams2/1000/873/2/1000873205.jpg?itok=oq9aIez4 (İndirilme Tarihi: 20/10/2018)
158	https://24smi.org/public/media/resize/660x-/person/2017/12/20/u6fzffgpxloj-smert-oblomova.jpg (İndirilme Tarihi: 20/10/2018)
160	1. görsel: Gonçarov, İvan Aleksandroviç, Oblomov , 1. Baskı, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2017.
160	2. görsel: Balzac, Honore de, Vadideki Zambak , Can Yayınları, İstanbul, 2016.
160	3. görsel: Tolstoy, Fyodor, Suç ve Ceza , 3. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2016.
160	4. görsel: Stendhal, Henri Beyle, Kırmızı ve Siyah , 2. Baskı, İstanbul, 2010.
160	5. görsel: James, Henry, Aspern'in Mektupları , 2. Baskı, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2010.
161	http://www.neokur.com/photos/uploads/neokur_1525769844.jpeg (İndirilme Tarihi: 20/10/2018)
163	Bu kitap için yapılmıştır.
169	Bu kitap için yapılmıştır.
174	http://www.edebiyatdunyamiz.com/images/Makaleler/Halit-Ziya-Uşaklıgil.jpg (İndirilme Tarihi: 21/02/2018)
175	http://www.edebiyatöğretmeni.net/wp-content/uploads/2012/12/Halide-Edip-Adıvar.jpg (İndirilme Tarihi: 20/02/2018)
176	Adıvar, Halide Edip, Ateşten Gömlek , Can Yayınları, İstanbul, 2007.
179	Güntekin, Reşat Nuri, Çalıkuşu , İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008.
183	https://i.cnnturk.com/ps/cnnturk/75/0x0/57dd6b86cbbf3426bc50c762 (İndirilme Tarihi: 14/12/2018)
189	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
191	http://www.havsa.bel.tr/wp-content/uploads/2016/06/9168_NLY_1143_201201241306.jpg (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
195	https://i0.wp.com/www.karagoz.net/images/kucuk_ali1.jpg?resize=300%2C338 (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
196	http://w3.sdu.edu.tr/SDU_Files/Images/08(10).JPG (İndirilme Tarihi: 22/10/2018)
203	http://images.ykykultur.com.tr/upload/image/portreleri_013-8016.jpg (İndirilme Tarihi: 22/02/2018)
204	https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/resimler/haberler/2012/9235_DSC_0040_2_201201301041.jpg (İndirilme Tarihi: 25/10/2018)
208	http://ajansuniversite.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/curuk_temel.jpg (İndirilme Tarihi: 22/10/2018)

210	http://images.ykykultur.com.tr/upload/image/halduntaner_500px-7149.jpg (İndirilme Tarihi: 22/10/2018)
223	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
225	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
227	Ksenophon, Anabasis Onbinlerin Dönüşü , çev.: Oğuz Yarlığaş, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015.
228	Ortaç, Yusuf Ziya, Bizim Yokuş , Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966.
229	http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Tarihce/ahmet_ihsan_tokgoz.png (İndirilme Tarihi: 22/10/2018)
233	http://www.tdk.gov.tr/images/SOYLESI_Salâh_Birselin_Eşi_Jale_Birsel_İle_Salâh_Bey_Üzerine.pdf (İndirilme Tarihi: 01/05/2019)
239	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
241	Akşam gazetesi , (Korkudan Değil Millet Aşkından), 9 Şubat 2018.
242	Akşam gazetesi , (Soyağacı Hizmeti E-devleti Kitledi), 9 Şubat 2018.
243	Bu kitap için yapılmıştır.
244	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
245	Atlas dergisi , Şubat 2018 Sayısı, İstanbul, 2018.
247	http://aa.com.tr/uploads/Contents/2018/02/07/thumbs_b_c_d40c67ff15efd53877643fb3431b3b45.jpg?v=152513 (İndirilme Tarihi: 25/02/2018)
248	http://aa.com.tr/uploads/userFiles/fe386ddc-9865-4064-86ce-4843f9d09fd4/Burak%20Yilmaz%202018%20OCAK%20Subat%20F1%2020180207_2_28560855_30525001.jpg (İndirilme Tarihi: 02/02/2018)
251	Akşam gazetesi , (Türk Dil Kurumu'ndan Sözlük Uygulaması), 30 Nisan 2019.
254	http://www.haberler.com/yanginda-mahsur-kaldi-8494148-haberi (İndirilme Tarihi: 10.02.2018)
255	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
257	https://farm5.staticflickr.com/4528/24939144098_3f30f36c28_c.jpg (İndirilme Tarihi: 02/02/2018)
258	https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/6/bitlis-6.jpg (İndirilme Tarihi: 02/02/2018)
261	http://seyitgazi.bel.tr/wp-content/uploads/2018/04/evliya-celebi2.jpg (İndirilme Tarihi: 10.10.2018)
263	http://www.nigdekulturturizm.gov.tr/Resim/154436,okuz-mehmetpasa-kulliyesi.png?0
265	http://ekitaparsivi.com/uploads/yazar/o_001129_2012-06-12-102050_e-kitap-arsivi.jpg (İndirilme Tarihi: 02/02/2018)
267	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
271	http://www.bodrumdabirgun.com/wp-content/uploads/Azra_Erhat.jpg (İndirilme Tarihi: 02/02/2018)